JOHN KNITTEL

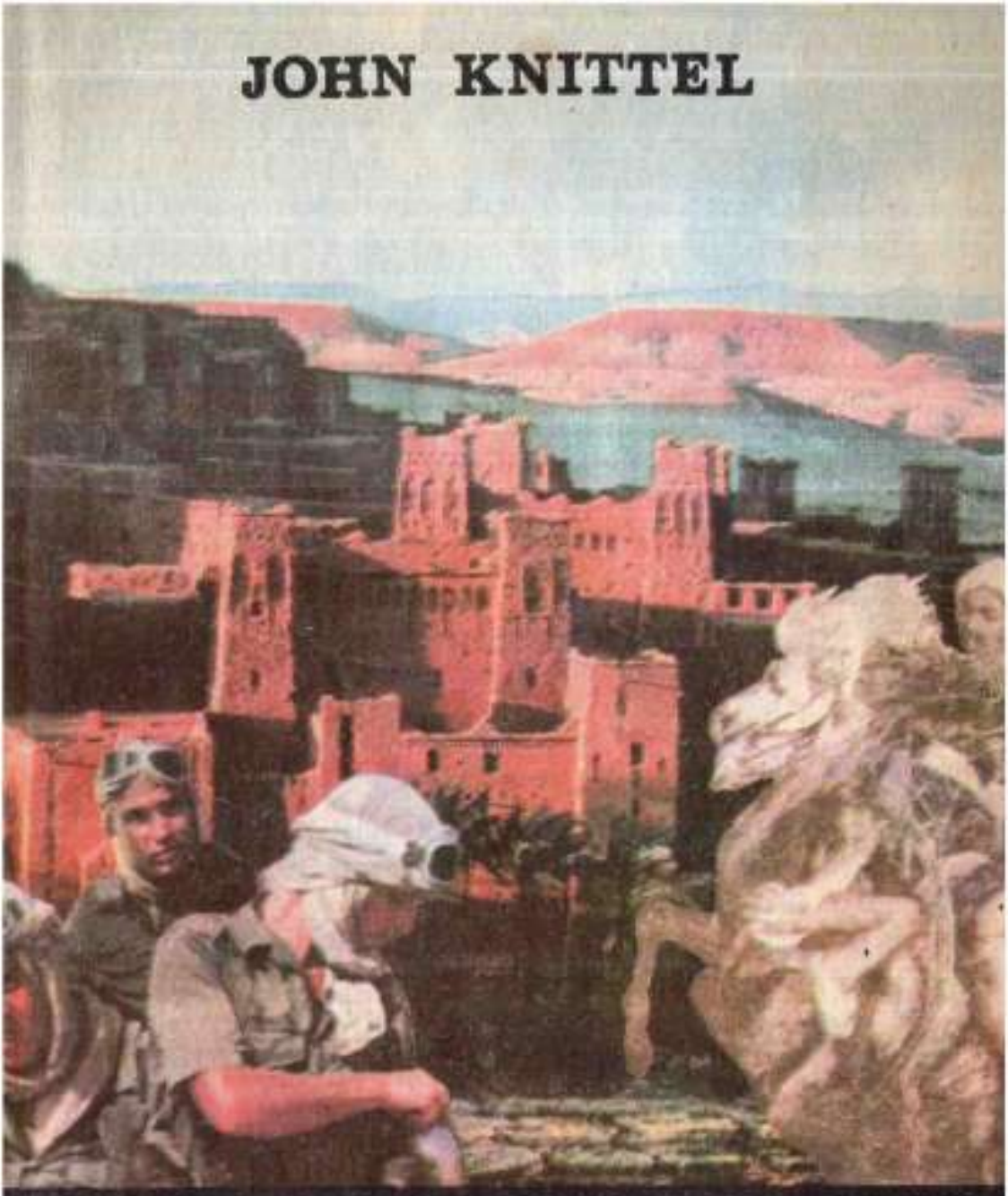

ABD-EL-KADER

JOHN KNITTEL

ABD-EL-KADER

Traducere de: GEORGE SBÂRCEA

Editura SPARTACUS

1992

Coperta: IONIȚĂ ADRIANA

I.S.B.N-973-95544-07

Motto :

Prietenilor mei
de pe ambele țărmuri
ale Mediteranei.

ȚINUT NECUNOSCUT

Unul din escadroanele celui de-al cincilea regiment de vînători africani se afla în marș. Părăsise, în zorii zilei, Bordj-Oued-Kjar, pentru ca spre amiază să-și facă intrarea pe singura uliță a sătuletului Mreier. Satul acesta mărunt se afla pe șoseaua principală, care asemenea unui șarpe cenușiu—cobora în serpentine din munții Mahgreb-Atlas în vale, pierzîndu-se în cotituri largi în zarea îndepărtată, unde se topea în bazinul nesfîrșit al Saharei. Cu abia zece ani în urmă, șoseaua aceasta de importanță vitală nu era decît o potecă primejdioasă, bătătorită de catîri care transportau mărfurile războinicelor triburi ale Tafilalet-ului, Doui-Menia și Ait-Hammou-ului. Acum însă nu mai trebuiau să se cațere pe povîrnișurile abrupte, nici să traverseze vaduri repezi de ape de munte. Nu mai erau nevoiți să-și întovărășească turmele de oi și cămile pe marginea abisurilor fără fund. Caravanele lor se scurgeau domol printre balustrade de oțel, peste poduri construite din beton. Tuneluri fuseseră sfredelite cu ajutorul dinamitei în pereții stîncoși ai munților și înspăimîntătoarele ape de primăvară ale Oued-ului curgeau îmblînzite în canale, croite cu echerul de ingineri europeni. Toate acestea erau opera civilizației albe. Pentru țara aceasta revenise epoca lui Pontifex Maximus, epoca împăraților romani, acest simbol pămîntean al forței, căreia totul îi fusese subordonat, de la Oceanul Atlantic pînă la Eufrat. O nouă născocire, prea complicată pentru fiii Romei antice venise să asigure și îmbunătățească sistemul modern de comucații. Această născocire consta din două fire netede de aramă, fixate de mici conuri din porțelan; conurile acestea erau fixate la rîndul lor de stîlpi înalți, care se înșirau de-a lungul drumului la intervale egale, ținîndu-se strîns de șosea kilometri mulți, pînă în străfundul deșertului. Pe aceste sîrme subțirele, își baza Franța forța ei dominatoare a cărei conti-

nuitate o garantau soldații coloniali, puternici și bine instruiți.

Locotenentul Alphonse de Breusac cantonă cu trupa sa în Mreier. Dispuse ca oamenii și caii să se odihnească. Șaizeci de călăreți africani, frînți de arșiță și marșul îndelungat, își scoaseră cizmele din scări, săriră de pe armăsarii arabi și se înfășurară în burnusuri. Peste puțin timp primiră ordinul să pornească spre mica piață a satului, unde se afla o fîntînă. Acolo, în colb, își instalară apoi tabăra.

Detașamentul acesta călare fusese îndrumat între munți pentru ca să înainteze ca avangardă pînă la Bordj-Mshounsh. Se anunțase că vicontele de Sonloup, general de brigadă, comandantul teritoriului de Sud, el însuși fost ofițer la spahii, urma să viziteze — însoțit de fiica sa — Oued-Tmanaya, Beni-Tsouf și regiunile mai îndepărtate din miazăzi și oazele aflate în imediata apropiere a frontierei algero-marocane.

Măsura aceasta de prevedere părea a fi necesară, deoarece comandamentul teritoriului de sud fusese nu demult informat de către unul din șefii triburilor recent pacificate, care încerca să intre în grațiile cuceritorului, că Abd-el-Kader — „Le Roux" cum îl numeau cu respect triburile din Atlas — fusese văzut, în fruntea puternicelor sale trupe de rebeli, în munții Mshounsh, unde prădase chiar două sate, măcelărise populația care încercase să i se împotrivească și golise țarcurile de oile pe care le luase cu el.

„Le Roux" avea faima unui om neînfricat și atît francezii, cît și spaniolii îl socoteau un inamic periculos. Plutea în jurul lui o atmosferă de mister. Nici un alb nu-l văzuse încă de aproape. Tot ce se știa despre el, era că aparținea adepților lui Mohammed Ben-Abd-el-Krim-el-Khatabis și că, după înfrîngerea lui Alb-el-Krim, în jurul lui se adunaseră numeroși berberi și arabi. Nu se cunoșteau alte amănunte despre el. Le Roux și banda sa comiteau jafuri, crime, incendii, violuri, dar victimele erau totdeauna acele triburi, care întreținea relații de prietenie cu Franța.

Locotenentul de Breusac încercă să obțină informații de la localnicii din Mreier. În ajun, sosiseră acolo două avanposturi. Despre Le Roux însă nici o veste. Arabii sătuletului stăteau pe vine în fața caselor, zîmbind pașnic și sporovăind. Prăvălioarele lor erau deschise. Nu trădau nici un semn de neliniște sau de teamă.

Dintr-un grup de patru oameni, se desprinse deodată un vlăjgan. Era înfășurat din creștet pînă în călcîie într-o dje-

bira (o mantie în formă de clopot) cenușie din păr de cămilă. Porni spre mijlocul pieții, se apropie de unul dintre vînătorii călări și intră în vorbă cu el. Unde se duc, se interesă el, apoi îl întrebă dacă nu vrea să-i dea o pîine proaspătă, deoarece spre miazănoapte, se găsește anevoie de mîncare. Se duc la Bordj-Mshounsh, răspunse vînătorul, cît despre pîine, mulțumește, n-are nevoie. În armată fiecare își primește porția reglementară.

— O țigară?

Da, o țigară fumează cu plăcere.

Și de unde vin, îl iscodi vlăjganul înfășurat în djebira din păr de cămilă.

— De la Oued Tmanaya.

Nu cumva sînt pe acolo trupe multe?

— Ba sînt, — răspunse soldatul, răsucindu-și mustăcioara neagră. — Două regimente de senegalezi, un batalion al legiunii străine, un regiment de spahii și vînătorii-călări. „Al cincilea", adăugă el mîndru.

După ce vlăjganul chemă binecuvîntarea lui Allah asupra soldaților, se pierdu în mulțimea din piață.

După două ore de odihnă, răsună ordinul: Încălecați!

Încă înainte ca umbrele înserării să se fi îngroșat, detașamentul de vînători-călări ajunse la un caravanserai pustiu. Era o clădire scundă, pătrată, care din motive strategice era situată pe o mică înălțime. Curtea mare era împrejmuită de ziduri groase, prevăzute cu numeroase creneluri pentru flinte. Avea un aspect urît și amenințător și o gardă puternică ar fi putut controla de pe zidurile întărite cu metereze întreaga vale.

Soldații intrară unul cîte unul prin poarta scundă. Îi aștepta odihna binemeritată. Întîi caii, apoi oamenii.

Telegrafistul detașamentului făcu legătura cu firele de telegraf de lîngă șosea și locotenentul de Breusac raportă la cartierul general că sosise. O oră mai tîrziu, detașamentul primi ordin telefonic să nu-și mai continue drumul, spre miazănoapte, ci în zorii zilei să se întoarcă în localitatea de garnizoană, la Oued-Tmanaya. Generalul își schimbase proiectul, amînîndu-și inspecția cu o săptămînă.

*

* *

A doua zi, pe aceeași șosea, trei automobile goneau, spre sud: un Panhard și două Renault-uri. Panhard-ul era în

frunte. Se aflau în el doi ofițeri de stat major și, lîngă șofer o ordonanță. În mașina următoare, ședeau un general și o doamnă, iar lîngă șofer un ofițer. În ultima mașină, ședeau trei ofițeri inferiori. Din pricina norilor de colb pe care îi ridicau în goana lor, automobilele țineau o distanță de cîțiva kilometri între ele, urcînd cu o viteză apreciabilă șoseaua muntoasă.

— Dacă nu intervine nimic, — zise generalul către tînărul care îl însoțea, — vom fi înainte de apusul soarelui la Beni-Tsouf.

— Sper să n-avem nici o pană, — răspunse fata, cu glasul moleșit. — Imaginează-ți, ce înseamnă să fii silit să-ți petreci noaptea într-un deșert ca acesta!

— Ai dreptate, deșertul acesta nu mi-e simpatic, și nici oamenii care-l locuiesc. Te poți mîndri că ești probabil cea dintîi europeană, care ai străbătut acest deșert, deschizînd drum pentru celelalte femei albe, care să sperăm că te vor urma, de îndată ce vom putea asigura aici pacea și ordinea.

Își întoarse privirile spre lanțul munților din miazăzi.

Ochii albaștri, umbriți de gene întunecate ai fetei, se întoarseră în direcție opusă, acolo unde era Franța iubită. Oftă. Călătoria începea să devină obositoare. Africa se dovedea un imens deșert, fără capăt. Munți, văi, deșerturi și iar munți, văi, deșerturi. Da, după părerea ei pînă și crestele acestea sumbre de munte semănau leit între ele, de parcă ar fi fost modelate de aceeași mînă. Renée începu să examineze spatele lat al șoferului din față, apoi grumazul pîrlit de arșiță al adjutantului care ședea în fața ei. Pînă și bărbații aceștia păreau că nutresc aceleași gînduri și speranțe ca și ea.

În pofida tinereții sale, Renée nu avea aerul unei femei fericite. Frumusețea ei avea ceva meditativ într-însa. Privirile ei aminteau de ochii visători ai adolescenților, în timp ce fruntea-i înaltă și limpede și bărbia puternică dovedeau multă hotărîre și voință.

Guvernul îl decorase pe generalul de Sonloup cu marea cruce a Legiunii de Onoare. Generalul de corp de armată F. de T. sosise anume în acest scop la Rabat, venind de-a dreptul de la Paris, pentru a-i înmîna înalta distincție. Fusese o sărbătoare de neuitat; cavaleria și infanteria defilaseră sub drapel în fața lui, spahii evoluaseră pe caii lor neastîmpărați în sunetele fanfarei vînătorilor africani și,

după paradă, avusese loc la palatul guvernatorului general un mare banchet, urmat de dans.

Renée cunoscuse numeroși ofițeri tineri, care fuseseră cu toții fermecați de frumusețea ei. Ea nu era însă o fortăreață cu ușurință abordabilă. Spre marea supărare a familiei, refuzase în ultimul an numeroase cereri în căsătorie, toate reprezentînd partide strălucite. Pilda surorii ei Madeleine, care trăia nefericită în lanțurile unei căsătorii nepotrivite, o pusese pe gînduri. Se hotărî să-și aranjeze cu multă prevedere și deșteptăciune viața.

Privi pentru a suta oară spatele bărbaților care ședeau în fața ei. Își aduse aminte de marchizul de Breusac, acest ofițer de vînători-călări, zvelt, cu fața lunguiață, mărturisind noblețea de sînge, cu înfățișare de britanic, pe care îl cunoscuse la Rabat. Dansase cu el un vals. Ofițerul fusese extrem de rezervat, aproape timid. Tatăl fetei îl bătuse prietenos, ostășește, pe umăr, zicîndu-i: „Hallo, de Breusac! Am auzit că ai fost mutat cu regimentul cinci la Oued-Tmanaya. Ținutul acela mi-e bine cunoscut... Sper să te întîlnesc peste cîteva săptămîni acolo. Voi fi întovărășit de Renée. După cîte știi, Renée s-a născut în Africa. Vorbește limba arabă. E o fată bună. Dansează cu ea". Renée își amintea acum de fiecare mișcare a locotenentului de Breusac. Era cu neputință să uite expresia prietenoasă, deschisă, a feței lui, și cuvintele lui calde de rămas bun. Oftă din nou.

— Tată, — zise ea, după o clipă — mi-e greu să-mi închipui că există ceva mai sălbatic și mai copleșitor ca acești munți. Cum sînt capabile trupele noastre să se bată în astfel de ținuturi? Nicăieri o fîntînă, nicăieri o pajiște, nicăieri un copac! Numai stîncă și iar stîncă.

Generalul de Sonloup însă își închisese ochii, moțăind în ritmul mașinii. Avea o față remarcabilă. Nas puternic, coroiat, cu nări foarte sensibile; mustață scurtă, cenușie, barbă ascuțită. Fața de granit a ostașilor bătrîni. Detaliul cel mai ciudat al acestei fețe era gura, o gură nespus de voluntară, al cărei colț sting se lăsa în jos, înmuindu-se într-un surîs permanent. În tinerețe, trăsătura aceasta alcătuise atracția lui. Cu timpul însă, particularitatea aceasta se înăsprise din ce în ce și azi părea că surîsul acela era o neîntreruptă ironie, că buzele acelea lăsate la colțuri în jos sînt o neîncetată bătaie de joc la adresa lumii și a oamenilor.

În casa părintească din Burgundia pe unul din pereți, se afla portretul bunicului său — un mareșal de Franța — pe fața căruia încremenise același surîs rece, ironic, ciudat. În familie, stăruia credința că unul dintre Sonloupi murise paralizat și cînd soția sa, — care era însărcinată — îl văzu astfel pe catafalc, se înspăimîntă într-atîta de surîsul sardonic de pe fața mortului, încît copilul — un băiat — se născu cu aceeași trăsătură stranie pe față.

La prînz, cele trei mașini poposiră la Bordj-Mshounsh și întreaga societate mîncă lîngă fîntînă.

Sub comanda unui caporal francez, cantonase în apropiere un mic detașament de senegalezi și ordonanța generalului dădu o fugă pînă la tabăra apropiată, pentru a obține informații. Generalul de Sonloup cunoștea bine, pînă departe, spre sud, ținutul acesta. Cu treizeci și cinci de ani în urmă, se bătuse pe aici, ca locotenent de spahii, petrecînd mai mult de doi ani în tribul Doui-Menia, în marginea deșertului.

Ordonanța se întoarse și anunță că nu se semnalase nici o bandă pe șoseaua care ducea la Mreier și că toate erau în cea mai perfectă ordine.

Înainte însă ca automobilele să-și fi continuat drumul, generalul atrase atenția oamenilor săi, să fie cu ochii în patru și să împuște, fără nici o somație orice indigen, care ar încerca să oprească mașina. Șoferii să dea cea mai mare viteză cu putință, pentru că, din experiență, știa că regiunea e plină de elemente dubioase. Cînd își dădu seama că ordinele sale o înspăimîntaseră pe Renée, o bătu ușor pe mînă, încercînd s-o liniștească.

— Am dat ordin, să ne iasă cîțiva vînători-călări în întîmpinare, — zise el. — N-avem de ce să ne fie teamă. Șaizeci de vînători-călări sînt de ajuns pentru a pune pe fugă o ceată de cel puțin două sute de arabi și, de altfel, în districtul acesta nu se află triburi rebele. Presupun că ne vom întîlni peste puțin cu călăreții noștri.

— Nu ți se pare suspect că nu i-am întîlnit încă în Bordj-Mshounsh?

Generalul clătină din cap.

— Nu. Îmi cunosc vînătorii-călări.

— Aceasta este faimoasa Șosea-Roșie?

— Nu. Încă nu. — Se tolăni pe spetează căptușită a fotoliului și închise ochii. — E oribil soarele acesta. Mă moleșește.

Renée își acoperi fața cu voalul violet și privi drumul care se cățăra șerpuind în munți. Sus, deasupra lor gonea Panhard-ul, lăsînd nori de praf în urma lui. Jos, în depărtare, venea celălalt Renault. Cînd, peste cîtva timp, ajunseră la prima trecătoare din munți, privirile fetei se întoarseră spre partea opusă, spre peisajul arid, deșert, pîrjolit de arșiță, care se întindea printre munți, ca o platformă. Rîul Oued-Ziz curgea în zig-zag printre munți, ca un șarpe argintiu. Nicăieri o plantă. Văzută din înălțimea trecătorii, valea plată părea pielea mărită de milioane de ori a unui monstru preistoric și gîndul că trebuiau să treacă acum printre cutele acestei piei, îi înfioră inima.

— Aceasta e Valea Roșie? — îl întrebă ea pe general.

— Nu, — răspunse bărbatul, deschizîndu-și și închizîndu-și iar ochii.

Totuși, era Valea Roșie. I se spunea „roșie", pentru că triburile Ait-Hammou măcelăriseră aici, cu cincizeci de ani în urmă, trecătorii pașnici veniți din miazăzi și mianănoapte, care utilizau acest drum pentru relațiile lor comerciale. Era valea crimei. „De ce s-o sperii?" — se gîndi generalul. Trupele noastre au alungat pe bandiți în creierul munților și există un pact de amiciție cu șefii triburilor Doui-Menia, care au devenit fideli Franței și asigură astăzi flancul șoselelor. Ne vom întîlni, probabil, la primul caravanserai cu vînătorii-călări. Regiunea nu mai e periculoasă și de îndată ce voi sfîrși proiectul meu de unificare a comandei militare din zona de frontieră algeriano-marocană și-l voi fi impus guvernului, se va putea călători pe aici cu aceeași siguranță, ca în Burgundia sau Provence. Atunci, Franța se va simți, în sfîrșit, acasă în Maroc... În cazul cînd, totuși, triburile ar opune vreo rezistență armată, cunosc arta de a le înfrînge împotrivirea...

De Sonloup nu cunoștea decît trei factori de guvernare: mîna forte, trupul oțelit și asprimea ostășească în judecarea evenimentelor. — Adevăratul ostaș nu poate să creadă în pace, — își spunea el adeseori. — Pacea pentru ostaș nu înseamnă altceva decît un armistițiu. Pacea nu este decît un contract contemporan, pe durata căruia omul își ia angajamentul să nu se bată împotriva inamicilor patriei sale. (Astfel de inamici sînt oricînd cu duiumul). Pacea servește pentru ca locuitorii civili să cîștige timp, să se pregătească pentru a furniza armatei noi ostași, care să-i înlocuiască pe cei căzuți,

sau pe cei prea bătrîni pentru a înfrunta vîltoarea bătăliilor. — De Sonloup era un ostaș de concepție veche. Membrul unei familii de ostași, el însuși ostaș convins. Numele lui era aureolat de nimbul unei vechi glorii militare. Cîndva fusese „Leul Saharei", pentru ca acum să i se spună „Tigrul Rifului".

În timp ce Renault-ul gonea pe serpentinele cu cotituri brusce, gîndurile lui de Sonloup colindau undeva la Beni-Tsouf, la grădinile de palmieri și la vînturile răcoritoare, care coboară de pe crestele munților Atlas. La Beni-Tsouf se află acum barăci și un spital militar. Pe vremea lui — cu treizeci și cinci de ani în urmă — nu era încă nimic din toate acestea. I se păru ciudat că, de cîte ori se gîndea la Beni-Tsouf, simțea că un glas ascuns se trezește în conștiința sa... Pe cînd era locotenent tînăr, mărșăluia în cadrul unui regiment spre Beni-Tsouf, unde fusese ucisă o societate de savanți și exploratori francezi. Un bun prilej pentru armată de a interveni și stabili ordinea. Credincioși principiului lor soldățesc de a stăpîni locul unde stabiliseră ordinea, nu se mai retraseră din Beni-Tsouf. De atunci, localitatea rămăsese sub stăpînirea francezilor.

De Sonloup își aduse aminte de marșul acela ucigător, spre sud. În comparație cu el, călătoria de acum în automobil pare un adevărat lux. Atunci încă nu existau poduri, nu exista telegraf și trebuiau să-și croiască singuri drumul, de la o colonie la altă colonie, alungînd populația berberă spre munți, tot mai adînc spre miazăzi, în direcția Saharei. Evocă în gînd ceasul acela, cînd cuceriseră Oued-Tmanaya. Fusese un măcel îngrozitor, care durase trei zile și trei nopți. Pe străzile și ulițele orașului zăceau pretutindeni cadavre de bărbați, femei, copii, cai și cămile, ale căror miasme otrăveau văzduhul și fîntînile oazei. Cei două mii de legionari, care veniseră pe urmele soldaților, pustiiseră oaza. Marele conducător arab Mohammed-Ben-Sliman, însă — care, la fel cu cei mai mulți șefi de triburi arabe, susținea că descinde de-a dreptul din sînul Profetului, — se retrase, însoțit de trei mii de rebeli călări, spre sud, în orășelul Beni-Tsouf, admirabil fortificat.. Comandantul francez, care în urma înclinațiilor sale artistice era supranumit „L'Artiste", îl urmări cu îndîrjire îndeaproape. Își puse în gînd să extermine nu numai pe descendentul Profetului, ci și triburile adunate sub steagu-i sîngeros. Îl ajunse pe Sidi Sliman la Beni-Tsouf. Își instală tabăra pe unele din colinele care se

înălțau deasupra livezii de palmieri. Acolo, în fața cortului își pictă cîteva din cele mai izbutite pînze. L'Artiste menținu acest asediu comod mai bine de două luni și jumătate. De cîte ori nu stătuse în umbra cortului său, admirînd uimit rîndurile lungi ale infanteriei sau cele strînse ale călăreților, făcînd instrucție în vale, sau cățărîndu-se încet pe povîrnișul munților Hammada, ca să se topească în nuanțele purpurii și vinete ale orizontului...

Din cînd în cînd, se iscau încăierări locale sau se produceau tentative de a sparge liniile asediatorilor. Arabii însă fuseseră de tot atîtea ori înfrînți și alungați din nou în întăriturile lor.

În concepția arabilor, războiul nu era decît un soi de fantasia [1] primejdioasă, în timp ce pentru soldații francezi, constituia o experiență dureroasă.

De Sonloup își aduse aminte de dimineața cînd Mohammed-Ben-Sliman îl trimisese în tabăra francezilor pe cel mai mare din fiii săi și pe unul din aliații săi din ținuturile de sud, pentru a se interesa de condițiile unei păci onorabile. L'Artiste ospătă împărătește pe solii lui Ben-Sliman, îi reținu toată ziua la cartierul său general le făcu portrete în ulei, apoi le dădu cîte o ploscă plină cu apă cu rugămintea de a le preda lui Mohammed-Ben-Sliman.

— Comunicați-i descendentului Profetului, că noi sîntem aici pentru a pedepsi și nu pentru a ierta — făcu el, cu un surîs blajin, mîngîindu-și lunga-i barbă.

În cetatea fortificată, arabii înfometați izbucniseră în urlete de deznădejde, cînd aflară solia generalului francezi. Vaietele femeilor se înălțaseră spre cerul gol. Arabii năpădiră moscheiele și piețele publice, decretînd Djehâd [2]. Se adunară în grupuri în moscheie și piețe. Își azvîrliră morții peste zidurile cetății ca păsările murdăria din cuib. L'Artiste zîmbise netulburat. De atunci, de Sonloup se gîndise la primul său comandant ca la un om genial care avea mai multă fantezie, decît e necesar pentru cariera armelor. Incidentul acesta de frontieră se soldă, datorită acelui om, cu surprinzător de puține sacrificii umane din partea francezilor. De Sonloup nu putea scăpa însă de o stranie senzație de frig lăuntric, cînd se gîndea la acea ultimă zi sîngeroasă.

[1] Serbare cu cai.
[2] Război sfînt împotriva ghiaurilor.

Într-o bună dimineață, încă înainte de răsăritul soarelui, răsună goarna. Spahii, printre care el însuși, încălecară în grabă. Ordinul spunea că orașul trebuia luat prin asalt. Se iscă un zăngănit asurzitor de arme. Salvele se succedau cu repeziciune. Dinspre cetate, se auzeau urlete și vaiete. Apoi, deodată prinse să circule cuvîntul de „Razzia". „Razzia!". Fiecare soldat îl repetă: „Razzia". Cuvînt miraculos, care însemna aur, arme bătute în argint și nestemate, covoare, corturi, brățări de argint și cercei, pe care omul le despoaie de pe femei, luînd odată cu ele și femeile. Prada e scoasă ziua următoare la licitație. Prada de război era unul din vechile drepturi ale spahiilor. Fiecare — de la colonel pînă la ultimul soldat — își primea partea sa, care era suficientă, pentru ca toți să se simtă o lună oameni bogați.

Legionarii pătrunseră în cetate dinspre apus. Peste puțin se deschiseră și porțile răsăritene. Prin ele năvăli o mare mulțime de luptători, printre care erau amestecate femei și copii, ducînd în mîini legături pline cu merinde, îndreptîndu-se, fără țintă, spre deșert. Unii căutară să se ascundă în livada de palmieri, poate pentru a se regrupa și încerca un atac prin surprindere. Strigătele legionarilor vestiră atunci că toată cetatea se afla în stăpînirea lor. De Sonloup își mai aducea aminte că roibul său începuse să tremure, tocmai cu o clipă înainte ca ordinul de atac să fi sosit. Șase sute de săbii ascuțite zburară din teacă. Un semnal de goarnă și călăreții își înfipseră pintenii în burta înspumată a roibilor tremurînd din toate încheieturile, avîntîndu-se spre adversar.

Cavaleria încercui într-un lanț lung pe cei care încercau să scape și prin aceasta începu exterminarea acestui trib. De Sonloup își aminti de primul pe care îl atinse sabia sa. Un gest scurt, o rotație energică a încheieturii mîinii și o mișcare a cotului. Victima îl privise o clipă în față, cu ochii holbați și gura căscată. În clipa următoare, o nouă lovitură și o nouă mișcare a cotului. Toate mergeau atît de ușor, de parcă ar fi împlîntat un cuțit în unt. Carnea omenească e foarte puțin rezistentă. Nu simțise dorința să ucidă pe cineva și, totuși, o făcuse. În dreapta și în stînga sa, toți făceau același lucru. Ordinul e ordin! Calul său înnebunise de-a binelea. Se ridicase în două picioare, dînd sălbatic cu picioarele dinainte în vii și morți. Pretutindeni sînge! Sabia i se înfierbîntase, mînerul ei devenise cleios. Și atunci, fusese cuprins și el, de nebunia generală... Își linse sîngele care

îi împroșcă gura... își șterse din ochi sîngele arab. Se simțea parcă beat. Avea senzația că se scaldă în sînge și sudoare, în timp ce roibul se agita sub el, nechezînd asurzitor. Îl cuprinse o bucurie sălbatică, satanică. Își mai aducea aminte că, la un moment dat, se săturase de măcelul orb și începuse să-și aleagă victimele, năpustindu-se asupra lor cu salturi bine calculate. Era printre ei un bătrîn, care-și înălțase rugător mîna spre cer. Se repezise asupra lui, implîntîndu-i sabia în grumaz. Cînd își retrăsese sabia, bătrînul se prăbușise la pămînt. Sîngele curgea în șiroaie sub el, cum curge apa dintr-un șipot, pe care o mînă jucăușă îl astupă ca să stropească în lături. Zărise un copil care fugea pentru a se ascunde de el. „Așteaptă numai, așteaptă, copilul meu... Aproape că-ți pot vedea inima". Și-l ajunse. O lovitură în spatele slab, o mișcare a încheieturii mîinii și afară cu sabia. Și, astfel, continuase pînă ce ajunse la capătul livezii de palmieri, beat de sînge, înspumat, înnebunit, torturat de un oribil acces isteric. În urma lui, agonia a sute și mii de arabi umplea văzduhul de horcăieli înspăimîntătoare.

În ziua aceea, căzură vreo patruzeci de spahii, fiind răniți peste o sută, în timp ce în tabăra dușmană nu scăpă cu viață nici un om în stare de a lupta.

— Acum, vom avea un pic de liniște, — făcuse L'Artiste, cu glas sec, adăugînd ironic: — Messieurs, aici începe civilizația!

— Dormi? — întrebă Renée, prinzînd mîna tatălui său.

Generalul de Sonloup își deschise ochii, privindu-și oarecum speriat fata.

— Nu. De ce?

— Ce arid e peisajul acesta! Pare un infern părăsit!

— Totul este așa, cum era ultima dată cînd am umblat pe aici, — răspunse generalul. — Acum, că-l revăd, mi se pare cu desăvîrșire absurd să vorbim de civilizație în legătură cu aceste locuri...

— Atunci de ce ne străduim să civilizăm cu orice preț această țară?

Generalul căscă plictisit, acoperindu-și gura cu palma.

— Dormi, mon cher papa, — făcu fata, cu o ironie abia mascată. — Pentru tine, nimic nu mai e nou...

Bărbatul își închise iar ochii, colțul gurii se strîmbă a zîmbet și se reîntoarse la amintirile sale. După rezolvarea acelui război de frontieră, rămăsese la Oued-Tmanaya. Comanda trupelor din garnizoana Beni-Tsouf fu preluată de

un anume maior Perret, care în cei trei ani cît stătu acolo, clădi și construi mult, pacificînd și triburile refractare din ținut, care — de altfel — se săturaseră de rebeliuni. Ba, încheie chiar pacte durabile cu ele. De Sonloup rămase doi ani la Oued-Tmanaya. Avea încă în fața ochilor căsuța albă, măruntă, în mijlocul palmierilor în care locuise... Și ce minunată fusese acea singurătate! Nici un om alb nu locuia în apropiere; fusese stăpînul nelimitat al întregului district, gustînd toate plăcerile singurătății, la umbra palmierilor. Fusese acolo și o femeie... mai bine zis, o fată, în jurul vîrstei de șaptesprezece ani, Fatima... care trăise împreună cu el, în căsuța albă. „Une petite sauvage", dar de obîrșie aristocrată, fiind fiica unui șef defunct al tribului Doui-Menia. Fusese o ființă sperioasă, semănînd cu ciutele, cu priviri adînci, mari, înflăcărate și cu mici obiceiuri comice unele din ele foarte atrăgătoare, altele neînchipuit de curioase. Fata fusese însă încîntătoare, chiar dacă uneori îl mîhnise cu capriciile ei. Își mai aducea aminte că, într-o bună zi, îi cumpărase de la un negustor ambulant mătăsuri și brățări și o învățase să lege cîteva cuvinte franțuzești. Era extrem de inteligentă, fiind înzestrată cu un bun simț nativ, dar și cu o răutate și șiretenie instinctive. Cînd îi născu un băiețel — un copil dulce, cu ochi albaștri, — de Sonloup se tulburase în mod ciudat, simțindu-se nelalocul său...

Evocînd toate acestea, generalul își simți inima năpădită de o neînțeleasă căldură. Și se prefăcu că doarme, pentru ca fiica sa să nu-i tulbure gîndurile despre copila aceea aproape uitată și băiețelul ei. I-ar fi plăcut să știe ce se întîmplase cu ea. — La! O aventură, așa cum are orișicine, nimic mai mult! — căută el să se liniștească. De ce și-ar face o problemă de conștiință din cazul micuței Fatima? Îi dăruise un copil frumos și cinci mii de franci. Oare era vina lui că fusese mutat de la o zi la alta la St. Louis, din apropierea Senegalului? Ordinul e ordin! Adeseori se gîndise la micuț, întrebîndu-se unde ar fi acum, în caz că mai era în viață. Își dorise toată viața un fiu legitim, dar n-avusese parte de el. Destinul îi dăruise două fete, nimic altceva Mama lor murise cu ani în urmă. Una dintre fete, Madeleine, se căsătorise, după voința ei de a fi fericită, și își avea căminul în Paris. Cealaltă, cea mică, se afla acum alături de el. Cîțiva dintre tinerii ofițeri își pierduseră capul după ea. Nici unul însă nu avea bani. Printre ei, era însă și tînărul

de Breusac, vînătorul-călări! Un băiat adorabil! — se gîndi de Sonloup. — E frumușel și, pe lîngă aceasta, e coborîtor dintr-o familie ilustră și bogată... Ar fi fost curios să afle dacă Renée se amuza doar pe socoteala tînărului locotenent, sau simțea pentru el altceva decît o simpatie efemeră? În orice caz, ar fi fost o pereche potrivită și oricînd el ar fi fost dispus să „pună umărul" pentru a sălta cît de cît cariera lui de Breusac. Cu toată curiozitatea ce-l rodea, nu vru s-o întrebe pe Renée ce simte pentru tînărul locotenent. Mîndria îl împiedica să se umilească într-atît. Se învățase să fie distant cu cei din jur, mascîndu-și cu grijă gîndurile și sentimentele. Era un om singuratic; se exersase timp îndelungat pentru această singurătate și era de părere că toți marii soldați trebuie să fie singuri. Unui adevărat ofițer îi este oprit să împrăștie în jurul său prea multă iubire sau s-o primească de la alții, pentru a putea fi oricînd gata pentru clipa jertfei supreme a unui soldat, atunci cînd moartea vine din rîndurile dușmanului.

De Sonloup își ridică privirea și întîlni ochii fiicei sale. Își dădu îndată seama că fata îl privește stăruitor de mai multă vreme. Observă că Renée era îngrijorată și neliniștită.

— Ce s-a întîmplat? — o întrebă el, zîmbind.

— Nu știu, — răspunse fata și îi strînse mîna. — Probabil e o prostie din partea mea, dar nu pot scăpa de o neliniște chinuitoare. În fața noastră, un automobil, în spatele nostru un altul... și, totuși, am impresia că parcă nu s-ar afla nimeni în apropiere... de parcă ne-am fi pierdut în acest deșert.

— Fantezia, ma petite! Nu putem fi la mai mult de o sută cincizeci de kilometri de Oued-Tmanaya. Încă două ore și vei fi sub cei mai frumoși palmieri pe care i-ai văzut vreodată. Te mai așteaptă și o casă confortabilă. Baie și liniște... Te vei simți bine și eu de asemenea.

Renée respiră adînc și aruncă o privire plină de îngrijorare spre indicatorul de viteză.

— Voyons! Voyons! Fiica unui militar nu trebuie să se teamă nicicînd.

Fata însă fu cutremurată de un fior neînțeles. Își acoperi fața cu amîndouă mîinile.

— Vrei să-i spun lui Henry să se oprească și să așteptăm mașina din urmă? — o întrebă generalul, vădit nemulțumit.

— Nu, nu! Să nu ne oprim! Să ne continuăm drumul! Cu cît vom ieși mai curînd din valea aceasta blestemată cu atît mai bine! Ah, nu mi-e frică, nu... ceea ce simt este cu totul altceva decît frica obișnuită. Nu știu ce e anume, dar e îngrozitor!

De Sonloup se întoarse spre ea.

— E febra altitudinii, Renée.

În clipa aceea, mașina viră brusc, într-una din cotiturile îndrăznețe ale șoselei. Peretele muntelui înainta în șosea, ca o uriașă gheară roșie. La o mică distanță în fața lor se află Panhard-ul. Șoferul generalului frînă. Încă înainte ca mașina să se fi oprit, fu înconjurată de o ceată de bărbați, purtînd djebire din păr de cămilă. Renée se făcu albă și îl trase pe tatăl său lîngă ea. Adjutantul sări în picioare, își scoase fulgerător revolverul și îl descărcă în primul om, care încercă să intre în mașină. În clipa următoare, un glonte îi sfredeli țeasta. Pe urmă se mai auzi o detunătură de armă și șoferul căzu încet peste volan.

Generalul de Sonloup își descărcă de cîteva ori revolverul spre bărbații care se apropiaseră de mașină. Unul din ei se prăbuși, însă ceilalți rămași neatinși năvăliră asupra mașinii și după o scurtă luptă îl scoaseră din mașină, legîndu-i mîinile de trup și ducîndu-l apoi la marginea șoselii. Renée apucă revolverul părintelui său, dar înainte de a-l fi putut descărca, fu înconjurată de patru vlăjgani, care o ridicară pe sus, legînd-o.

— Fii tare, fata mea! — îi strigă generalul. — Rămîi tare! Mai avem o mașină în spate.

Își dădea însă seama că totul era pierdut.

— Ești rănit? îl întrebă Renée.

— Nu, dar bietul Saunier a fost răpus de cîinii aceștia.

Înjură cu glas înăbușit pe vînătorii-călări, care nu-i întîmpinaseră.

— Vînătorii foarte departe. Vînătorii înapoi Beni-Tsouf! — făcu unul dintre oamenii aflați în apropierea generalului rîzînd diabolic.

— Puțină răbdare, amice, — mormăi generalul și gura i se strîmbă într-un zîmbet plin de ură satanică.

Doi bărbați îi așezară cu brutalitate un căluș în gură. Ochii însă nu putură să-i amuțească. Continuară să scînteieze ca oțelul, plini de o neclintită îndîrjire. Văzu cum trei arabi se luptau cu fiica sa, încercînd să-i lege gura cu o basma. Era mîndru de purtarea fetei. Renée se lupta

ca o leoaică, apărîndu-se și căutînd să scape din mîna lor. Treptat însă, forțele o părăsiră și se rezemă extenuată de o stîncă. Cînd se întoarse spre tatăl său, el se mișcă sub imensul burnus în care fusese înfășurat. Auzi deodată claxonul Renault-ului și, în clipa următoare, văzu mașina apărînd la cotitură. Șoferul frînă brusc și automobilul mai alunecă cîțiva metri, înainte de a se opri. De Sonloup văzu pe cei patru ofițeri sărind fără să ezite în picioare, scoțîndu-și din buzunare revolverele și deschizînd focul. Trei din afurisiții de banditi fură răpuși, înainte ca ei înșiși să se prăbușească ciuruiți de gloanțe.

Generalul simți că se înăbușă de furie neputincioasă. Examinînd cu luare aminte prima mașină, văzu că pe fundul ei zac trei cadavre, în timp ce al patrulea se afla pe șosea, lîngă mașină, cu capul tăiat, ca o vită. Ochii i se umplură de lacrimi și o senzație copleșitoare de singurătate îi năpădi sufletul. Acesta era cel mai întunecat ceas al vieții sale. Ba, pînă și fiica lui era silită să asiste la acest spectacol deplorabil, fiind amestecată în această îngrozitoare aventură... Gîndul la soarta posibilă care o așteaptă pe Renée, îl făcu să-și piardă cu desăvîrșire mințile. Trebuia s-o împuște la cel dintîi prilej, care i se va oferi, pentru că altminteri... banditii aceștia!...

— Banditii? — se întrebă el, fără să vrea. — Au pierdut opt oameni. Noi eram doisprezece și n-am mai rămas decît doi. Am pierdut deci zece... Ei au avut însă superioritatea agresorului!

Au pregătit capcană cu grijă, nu prin obișnuitul atac de la distanță! Nu uzaseră nici de trucul arhicunoscut al cămilei moarte de-a curmezișul șoselei! Mașina ar fi trecut peste hoitul animalului. Știau bine acest lucru, afurisiții! Tăiaseră cu grijă firele de telegraf și săpaseră un șanț de un metru, de-a curmezișul drumului. Acum aruncau într-însul pe bieții ostași după ce le luară obiectele aflate asupra lor, centura, revolverul, ceasul, banii, pelerinele, cizmele... azvîrliră cadavrele bravilor francezi în șanțul, pe care-l săpaseră ca să oprească automobilele... în timp ce pe morții lor îi încărcară pe spinarea catîrilor...

El asistă neputincios la sacrilegiul săvîrșit cu trupurile ofițerilor francezi, care fură aruncate claie peste grămadă în șanțul proaspăt săpat, după care îl astupară cu nisip și bolovani. În nici una din bătăliile din viața sa, nu-și simțise inima atît de grea, atît de îndurerată ca acum. Mușcă cu o

furie neputincioasă în basmaua care îi astupa gura. Oare de ce nu-l nimerise și pe el un glonte? De ce trebuise să supraviețuiască tocmai el, veteranul, șeful statului major pentru a raporta cele întîmplate? Pentru ce era prețioasă acestor banditi tocmai viața sa? Aruncă o privire deznădăjduită spre fiica sa. Ochii ei erau închiși și lacrimile curgeau șiroaie pe obraji. Un suspin îi zgudui pieptul.

De Sonloup își închise ochii și mormăi o rugăciune pentru sufletul prietenilor săi dispăruți. Cînd privi din nou spre Renée, ea întoarse capul spre el și în ochii ei se citea o expresie de nesfîrșită liniște lăuntrică. Bărbatul o privi îmbărbătător. Fata îl înțelese.

Între timp, ucigașii începuseră să devasteze automobilele. Demontară casetele cu scule, goliră benzina și uleiul în găleți, îndepărtară acumulatorii, deșurubară farurile, scoaseră cauciucurile de pe roți, sfîșiară plușul fotoliilor, smulseră ceasornicele și cadranele de lîngă volan, împreună cu tot ce era demontabil. După ce mașinile fură astfel despuiate, le împinseră spre marginea șoselii și le azvîrliră în adîncurile unei prăpăstii. Între timp, trei banditi adunară armele victimelor și le puseră într-un coș de pe spinarea unui catîr. Apoi aduseră un lung șir de catîri puternici, și — fără să se fi auzit vreo comandă — oamenii se aliniară și începură să încarce prada pe spinarea dobitoacelor.

Un vlăjgan învelit într-un burnus cenușiu din păr de cămilă, se apropie de general. Fața îi era acoperită cu o glugă.

— Ridică-te, generale! — spuse el scurt.

Dar de Sonloup nu putea să se miște.

Vlăjganul se adresă în cuvinte alese către bărbații care îl păzeau pe general. Aceștia îi scoaseră călușul din gură și îi ajutară să se ridice în picioare. Se ridică, fără să spună vreun cuvînt, țeapăn, îndîrjit. Privi în direcția în care era Renée și văzu că trei bărbați o ridică pe spinarea unui catîr. Brațele îi erau atît de strîns legate de trup, încît de o parte și de alta a catîrului trebuiau s-o sprijine doi arabi pentru a nu cădea. După toate semnele, fata se resemnase stoic cu soarta ei. Își întoarse și ea privirile spre tatăl său. Un tînăr cu fața aristocrată, înnegrită de arșiță, îndepărtă basmaua de pe gura ei, și i se adresă:

— Mademoiselle nu trebuie să se teamă.

Fata tresări, scîrbită de mirosul basmalei cu care-i fusese acoperită gura și scuipă,

— Cum îndrăznești să folosești limba țării mele, fiu de cîine? — murmură ea, cu ochii scînteietori.

Tînărul izbi tăcut în crupa catîrului și surîse sumbru.

În timp ce de Souloup încăleca pe un catîr, fiica sa — înconjurată de o gardă puternică — făcuse cale bună înaintea lui. Se îndreptau spre munți. În fața sa și în urma lui era un șir lung de catîri. Nu scoase nici un cuvînt. Avea impresia că destinul neîndurător îi pecetluise buzele. Peste puțin părăsiră șoseaua, continuîndu-și calea pe o potecă îngustă care urca în neîntrerupte spirale spre munte. După trei ore de mers călare, ajunseră la coama unui munte pe care o trecură. Apoi, coborîră într-o vale care era mai pustie, mai înspăimîntătoare decît cea pe care tocmai o părăsiseră. După o oră, lunga coloană ajunse în fundul văii și, fără să se oprească, își continuă drumul. Soarele dispăruse, dincolo de creasta munților.

Piscurile sălbatice străluciră un timp în vîlvătăi purpurii, în timp ce peste văgăuni se lăsau umbre întunecate, ca niște aripi cernite. Un întuneric adînc învălui treptat totul. Peste puțin, ajunseră apoi într-un cotlon, înconjurat de stînci abrupte, unde poposiră. În cîteva minute, se improviză o tabără primitivă. Catîrii fură strînși la un loc, legați cu grijă de picioarele de dinapoi și fiecare căpătă rația sa de buruieni uscate.

Mici focuri din crengi uscate și surcele fură făcute, în jurul cărora grupuri de bărbați se înghemuiră.

Renée, cu picioarele amorțite de durere, căzu la pămînt, în clipa cînd fu ridicată de pe catîr. Rămăsese, zăcînd acolo unde căzuse, cu capul rezemat de un pietroi. După un timp, durerea care îi sfîșia carnea deveni atît de insuportabilă, încît țipă. Doi bărbați se apropiară de ea. Bîlbîindu-se de furie, ceru să i se ia frînghiile cu care era legată. Cei doi oameni schimbară între ei cîteva cuvinte, apoi dispărură.

După cîteva minute, se ivi un bărbat înalt și uscățiv.

— Ce doriți? — o întrebă acesta.

— Ia-mi aceste frînghii!... Imediat! — șuieră Renée!

— Bietul arab nu-și poate mișca mîinile și merge pe jos, cînd îl prind francezii.

— Brută! strigă ea. — Mă vei dezlega imediat!

— Cu neputință, — mormăi bărbatul.

Prin întunericul care se îngroșa, fata văzu deodată apropiindu-se un om scund, dar bine legat. Gluga și-o trăsese peste față, astfel că trăsăturile i se deslușeau anevoie. Cele

două mîneci ale burnusului se clătinau goale și ușoare de cele două părți ale trupului. Se opri la mică distanță de ei și privi pe Renée și bărbatul de lîngă dînsa.

— Youseff!

Vocea lui părea că vine din dosul unui voal.

Cel numit așa se întoarse repede și se îndreptă spre el. Îi spuse cîteva cuvinte în arabă, în urma cărora Youseff se apropie de Renée și cu o singură mișcare a cuțitului său tăie frînghiile care o imobilizau pe Renée. Cu un gest de scîrbă, fata se lepădă îndată de burnusul în care fusese înfășurată și se ridică pe picioarele-i tremurînde. Făcu cîțiva pași spre necunoscutul din fața sa și îl amenință cu pumnul.

— Sînteți niște bandiți! Veți plăti cu capul nelegiuirea voastră!

— Iertare, mademoiselle, — răspunse străinul, cu o voce caldă, persuasivă. — Monsieur le général este îngrijorat din pricina dvs. Vă puteți duce la dînsul, cînd doriți.

Renée fu surprinsă, auzind accentul impecabil francuzesc al necunoscutului. O cuprinse o certitudine odihnitoare, că descoperise cel puțin un om, care o înțelegea în întregime.

— Qui est-tu, toi? — îl întrebă ea, pe un ton plin de un dispreț fățiș.

Îl tutuia așa cum toți francezii din Africa vorbesc cu cei de clasă inferioară lor. Bărbatul stătea neclintit, ca un turn. Fata îl amenință din nou cu pumnul.

— Țin să știi și să le comunici tuturor acestor criminali, că mîna justiției vă va ajunge pe toți!

— Mademoiselle, — răspunse necunoscutul, fără ca glasul lui să fi suferit cea mai mică schimbare de nuanță, — sîntem gata să primim dreptatea, cu brațele deschise. Pînă atunci însă, armele noastre vor rămîne încărcate.

Fata încercă să străpungă bezna cu privirile.

— Cine ești tu, omule? — întrebă ea, ridicînd din umeri.

— Mademoiselle, — răspunse necunoscutul, — eu nu sînt om. Eu sînt o unealtă.

Și cu aceasta, îi întoarse spatele și porni agale spre unul din focurile taberei.

Renée se uită după el, ca o fiară prinsă în cursă. Dinspre munți, cobora răceala nopții, care o pătrunse și o făcu să tremure. O sete cumplită îi ardea gîtlejul.

— Unde este generalul? — îl întrebă ea pe Youseff.

— Urmați-mă, — răspunse bărbatul.

Mergea fără zgomot înaintea fetei, în pantofii-i improvizați din rămășițele unui cauciuc de automobil, în timp ce gleznele și pulpele îi erau înfășurate în resturile unui burnus de păr de cămilă. După cîteva minute, fata își revăzu tatăl, lîngă unul din focurile taberei cu spatele acoperit de un sac uriaș.

Fața lui era slăbită și scofîlcită, iar ochii săi în care se citea ura și chiar deznădejdea, priveau țintă vîlvîtaia flăcărilor.

— Tată!

Generalul își înălță privirile, făcînd eforturi zadarnice să se ridice de jos. Arabul care stătea în spatele lui, cu arma la picior, îl sili să rămînă nemișcat. Generalul se rostogoli fără puteri, răsturnat de brînciul brutal al arabului și cu mare greutate se așeză din nou pe locul său. Renée fugi repede spre el, îngenunchie și îi cuprinse gîtul cu brațele. Generalul nu mai făcu nici o mișcare; continuă să privească țintă în foc... Deodată, respiră adînc și se uită lung la fată.

— Biată Renée... ce se va întîmpla cu tine?

— Ah! Nu te sinchisi de mine. Nu mi-e teamă de nimic.

Dădu capul pe spate, se așeză lîngă foc și îi povesti că întîlnise un arab care vorbea foarte bine franțuzește.

— Probabil că este unul dintre conducătorii lor, — spuse ea.— Un individ scund, lat în umeri. L-am întrebat cine este, și el mi-a răspuns: „o unealtă".

De Sonloup își încruntă fruntea și continuă să privească țintă la jocul flăcărilor.

— Încă nu știu pe mîinile cui am încăput, — mormăi el.

— Oamenii aceștia vorbesc puțin. După cîte pot să-mi dau însă seama, se află printre ei numeroși Rifi-Kabili, pentru că flintele pe care le au sînt de model francez și spaniol, pe care, probabil, că le-au capturat în Rif. Am văzut cîțiva oameni și din tribul Ait-Hammou. I-am recunoscut după felul cum își leagă turbanul și după faptul că burnusul li-e țesut din păr negru de capră. Oamenii aceștia sînt însă extrem de disciplinați, ascultă orbește de o autoritate nevăzută și lucrul acesta mă face să mă tem foarte mult.

— Ce crezi, unde ne vor duce?

Generalul ridică din umeri.

— Nu cunosc ținutul acesta.

— Probabil însă că au un oarecare scop de ne duc cu ei.

— Vechea poveste... răscumpărarea!

— Guvernul va plăti. Pentru un ostaș ca tine, tată...

— Iată tocmai ceea ce nu-mi convine, — o întrerupse generalul.— Ah, ma petite Renée, sper ca de astă dată guvernul să nu plătească nici o para, ci va trimite neîntîrziat trupe. Aici, e vorba de cu totul altceva decît viața noastră. Banditii aceștia au făcut din răpirea de oameni o rentabilă sursă de cîștig. Trebuie ca, odată pentru totdeauna, să i se pună capăt.

Glasul lui de Sonloup era umbrit de dezamăgire și tremura un pic. Își mîngîie barba. Mîna îi tremura, ca și vocea, dar nu de teamă, ci din pricina oboselii și a durerilor.

— Dacă oamenii noștri descoperă șanțul săpat de-a curmezișul șoselei Roșii, și cadavrele lui Saunier, Morel, Jacques-Maire, Turand și al celorlalți bravi, în întreaga Africă de Nord nu va rămîne un singur spahiu, un singur vînător-călare, un singur zuav, care să petreacă o noapte liniștită, pînă cînd acești fii ai Franței, nu vor fi răzbunați. Poate că toate acestea au fost sortite să se întîmple astfel. Cine știe? Poate că destinul a orînduit astfel lucrurile, ca să-i trezească pe oamenii noștri politici din letargie și să-i silească să-și deschidă ochii, plasînd interesele patriei dincolo de sferele înguste ale intereselor mărunte de partid. Am senzația de parcă amîndoi am alcătui în clipa de față centrul politicii noastre coloniale. Prin noi, Franța trebuie să-și adeverească pornirile civilizatorii și să nu ne lase la strîmtoare. Dacă totuși Franța ar plăti acestor barbari suma de răscumpărare cerută, atunci nu-mi voi mai servi mult timp patria ca ostaș. Mă înțelegi Renée?

— Da, tată.

Generalul își măsură fiica de sus pînă jos. Privirile lui se opriră pe figura ei, ca și cum ar fi căutat să-i citească cele mai ascunse gînduri.

— Fetițo, — zise el, cu un calm aproape nefiresc — poate ar fi fost mai bine pentru tine dacă te-ar fi ucis. Acum, ai fi putut fi în șanțul acela, în brațele compatrioților tăi.

Fata privi flăcările.

— Tată, totuși nu este pentru întîia oară, că nevoia face dintr-o femeie un ostaș.

— Da, da — mormăi generalul. — Dar nici o nevoie n-a fost în stare să transforme o femeie în bărbat... Oamenii din tribul Ait-Hammou sînt musulmani fanatici, setoși de sînge și brutali. De altfel, nici berberii nu sînt mai buni.

Necunoscutul scund și bine-legat, cu fața acoperită de glugă, stătea de mult în spatele lor, ascultîndu-le convorbirea.

Acum se îndepărtă gînditor, cu pași rari. Peste puțin, se ivi un om, cu un coș, plin de bucăți de pîine uscată și cîteva cepe. Mai aducea un ulcior plin cu apă rece. Toate acestea le așeză în fața prizonierilor, îi îmbie cu un gest ceremonios, apoi se făcu nevăzut.

Generalul de Sonloup gustă apa. O găsi bună și întinse ulciorul și fiicei sale. Fata sorbi cîteva înghițituri, uitîndu-se deznădăjduită în ochii tatălui său. Pîine, ceapă și apă! Dacă toate acestea nu s-ar fi întîmplat, ar sta acum la masă, la Beni-Tsouf, și l-ar fi revăzut pe de Breusac. Își dădu deodată seama îngrozită, că din clipa aceea va trebui să renunțe la tot confortul vieții ei de pînă atunci. Simți brusc nevoia de poșeta pe care o pierduse, de oglinjoara ei, de pieptene și de pudrieră. Simți nevoia de mănuși, de capă și de alte mărunțișuri, care constituie pentru femeie binefacerile civilizației. I se deschidea perspectiva unei vieți aride, lipsită de bucurii și confort. O cuprinse disperarea. Era frig și ea tremura în rochia-i subțire.

— Tată, șopti ea, n-am nimic cald pe mine. Absolut nimic.

Abia rosti însă aceste cuvinte, că îi păru rău de ele.

— Vino mai aproape — spuse generalul. Ia jumătate din pătura aceasta împuțită. Lipește-te de mine, fetița mea, ca să te pot îmbrățișa. Gîndește-te la tinerii noștri bravi. Ei îngheață mai mult decît noi.

Renée se trase mai aproape de tatăl său, care o strînse lîngă el. Se înveliră amîndoi cu sacul soios. Generalul o bătu distrat pe mînă, în timp ce-și mușca într-un tic nervos o mică șuviță din barba-i sură.

— Încearcă să dormi, — mormăi el. — Îți sînt acum mamă, tată, frate și soră și prieten. Eu voi veghea și te voi apăra. Sînt un bătrîn ostaș. Cu siguranță că la răsăritul soarelui, vom porni mai departe. Așadar, trebuie să te odihnești. Eu n-am nevoie de mult somn. Hotărăște-te, micuțo, să înfrunți calmă tot ce va veni.

Tăcu o clipă, apoi cu mîna-i liberă scoase din buzunar două țigări. Una i-o întinse fetei. Cum n-aveau chibrite, își aprinseră țigările de la un tăciune scos din foc.

Apoi, generalul renunță la jumătatea de sac, care îi acoperea umerii și o înveli cu el pe Renée.

— Frumoasă cursă pentru leul Saharei, nimic de spus! — mormăi el. — Leul Saharei a fost prins într-o capcană!

— Cine știe — șopti fata, — poate vom izbuti să evadăm.

Generalul zîmbi acru.

— Puștile lor sînt model francez și încotro să ne îndreptăm, chiar dacă am izbuti să evadăm? Să fugim de gloanțele lor? Eu sînt prea bătrîn ca să alerg într-un suflet o sută de mile, ca un indian, iar tu ești o fată și încă o fată încîntătoare. Am fost totdeauna mîndru de tinerețea ta, de forța ta, de gingășia ta... Acum, aș prefera să fii respingătoare, ca o broască rîioasă!

Renée rîse. Fu un rîs ascuțit, tare, astfel că îl auzi toată tabăra. Generalul simți că-l străbate un fior, dar îi zise:

— Rîsul tău a venit la momentul potrivit.

*

* *

Patru zile dură drumul bandiților prin munții haotici. Generalul de Sonloup și fiica sa se lăsau purtați în neștire pe spinarea catîrilor, frînți de oboseală și nesomn, înconjurați de o escortă mută de arabi cu priviri sălbatice.

Nu erau șosele, nici cărări bătătorite printre munți, ci urmele abia vizibile ale unor poteci înguste, care duceau în toate direcțiile. Munții erau pleșuvi și prăpăstioși, cu piscuri colțoase, întunecate iar pereții lor abrupți scînteiau ca metalul lucios, și uneori prin vreo deschizătură se putea vedea cîte un vîrf de munte acoperit de zăpadă.

Catîrii se cățărau pe pante aproape verticale, alteori se lăsau pe povîrnișuri atît de repezi, încît călăreții erau nevoiți să se culce pe spatele animalelor. Uneori puternicele animale se împiedicau și de cîte ori trebuiau să-și așeze copitele pe cărările înguste, mărginite de abisuri fără fund, șovăiau.

Stropi de ploaie începură să cadă. În aparență din nimic, se ivi un nor negru, care se sparse tocmai deasupra lor. Ploaia rece și abundentă biciui cîteva minute figurile lor, apoi cerul se lumină iar. Soarele prinse din nou să ardă. Veșmintele lor ude leoarcă abureau. Pielea de pe mîini și de pe față se coji.

În spatele generalului, pășea înaltul Youseff. Nu încălecase, ci mergea pe jos, obișnuit încă din copilărie să străbată singur deșertul și munții. Picioarele lui erau tari ca piatra și se compuneau aproape numai din tendoane și mușchi lungi și fini.

— Unde ne duceți? — îl întrebă generalul, poate pentru a suta oară.

— Curaj, generale, curaj!

— Curaj!... Lua-l-ar dracul! Asta este tot ce mai am! murmură de Sonloup, strîngînd buzele și suspinînd adînc.

Renée își mușcă buzele și se îndreptă pe catîr, pentru ca tatăl său să nu observe cît suferă. O dureau toate încheieturile. Ceru învoire să meargă pe jos. O lăsară să coboare și să meargă în urma catîrului, pînă cînd tălpile pantofilor ei fini se frînseră și marginile ascuțite ale pietrelor i se înfipseră în carne.

— Dacă ne-au capturat, ca să obțină pentru noi un preț de răscumpărare, după cum spui... de ce nu se poartă cel puțin mai omenește cu noi! — se plînse ea.

— Dragă copilă — răspunse generalul, — ei așteaptă ca noi să fim tot atît de rezistenți ca ei. Din păcate însă, nu sîntem.

Renée căuta mereu din ochi pe bărbatul acela scund, cu care vorbise franțuzește, fără a-l descoperi. De altfel, toți arabii semănau leit între ei. Dacă printre acești oameni se găseau și șefi de trib, aceștia nu se deosebeau cu nimic de ceilalți. Știa sigur că printre ei se aflau și șefi de trib. Caidul Youseff făcea și el parte dintre ei, lucru pe care atît ea, cît și generalul, îl aflaseră. Caidul Youseff însă — deși oamenii care treceau pe lîngă el îi sărutau marginea djebirei murdare — nu era în aparență decît un bărbat bătrîn, și singurul semn după care putea fi recunoscut, era o barbă rotundă, sură și ochii negri, solemni.

Cînd ziua a patra era pe sfîrșite, bătrînul se apropie de general și spuse:

— Mîine!

De Sonloup înțelese că în ziua următoare, vor ajunge undeva.

— Așadar, mîine vom ajunge, acasă, hai, bătrîn fiu de cîine?...

— Țțțț, — făcu Youseff, clătinînd din cap. „Cîine" era un cuvînt care îi supăra auzul și numai formidabila disciplină care domnea în caravană îl împiedică să nu-și scoată din brîu cuțitul și să-l implînte în gîtlejul generalului. Își încleștă fălcile și zîmbi întunecat către general.

— Mîine! Mîine!

S-a înserat și mica caravană poposi la poalele unui munte. Renée se cutremură la gîndul, că mai trebuia să petreacă o noapte sub cerul liber. Se simțea acoperită de sus pînă jos de murdărie. Simțea arsura nenumăratelor răni și locuri

dureroase de pe trupul său. Imposibilitatea de a-și orîndui gîndurile, o umplu de înspăimîntătoarea teamă că ar putea înnebuni. Cînd îl văzu pe tatăl său alunecînd de pe spinarea catîrului în brațele oamenilor din escortă, palid, cu ochii roșii și cu figura trasă, atunci nu fu în stare să scoată nici un cuvînt. Îl văzu căzînd la pămînt și rostogolindu-se, apoi ridicîndu-se anevoie, în timp ce murmura cuvinte neînțelese. Apoi îl auzi strigînd:

— Mîine! Curaj!

Apoi, fiind cuprinsă de un tremur se prăbuși la pămînt.

Rămase un timp nemișcată, într-o stare de toropeală, vecină cu leșinul. Deodată, avu senzația, că cineva îi sprijină capul. Deschise cu greutate ochii și văzu spre spaima ei, un foc, flăcări roșietice și staturi întunecate, ghemuite în jurul focului.

— Te rog, bea aceasta — auzi din imediata ei apropiere un glas catifelat, convingător, de bărbat. — Îți va face bine. E cognac. Unul din membrii societății dvs. îl avea în geamantan.

Fata gustă cognacul. Băutura îi arse gîtlejul, ca un foc. Atunci deslușì partea de sus a unei fețe: doi ochi albaștri, plini de tristețe. Partea de jos a feței, era acoperită de un văl alb.

— Ai febră, — continuă glasul. — În noaptea aceasta, este foarte rece. Am văzut cum, acum trei seri, ai aruncat cu scîrbă pătura pe care ți-a dat-o Youseff-Mohammed, deși era un burnus destul de bun, țesut de mîini delicate de femeie. Mi-e teamă că trebuie acum să tragi consecințele gestului d-tale necugetat.

Ea simți că aceleași mîini îi reașează capul pe pămînt și că bărbatul o privea. Cîteva clipe stătu nemișcat lîngă ea, apoi își scoase djebira din păr de cămilă, se aplecă spre ea și o înveli cu multă grijă, înfășurîndu-i pînă și picioarele și trăgîndu-i gluga peste cap. Apoi se întoarse la foc și se așeză între ceilalți.

Renée simți o căldură plăcută pătrunzîndu-i în tot corpul. Peste puțin timp, se simți comod, ca la pieptul unui prieten drag, încercat. Apoi adormi.

A doua zi, trecură ultimul masiv muntos. La picioarele munților, se întindea o vale înverzită. Coastele munților erau aici acoperite de păduri dese. În depărtare apărea din verdeață o pată albă, probabil un oraș. Pe coama unei coline — care răsărea în mijlocul văii inundate de o lumină aurie —

Renée observă un fuior de fum cenușiu. Apoi se iviră acoperișurile de tablă, scînteind în soare și desluși contururile clădirilor. Caravana se opri. Mari turme de oi și capre păşteau pe coasta munților. Din diferite direcții se repeziră spre ei păstori înarmați cu flinte. Văzu că bărbatul scund, lat în spate, înaintează cîțiva pași, pentru a-i întîmpina și cum păstorii se aruncă la pămînt în fața lui, atingîndu-i înfiorați marginea djebirei și sărutîndu-i genunchii. În sfîrșit, știa că acesta era șeful tuturor acelor bărbați.

Nu peste mult, apăru și tatăl ei, galopînd.

— Știi în mîna cui ne aflăm? — o întrebă el. — Le Roux! Unul din adepții lui Krim... I-am auzit numele rostit de unul din bandă. Îmi amintesc că i-am mai auzit numele... Colo, jos, în vale, își are cuibul, Chechrell. Sînt curios, în cît timp îi vor da de urmă spahii și zuavii mei.

De Sonloup iscodi valea cu priviri de vultur.

Unul din păstori îi aduse lui Le Roux un mielușel abia născut, care behăia sfîșietor. Bărbatul luă mielușelul în brațe și îl dezmierdă cu gingășie. Spectacolul acesta, al unei căpetenii de bandiți mîngîind un mielușel, o impresionă straniu pe Renée. Se înfioră. Ce se petrecea cu ea? Nici ea nu putu să-și explice. Extremele acestea o fascinau într-un mod inexplicabil. Își simți inima bătînd mai repede.

Acesta era omul, care se numise „unealtă" — vorbi ea singură. Și revăzu privirile acelea albastre, întristate, neverosimile și visătoare... Oare visează și ea sau în adevăr se apropie de ei o ceată de călăreți? I se părea că sînt sute. Colina se cutremură sub copitele fără număr, care se apropiau din ce în ce, oprindu-se brusc în fața lui Le Roux. Bărbatul, cu mielușelul în brațe făcu un pas spre ei. Călăreții se aliniară în șiruri drepte, apoi descălecară și unul din ei aduse de căpăstru un armăsar alb, cu coama și coada mătăsoase. Cînd armăsarul îl văzu pe Le Roux ciuli urechile și necheză fericit. Renée îl văzu pe Le Roux întinzînd păstorului mielușelul, încălecă aruncîndu-se în șa și porni spre vîrful coloanei.

— Lucrurile par mai serioase, decît mi-am închipuit la început, — făcu de Sonloup, clătinînd din cap.

În clipa următoare, atît el, cît și fiica sa, fură înșfăcați de arabi, legați fedeleș și li se acoperiră ochii cu cîte o basma neagră. Ceata călăreților porni. Deasupra capului lor fîlfîia un steag verde, cu o stea argintie.

PROTECTORATUL

I

Numai foarte puține din văile verzi și adînci, djebel-ele [1] aride, crestele înzăpezite ale munților, rîurile și pîraiele repezi, deșerturile întinse, asupra cărora se întindea stăpînirea pașei Abd-el-Kader figurează în hărți. Chiar acum, se știe foarte puțin despre populația aceea străveche, munteană, care trăiește, de sute de ani în douar-e [2], în kasbe [3] și corturi. Majoritatea sînt păstori sau agricultori, care trebuie să smulgă solului neprietenos strictul necesar existenței lor. Clima este tot atît de sălbatică și de aspră, ca țara în care locuiesc. Adeseori, recoltele lor slabe sînt inundate sau pîrjolite de arșiță, adeseori, turmele lor sînt decimate de foamete sau de boli și intestinele lor sînt torturate de diferite molime. Toate acestea silesc populația să susțină o permanentă luptă împotriva naturii și fiecare dintre ei — fie păstor, țăran, meseriaș, negustător sau nobil — este un războinic înnăscut. Își petrec viața în obscurantismul tradițional al Islamului. Dar, deși îi leagă aceleași superstiții și credințe, deși în vinele lor curge sîngele bărbaților care au cucerit odinioară o bună parte din estul Europei și împărăția africană a Romei — între ei domnește foarte puțină înțelegere politică și nu au, ceea ce în concepție modernă se cheamă „conștiință națională". Fiecare trib își are propriul său teritoriu, propria aristocrație, șeful propriu. Unii dintre căpeteniile acestor triburi au averi uriașe și deplină suveranitate asupra ținuturilor și supușilor lor. Alții, în schimb, trăiesc în cea mai neagră mizerie. Certurile dintre cei bogați și cei săraci nu se sfîrșesc niciodată. Muntele, valea și deșertul se află într-o permanentă stare de

[1] Prăpăstii.
[2] Cătune.
[3] Orașe fortificate.

război. Au fost timpuri, cînd berberii — care locuiesc în cotloanele munților, în satele împrejmuite de cactuși — au suferit de foame, fapt care i-a îndemnat să-și îndrepte privirile spre triburile mai norocoase din vale. Visau să cucerească sudul mănos, bogatele oaze, pe care încă niciodată nu le văzuseră și unde — după credința lor — arabii lenevesc ziua întreagă tolăniți la soare și curmalele dulci ca mierea se coc de la o zi la alta. Vestea despre oile albe și grase se răspîndea de la om la om, se povesteau legende despre caprele dolofane, care dau de două ori mai mult lapte ca ale lor, se urzeau basme neverosimile despre cămilele, care sînt atît de multe, încît kadiul nici nu pedepsește pe unul care fură o cămilă... Astfel, veni ziua, cînd populația aceasta munteană își luă vechile flinte pe umăr, încălecă pe catîri și sub comanda unei căpetenii dornice de aventuri se năpusti asupra văilor, asupra orașelor și livezilor de palmieri, încercînd să intre în stăpînirea moștenirii lui Adam, pe care natura, în felul ei atît de puțin echitabil și de uluitor, a împărțit-o fără nici o noimă între copiii ei. Adeseori, nu se mai întoarse nici unul în douar-ele lor și nevestele și fiicele lor se duseră la triburile învecinate, pentru a munci sau pentru a-și căuta alți bărbați.

Kasba din Chechrel era o fortăreață uriașă, probabil datînd din secolul al XII-lea, din epoca dinastiei Muwahhadi. Deși stilul ei amintea cetățile berbere din Spania, îi lipsea grația arhitectonică a acelor opere de artă. Nenumăratele lor curți interioare și imensele săli erau aride, zidurile uriașe, cu ferestruici fără număr, erau neregulate, ornamentul porților lucrat fără gust. Coloanele nu fuseseră niciodată șlefuite și tuturor acestora le lipsea acea elevație a spiritului, profunzimea acelui instinct miraculos artistic, care caracterizează operele arhitecților arabi. Dacă blocul acela uriaș de clădiri pătrate, cu cele douăzeci și nouă de turnuri ale lui (douăzeci pătrate și nouă octogonale) va fi fost vreodată martor al vreunei veselii, apoi aceea trebuie să fi fost o veselie foarte ciudată...

În jurul Kasbei, se întindea orașul celor douăzeci și una de porți. Casele se înghesuiau în umbra zidurilor masive ca puii sub aripile ocrotitoare ale cloștii.

Tocmai cu trei ani înainte, o cumplită foamete bîntuise la Chechrell. Pe ulițele întortocheate care se prăvăleau sau se cățărau pe povîrnișul dealului, treceau puțini trecători. Ca niște fantome, erau figurile lor în umbra ulițelor înguste. Și colac peste pupăză, tribul Astet-Melradi atacă orașul și

îl prădă complet. Bărbații din Chechrell, împreună cu familiile lor, se refugiară spre miazănoapte la tribul Astet-Sedrați, cu care mulți dintre ei se înrudeau. Youseff, bătrînul kadiu al Chechrell-ului — care îndura torturile foamei în kasba, împreună cu nevasta și cu fiicele sale — era neputincios. Orașul său deveni orașul deznădejdei și al decadenței. Peste acoperișurile lui, coborîse blestemul profetului.

Atunci se ivi Le Roux din Rif, însoțit de cîteva sute de berberi. Venea din Ait-Amar, și trecuse munții printr-un pas situat la cel puțin patru mii de metri altitudine, prin zăpezi eterne, cu sute de cai și cu mai mulți catîri încărcați cu mii de arme moderne, după ce, în miazănoapte, scăpaseră norocos de urmărirea francezilor.

Le Roux auzise de citadela situată în rărunchii munților greu accesibili. Cînd apoi orașul blestemat apăru în zare, își chemă căpeteniile.

— Priviți! Acolo se află Perla Atlasului. Allah mi-o dăruiește mie și eu îi primesc darul.

După cîteva ore, cetatea era în stăpînirea lui și Si Youseff îi jură credință.

Primul lucru pe care-l făcu fu instituirea unei justiții. El întreprinse, apoi, o acțiune de pedepsire a tribului Astet-Melradi. Se năpusti ca șoimul asupra satelor și kasbelor lor. Șefii și nobilii lor fură luați prizonieri. Mai mult de o sută de capete se prăbușiră în țărînă. Pe unde umbla, răspîndea groaza. Și căpeteniile tribului, pentru a scăpa de pedeapsă — căzură în genunchi și îi jurară credință. Le Roux le comunică condițiile sale. Le porunci să predea toate lucrurile jefuite și să le înapoieze personal celor din Chechrell, în casele din care le-au furat. Drept despăgubiri, le ceru trei mii de oi, două sute de catîri, cîteva sute de măgărițe. Pe lîngă acestea, ordonă să se prezinte la Chechrell o harka [1] de războinici. Oamenii aceștia erau obligați să presteze grele munci fizice și anume să repare zidurile orașului și ale fortăreței și să construiască drumuri.

Le Roux fu amuzat, văzînd cum cei din tribul Astet-Melradi se întorc la Chechrell, cu catîrii încărcați de lucrurile furate din oraș. Și în timp ce preamăreau în cor pe Allah unicul și luminatul, înapoiară proprietarilor obiectele jefuite, spre marea bucurie a acestora.

[1] O ceată de maximum o mie de bărbați.

Le Roux deveni stăpînul situației, cu o remarcabilă energie. De cînd devenise salvatorul orașului, se înălțase singur la rangul de pașă. În mai puțin de două luni, autoritatea lui deveni nețărmurită. Stăpînea orașul Chechrell și văile, de la deșertul Bou-Teboul, pînă la Djebel-Sarro. Sute de douare și cuiburile de berberi din cotloanele munților, duzini de mici tîrguri, începură să tremure înaintea pumnului său de fier.

Califii lui se năpustiră asupra triburilor, pretinzînd oi, catîri, oameni și cereale și nici un kaid nu se încumetă să se împotrivească, pentru că se temea că opunînd rezistență, oamenii lui Le Roux ar jefui mult mai mult, decît pretindeau pe cale pașnică.

Unul din căpeteniile triburilor de sud, onorabilul Si Ibrahim-el-Hadji, care refuză să satisfacă pretențiile lui Le Roux, fu pus în lanțuri și — în pofida vîrstei sale înaintate — fu transportat la Chechrell, unde îl aruncară în bezna subteranelor kasbei.

II

Le Roux își întinse pînă departe stăpînirea asupra regiunii Chechrell și faima lui se răspîndi pînă departe în sud. De la deșertul nisipos și de neumblat al Marelui Erg, pînă la lagunele coastei Atlanticului, unde apele tainice ale Oued-Dra-ului se varsă în Ocean, toți fii Profetului cunoșteau numele lui Abd-el-Kader-ben-Sliman, numele fiului roșcat al marelui Sliman, urmașul Profetului, a cărui familie, cu o generație în urmă, luptase singură împotriva francezilor.

Căpeteniile și nobilii Atlasului se sesizară. Încă nu uitaseră înfrîngerea lui Abd-el-Krim în Rif. Bătrîni musulsami, cu experiență în ale politicii, clătinară obosiți din cap. La ce bun duhul acesta de răzmeriță care venea din miazănoapte? Ce au ei comun cu nordul? În nord stăpînea Moulay Sultanul, descendentul Profetului, calif al tuturor bunilor marocani și atîta timp cît se interesa de sufletele lor și nu le trimitea slujbași să le ceară dări și să se amestece în viața lor patriarhală le era indiferent. Nu se sinchiseau decît de propriile afaceri, de propriile vrajbe, de proprii munți.

Cetățile sfinte, Marrakes, Moulay-Idris și Fez se aflau pentru dînșii la distanțe astronomice și obositoare erau drumurile care duceau într-acolo. Foarte rar, unii din marile căpetenii făceau cîte un pelerinaj pentru ca să contemple cu ochii holbați trofeele sfinte, să-și spele picioarele, gleznele

și brațele de la coate în jos în apele sfinte și să se indigneze de păcatele strigătoare la cer ale orășenilor. Sultanul avea atunci prilejul să se poarte grațios cu alesele și simandicoasele personalități. Mîndrele căpetenii încălecau în șaua admirabil ornată a roibilor lor, steagurile fîlfîiau în vînt, împrejmuiți fiind de suita lor quasi-sălbatică și mută. Astfel îl primeau pe sultan, care în mare ținută călărea printre ei, în fruntea vizirilor săi, în timp ce în urma lui oamenii purtau umbrela imperială, sau — așa cum se întîmplase de cîteva ori în ultimii ani — Măria Sa trecuse în revistă notabilitățile sosite din toate colțurile țării, într-o trăsurică albă, care mergea fără cal și lăsa în urma ei o dîră de fum albăstriu. Călătoriile acestea spre nord nu aveau loc decît odată sau cel mult de două ori în viața unei căpetenii de trib din sud, după care își aduna suita și se întorcea între munții sau în văile lui, examinînd cu și mai mare neîncredere fiecare străin și lumea de afară, bănuitor la comploturile ce se vor fi țesut în absența sa de acasă. Pentru că totdeauna trebuiau să se teamă de adversari și dacă nu aveau dușmani vii, atunci se găseau destule spirite rele și demoni. De pretutindeni, pîndeau umbre haine, gata să se năpustească asupra femeilor, în timp ce bărbații lor erau prin străini...

Multe din familiile acestor mari proprietari și califi îngîmfați se aflau de sute de ani pe picior de război. Duceau războaie veșnice, de distrugere, pentru unicul motiv că dușmănia o moșteniseră odată cu giuvaierele, turmele de oi, femeile și pămînturile nesfîrșite.

Cînd aflară că fiul arabului Sliman se proclamase pașă al orașului Chechrell și că adunase sub steagul său și partea rebelă din tribul Doui-Menia, căzură pe gînduri.

Si Ali-Ahmouch, — șeful acelei puternice familii care stăpînea de veacuri uriașul ținut dintre Tikrit și Tazenakht, a cărui influență se întindea atît în văile Atlasului Mare și Mic, cît și în deșerturile situate mai spre sud, — încercă un joc dublu. Îl ura pe sultanul europenizat și era inamicul francezilor. În tinerețe, îl cunoscuse personal pe Sliman. Pecetluiseră o alianță frățească și se sărutaseră pe gură. N-avea însă încredere în băiatul lui Sliman, în acest Abd-el-Kader, cu porecla lui franțuzească, și era convins că, pînă la urmă, va fi aruncat și el în lanțuri, ca Si Ibrahim. De aceea, înainte de a porni împotriva lui Le Roux, își puse în gînd să afle cum stau lucrurile. Își trimise cel mai mare băiat, pe Ali-el-Aziz, „frumosul", la Chechrell, încărcat cu

daruri și însoțit de sclavi, pentru a-i duce salutul noului pașă. Si Ali aștepta zi după zi reîntoarcerea fiului său din Chechrell. Golea zi după zi nenumărate cești cu ceai de mentă, călărea de cîteva ori pe zi, pe catîru-i negru, la moschee, dar „frumosul" Aziz nu se mai întoarse.

Într-o bună zi, pe valea prăpăstioasă a Ouedului, o ceată de călăreți se cățără pînă la șosea. Erau cinci bărbați, pe cai albi, însoțiți de o numeroasă suită, de catîri și corturi. Unul din cei cinci bărbați — înalt, cu fața pătrată, cu ochi adînci și scînteietori, cu barbă deasă și îngrijită, probabil un om de viță nobilă — se prezentă bătrînului Si Ali drept calif al pașei din Chechrell. Bătrînul Si Ali îl sărută înlăcrimat pe umăr și îi deschise larg porțile casei sale.

Buzele îi tremurau și inima îi bătea cu putere, vrînd să afle cu o clipă mai devreme o știre despre fiul său. Nu întrebă însă nimic. Ospătă împărătește pe ambasadorul înfometat, în jurul gurii căruia stăruia un surîs răutăcios. De sus, din gratiile haremului, ochi iscoditori de femei urmăreau toate mișcările. Dar nici un cuvînt nu fu rostit despre Aziz.

După ce cina luă sfîrșit, califul își scoase pantofii și se tolăni pe un covor. Picături de sudoare îi curgeau de pe frunte și rîgîia, pentru că după drumul obositor mîncase mai mult ca de obicei. Apoi dădu un ordin scurt aghiotanților. Si Ali Ahmouch fu chemat în grabă. Bătrînul începu să prepare cu mîna sa ceaiul pentru ambasadorul lui Le Roux. Califul se așeză politicos cu picioarele trase sub el, scoase din buzunar o scrisoare și începu să citească:

„Allah să fie cu Ali Ahmouch, puternicul! Păstrează-i Allah forța și binecuvintează-i soarta familiei. Îi poruncim prin aceasta să poftească de grabă în orașul nostru Chechrell și-i făgăduim pe onoare că-i asigurăm intrarea pașnică și primirea de cuviință. La caz că porunca noastră n-ar fi ascultată, vom fi siliți să ne facem ascultați.

Salaam etc.
Abd-el-Kader-ben Sliman".

Califul îi întinse lui Si Ali scrisoarea prevăzută cu o pecete mare. Si Ali luă mesajul și se retrase. Întîi se consfătui cu familia, apoi chemă pe nobilii tribului său într-o curte. Aceștia pretinseră înfuriați capul califului și a suitei sale. Bătrînul Si Ali însă se retrase în singurătate și se consfătui

cu sine însuși. După cinci zile, decise să pornească spre Chechrell, însoțit de o harka de o sută de războinici.

Ali, bătrîna căpetenie și războinicii săi, însoțiți de trimișii lui Le Roux, porniră pe drumul lung și anevoios, care ducea peste deșertul Taroum. Dreptul de trecere prin regiunile învecinate îl răscumpărară cu bani grei și tîrguiala îi făcu să piardă multe săptămîni. În cele din urmă însă, ajunseră teferi în fața porților cetății Chechrell.

III

Le Roux aparținea acelor oameni, pe care istoria îi scoate la iveală în crizele și clipele hotărîtoare, pentru a se servi de ei drept unealtă cînd o rasă este amenințată să dispară sau să fie distrusă. Ei înșfacă hotărîți cîrma evenimentelor, și adeseori opresc corabia istorică, chiar în ultima clipă, la marginea prăpastiei sau, prin puterea destinului, se prăbușesc cu ea în abis.

El întrupa geniul rasei sale, forța-i seculară și instinctele bine dezvoltate ale sălbăticiunilor. Era dotat cu o gîndire rapidă și un spirit prompt de inițiativă, cu o voință neîndoplecată și poseda caracteristicile necesare unui conducător de mulțimi. La acestea, se mai adăuga un talent organizatoric fără echivalent, care îl diferența de ceilalți .

Le Roux își creă nucleul noului său stat în creierul munților.

După ce supuse triburile învecinate, căută oameni inteligenți și talentați, care să-l ajute să-și înfăptuiască proiectele secrete. Nu trecu mult, și-i găsi iar numele său căpătă atracția unui magnet.

Printre ei era, bunăoară, Si Mohammed-el-Hadj, un bătrîn septuagenar, care se bucura încă de deplinătatea forțelor sale spirituale și fizice. Spatele său era tot atît de drept, ca trunchiul unui curmal. Fața lui arămie, încrețită, de intemperii, și încadrată de o barbă mătăsoasă, albă, exercita o atracție irezistibilă. Era cunoscut în tot Marocul. Colindase toate colțișoarele pămîntului sacru, încercînd să provoace agitații. Vorbea limba berberă, arabă, cheluhă, cunoștea pe de rost Coranul și avea cele mai alese maniere. Izbutise să scape totdeauna din mîinile autorităților guvernamentale și francezii îl urmăriseră de la coastă pînă în inima deșertului. Si Mohammed, care purta de obicei veșminte albe, nu se lăsase niciodată prins. Dispărea, ca un mic nor alb, undeva, în dosul unei stînci.

Le Roux îl cunoscuse cu prilejul războiului din Rif. După ce se stabilise la Chechrell, trimise după el ambasadori și dădu de urmele lui în modul acela misterios, care înlesnește contactul dintre oameni, în această țară fără de ziare. Și Mohammed dădu urmare invitației pașei din Chechrell și cîteva săptămîni după aceea devenise șeful biroului de informații al lui Le Roux, nimeni mai bine ca dînsul necunoscînd țara.

După ce Abd-el-Kader luă de la Youseff orașul înfometat, fu destul de inteligent, ca să nu-i impună bătrînului șef de trib condiții prea grele, care — odată cu înflorirea orașului — ar fi putut alimenta o rebeliune împotriva sa. După ce se proclamă pașă, acordă bătrînului berber titlul de Mare Moquaddem, titlu care incumba anumite drepturi, dar și îndatoriri, în legătură cu viața comercială a orașului. De cînd în Chechrell domnea ordinea și liniștea, negustătorii veneau de la mari distanțe pentru a-și schimba sau vinde produsele, astfel că un val de bunăstare pătrunse în oraș. Veneau oameni chiar de pe teritoriul triburilor nordice, de curînd cucerite și această totală nesocotire a granițelor cauză multă bătaie de cap autorităților franceze. Dintre acești oameni, aparținînd triburilor nordice „filo-franceze", nici unul nu părăsi Chechrell, fără un simțămînt de rușine din pricina acceptării fără rezistență a stăpînirii străine.

Si Abd-el-Krim (ben Tazi), noul aghiotant al lui Le Roux, care luptase în Rif alături de berberi, era comandantul gărzii personale a lui Abd-el-Kader, guvernatorul kasbei și avea toate însușirile necesare pentru această demnitate. Înfățișarea lui de atlet inspira încredere și teamă. Vocea lui era sonoră și adîncă, privirea severă și pătrunzătoare, gesturile scurte, ostășești, poruncitoare. Fața-i aproape cu desăvîrșire albă, avea un profil roman, bărbia-i acoperită de barbă neagră, mătăsoasă era proeminentă și deasupra buzelor tinere purta o mustăcioară abia mijindă. Din întreaga lui înfățișare se degaja atîta forță, încît cei are nu erau de aceeași obîrșie sau de același rang cu el, nu îndrăzneau să se apropie de dînsul. Acest descendent al unor vestiți corsari era conducătorul arsenalului, care dispunea de aproape douăzeci de mii de arme moderne, de nenumărate mitraliere, de artilerie ușoară și muniții suficiente, toate capturate de la francezi și spanioli în Rif. El era comandantul oamenilor din tribul Melradi, care lucrau la repararea zidurilor kasbei. Sub supravegherea sa, se aflau

și marile magazii pline cu fructe și uleiuri, adunate de Le Roux.

Hassan-el-Kebir, moquaddemul tribului Beni-Atta, prestă și el jurămînt de credință lui Le Roux. Deși era coborîtor dintr-o familie de nobili, foarte bogată și a cărei influență trecea mult dincolo de limitele propriei moșii, căzu victimă personalității fascinante a lui Le Roux. Cu multă inteligență, Le Roux îi încredință postul de ministru al finanțelor. Si Hassan-el-Kebir purta o barbă castanie, castanie, care nu-i acoperea gura. În privirea lui măreață, aspră, zăcea o adîncă ironie. Comportarea sa era demnă, bună cuviința amestecată cu atenție și o imperceptibilă nerușinare. Familia lui se exersase de sute de ani în arta de a se face ascultată și de a pedepsi pe cei recalcitranți. Le Roux îl cunoștea pe Hassan-el-Kebir încă din tinerețe. Se împrietenise cu el la Fez, unde urmaseră amîndoi studiile la universitatea sacră, descoperindu-și sub candelabrele luminoase ale sălilor de studii, multe idei comune. Profesorii le explicaseră amîndurora legile lui Allah și ale oamenilor.

Le Roux își cunoștea poporul. Geniul său recunoscu în curînd faptul că marocanii — oricum ar fi să evolueze pînă la urmă destinul lor — nu vor putea fi convinși să se supună vreunei metode moderne de conducere.

Abd-el-Krim săvîrșise odinioară o greșeală de neiertat împotriva sa însuși organizîndu-și stăpînirea asupra Rifului după modelul instituțiilor europene. Nici unul din triburi nu a fost capabil să sesizeze cît de cît esența republicii și a ideii republicane. Faptul de a fi fost conduși prin deputați, l-ar fi luat drept o trădare de neiertat împotriva poporului. Marocanul nu se înclină decît în fața stăpînirii tiranului — oricît de aspru ar fi el — dar se răzvrătește instinctiv împotriva domniei celor mulți. Le Roux, cu toți miniștrii săi, ținea hotărît în mîini frînele conducerii. Cuvîntul lui era lege. Idealul, în slujba căruia se pusese, îi cerea ca din triburi să alcătuiască o națiune — și servea acest scop, trecînd peste orice piedică.

Încă un personaj, care nu poate fi trecut cu vederea: Omar-el-Aziz, un bărbat foarte învățat și sfînt, care fusese în două rînduri la Mecca. Era încă destul de tînăr — fruntea-i înaltă se bomba plină de forță de sub turbanul verde. În ochii lui adînciți în orbite ardea un foc adînc religios — uneori însă scînteiau de răutate.

Omar avea atribuțiile unui soi de ministru al instrucției. Misiunea lui principală era să poarte de grijă moscheelor și monumentelor arhitectonice, să atragă la Chechrell pe toți savanții și maeștrii manuali disponibili în Maroc și să adune documente și manuscrise, pentru a scrie pentru poporul neștiutor istoria țării. Le Roux își dădea bine seama, că fără un învățămînt cît de sumar, e imposibilă transformarea triburilor într-o singură națiune. Omar-el-Aziz era și educatorul fiului lui Le Roux, micul prinț Mohammed. Împrejurarea aceasta îi dădea o deosebită importanță, făcîndu-l membru al „curții" pașei din kasba. Vasalii lui Le Roux — care nu știau nici scrie, nici citi — se adresau adeseori lui Omar, rugîndu-l să intervină pentru a obține anumite favoruri, de la urmașul Profetului. Omar, care era viclean, intrigant, talentat și bun cunoscător al sufletului omenesc, era poate singurul care cunoștea diversele planuri ale stăpînului său. Și în sufletul lui ardea dorința arzătoare pentru înfăptuirea unui naționalism mult mai cuprinzător, decît l-ar fi putut înțelege vreodată vasalii mărginiți ai lui Le Roux. Știa, că atunci cînd pașa din Chechrell ucide, aprinde și rade de pe fața pămîntului așezări omenești, jefuind, chinuind și șantajînd, — toate acestea le făcea numai pentru că ele erau utile marei cauze a Marocului și Islamului. El și Mohammed erau cei mai intimi sfetnici ai lui Le Roux. Ei doi — oameni săraci — se aflau în fruntea organizației secrete a lui Le Roux, ei supravegheau pe numeroșii agenți, care în orășelele și satele Atlasului făceau spionaj. Și, numai ei cunoșteau marea taină a lui Le Roux: că nu are suficiente muniții pentru numeroasele-i arme și nici banii necesari pentru a le cumpăra.

IV

Garda lui Le Roux, înarmată pînă în dinți, era încartiruită în diferite părți în kasba. Siluetele gardienilor puteau fi oricînd văzute în timpul zilei, plimbîndu-se pe zidurile cetății. Baionetele lor scînteiau în soare, centurele lor erau umflate de cartușe, de parcă munițiile ar fi crescut în livezi, ca lămîile. Uneori, în vîrful marelui turn, apărea cîte o căpățînă rasă, cu o singură șuviță lungă de păr — probabil capul vreunuia din ofițerii „gărzii". Puteai vedea atunci fără greutate, cum oamenii aceia iscodesc depărtările cu binocluri. Nici chiar singuraticul călător, care trecea pe linia orizontului, nu putea scăpa privirior lor.

Zi după zi, se apropiau de Chechrell caravane nesfîrșite, alcătuite din catîri și măgari, escortate de bărbați înarmați, și apoi puteau fi văzute întorcîndu-se ușurate de povară, dar încotro se duceau nu știa nimeni. Din vechile fortărețe, ridicate de-a lungul văii la distanțe egale, se vedeau focuri de semnalizare. În acele fortificații feudale, forfoteau o mulțime de oameni. De jur împrejurul zidurilor lor, se săpaseră șanțuri de apărare și fusese întinsă sîrmă ghimpată. Unele din aceste tranșee se prelungeau, peste pădurile de lămîi, ajungînd la poalele munților. În alte locuri, batalioane de lucrători reparau șoselele ce duceau spre oraș, lărgindu-le și pietruindu-le.

Către Răsărit, ținutul devenea haotic. Se ridicau sute de coline și dîmburi înverzite; unele erau pîrjolite de arșiță, pe celelalte păștеau turme de oi. Altele erau acoperite de păduri de lămîi și cactuși. În minunatele păduri de lămîi se vedea un oraș de corturi — corturi negre, semănînd cu cocoașele din spinarea cămilelor, corturi mari și rotunde, cenușii și galbene, cu foile împodobite cu ornamente primitive. Între aceste corturi, păștеau cai minunați, acoperiți de mătăsuri și de șei împodobite cu arabescuri aurite. Nerăbdători, băteau pămîntul ridicînd capetele mici acoperite de păr des, rotind ochii și nechezînd aspru, sălbatic. O mulțime de însoțitori, războinici și sclavi mișunau printre corturi, în a căror penumbră luceau ibrice și tăvi de aramă, așezate pe covoare frumoase. Ici-colea, se auzea vocea scăzută a vreunei femei, palide, cu fața acoperită de voal, sau strigătul vreunui copil. Aceasta era tabăra nobililor Atlasului, care soseau de la mari distanțe, pentru a-l vizita pe pașă. Unii veniseră de bună voie, pentru a dobîndi privilegii, alții însă — ca, de pildă, onorabilul Si Ali-Ahmouch — fuseseră aduși de grija, pentru cîte un fiu sau rudă, ținute ca ostateci de Le Roux. Pînă acum, doar foarte puțini dintre ei luaseră contact personal cu Le Roux, dar se bucurau de generoasa lui ospitalitate și puteau circula în voie prin oraș, ba chiar și prin împrejurimi. Numai dincolo de brîul fortificațiilor militare nu se putea trece. Seara, căpeteniile se adunau în corturile lor, se vizitau pe rînd și discutau — cu o curiozitate prost mascată — evenimentele zilei. Cel care avea impresia, că demnitatea îi fusese jignită de către Le Roux, își dădea mare osteneală să-și țină gura, dar cel care credea că independența personală îi este în joc, vorbea în schimb cu o pătimașă simpatie despre

pașă. Puținii care voiau să stabilească un pact cu Le Roux, îi zoreau pe ceilalți să se ralieze și ei cauzei sfinte și să devină aliați și vasali credincioși ai roșcatului fiu al lui Sliman...

*
* *

Generalul de Sonloup era închis într-o încăpere cu desăvîrșire întunecoasă, situată sub unul din marile turnuri ale cetății. Dacă se agăța cu mîinile de un ornament al zidului, izbutea să se înalțe atîta, cît să vadă printr-o deschizătură frunzișul unui smochin. Zile de-a rîndul privi astfel, cu ochii înroșiți de durere agățat de zăbrelele ruginite, mușcîndu-și buzele pînă ce-i sîngerau. Nimeni nu-i tulbura liniștea, cu excepția unui berber cu pometii obrajilor proeminenți, cu ochi înguști. Acest berber îi aducea hrana zilnică, constînd dintr-o carafă cu apă rece și un blid de mîncare sleită și pe jumătate stricată.

Gîndurile lui de Sonloup deveniseră foarte întunecate. Încrederea în sine, autoritatea și curajul lui semănau în multe privințe cu uniforma sa care era zdrențuită, murdară și care părea că din zi în zi, se distruge tot mai rău. Noaptea, se lungea pe o saltea, ducînd o luptă aspră cu insectele, în timp ce trăgea cu urechea la strigătele războinice, pe care le scoteau berberii din curte. Strigătele acestea semănau cu bîzîitul marilor gîze care roiau în jurul său — flautele lor sunau ca zîzîitul țînțarilor setoși de sînge omenesc, — și tamtamurile lor făceau ca sîngele să-i pulseze în vine, într-un ritm sălbatic.

Ar fi fost o încercare cu desăvîrșire inutilă, să mai încerce a-l scoate din mutenie pe berberul care îi aducea hrana. Putea să fie vreun conducător sau dracul. Oare ce era cu el? Și el, generalul era un conducător și încă un mare conducător. Și din această cauză, nu-și putea pierde demnitatea. Și chiar dacă era plin de purici și păduchi, el tot era cineva!... Ce s-o fi întîmplat însă cu soldații francezi?... În izolarea lui îngrozitoare se simțea adeseori străbătut de fiori, în timp ce colțul stîng al gurii i se crispa ironic. Da, erau ceasuri amare, dar soldații Franței aveau, neîndoios, să sosească. Îi șoptea sîngele, că vor veni. Regimente întregi!... Își simțea tîmplele zvîcnind, ca bubuitul unei întregi armate în marș. — Vor veni! Vor veni!

Oare, undeva, prin locurile acestea înspăimîntătoare, nu avea o fiică? Renée, fetița cu ochi albaștri, copilul drăgălaș?

Sfînta Fecioară s-o apere!' O tînără frumoasă, singură în mijlocul a mii de berberi sălbatici!...

În sfîrșit, după multe zile, scîrții pe neașteptate zăvorul ruginit al grelei uși. Un sclav împinse ușa. Pe scările care coborau în încăperea întunecată, țîșni orbitoare o fîșie de lumină, alungînd bezna. De lîngă blidul aflat pe pămînt se refugiară în grabă mai mulți șobolani, apoi se auziră îndată pașii a mai mulți oameni. Pe urmă, se opriră în capul scărilor și numai două picioare coborîră în adînc. Un bărbat impunător, cu barbă scurtă, albă, cu o expresie ceremonioasă pe față, își făcu pe neașteptate intrarea — Si Mohammed-el-Hajd.

Generalul stătea rezemat de zid, palid, cu barba sălbatic încîlcită, cu părul zbîrlit și cu mîinile acoperite de murdărie. Întîmpină pe vizitator fără ca vreun mușchi al feței să i se fi clintit, măsurîndu-l de sus pînă jos cu o privire rece. Își dădu îndată seama că are de a face cu o căpetenie marocană. Si Mohammed salută foarte prietenos pe general, dîndu-i să înțeleagă — cu un surîs plin de regret, însoțit de un gest grațios al mîinii — că salută în persoana generalului un om, care deși aparține unei rase inferioare este, din punct de vedere social, pe aceeași treaptă cu el. Nu pierdu prea mult timp cu preliminările, ci îi aduse la cunoștință, într-o franceză stîlcită, că excelența sa pașa, l-a trimis să-l invite pe general. De Sonloup îi aruncă o privire întunecată. Avea impresia că știe ce se ascunde după surîsul viclean și politețea excesivă a acestui soi de marocani. Răspunse disprețuitor, în limba arabă, lui Si Mohammed:

— Canalie bătrînă! De cînd s-a mai pomenit ca un general francez să se supună ordinelor inferiorilor săi! Du-te și spune-i pașei, că de vrea să-mi vorbească, să vină el la mine. Și nu uita să-i atragi atenția, să-și îmbrace cel mai bun veșmînt! Spune-i să-și spele fața și să-și pieptene păduchii din barbă!

În ochii lui Si Mohammed se ivi o expresie ucigătoare, care se stinse însă în aceeași clipă. Privirile lui deveniră iscoditoare, viclene, tulburi. Maimuțărind salutul ofițerilor francezi, se întoarse și plecă.

Trecură ceasuri, fără ca cineva să mai deschidă ușa.

— Poate s-apropie în sfîrșit clipa, cînd adversarii mei îmi pregătesc moartea. Ah! de-ar sosi mai repede clipa aceea! Moartea mea poate însemna pentru Franța mai mult ca dispariția unui întreg regiment... cine știe, poate însemna

stăpînire definitivă asupra Marocului! Franța trebuie să facă și va face ultima încercare, de a-mi răzbuna moartea!

Copleșit de gîndul morții, de Sonloup își scoase tunica și desfăcînd-o pe jos și-o bătu cu pumnii, pentru a scoate praful dintr-însa. Cu ajutorul batistei înmuiate în gură, lustrui pe rînd decorațiile de pe piept. Pe urmă, își îmbrăcă iar tunica și în timp ce se plimba prin pivnița întunecată încoace și încolo, avu senzația că postavul tunicii se transformase într-un blindaj, care îi apăra trupul. Se simțea parcă înconjurat de ostașii săi iubiți. „Courage, notre Général! Et encore du courage".

V

Din nou scîrții zăvorul. Ușa fu deschisă din afară și Le Roux intră încet în încăpere. Capul îi era acoperit de un turban de mătase, orbitor de alb. Djebira lui albă delînă strălucea imaculată, iar în picioare purta sandale galbene, din cea mai fină piele. Bărbia și barba lui roșcată erau acoperite cu un voal, astfel că numai gura și buza superioară i se vedeau. La început, păru puțin intimidat, și își pipăi cu degetele faldurile djebirei. Apoi, în timp ce făcu cîțiva pași către general, își încrucișă brațele la piept și mormăi formula religioasă a salutului. De Sonloup se rezemă din nou cu coatele de zid. Privea ochii, aproape nefiresc de albaștri — care păreau cu atît mai nefirești, cu cît erau încadrați de o astfel de față — și cîteva clipe îl sfredeli cu privirile sale iscoditoare. Își dădu însă seama îndată, că era cu neputință să pătrunzi în tainele acestui suflet. În ochii aceia, nu se oglindea nimic, decît o tristețe, de care ricoșa totul, ca glontele pe un perete de oțel. Le Roux vorbi franțuzește. Nădăjduiește, făcu el, ca generalul să fie mulțumit cu înfățișarea sa, ba, în onoarea acestei întrevederi își parfumase pînă și barba. De Sonloup se făcu a nu auzi aceste cuvinte ironice și se mulțumi să zîmbească amar. Colțul stîng al gurii se crispă, se coborî în jos și apoi zvîcni în sus. În aceeași clipă, o grimasă uluitor de identică se ivi și în colțul gurii lui Le Roux și, în credința că Le Roux îl imită — generalul simți că sîngele i se urcă la cap. Stătură astfel cîteva clipe, rînjindu-se unul la altul. Apoi, generalul izbuti să-și stăpînească buzele care tremurau.

— Ce dorești, pașă? — întrebă el cu glas hotărît, calm.

— Trebuie să comunic lui Monsieur Le Général, că în viitor, va trebui să se supună, imediat, ordinelor mele.

— Pînă acum a fost misiunea mea să împart ordine inferiorilor mei.

— Eh bien! Acum, trebuie să vă dezvățați! Și vă sfătuiesc să respectați ordinele așa zișilor dvs. inferiori, pentru că în caz contrar, inferiorul dvs., se va vedea nevoit să vă silească a-i da ascultare.

O lumină sălbatică îi apăru în ochi; privirile sale parcă voiau să-l străpungă pe general. De Sonloup văzu în el dinamismul ascuns al acestei personalități copleșitoare, o sălbăticie minunat stăpînită, care-l făcu să dea uitării toate gîndurile despre Franța și soldații săi. Se îndreptă, își propti pumnii încleștați în șolduri și întrebă:

— Unde mi-e fiica?

Le Roux îl privi rece, nemișcat, cu o cruzime nemiloasă. În mintea lui dansau cifre fabuloase, sume astronomice de bani. În fața sa, vedea caravane nesfîrșite, cărînd sute și sute de lăzi, toate încărcate cu muniții...

— Mademoiselle se simte bine, — zise el încet.

De Sonloup strînse pumnii.

— Acolo, unde e locul femeilor...

— Trebuie s-o văd. Acum! Imediat!

Le Roux își privea inelul frumos de pe deget, pe care îl tăiase în Rif, de pe degetul unui nobil spaniol din tabăra adversă.

— Fiica dvs. e încăpățînată ca un catîr, dar are brațe foarte moi și foarte albe...

De Sonloup se cutremură, de parcă ar fi primit un pumn și îi întoarse lui Le Roux spatele. Un tremur îi străbătu trupul. Își mușcă buzele, apoi înaintînd cîțiva pași spre zid, ridică mîinile și strigă cu glas puternic:

— Cine îndrăznește să susțină că noi, francezii civilizați, nu avem dreptul de a întrebuința cu acești sălbatici cele mai extreme procedee, canalie?

Le Roux își ascunse gîndurile într-o privire plină de tristețe. Cînd vorbi din nou, glasul lui era foarte scăzut și schimbat:

— Am auzit destul de des acest lucru. L-am auzit încă din copilărie. L-am auzit la Oran, în școala franceză, la care urmam. Colegii mei erau copii francezi, mici nebuni, fii ai slujbașilor mărunți și ai altor pîrliți, care trăiesc ca niște paraziți pe pămîntul nostru sfînt. Rîdeau de Abd-el-Kader, fiul lui Sliman, Arabul deșertului. Ei mi-au dat acest nume: Le Roux — Roșcatul. Vor mai tremura ei de Le Roux!

Atitudinea generalului se schimbă, cînd auzi că Le Roux frecventase o școală franceză. Le Roux însă îi ghici gîndurile și protestă cu un gest împotriva gîndurilor generalului.

— Nu vă mai obosiți, apelînd la sentimentele pe care le-am învățat de la voi, francezii, — zise el. — Ar fi inutil, prea mult sînge arab mînjește mîinile dvs., pentru ca orice arab conștient să fie dispus să vă strîngă mîna.

Făcu o mică pauză, apoi continuă.

— Dvs. sînteți un vechi ostaș marocan. Fiecare dintre noi cunoaștem numele dvs. Cunoașteți de asemenea obiceiurile acestei țări și, pentru întîia oară în viață, va trebui să învățați să vă supuneți în loc de a comanda. Sîntem în Maroc. Vă aflați la Chechrell, în creierul munților noștri, bine păzit. Aș deplînge armata care ar încerca să vă scape de aici. Avem multe mii de arme și știți foarte bine că ne pricepem să le mînuim. Atît de precis, încît niciodată nu s-a publicat lista reală a pierderilor suferite de armata dvs. în Rif. Allah a vrut ca dvs. și fiica dvs. să ajungeți în mîinile noastre. Vă bucurați de o faimă deosebită și Franța vă prețuiește foarte mult. Prețul răscumpărării este de douăzeci de milioane de franci. Va trebui să ne ajutați să formulăm condițiile. În acest scop, veți primi hîrtie și cerneală, iar noi ne obligăm ca orice scrisoare adresată guvernatorului general, s-o trimitem fără întîrziere la destinație. În zadar surîdeți, la auzul marelui preț de răscumpărare, pe care-l pretindem pentru viața și libertatea unui singur francez. Actuala dvs. situație poate dura încă foarte mult după cum poate, foarte ușor, să înceteze de la o zi la alta. Douăzeci de milioane fac, în ultimă analiză, mult mai puțin, ca un război în Atlas.

Le Roux plezni din degete. Sună ca o pocnitură de bici. O expresie de cruzime sălbatică, demonică, i se ivi în ochi.

— Mon Général, — zice el, se înclină, se întoarse pășind spre ușa pe care mîini misterioase, nevăzute, o deschiseră larg.

VI

După ce Le Roux își părăsi prizonierul, traversă curtea, însoțit de un mic grup de oameni, printre care se aflau Si Mohammed, savantul Omar și Abd-el-Ali, fratele lui Le Roux, un bărbat cu pielea negricioasă și privirea sumbră. Ceasul rugăciunii trecuse și aerul rece al nopții se lăsase peste zidurile kasbei.

Le Roux era cufundat în gînduri și nimeni nu îndrăznea să rostească vreun cuvînt. Deodată, se întoarse și, cu un singur gest al mîinii, își concedie suita. Bărbații se opriră, își duseră mîna la inimă, în timp ce pașa se îndepărta. Traversă încet o piață deschisă, apoi urcă agale scările care duceau pe unul din ziduri. Cînd ajunse pe acoperiș și privi jos, suita dispăruse. Trecu cu capul plecat pe lîngă sutele de creneluri, printre turnurile care se pierdeau în întunericul văzduhului. Orașul dormea adînc sub ei. Miile de acoperișuri plate, semănau cu o uriașă scară, care cobora în vale. O santinelă cu piele întunecată se apropie de el, invocă cu voce tremurîndă binecuvîntarea lui Allah asupra lui și încercă să-i apuce mîna, ca să i-o sărute. Le Roux își retrase repede mîna și răspunse cu cîteva cuvinte salutului santinelei.

Apoi își continuă drumul, în sus și în jos pe cîteva scări înguste, pînă cînd ajunse la poarta unui turn. Acolo ciocăni de trei ori cu inelu-i spaniol. Ușa fu deschisă, de către un sclav negru care se azvîrli la picioarele lui, lăsîndu-și stăpînul să treacă.

Le Roux ajunse la un loc, unde zidul ieșea în afară, semănînd cu un balcon. Adînc, sub el, învăluită în întuneric, se găsea o grădină dreptunghiulară, mare, cu alei pietruite, arbori și flori. Luceafărul se oglindea în apa bazinelor rotunde. Le Roux poposi aici. Se rezemă de metereze și privi în depărtări. Zgomotele din ce în ce mai stinse ale orașului ajungeau pînă la el. Plutea în văzduh miros de mîncăruri, amestecat cu acreala fumului. Jos, în vale, tremurau focurile fortărețelor, pîlpîiau focurile nobililor pe care el îi forțase să vină din colțurile îndepărtate ale Atlasului. Într-o singură clipită, recapitulă în gînd, aproape inconștient, marea misiune pentru care fusese ales — ca descendent al lui Allah — și pentru care se simțea născut.

Gîndurile lui se întoarseră în Tafilalet, în patria copilăriei sale, în oazele fecunde, pe care încă nu izbutise să le redobîndească, deși mama sa îl zorea mereu, să recucerească pămîntul sacru al strămoșilor săi.

Imediat ce francezii și-ar pierde bazele lor din Beni-Tsouf și Oued Tmanaya, atunci nu le va rămîne altceva, decît să se retragă spre miazănoapte și atunci Sahara îi va aparține. ... În gînd, își imagină o eventuală campanie. Fratele său, Abd-el-Ali, nu era un nătărău, dar îi lipsea experiența necesară unei căpetenii de oști. Ce-ar fi dacă i-ar da ca ajutor pe Mohammed-el-Hadj, împreună cu un grup

de bărbați războinici, care n-așteaptă altceva, decît să se bată?... Le Roux știa că este destul de puternic, pentru a speria orice trib. Dar oare este suficient de puternic pentru a le veni de hac și francezilor, care sînt bine apărați în fortărețele lor?

Sultanii, acești trădători, vînduseră libertatea poporului prin niște contracte blestemate roumilor [1], pentru a-și asigura astfel un trai sigur și comod. Gura lui Le Roux se crispă într-un zîmbet sumbru. Privirile lui se plimbau deasupra dealurilor și piscurilor munților. Cunoștea pe de rost clauzele convenției internaționale de la Algesiras. După primele rînduri: „În numele Atotputernicului Dumnezeu", urmau opt puncte, care interziceau purtarea armelor, împiedicîndu-i pe arabii liberi să se apere de intruși. Bancă de stat, dări, vămi, munci obligatorii și alte neplăceri europene erau înființate prin această convenție, împiedicînd astfel poporul să-și împlinească destinul. El însă va lupta în numele lui Allah, pentru a recîștiga independența și neatîrnarea imperiului.

Oricît de brutal și de violent era Le Roux, cînd era vorba de un adversar, purtarea lui devenea cavalerească, cînd avea de-a face cu o femeie. Cunoștea numeroasele minciuni, răspîndite în Europa, despre felul barbar în care se poartă bărbații neamului său cu femeile albe, povești care îi jigneau adînc mîndria de rasă. Încă niciodată n-auzise vreun caz, ca un nobil arab să se fi purtat necavalerește cu o femeie de rasă străină, ba, adeseori, era mai rezervat față de ea, decît față de femeile neamului său. În schimb, auzise încă în copilărie de la mama sa, întîmplări înspăimîntătoare despre purtările albilor. Amintirea acestor fapte abominabile i se întipărise adînc în memorie, ațițîndu-i dorul de răzbunare. Nu trecea zi fără ca mama sa să nu alimenteze într-însul acest foc. Anii de adînci suferințe morale, setea îndelungată și niciodată satisfăcută după libertate și răzbunare, îl învățaseră pe Abd-el-Kader arta stăpînirii de sine. Viața îl învățase să situeze țelul pentru care trăia deasupra intereselor sale personale și astfel, deveni un om serios, calculat, gînditor.

Acum, în urma unei lovituri de maestru, generalul îi căzuse în mîini, oferindu-i posibilități să obțină bani. Faptul că generalul era însoțit de fiica sa, i se păru un dar neașteptat al Cerului, pentru că își dădea seama că prin aceasta șansele lui creșteau. Din ziarele franceze care îi parveneau, înțelegea

[1] Creștini străini.

ce înseamnă pentru scopurile sale prezența generalului și a fiicei sale în kasba. Simți o nespusă și crudă voluptate, cînd află, că fapta sa nedemnă indignase Franța și întreaga lume „civilizată". Întrebarea care se punea era: vor plăti cele douăzeci de milioane, sau vor porni o acțiune militară împotriva lui, acțiune care putea oricînd să se transforme în război?

VII

Un grav acces de friguri o doborîse pe Renée la pat. Marșul neîntrerupt prin munți, nopțile reci, îngrijorarea crescîndă pentru tatăl său, regretul pentru compatrioții uciși și teama de viitor, se dovediră o povară prea grea pentru ființa ei plăpîndă. Zăcu zile de-a rîndul pe un divan, în ungherul întunecat pe jumătate fără conștiință, fără să-și dea seama de ce se petrece în jurul ei, chinuită de imagini de crimă și primejdii. Se cățăra pe povîrnișuri abrupte și auzea în jurul ei șuieratul gloanțelor. Apoi, se cufunda în marea fără fund, laolaltă cu cadavrele înecaților. Intră într-o pivniță jilavă, unde văzu pe tatăl său, chinuit de barbari. Se visă și la Paris, în casa surorii sale, în timp ce jos, în stradă, o ceată de mauri așeza în poziție un mare tun, pentru a dărîma clădirea în care se afla...

În tot acest răstimp, o teamă întunecată, pentru propria-i soartă o chinui. Nu i se întîmplă însă nimic. Peste cîteva zile, începu să-și dea mai bine seama de lucrurile ce o înconjurau. Văzu în jurul său femei, și aceasta o mai liniști. Aceste femei o îngrijeau. Într-o bună zi apoi, frigurile o părăsiră. Renée se cufundă într-un somn adînc și se trezi scăldată în sudoare. Se simțea mult mai bine. Gîndurile i se limpeziseră și privi curioasă pereții împodobiți cu ghirlande de hîrtie verde și trandafiri din crep.

O femeie bătrînă intră. Purta o rochie lungă, neagră, de mătase și fața îi era neacoperită. Se așeză în celălalt capăt al odăii, pe o salteluță, atît de tăcută, încît părea că picioarele-i dispăruseră fantomatic în podea. Brațele-i slabe și ofilite se iviră dintre cutele largi ale rochiei. Apoi, și le încrucișă pe piept. Buzele severe și ofilite erau strînse. Din ochii ei negri și adînci, părea că orice scînteie de viață dispăruse. Și cum ședea astfel, nu i se clintea nici una din miile de cute ale feței. Fără sunetul șuierat al respirației ei, ai fi crezut-o un cadavru. E o vrăjitoare, se gîndi Renée, dar era Fatima Bent-Hassan-Abdullah-el-Hadj-el-Kabir; trebuie să fi fost foarte frumoasă cu cîteva decenii în urmă.

Trecu o jumătate de oră, apoi o oră, fără ca Renée sau Fatima să fi scos vreun cuvînt. În cele din urmă, Renée nu mai putu suporta prezența mută a femeii.

— Ce veți face cu mine?

Nici un răspuns. Renée nu știa cel puțin dacă bătrîna o înțelege. I se adresase în araba algeriană, pe care o învățase încă din copilărie.

— Ești o mumie, sau om? Fă ce vrei cu mine, dar spune-mi unde se află tata?

Se ridică în așternut. Dantela murdărită a cămășuței îi aluneca de pe umăr, în timp ce își întindea rugătoare brațele către Fatima.

— Fie-ți milă de mine.

Fatima zîmbi aproape imperceptibil.

— Cine ești tu? — strigă Renée.

— Eu sînt mama lui, — murmură femeia.

— Mama cui?

— Mama lui Abd-el-Kader.

— Dumnezeule!... — șopti Renée. — Ce mă pot aștepta de la mama lui?

Recăzu sleită pe perne. Bătrîna se ridică încet și părăsi încăperea, oftînd adînc.

După ce rămase singură, Renée privi printre gratiile sumbre ale odăii. Nori grei, întunecați, atîrnau pe cer. Un vînt rece urla printre miile de unghere ale kasbei.

VIII

A doua zi, o sclavă neagră îi aduse lapte cald, într-un vas de alamă. Renée bău laptele, apoi se sculă, își acoperi umerii cu pătura de pe divan și sprijinindu-se de perete, părăsi ungherul în care zăcuse. Ajunse într-un coridor lung. Merse pînă la o ușă masivă, plină de zăvoare ruginite, care era însă încuiată. Cuprinsă de un dor nestăpînit de libertate, zgîlțîi ușa și bătu cu pumnii în zăvor. O femeie desculță, cu fruntea tatuată, îi deschise ușa. Renée văzu în fața ei o curte mică, înconjurată de arcade, în mijlocul căreia ședea un negru uriaș, gol pînă la brîu, cu umerii scăldați în sudoare și cu căpățîna rasă. Cu tălpile-i formidabile frămînta o grămadă de rufe înmuiate în clăbuci de săpun. Își însoțea mișcările cu țipete puternice, în timp ce apa stropea totul în jur. La apariția barbară a acestui eunuc, Renée se cutremură și, spre marea ușurare a sclavei tatuate, se retrase în grabă.

Se întoarse încet și străbătu coridorul, pînă în celălalt capăt al lui. Plutea în aer miros de legume gătite și de fum. Apoi, ajunse la poarta arcuită a unui soi de curte acoperită, în al cărei ungher ședeau strînse una într-alta o mulțime de femei, care vorbeau între ele în șoaptă. Cînd o zăriră pe Renée, plescăiră din limbă, pentru a-și exprima surpriza.

— Binecuvîntat fie numele lui Mohammed! — strigă una din ele. Avea un glas atît de cristalin și de melodios, încît strigătul ei semăna cu un cîntec. Era uluitor de frumoasă. Pe fața ei bronzată, cu ochii fardați, care aruncau reflexe de metal, stăruia o stranie strălucire. Judecînd după gîtul și umerii ei, trebuia să fie zveltă și înaltă. Se ridică în grabă, vîrîndu-și picioruşele în papuci, împodobiți cu broderii cu aur. Privirile ei mărturiseau o adversitate abia mascată, în care se amesteca însă o bună doză de curiozitate aproape copilărească. Renée își dădu îndată seama, că are în față pe soția unui arab bogat.

Nu se afla pentru întîia oară într-un harem. Cunoscuse numeroase indigene distinse, în Algeria și Tunis, astfel că nu făcea parte dintre acele tinere, cu aer de mironosiță, care se îngrozesc la auzul cuvîntului de „harem". Dimpotrivă, vederea haremului și a femeilor din el o umplură de curaj. Frumoasa femeie care se ridicase, se numea Halima-Bent-Omar-Mohammed și era odrasla uneia din cele mai vechi familii ale țării, care avea moșii întinse lîngă cursul minunat al Oued-Ziz-ului.

Halima se apropie. Păşea foarte încet. Sandalele ei clămpăneau ritmic pe pămînt și șoldurile i se legănau molatic încoace și încolo. O examină de sus pînă jos pe Renée și se părea că morfolește între timp ceva în gură. În jurul gleznelor și a încheieturilor mîinii, brățări sunau ușor și o ocoli încet pe străină. Renée îi urmărea toate mișcările, de parcă s-ar fi așteptat la un atac. În cele din urmă, se priviră în ochi. Renée, pe care obrăznicia Halimei o enervase, se răsti:

— Aș vrea să știu unde este tatăl meu, generalul!

Halima continuă să mestece și nu răspunse. Două femei și o tînără răpitor de frumoasă își șoptiră ceva și chicotiră.

Deodată, își făcu apariția bătrîna Fatima. Coborî cîteva scări, privi mînioasă scena, izbucni într-o cascadă de cuvinte repezi, apoi se apropie de Halima, amenințînd-o și blestemînd-o. Renée înțelegea atîta arăbește, ca să desprindă din cuvintele bătrînei că o făcea atentă pe Halima, că nu are dreptul să se împotrivească ordinelor soțului său, căci Abd-el-

Kader dăduse dispoziții severe ca roumia [1], să fie tratată ca un oaspete. În timp ce Halima se retrase, legănîndu-și mai ademenitor șoldurile, Fatima se apropie de Renée și o întrebă ce dorește.

Renée răspunse că ar vrea să aibă o veste de la tatăl său. Răspunsul Fatimei că nu-i poate furniza deocamdată nici o veste despre general, fu rostit pe un ton atît de prietenos, încît Renée se simți aproape consolată.

— Dacă Abd-el-Kader spune că trebuie să ne purtăm frumos cu tine, atunci vino și așează-te între noi — strigă deodată Halima, la care Fatima îndreptă o nouă cascadă de cuvinte spre ungherul în care ședeau femeile.

— Lăsați-o în pace. Pare bolnavă. E și nespălată. Unde e Sharifa? Sharifa, să-i pregătească o baie.

Gîndul băii fu pentru Renée ca o rază din cer.

Sharifa — o sclavă mai vîrstnică — apăru, ducînd sub braț o legătură de rufe murdare. Făptura-i scundă era înzorzonată de șnururi și panglici, de parcă ele i-ar fi ținut la un loc trupul, rochia, întreaga viață. Pălăvrăgi, cu vocea aspră, îndrăzneață despre spălat, despre săpun și despre lemne. Pe urmă se retrase, pentru a pregăti aburii și apa fierbinte.

În timp ce Renée traversă curtea, simțea că e urmărită de privirile femeilor. Apoi, printr-o poartă, se strecură în curtea deschisă, unde văzduhul era răcorit de apa cristalină a unei fîntîni arteziene. Deși era însetată, nu bău, temîndu-se de apa pe care n-o cunoștea. Apoi intră pe un coridor cu arcade și privi printr-o ferestruică zăbrelită.

Adînc, dedesubtul ei, se întindea pe distanță de multe mile o vale largă, verde. Spre nord, se vedeau păduri dese, iar în dosul lor se ridicau piscurile munților acoperiți de zăpadă.

În depărtare, jumătate ascuns în norii albi, strălucea un ghețar. Gîndul la iarna care se apropia o înfioră. Neliniștită, cu figura palidă, plină de griji, își continuă calea descoperirilor. Coborî cîteva trepte.

Printr-o boltă a unei porți privi într-o grădină mare înconjurată de un zid uriaș, masiv, prevăzut la marginea de sus cu creneluri. În grădină, creșteau pomi, flori, fîntînile își aruncau apa-n sus, lucruri care în alte împrejurări i-ar fi părut foarte încîntătoare.

[1] Creștină, femeie străină.

Porni apoi spre dreapta și ajunse la deschizătura largă a unei uși ce ducea într-un balcon. Draperii grele erau puse la marginea balconului, prin a cărui balustradă se putea vedea jos, o sală uriașă, pardosită cu marmură. În mijlocul ei o fîntînă își arunca apa în sus, iar în cele patru colțuri se aflau despărțituri adînci.

De-a lungul pereților, se găseau divanuri încărcate de perne. Pereții erau împodobiți cu citate din Coran și cu o serie întreagă de ceasuri europene ale căror limbi arătau diferite ore. Se părea că și Abd-el-Kader are aceeași atracție pentru ceasuri ca și ceilalți nobili marocani.

Încetînd de a se mai uita la lucrurile acelea mute, privi spre o fată înaltă, zveltă de circa patrusprezece ani ce se găsea acolo. Era o copilă încîntătoare, cu pielea arămie, bătînd în roșu. Nenumăratele șuvițe ale părului său, erau vopsite în roșu la fel ca unghiile de la mîini și de la picioare. Un zîmbet jumătate obraznic, jumătate prietenos, îi descoperea dinții albi. Picioarele mici, goale, erau vîrîte în sandale argintii, o mînă i se odihnea pe sînul conturat în formă de pară, iar cealaltă se legăna în voie, de-a lungul trupului. Privind-o, Renée se simți cuprinsă de o subită simpatie pentru ea.

— Cum te cheamă? — o întrebă.

— Aisha.

— Ești sclavă?

Aisha făcu o mutră indignată, apoi plescăi din limbă.

— Eu sînt fiica pașei.

— Singura lui fiică?

Aisha păru din nou indignată.

— Cîte sînteți?

— Șapte.

Renée căscă ochii mari.

— Opt, adăugă Aisha.

Și înainte ca Renée să-și fi putut reveni din uluială, Aisha mai adăugă trei.

— Ai bărbat? o întrebă Aisha pe Renée.

Renée dădu negativ din cap. Aisha era vizibil uimită.

— Toate fetele de roumi sînt ca tine?

Renée zîmbi.

— Ești o copilandră comică...

— Și toate sînt îmbrăcate așa ca tine?

Aisha nu primi răspuns. Se uită îngîndurată în ochii albaștri ai străinei, în timp ce își legăna grațios șoldurile. Nările delicate i se deschiseră.

— Roumia, — întrebă ea, — este drept că femeile voastre dorm într-un pat cu bărbații lor?

Renée își puse mîna pe umărul Aishei.

— Încă nu sînt măritată. De unde vrei să știu aceasta?

— Este adevărat că bărbații voștri se mulțumesc cu o singură femeie?

— Lucrul acesta aș fi și eu curioasă să-l știu, — murmură Renée.

Apoi:

— Nu întreba atîtea. Fetele de roumi nu pun niciodată atîtea întrebări unei femei.

Aisha însă nu părea satisfăcută.

— Cîți copii ai?

— N-am copii, — strigă Renée zîmbind. O trase spre ea pe Aisha și o sărută.

În privirile fetei, se iviră scîntei de ură.

— Ești o roumia! strigă ea cu violență, apoi se întoarse brusc și fugi.

Renée o urmări, dar nu putut s-o ajungă. O văzu alergînd cu atîta deznădejde, încît își pierdu pînă și papucii brodați. Dădu buzna gîfîind în curtea acoperită, unde se afla mama sa și celelalte femei și strigă, cît o ținea gura:

— Roumia e ca un bărbat. M-a sărutat.

Se auzi un rîs vesel și chicoteli. Numai Fatima ședea neclintită într-un colț, privind peste capul Zuhrei spre Renée, care abia putu suporta privirile bătrînei. Mama lui Le Roux era înconjurată de o atmosferă misterioasă, care crea o distanță vizibilă între ea și femeile tinere.

Tocmai mîncau, înmuind degetele lor vopsite în roșu în blidele mari, aburinde, apoi lingîndu-și-le plescăind. Glasul răpitor al Halimei se auzea mereu. Sporovăia neîncetat și rîdea.

Zuhra cea neagră cufundă o ceașcă în mîncarea aburindă, o umplu cu mîna apoi traversă curtea și o întinse lui Renée, care o luă și o puse lîngă ea. Renée nu voia să mănînce înainte de baie, deși era tare flămîndă. Auzi deodată că Halima vorbește de un general. Își reținu respirația, ca să nu scape nici un cuvînt. Halima vorbea despre rochii minunate, despre mătăsuri șopotitoare și alte minunății pe care Abd-el-Kader le va cumpăra, de îndată ce guvernul străin

va achita suma de răscumpărare pentru marea lor căpetenie și fiica sa. Abd-el-Kader le va dărui cele mai frumoase giuvaieruri, care au împodobit vreodată o femeie arabă — ducînd-o din nou în patria ei, la Oued-Ziz, între palmierii deșertului, unde va ridica pentru ea o casă mare, albă. Vor dormi pe otomane moi, pașii li se vor scufunda în covoare neasemuite și vor mînca în fiecare zi curmale dulci și proaspăt culese. Abd-el-Kader se va proclama sultan și tot ținutul, de la acești munți, pînă la Oued-Ziz îi va aparține.

Halima se ridică de pe locul ei. Crescu din pămînt ca o umbră, fără zgomot, aproape maiestuoasă. Umblă de colo pînă colo, legănîndu-și șoldurile, își linse pe rînd degetele, apoi prinse să fredoneze un cîntec, nazal. Cîntecul acela părea ca o ciudată plîngere. Îl ruga pe Allah să-i păzească bărbatul, să-i binecuvînteze copiii, să dea o recoltă bogată și să sporească dragostea lui Abd-el-Kader pentru ea. Asma și Zuhra repetară, cu voce tare, rugăciunile soției favorite care continua să se plimbe fără astîmpăr prin curte.

— Allah să-l ajute pe Abd-el-Kader, să nimicească pe toți străinii din țara noastră... Atotputernicul să-l facă emir peste triburi... Allah să însămînțeze pîntecele Halimei, ca să-i dăruiască lui Abd-el-Kader și mai multe odrasle și să păzească sănătatea fiului său, Mohammed, cel mai bun dintre urmașii lui Abd-el-Kader...

Cu voce ușoară, femeile repetară și această ultimă parte din cîntecul Halimei.

Chiar și mica Aisha încetase de a mai mînca și repeta cuvintele mamei sale. Dar Fatima ședea nemișcată și se părea că ridurile feței sale se transformă într-o pînză de păianjen.

Halima se opri în fața lui Renée, și o măsură de sus pînă jos.

— Roumia! — făcu ea cu glas adînc, zîmbind ciudat.

Renée simți că aceasta era clipa decisivă.

— O roumia știe ce înseamnă recunoștința — zise ea. Vă sînt tuturor recunoscătoare, că m-ați primit între voi. Mă puteți urî, cît poftiți, noi roumii ne aflăm aici însă, nu pentru a vă urî pe voi, nici pentru a măcelări bărbații și femeile țării voastre. Am venit să vă aducem pace, libertate și fericire. Dacă bărbații voștri ar strînge mîinile noastre sincer întinse spre ei, în loc să ucidă soldați nevinovați, care își fac datoria, atunci toate s-ar schimba și voi ați putea să vă

înapoiați în foarte scurtă vreme la Oued-Ziz, în casele voastre albe, mîncînd cele mai bune curmale ale pămîntului.

— Roumia! — strigă Halima. — Cine a început? Cine a fost ucis mai întîi?

Își ridică cu dispreț umărul. Răspîndea o mîndrie aproape jignitoare.

Se apropie încet de lada care se afla într-un ungher și scoase din ea o frumoasă mantie de războinic, brodată cu fir și mărgele, un iatagan al cărui mîner era încrustat cu argint și nestemate, doi pinteni auriți și o șa făcută din piele verde. Pe urmă se apropie iar de Renée și îi arătă mantia.

— Binecuvîntată să-i fie amintirea! — zise ea.

Femeile îi repetară cuvintele.

— Privește, roumia, sîngele lui Omar-Mohammed-el-Sherif!

Își vîrî mîna într-una din spărturile mantalei.

— Își poate o fiică uita tatăl? A fost ucis, împreună cu doi frați ai mei, la Cheraga, într-o luptă cu roumii. Multe mantăi asemănătoare, stropite cu sînge, se ascund în kasbele din munți. Mult sînge trebuie răzbunat.

Halima reașeză moaștele în ladă.

Acum, în sfîrșit, se deschiseră și buzele bătrînei Fatima. Zise pe un glas strident, uscat:

— Sălășluiască în fericire veșnică, în livezile cu palmieri, cei ce preamăresc pe Allah și împărtășească-se de tot ce este bun. Allah i-a mîntuit de focul Gheenei. În numele Atotputernicului și Preamilostivului Allah!

Femeile repetară în cor aceste fraze. Renée ascultă muzicalitatea glasurilor lor, care trezeau ecouri ciudate sub arcadele curții. Avea senzația, de parcă viața ei de pînă acum se topea într-o ceață tulbure. Simți o simpatie de neînțeles pentru acele femei păgîne. Întorcîndu-se în odaia ei, căzu pe un divan și își îngropă fața în palme.

IX

Renée trăi cîteva zile acea viață nouă și neobișnuită, în mijlocul femeilor din harem. Toate se ocupau numai de ea și păreau parcă îngrijorate să nu i se întîmple cumva vreun rău. Cînd însă nimic nou nu veni să întrerupă monotonia zilelor, Renée deveni nerăbdătoare.

Într-o bună zi, spuse Halimei, în prezența celorlalte femei, pe un ton categoric, că trebuie să-i vorbească pașei. Cum?

Roumia îi cere o audienţă lui Abd-el-Kader? Frumoasele femei, cu feţe vopsite şi trupul încărcat de giuvaieruri şi mătăsuri jefuite de la inamici, strigară în cor:

— Aşteaptă, roumia! Veni-va clipa, cînd Abd-el-Kader te va decapita.

Renée ieşi în grădină, în colţişoru-i preferat, unde putea fi singură. — Obişnuia să se reazeme de un lămîi şi, cu ochii plini de tristeţe, se uita la trandafirii sălbatici, care acopereau zidurile, amestecîndu-se cu verdele umed al lianelor. Rîndunici mari, negre, străfulgerau văzduhul. Zidurile multiplicau ciripitul lor. În această singurătate de temniţă, îşi aduse aminte de cuvintele soldăţeşti ale tatălui său: „Destinul te-a ridicat deasupra celorlalte femei ale patriei. Suferinţele tale vor fi trecute în cartea de aur pe care fiecare bun francez o are în casa şi în inima sa".

I se părea, că viaţa ei de la Paris, cu toate nimicurile şi ispitele ei trecătoare, se cufundase pentru totdeauna în uitare. Drumurile neştiute ale destinului i se părură foarte ciudate şi întortocheate...

Într-o seară şedea astfel în grădină. Văzduhul era fierbinte şi foarte uscat, plin de parfumul florilor. Anotimpul rece se lăsa aşteptat, deşi în Atlasul de Mijloc şi pe platourile întinse ale nordului, ploi mari bîntuiau de pe acum.

Un glas de bărbat o trezi deodată din visare. Se uită cercetătoare în jur şi văzu că pe una din alei, un bărbat de statură mijlocie, îmbrăcat în alb, se apropia de ea. Străinul ducea de mînă un băieţel, care era şi el îmbrăcat în alb. Renée înţelese îndată că bărbatul nu putea fi decît Le Roux iar micuţul fiul său, deoarece oricărui bărbat îi era interzisă intrarea în această grădină. În prima clipă, vru să sară în picioare şi să se facă nevăzută. Rămase însă locului, în speranţa că nu va fi observată. Printre cei doi portocali din faţa sa, îl putea vedea bine pe băieţel. Avu impresia că încă nu văzuse niciodată un copil mai încîntător. Avea un trup şi o faţă minunat croite. Faţa lui era îngustă şi bronzată, ochii albaştri. Se smulse nerăbdător din mîna tatălui său, rupse de pe creanga unui portocal un fruct şi-l aşeză pe marginea de piatră a unei fîntîni arteziene. Apoi se retrase cam zece paşi înapoi, scoase din centura djebirei de mătase o baionetă, ochi şi zvîrli spre portocală, care căzu în fîntînă, străpunsă de armă. Le Roux se aplecă şi Renée văzu că îşi sărută copilul. Părea că toată gingăşia şi dragostea lumii sînt concentrate în această sărutare şi cînd se întoarse, — de parcă

ar fi vrut să se elibereze de un gînd dureros — Renée fu profund impresionată de expresia feței lui. Mohammed cuprinse cu o mînă grumajii tatălui său, și încercă să se cațere în brațele lui. Le Roux își încleștă fălcile. Un vaiet ușor izbucni din pieptul lui. Băiețelul se sperie și lăsă grumajii tatălui său și buza de jos începu să-i tremure, de parcă ar fi vrut să plîngă. Le Roux mîngîie consolator capul fiului său, apoi desfăcu mătasea albă care-i acoperea capul și partea de jos a feței. Renée îi zări barba scurtă, roșcată și tot atunci zări pe gîtul lui o rană adîncă, încă nevindecată, care la gestul brusc al lui Mohammed se deschisese iar și acum sîngera. Le Roux muie capătul vălului de mătase în apă, spălă rana, apoi își aranjă cu grijă vălul ce-i acoperea jumătate din față. Pe urmă se așeză obosit lîngă fîntîna arteziană, pe un soclu de piatră, prinzîndu-și băiatul între genunchi. Renée îl auzi cum pune întrebări copilului despre istoria Marocului, din Coran, din matematică și geografie. Micul Mohammed răspundea cu ochi serioși întrebărilor tatălui său. Le Roux îmbrățișă umerii băiatului și se uită la el cu o expresie în ochi, care mișcă adînc pe Renée și îi aduse aminte de scena cu păstorul și mieluțelul.

— Mohammed, — zise Le Roux, pe un ton straniu, semnificativ, aproape șoptit, — ai învățat multe pentru vîrsta ta. Eu, la vîrsta ta, trăiam departe de Oued-Tmanaya. Bunicul tău mă trimisese la unchiul meu, în Oran. Era negustor! A murit de mult. Am umblat la școala roumilor. Am învățat mulți ani, aproape pînă să ajung bărbat în toată firea. I-am întrecut pe toți la învățătură, totuși nu m-au lăsat să ajung primul. Dreptul acesta era rezervat numai roumilor, nu și arabilor. Au încercat să facă din mine un francez. Adeseori, eram bătut de băieți și dacă ripostam, profesorii lor mă pedepseau. Roumii ne înjurau, socotindu-ne pe noi arabii bandiți, ucigași și feciori de cîini. Un profesor roum îmi spuse odată, în prezența a douăzeci de copii roumi, că noi arabii sîntem un popor barbar, necivilizat și păgîn, care trebuie să învățăm a ne înfrîna instinctele, spre a putea deveni buni francezi și a ne apăra adevărata patrie — Franța. În același timp însă, coloniștii, care ne răpesc pămînturile, la adăpostul tunurilor, se poartă și mai rău cu noi. În ochii lor, arabul nu este altceva decît un animal murdar, un bandit leneș, care nu merită decît să-i dai cu piciorul! I-am lăsat să vorbească și nu mi-am pierdut mîndria. Mi-am păstrat inima pentru ziua răzbunării!

Le Roux își privi băiatul cu o expresie stranie, glacială, în ochi.

— Într-o bună zi, te vei duce tu însuți între roumi și vei învăța multe de la ei. Știința lor o întrece pe a noastră. Înainte însă vom purta un mare război împotriva lor. Nu trebuie să avem liniște, pînă nu-i vom alunga pe francezi și spanioli de pe pămîntul nostru, pentru că altfel țara ar ajunge în mîini străine, cu toate comorile ei, iar noi am fi trimiși în colonii îndepărtate, unde ar trebui să ne trăim zilele în lipsă și sărăcie. Va veni însă odată ziua pentru cei drept credincioși, cînd India va fi flancul drept, Turcia, Arabia și Egiptul centrul, iar noi flancul stîng. Islamul solidar va scutura atunci jugul asupritorilor săi. Vom avea atunci destule muniții și destui soldați, pentru a-i învinge pe prefăcuții de roumi cu propriile lor metode. Allah ne va ajuta să ne înfrîngem adversarii. Niciodată să nu uiți cuvintele pe care ți le spun acum: umblă prin viață cu ochii deschiși, fii curajos și nu te teme de nici un om! Viața nu este decît un pas scurt spre fericirea veșnică! Valoarea ta o porți cu tine însuți. Nu-i poți adăuga nimic și nu-i poți scădea nimic. Nimănui să nu-i spui cuvintele tatălui tău, ci închide-le în inima ta. Dacă voi muri odată, — mai auzi Renée cuvintele lui Le Roux — atunci va începe munca ta. Nu uita că, niciodată, un singur om nu va fi în stare să țină trează flacăra sfîntă. Fiecare își îndeplinește menirea sa. Eu fac ceea ce mi-e scris, tu vei face ceea ce e partea ta. Mă înțelegi?

Mohammed se uită țintă la tatăl său și dădu din cap. Le Roux se ridică. Îl prinse cu un mormăit de mulțumire de mînă și porni încet spre arcade. Renée privi în direcția opusă.

X

Peste puțin, Le Roux se întoarse în grădină. De astă dată era singur. Mergea încet pe calea din mijloc. Se opri, lîngă fîntînă și se uită cercetător în jur. Cînd o zări pe Renée, — care sub o vrajă necunoscută, nu se mișcase din locul ei, — se apropie de ea și o salută cu acea cinste inimitabilă, de care nu sînt capabili decît arabii de sînge nobil. Renée însă observă curînd, că politețea lui desăvîrșită ascundea o mare neliniște lăuntrică.

Fata vorbi prima.

— Monsieur — zise ea rece, — după mîrșăvia comisă, cum mai îndrăzniți să vă uitați în ochii mei? Vorbiți limba

noastră ca un francez. Ați urmat școlile noastre! Și, în ciuda tuturor acestor lucruri, ați rămas un barbar!

Atacul ei păru că nu impresionează cîtuși de puțin pe Le Roux.

— De ce m-ați despărțit de tatăl meu? — întrebă fata supărată. — Era necesar acest lucru?

El păru încurcat.

— Nu m-am așteptat s-o găsesc pe mademoiselle în tovărășia generalului. Mademoiselle trebuia să rămînă acasă.

— Totuși, mă socotiți ca pe un dar picat din cer!

— Din motive de ordin politic, da.

Avea ceva în glas, care jigni profund femeia din ea.

— Unde se află tatăl meu?

— Generalul este în kasba, într-un loc sigur.

Renée simți că o străbat fiorii — nici ea nu știa de ce — și, deodată, avu ciudata senzație că mai văzuse acest obraz și că l-ar cunoaște foarte bine...

— Socotesc o cruzime inutilă, faptul de a mă despărți de el, — zise ea, pălind. Ne chinuiți degeaba.

— Nu intenționez să vă chinuiesc pe dvs. — răspunse bărbatul, în timp ce degetele lui se jucau cu un rozariu de mătănii mărunte, negre. — Aș lua asupra mea o răspundere mult mai mare, dacă v-aș lăsa pe amîndoi să umblați liberi. Țin să vă asigur că oamenii mei din Chechrell nu prea îi iubesc pe francezi.

— Ce importanță mai are dacă ne lăsați în viață sau ne ucideți, după ce ne-ați măcelărit zece ostași nevinovați? — strigă fata.

— Măcelărit? — întrebă bărbatul și își aranjă vălul care îi acoperea barba. — Eu numesc aceasta dreptate. Duc război împotriva soldaților Franței, acelora care, înarmați pînă în dinți pătrund în țara mea, și prin aceasta trebuie să tragă consecințele. În clipa cînd Franța se retrage și își recheamă soldații, în clipa aceea sînt și eu gata să fac pace. Dar nu o pace în felul celei de la Rif! Niciodată nu-mi voi da consimțămîntul la un pact, care nu asigură autonomia desăvîrșită a țării mele.

Surîse imperceptibil. Renée se simți din nou străbătută de fiori. Unde și cînd îl mai văzuse pe acest om? Le Roux simți și el o ciudată neliniște lăuntrică, o emoție împotriva căreia lupta încă din copilărie. Era un dor ciudat, de a fi bine înțeles de unul din semenii săi. Dar de cine? Oare de

această franțuzoaică, care-l numea ucigaș și de care îl despărțea o prăpastie de netrecut? Nu. Trebuie să-și continuie drumul singur, fără tovarăși, neînțeles de nimeni, decît de mama sa...

— Trebuia să vă caut de mult, — începu el, — dar n-am avut nici un moment liber pentru nimeni. Mama mea care este cea mai bună femeie din lume, se va îngriji și mai departe de dvs., pînă cînd va sosi și ziua, în care vă veți putea întoarce împreună cu generalul în țara voastră. Sper că ziua aceasta să nu fie prea îndepărtată.

Își încruntă sprîncenele dese, roșcate. O lăsă singură pe Renée, întorcîndu-se sub arcade.

Fata fu copleșită de o slăbiciune necunoscută, care o făcu să vadă viitorul în culorile cele mai sumbre. Se rezemă de zid și șiroaie de lacrimi îi inundară ochii. Mînie și milă o frămîntau.

Într-un tîrziu, izbuti să-și adune puterile și să se reîntoarcă în odaia ei. Cînd urcă însă scările care duceau spre curtea interioară, îl zări pe Le Roux în cercul familiei sale. Lîngă el ședea Fatima, Aisha și Mohammed erau în fața lui. Halima și Zuhra închideau cercul. După toate semnele, femeile nu cruțau nici o osteneală, pentru a se face frumoase. Totuși, Halima era cea mai frumoasă dintre toate. Ea mama copiilor lui — cel puțin a celor doi, pe care Renée îi cunoscuse — purta o diademă prețioasă și degetele ei lungi și fine țineau degetele albe ale lui Le Roux. Bărbatul vorbea încet, aproape apatic și privirile lor mute și umile îl contemplau. Numai Fatima ședea indiferentă între ei. Fața ei de pergament era nemișcată. Renée se retrase și traversă curtea pentru a ajunge pe un alt drum în odaia sa. Urcă din nou cîteva trepte și intră într-o încăpere, ale cărei ferestre tăiate adînc în zid erau acoperite de gratii masive. În încăpere, se afla un pat și cîteva cești de aramă. Pe unul din ziduri atîrna o fotografie mărită care îl înfățișa pe Le Roux, stînd lîngă un roib arab, cu o flintă de modă veche pe umăr. Renée bănui că era odaia Fatimei. O străbătu în grabă, ajungînd la o ușă masivă, pe jumătate deschisă. Ușa aceasta ducea într-o încăpere cu tavanul foarte înalt, într-unul din ungherele căreia văzu o saltea acoperită cu un covor. În jurul saltelei zăceau în dezordine cărți deschise, pereții erau acoperiți cu hărți de stat major și desenate cu mîna și purtînd inscripții arabe. O simplitate spartană caracteriza această încăpere, în care nu putea fi descoperit decît

confortul absolut strict necesar. Pe cuiere negre atîrnau veșminte bărbătești, începînd de la burnusuri groase, murdare, din păr de cămilă, pînă la cele mai fine djebire albe, de lînă și de mătase. Lîngă pat, pe perete, atîrnau două pistoale în tocuri de piele. Renée se întoarse îngîndurată. O surprinse viața intimă a acestui om, plină de contradicții, viață în care izbutise să arunce o privire fugară..

După un scurt înconjur, ajunse la odaia ei. Auzi glasuri. Apăru deodată Sharifa, însoțită de eunucul înalt, care așeză la picioarele fetei un geamantan, o valiză de toaletă, o manta și un aparat de fotografiat. Renée își ridică pierdută privirile. Își recunoscu bagajele. Pentru o clipă avu impresia, că prietenii cei mai buni s-au reîntors la ea. Țipă de bucurie. Deschise geamantanul cu mîini tremurînde și începu să-și despacheteze lucrurile. Nu lipsea nimic, decît portmoneul cu bani și plicul mare, galben, pe care tatăl ei i-l dăduse spre păstrare, în clipa plecării, cînd bagajele lui erau de mult în mașină.

Pentru întîia oară după atîtea zile, găsi o consolare în faptul de a se putea ocupa de sine și de toaletele ei, care alcătuiau o părticică din civilizația rămasă foarte departe.

XI

Într-o dimineață, foarte devreme, guvernatorul Kasbei elegantul Si Abd-el-Krim-ben-Tazi își făcu apariția în celula generalului. Îl măsură cu o privire îngîmfată pe bătrînul francez, în timp ce îi comunica că primise ordin de la pașă, să-l mute pe general într-un alt loc.

— Eh bien, bon, — răspunse scurt generalul.

De Sonloup își părăsi temnița cu un sentiment de ușurare, amestecat cu o furie neputincioasă. Deși trebuia să facă mari eforturi, izbuti să se țină drept, în timp ce era condus în curte. Ochii înroșiți de nesomn, clipeau des la lumina orbitoare a zilei. Părea mai puternic și mai impresionant ca oricînd — în același timp însă semăna mai curînd cu un muribund, decît cu o ființă vie. De Sonloup fu condus, între războinici cu privirile sumbre, prin cîteva curți, pe sub numeroase porți boltite, pe scări în sus, pe scări în jos, pînă cînd ajunseră la o poartă deschisă. Guvernatorul îi făcu semn, cu un gest de perfectă politețe, poftindu-l să intre.

Generalul urcă cîteva trepte și intră într-o sală mică, boltită, în care se afla un divan scund, și o măsuță de alamă

pe care se găsea material pentru scris, o ceașcă de alamă și un vas de alamă plin cu apă proaspătă. Prin fereastra adîncă și îngustă, se strecurau în încăpere chiar cîteva raze de soare. Nu putu să-și înăbușe un mormăit de mulțumire. Apoi întorcîndu-se către Si Abd-el-Krim îi spuse că, în calitatea lui de nobil și cunoscător al bucătăriei franceze va înțelege, desigur, dorința lui de a primi o mîncare mai puțin barbară. N-ar avea nimic de obiectat, dacă, din cînd în cînd, bucătarii din kasba i-ar prepara Agneau de lait, sau oleacă de Tajins [1], sau puțin Tam [2], sau chiar bucate berbere, pe care pînă și francezii le prețuiesc. Fața de pirat a guvernatorului rămase inexpresivă. Își răsucea cu vîrful degetelor barba, în timp ce răspunse că apreciază marea stimă de a-l putea avea musafir pe general în kasba. Deși generalul e prizonier de război, va face tot ce-i stă în slabele lui puteri, pentru a-i îmbunătăți șederea aici. În ce privește hrana, va vorbi cu pașa și pînă cînd se va lua o măsură, generalul va fi aprovizionat de la bucătăria sa personală. Apoi, îngîmfat și politicos, așa cum venise, se retrase.

De cînd îl vizitase Le Roux — și, lucrul acesta i se părea că se petrecuse cu săptămîni în urmă, — de Sonloup nu văzuse pe nimeni, în afară de berberul cu ochii oblici, care îi aducea hrana. Nimic nu l-ar fi înduplecat să-i ceară „pașei" vreo înlesnire și de aceea își puse în gînd să lase lucrurile în făgașul lor. Știa că detașamentul de vînători-călare, sau o altă patrulă, descoperise încă în aceeași zi nelegiuirea săvîrșită pe șoseaua roșie. Cum, în aceste săptămîni însă nu se întîmplase nimic, presupunea că se iviseră dificultăți mari în calea pedepsirii vinovaților. Triburile rebele se uniseră, poate chiar sub comanda lui Le Roux, întrucît capturarea unui general francez sporise, desigur, prestigiul lui Abd-el-Kader în ochii triburilor. În ciuda tuturor privațiunilor și suferințelor, de Sonloup avea impresia că fiecare zi petrecută în kasba îl apropie de ziua mult așteptată a eliberării. Piedica cea mai serioasă o constituia, deocamdată, anotimpul. Se apropia iarna și odată cu ea, țara devenea un teren cu desăvîrșire impracticabil pentru operațiuni militare. Trebuia să aibă, deci, răbdare. Răzbunarea nu va întîrzia prea mult! Iar cît o privește pe Renée, Dumnezeu s-o ocrotească... e tînără și destul de inteligentă, pentru a

[1] Spanac cu ochiuri.
[2] Mîncare națională arabă din legume.

înfrunta situația. De Sonloup avea în fiica sa aceeași încredere neclintită, pe care o avea în sine și în ostașii Franței.

Peste puțin, se deschise ușa și un berber aduse un blid mare cu semulina [1], care încă aburea. Așeză blidul și se retrase. De Sonloup apucă îndată blidul, îl puse între genunchi și prinse să mănînce, cu o poftă de lup. Era întîiul prînz proaspăt, după atîtea săptămîni de mizerie. Cînd, în sfîrșit, își potoli foamea, prinse să judece situația dintr-o altă perspectivă, decît aceea a omului flămînd.

Ridică de pe masă cîteva plicuri și hîrtii de scris ieftine. Privi îngîndurat mica călimară cu cerneală violetă și tocul, cîntărind în gînd propunerea lui Le Roux de a scrie guvernatorului general și de a-i cere douăzeci de milioane. Ce copilăroși sînt berberii și arabii aceștia! Ce concepții naive au! Printre hîrtii descoperi cîteva tăieturi din ziarele franceze. Le luă și începu să le citească:

„...poporul francez, în orice caz păturile care pentru noi reprezintă adevărata națiune franceză, nu dorește nici o mărire a actualului imperiu colonial francez. Militariștii și partidele coloniale vor să ne împingă într-un nou război. Oare nu este egal, dacă frontierele noastre se află la poalele Munților Atlas, sau le vom împinge către miazăzi, pînă în Sahara?...

O altă tăietură suna astfel:

„...Guvernul știe că poporul francez se împotrivește unui nou război, precum și oricăror procedee violente. Țăranul nostru nu dorește decît să trăiască în pace și să-și cultive nestingherit pămîntul. După toate semnele, incidentul din Maroc ar putea să provoace o nouă campanie. Din nou sacrificii de vieți omenești! Din nou sacrificii bănești! Din nou tineri smulși din intimitatea căminelor! Din nou dări sporite! Din nou sînge vărsat! Și toate acestea pentru cîteva deșerturi nisipoase, pentru cîțiva munți arizi, din Africa!“

De Sonloup își dădu îndată seama ce se urmărea prin acele tăieturi. Le Roux voia să-l informeze despre sentimentele Franței! O a treia tăietură glăsuia următoarele:

„...Drama petrecută la Bordj-Mshounh, a avut efectul unei bombe. Oricît de neverosimil s-ar părea, în fața porților noastre domnește încă nesiguranța“.

[1] Plăcintă națională arabă, făcută din grîu măcinat, amestecat cu legume.

O mare parte din rîndurile următoare, erau șterse cu grijă. Pe urmă, tăietura continua astfel:

„...Evenimentul a fost comentat de oratori, de la înălțimea tribunelor. Președintele Camerei scutură cu un gest ceremonios clopoțelul și zise, fără cea mai mică urmă de emoție: «Domnilor! Ministrul de război a însărcinat un general, să facă la fața locului o cercetare oficială»".

De Sonloup avea impresia că recunoaște caracterele tipografice ale ziarului „L'Action".

Ultima tăietură suna astfel:

„...Operațiunile care sînt necesare, pentru a lichida triburile rebele, sînt extrem de costisitoare, extrem de lungi și reclamă nenumărate sacrificii materiale și omenești".

Aceste tăieturi îl tulburară adînc pe de Sonloup. Ele îl ajutară să-și alcătuiască o părere de ansamblu asupra situației și a consecințelor ei. Ce copilărie din partea lui Le Roux că i-a dat aceste tăieturi! De ce nu i-a dat mai bine ziarele întregi? Își închipuie poate că aceste cîteva rînduri vor influența un general francez! Parcă n-ar cunoaște el Franța! Ce copilărie!

Singurul lucru care îl interesa pe de Sonloup, era declarația președintelui Camerei, că Parisul trimisese un general, pentru a ancheta la fața locului, din însărcinarea ministrului de război. De Sonloup încercă să ghicească pe cine trimiseseră cei de la minister. Memoria lui evocă fețe și nume. Pentru fiecare din ele avea de făcut însă cîte o obiecție.

Cu cît se gîndea mai mult la măsura aceasta a guvernului, cu atît o găsea mai inutilă. Probabil, că vreun deputat sîcîise guvernul cu întrebări neplăcute, în legătură cu Marocul. Dar de ce oare se trimitea un general din Paris? În Africa erau cel puțin o duzină de generali utilizabili, care ar fi indicați pentru o astfel de misiune.

De Sonloup se înfurie. — Din nou regimul acesta politic! Din nou își vîră codița radicalii! De s-ar sfîrși odată cu tirania lor! Zece soldați francezi au fost măcelăriți și un general cu fiica sa se află prizonieri. Pentru ce această tărăgăneală? Oare nu mai sînt domni în Franța? De ce sînt lăsați radicalii să-și bage nasul în problemele imperiului? Destinele Franței se află în mîinile acelora, care sînt chemați în urma sîngelui lor albastru să-și apere țara și sînt oricînd gata să lupte, să rabde foamea, să se umple de păduchi, și să piară pentru ea! Franța trebuie să fie în primul rînd a soldaților ei! De ce trebuie să intervină mereu

politicienii, cu tutela lor? Au oare dibăcia și spiritul de organizare necesare pentru a cîrmui o țară? Oare cine a făcut grandoarea Franței, dacă nu ostașii?

În această dispoziție, de Sonloup scrise următoarele rînduri guvernatorului general din Rabat;

„Am onoarea a comunica Excelenței Voastre, că împreună cu fiica mea mă găsesc în mîinile lui Abd-el-Kader-ben-Sliman și ne aflăm în prezent în kasba din Chechrell. Acest kaid arab este cunoscut de „Bureau des Renseignements des Affaires Indigènes" sub porecla de Le Roux. Chechrell se află cam la două sute de kilometri depărtare de Bordj-Mshounsh, spre Răsărit. Colonelul Puidoux cunoaște, probabil, regiunea, întrucît acum doisprezece ani a condus aici o expediție topografică.

După ce Le Roux mi-a ucis ofițerii de stat major și însoțitorii, — pe care am onoarea să-i menționez în mod special pentru curajul și abnegația lor, — se socotește în drept să pretindă pentru eliberarea noastră suma de douăzeci de milioane franci și este suficient de naiv să-mi propună, ca să conduc personal tratativele în acest sens în numele ei.

Cred că este inutil să atrag luarea aminte a Excelenței Voastre că mă găsesc în activitate și că fiica mea este copilul unui general francez. În calitatea mea de comandant al Teritoriului de Sud, îi sfătuiesc pe reprezentanții guvernului francez, să nu se oprească nici o clipă asupra acestei oferte obraznice. Independent de rezultatul acțiunii pe care dvs. ați ordonat-o, am convingerea fermă că nici unul din ofițerii subalterni mie nu poartă nici o responsabilitate pentru cele întîmplate. Sînt singur vinovat. Este știut, că uneori cele mai viclene vulpi sfîrșesc în cursă, deși o viață întreagă au știut s-o evite cu dibăcie. Din ultimii douăzeci și cinci de ani sîngeroși încă n-am tras suficiente învățăminte!

În primii ani ai ocupației noastre în Africa au intervenit triburile Doui-Menia, ale căror plantații și livezi de palmieri se găseau în mîinile noastre. Triburile acestea ne-au declarat că: «nu pot trăi fără pămînturile lor, întocmai cum un sugaci nu poate trăi fără laptele mamei sale». Au fost silite să încheie contracte cu noi, asigurîndu-le întoarcerea pe pămînturile lor, cu condiția să-și îndeplinească fidel obligațiile și să se îngrijească de siguranța drumurilor noastre de legătură cu Tafilaletul. Firește, acordul acesta incumba din partea noastră obligația de a le pune la înde-

mînă mijloacele necesare. Kaizii lor au fost autorizați să organizeze mici cete de războinici, pe care apoi le-am înzestrat cu puști demodate. Le-am acordat chiar anumite privilegii, față de triburile vecine, pentru că apartenența lor la zona de influență franceză le dădea un prestigiu sporit. Am acceptat chiar, ca drept recompensă pentru bunăvoința lor, să nu-i tratăm ca „tribus soumises“ [1]. Au respectat acest acord cîțiva ani cu o loialitate, rar întîlnite la aceste triburi sălbatice ale sudului. Această situație favorabilă nouă s-a schimbat, însă, văzînd cu ochii de cîțiva ani. Din pricina alianței lor cu francezii, cei din triburile Doui-Menia erau socotiți de vecinii lor trădători. Ani îndelungați au fost tratați cu dispreț, sîcîiți și excluși de pe piețele lor. După ultimele rapoarte primite de noi, ele nu mai țin la contractul încheiat cu noi, ci sînt gata să creeze o înțelegere cu triburile rebele. Nu cunosc exact măsura în care Le Roux și pătrunderea sa în Atlas a influențat starea de spirit a triburilor Doui-Menia. Prestigiul acestui bandit a sporit însă neîndoios în urma capturării unui general francez.

Întreb pe Excelența Voastră, ca pe un cunoscător al problemelor marocane: după ce am civilizat șapte optimi din populația acestei țări, este cuminte lucru a periclita toată opera noastră civilizatoare din ultimul timp, din pricina unei optimi refractare ordinii?

O întărire a comandamentului din sud și opt batalioane vor ajunge ca să ne asigure prestigiul în această regiune, lucru care ni se cuvine, fiind o mare națiune civilizatoare. Să stabilim singuri limita penetrării noastre, precum și condițiile de pacificare ale triburilor răzvrătite.

Am onoarea a atrage binevoitoarea atenție a Excelenței Voastre asupra ultimului meu raport făcut ministrului de război, în care îi prezentam în amănunt întreg planul de bătaie. Trebuie să ocupăm plantațiile și livezile de palmieri, creînd în jurul lor o „zonă“. În caz că triburile ar opune rezistență, am avea astfel mijlocul de a le intercepta legăturile cu piețele comerciale, culesul de curmale, folosința pășunilor și a fîntînilor. Trebuie să fim neclintiți în hotărîrea noastră și să frîngem rezistența triburilor, ducînd la bun sfîrșit munca civilizatoare, începută aici de atîția ani. Ar fi inutil să ne întoarcem la vechile metode. Nu ne mai este îngăduit să ne instalăm în sisteme nesfîrșite de forti-

[1] Triburi supuse.

ficații, ale căror garnizoane se lenevesc de inactivitate îndelungată. Astăzi, singura forță reală este forța dinamică și în continuă mișcare.

Am ferma convingere că succesorul meu provizoriu — înzestrat cu toate atribuțiile de rigoare — va fi capabil să ducă la bun sfîrșit problemele de mai sus. Soarta mea și a fiicei mele nu trebuie să influențeze cîtuși de puțin acestea și din punctul de vedere al politicii franceze nu au nici un fel de importanță".

XII

Era o vinere sfîntă. Le Roux se duse la moscheia Moulay-Sliman [1], al cărei minaret împodobit cu cărămizi palide și acoperiș verde se ridica zvelt spre cer, deasupra scundelor clădiri ale Medinei. Cu acest prilej, se urcă la amvon, cu pompa adecvată sărbătorescului prilej.

La picioarele lui, se îngrămădea o mulțime mută. Priviri scînteietoare erau ațintite asupra lui. Toți purtau veșminte albe, imaculate. Ici colo, se desprindea cîte o pată verde — aceștia erau hadjii [2], care își spălaseră mîinile, picioarele și fața în izvorul sfînt. Erau acolo și miniștrii lui Le Roux, precum și numeroase notabilități ale orașului. Nu lipsea nimeni din tabăra nobililor, chiar și Si Ali-Ahmouch, care venise în speranța deșartă de a-și vedea fiul, pe Ali-el-Aziz „frumosul". Erau prezenți și bărbați din regiunile vecine, care veniseră la Chechrell pentru a face negoț. Apoi, negustători din Souks, giuvaiergii, războinici, cărăuși de apă dascăli și aventurieri. Steaguri mătăsoase atîrnau în rînduri lungi, deasupra celor cinci ornice, din care numai unul mergea Și, acolo, în tăcerea adîncă, Le Roux citi pasaje din Coran. Pe urmă, ținu o predică. Evitînd cuvintele, care ar fi putut irita susceptibilitatea auditoriului, savantul pașă tălmăci celor prezenți necesitatea de a munci. Dezavuă credința veche arabă, că „e mai bine să stai jos decît în picioare și e mai bine să stai culcat decît să stai jos". Atîta timp cît le va fi stăpîn, vor munci, ba vor trebui să muncească de trei ori mai mult ca pînă acum. Dacă vor să fie o națiune liberă și unită, care să-și făurească singură destinele, atunci trebuie să-și croiască singuri calea spre bună stare. Lucru acesta îl pot realiza și pe cale pașnică, pentru că el se află

[1] Nobilul domn Sliman — titlu pentru sultan sau emir.
[2] Pelerini care au fost la Mecca.

în fruntea lor și are mijloacele necesare de a-i ocroti. Nu va îngădui ca triburi, pe care Allah le-a plămădit din același sînge, să se războiască între ele și să-și smulgă unul altuia bunuri care le aparțin de drept. Vorbi despre organizarea justiției și indică o zi, în care toți kaizii, judecătorii, șeicii și oamenii cu adevărat sfinți, trebuie să se adune la Chechrell, pentru a se consfătui cu el. Se va crea o judecătorie, care pentru toți — indiferent de cine ar fi persoana — va face dreptate, pedepsind pe vinovați, fără deosebire de rang. Ca încheiere, mai rosti cîteva cuvinte despre atitudinea care trebuie adoptată față de triburile neprietenoase și față de dușmani.

— Fără știrea și aprobarea mea, nimănui nu-i este îngăduit să poarte război cu vecinul său. Dreptul de a pedepsi se află numai în mîinile mele. Cine are vreo nemulțumire, să vină să mi-o spună. Eu voi judeca. Și toți să țineți minte ce vă spun: tot ceea ce fac, este în interesul tuturor și nu va exista printre voi nici unul, pe care să-l prefer celuilalt.

După ce îi îndemnă să-și umple inimile de răbdare, Le Roux își încheie predica cu acest citat din Coran:

— „Allah nu te oprește să fii bun și drept cu cei care nu se războiesc cu tine din pricina credinței, sau care nu te-au alungat din țara ta. Allah iubește dreptatea. Dar Allah te oprește să fii prieten cu cei care luptă împotriva credinței tale, care te-au alungat din țara ta și care s-au unit cu dușmanii tăi. Oricine ar lega o astfel de prietenie, păcat săvîrșește".

Coborî de pe amvon într-o liniște adîncă. Privirile tuturor îl urmăreau. El însă părea că nu-i bagă în seamă. Cu o modestie prefăcută, cu ochii în pămînt, trecu prin mulțime murmurînd: „Allah-el-Akbar!" păși spre ieșirea principală a moscheei, unde îl așteptau o mulțime de însoțitori și sclavi și un catîr negru, frumos, încins cu o șa de catifea verde.

Le Roux simțea o tensiune lăuntrică. Știa că vorbise prea pe șleau și că jignise mortal cîțiva mari nobili, care se temeau pentru independența lor și care așteptau în fața porților cetății eliberarea rudelor pe care el le ținea drept ostatici.

Abia părăsi moscheia, că zgomotul a mii și mii de pași desculți se auzi. Oamenii nu-și mai pierdură vremea cu încălțarea sandalelor colorate, ci se repeziră pe urmele lui Le Roux, fără să se sinchisească de noroiul străzii, care le împroșca pulpele. Îl înconjurară pe Le Roux murmurînd:

Mehdi! Mehdi! și ochii lor erau plini de lacrimi de iubire și devotament, în timp ce se îmbulzeau să-l vadă din apropiere. Nenumărate mîini se întinseră după djebira lui Le Roux și oamenii îi sărutau respectuos tivul mantalei. — Mehdi! Mehdi! [1]

Îmbulzeala era atît de mare, încît pașa nu putu să încalece pe catîr. Sclavul care îngenunchease în drum, pentru a-și oferi spinarea piciorului stăpînului său, fu răsturnat între picioarele catîrului. Întreaga suită fu măturată de mulțimea care ieșea din moschee. Le Roux porni modest pe jos spre kasba, înconjurat de o mulțime de bărbați. Recunoștea pe cîte unul după față, îl chema chiar pe nume, dar erau și foarte mulți pe care încă niciodată nu-i văzuse. Pe acoperișurile plate ale caselor se iviră femeile, care izbucniră în strigăte sălbatice, plescăind din limbă și izbindu-și șoldurile cu palmele. Întreg orașul fu cuprins de febră, de parcă l-ar fi năpădit demonii și i-ar fi dat foc pe neașteptate. Mii și mii de oameni strigau numele pașei. Apoi mulțimea începu să cînte în cor: „Allah-el-Akbar". Fețele nou venite se înmulțeau din ce în ce. Buze tremurătoare îi atingeau djebira. Ochi se umpleau de lacrimi. Suflete care doreau o viață mai bună îl urmau fanatice și Le Roux simți în clipa aceea, că Allah îl alesese pentru a duce la izbîndă mulțimea drept-credincioșilor.

O mulțime imensă se adunase în piața din fața kasbei. În fața porții deschise așteptau cai înșeuați. Fiecare era ținut de căpăstru, de cîte un sclav. Ceva mai încolo stătea un grup de bărbați, în frunte cu bătrînul Si Ali-el-Ahmouch. Steagul Chleuch-ului flutura în vînt. Cînd Le Roux se apropie de poartă, Si Ali făcu un pas ca să-l întîmpine. În ochii lui adînciți în orbite străluceau lacrimi și el murmură:

— Abd-el-Kader! Abd-el-Kader!

Le Roux se opri și aruncă o privire iscoditoare spre bătrîna căpetenie a tribului Chleuch.

— Fiu al lui Sliman, — făcu bătrînul. Allah îi iubește pe cei care fac bine. În adevăr, cine îți jură credință ție, lui Allah îi jură, pentru că mîna lui Allah se află deasupra creștetului tău. Cine își calcă jurămîntul față de tine, față de Allah îl calcă. Poartă-te cu fiul meu, așa cum dragostea ți-o va dicta. Nu se poate ca fiul lui Sliman să trădeze amintirea părintelui său, a acelui părinte, care trăiește și azi

[1] Conducător.

în inima mea ca un frate mai mare. În această zi, îți ofer pacea, în numele înțeleptului și preamilostivului Allah!

Bătrînul voi să se încline adînc în fața lui Le Roux, care însă îl împiedică s-o facă. Se apropie de el. Cei doi bărbați își deschiseră brațele și se îmbrățișară. În sine însă, pașa îl socotea pe chleuch drept un om șiret și hotărî deci să-l pună mai întîi la încercare.

— Ali, — zise el — trimite-mi o ceată de două mii de oameni bine înarmați și echipați și atunci fiul tău se va putea întoarce la tine.

Si Ali oftă. Îi apăru în fața ochilor silueta amenințătoare a vecinului său, puternicul pașă al Telouet-ului. Se simțea între ciocan și nicovală. Ceru, să i se dea timp de gîndire, pentru a cîntări noua propunere a lui Le Roux. Pașa zîmbi aproape imperceptibil. Îl invită pe Si Ali să-i fie musafir în acea seară, apoi se îndepărtă.

„Ali-el-Aziz va rămîne, după cîte văd, prizonier..." — își spuse Le Roux, continuîndu-și drumul.

Si Ali simți că situația sa devine critică. Încălecă și cu umerii încovoiați, fierbînd de mînie, se întoarse în tabără. I se cerea să ia o hotărîre grea...

Le Roux însă — în timp ce intra pe sub boltitura porții — se gîndea, dacă n-ar avea un efect salutar asupra încăpățînatelor căpetenii chleuche, să decapiteze pe cîțiva dintre conducători, în prezența poporului...

XIII

În seara aceea, avu loc în Sala Războinicilor, o mare întrunire. Mulți din caizii sosiți la serbare rămaseră uluiți la vederea uriașelor candelabre, ale căror lumînări aprinse aruncau scîntei galbene asupra divanelor îmbrăcate în mătase și înșirate de-a lungul zidurilor.

Si Ali-Almouch își făcu apariția, însoțit de șase membri ai familiei sale. Pe frumoasele lor fețe chleuche stăruia o expresie întunecată de îngrijorare, de parcă s-ar fi așteptat la ceva înspăimîntător. Încă în aceeași după masă, Si Ali trimisese un sol la pașa din Telouet, rugîndu-l să se ducă fără întîrziere la Marrakes și să-l înștiințeze pe Hadj-el-Glaoui despre pregătirile de război ale lui Le Roux.

Solul însă fu prins de un păstor înarmat și nimeni nu știa ce devenise. Acum, în timp ce săruta pe umeri miniștrii lui Le Roux, mîinile începură să-i tremure. În inima lui se cuibărise o teamă de moarte.

Sala se umplu cu încetul. Bărbații se așezară în grupuri. Le Roux își făcu foarte tîrziu apariția și, împotriva obiceiului, își aduse și băiatul la întrunire. Străbătu sala cu o expresie extrem de modestă pe față, cu mîna dreaptă la inimă. Privirile-i triste trecură de la om la om, buzele lui murmurînd cuvinte de salut. Cînd își scoase pantofii și își încrucișă picioarele goale sub el, se ridicară ici și colo bărbați, care se apropiară și le sărutară.

Femeile ședeau sus, în balcon, în dosul moucharabieh-lor [1] negre, privind la cele ce se petreceau în sală. Printre ele era și Renée. Văzu că Halima și Zuhra șușotesc împreună, făcînd observații asupra bărbaților. Mica Aisha se afla ceva mai departe, rezemată de grilajul de lemn și cu ochii larg deschiși privea fascinată mulțimea aceea de bărbați. Durdulia Asma își rezemase bărbia în palme și cu degetele-i încărcate de inele bătea darabana pe tîmple. Renée încă nu le văzuse niciodată pe aceste femei atît de surexcitate. Părea că toate tremură de emoție. Dinții lor albi aruncau fulgere în întuneric, nările vibrau, gesturile lor deveniseră lascive — parcă toate ar fi fost cuprinse de o isterie colectivă.

Halima părea mai tulburată decît celelalte. Pentru Renée, femeia aceasta rămăsese o enigmă. Pe buzele ei flutura neîncetat numele lui Abd-el-Kader, nu trecea clipă să nu atragă luarea aminte a celorlalte asupra îndatoririi de a-și respecta bărbatul și stăpînul și, totuși, Renée nu putea scăpa de impresia că Halima nu-și iubește cu adevărat soțul. Deși trăia în mijlocul acestor femei, nu izbutise să le pătrundă în suflet. Un lucru știa însă cu siguranță: că toate gîndurile lor roiau exclusiv în jurul bărbaților și a dragostei. Părea că nu simt nimic altceva, decît instinctul erotic și poate că tocmai de aici izvora farmecul lor copleșitor, de care era foarte greu să scapi. Aveau la dispoziție toate armele femeii rafinate. Petreceau cea mai mare parte a zilei împreună. Se plimbau, sporovăiau, se tolăneau pe divane, sau Halima și cîteva din nevestele secunde se îmbrăcau în cele mai frumoase veșminte de mătase, legîndu-și mai strîns vălul pe față — astfel că nu rămînea decît un spațiu foarte îngust, pentru ochi — apoi urmate de sclave, porneau să cutreiere orașul. Noaptea însă se lăsa o taină de nepătruns peste încă-

[1] Draperii.

perile haremului, peste ungherele întunecate, peste arcade, grădini și terase.

Acum Renée tocmai o urmărea pe Halima, al cărei trup tremura de surexcitare, în timp ce ochii ei priveau bărbații din sală. Urmări privirile Halimei, care se îndreptau nu spre soțul ei, ci spre un bărbat cu profil nobil. Îndată ce Halima simți că e observată, își schimbă brusc expresia feței. Gura schiță un zîmbet dulceag, prefăcîndu-se că îi zîmbește soțului ei. Apoi își ridică vălul și îl înfășură strîns sub ochi, evitînd însă s-o privească pe Renée. Aisha încă nu învățase să se prefacă cu atîta măiestrie și era mult mai puțin precaută ca mama sa. Mîna ei mică era crispată pe un amulet, în care, din cîte îi povestise lui Renée, se aflau șapte sîmburi de curmal și șapte frunze, de la șapte pomi roditori. Amuletul îl păstra noaptea sub căpătîi, pentru ca viitorul ei bărbat s-o iubească totdeauna pătimaș. Deocamdată acest amulet o apăra de privirile haine, care urmăresc neîncetat tinerele fete, în această perioadă a dezvoltării lor, și din pricina cărora pot deveni sterpe. Renée era foarte adeseori neplăcut impresionată de stricăciunea Aishei, de gesturile și cuvintele ei vulgare. În seara aceea însă, purtarea fetei nu i se păru cîtuși de puțin respingătoare. Dimpotrivă, simțea că un fluid magic o cuprinde și pe ea. Descoperi cu o spaimă tăinuită femeia dintr-însa.

Ceva mai la o parte de ele ședea pe un divan Fatima. Profilul ei descoperit se desemna tare și precis în penumbra galeriei. Fruntea-i scundă, nasul îngust și ușor coroiat, buzele-i subțiri și bărbia proeminentă, păreau o amenințare mută, ca umbra evenimentelor ce aveau să urmeze. Îl rugase pe Abd-el-Kader să i-l arate pe generalul francez, firește, din depărtare, pentru a-și putea alcătui o părere despre el. Le Roux nu putea să-i refuze nimic mamei sale. O iubea cu atîta gingășie și stimă astfel cum numai un arab își poate iubi mama. Fatima își aruncă acum privirile asupra soției lui Abd-el-Kader, care șușotea surexcitată cu tovarășele sale. Apoi se uită la fata franceză, care, împotriva voinței ei, găsise calea spre inima ei și văzu ce pierdută se simțea și cît de tristă era în mijlocul acestei tinereți; își dădu cu amărăciune seama de bătrînețea ei. Nu-i mai rămăsese nimic, în afară de puterea pe care o exercita asupra fiului său.

Deodată, o copleși o groază de nespus: senzația că, într-o bună zi, fiul iubit se va întoarce împotriva ei și o va blestema...

Era atît de oribilă această presimțire, încît începu să tremure, se ridică de pe divan și se întoarse în cămăruța întunecată, murmurînd neîncetat rugăciuni fierbinți.

XIV

Sclavii strînseră de pe mese rămășițele cinei îmbelșugate. Porumbei și găini, preparați cu ouă, stafide și lămîie; duzini de miei fripți și piramide neregulate de cuș-cuș, dispărură încet-încet. Se servi ceaiul, turtele cu miere și prăjituri cu migdale.

Oaspeții se rezemară în coate, își înmuiară degetele în apa de trandafiri, purtată în cești de către sclavi și se cufundară într-o tăcere meditativă. Această rasă de oameni, care amintea de zeii homerici, n-avea nevoie nici de alcool, nici de nicotină, pentru a-și provoca beția simțurilor.

Le Roux — a cărui barbă era ascunsă în basmaua de mătase — lăsă frîu liber gîndurilor. Se tolăni ușor de speteaza divanului, și lăsă să-i alunece printre degete boabele mătăniilor. Cine îl vedea astfel, n-ar fi ghicit într-însul pe războinicul gata oricînd să se arunce în șa, pentru ca în fruntea berberilor și a cetelor sale de războinici, să se năpustească, cu repeziciunea fulgerului, asupra vreunui trib îndepărtat, care refuza să i se supună...

În timp ce vorbea sau asculta pe alții, gîndurile îi rătăceau peste imensele teritorii, pe care le stăpînea, sau se întreba curios, ce știri îi vor aduce informatorii care soseau neîncetat la Chechrell, din toate colțurile țării.

În seara aceea, domnea o neliniște neînțeleasă între invitați, de parcă cu toții ar fi simțit că în atmosferă plutește catastrofa. Din trăsăturile lui Le Roux radia o tensiune lăuntrică. Făcu deodată un semn spre servitorimea, adunată în număr mare în jurul intrării boltite, după care își făcu apariția un tînăr de o răpitoare frumusețe. Fiecare mușchi al picioarelor sale atletice vibra. Își ținea semeț capul ras. Privirile-i întunecate și îndrăznețe de vultur și dinții albi sclipeau în lumină. O parte a trupului îi era acoperită de o piele de oaie sălbatică; cealaltă de o blană de leopard, iar în funia groasă care îi încingea mijlocul, era împlîntat un pumnal uriaș.

Se apropie de Le Roux; căzu cu fața la pămînt și sărută unul din genunchii pașei, care îl mîngîia blînd pe cap, îi adresă cîteva cuvinte de îmbărbătare, apoi îi porunci să se ridice. Tînărul se ridică și străbătu toată sala. Toate privi-

rile îl urmară nerăbdătoare, pentru că Ali-el-Bahel, păstorul nomad, era cunoscut în toată țara ca un mare poet.

Renée văzu că deodată femeile sînt cuprinse de o sălbatică neliniște. Privi în sală, unde îl zări pe păstor, care tocmai își desfăcea brațele puternice și, cu un glas limpede, care o cuceri îndată, începu să vorbească:

„Ne iubim munții, în care am văzut lumina zilei. Din fragedă copilărie, ei ne-au hrănit și adăpostit.

Ne iubim prăpăstiile, miile de văi, livezile verzi de lămîi, care ascund sub frunzișul lor monumentele funerare și simplele morminte ale strămoșilor.

Iubim soarele, care-și trimite lumina în văile adînci și în pădurile întunecate, unde bufnița moțăie în coroana stejarului și leopardul se pitește în umbra tufișului.

Iubim vîntul, care se lasă de pe ghețari și ne răcorește sîngele fierbinte.

Iubim pîraiele, care curg în albiile lor, prin văile înguste și pasurile strîmte, udînd palmierii sudului. Pîraiele ne îndeamnă la munca de fiecare zi, pentru ca seara susurul lor să ne legene în somn.

Sîntem prietenii credincioși ai muntelui. Muntele este prima noastră iubire.

Ne iubim părinții, războinici vestiți, care au răpit pe mamele noastre de sub ochii îngroziți ai părinților lor.

Am fost concepuți în vîltoarea bătăliilor, pentru că părinții noștri, s-au bătut neîncetat pentru a-și apăra viața și moșia.

Ne iubim mamele, care ne-au legănat la sînul lor, cîntîndu-ne cîntecele străvechi ale muntelui; care ne-au dus în spinare, purtîndu-ne cu grijă peste bolovani și ape.

Iubim apa, pe care ele au adus-o de la fîntînă acasă, stropindu-ne capetele.

Am iubit închisoarea fierbinte din pîntecul mamei noastre.

Am iubit să ne azvîrlim în apa înspumată a pîraielor. Stăteam goi și ne luptam corp la corp, în vîrful stîncilor.

Dragi ne-au fost cele dintîi turme de capre, pe care le-am mînat spre pășunile din rărunchii munților.

Dragă ne-a fost cea dintîi fată, pe care am zărit-o ducînd apă de la fîntînă și ne-a fost drag să visăm cea dintîi răpire de femeie.

Drag ne-a fost să-i ajutăm frumoasei copile să adune surcele în pădure și, ah! drag ne-a mai fost să... întîia oară..."

Ali-el-Bahel tăcu, zîmbind. Un rîs scăzut umplu sala. Pînă și Le Roux zîmbi, în felul său grav. Renée nu-și putea lua privirile de la păstorul-poet. Gesturile lui frumoase parcă o linișteau. Cuvintele lui curate și naive îi pătrunseră trupul, și o stranie moleșeală o năpădi. Vălul uitării îi căzu pe suflet și se simți pentru întîia oară în contact nemijlocit cu această nouă viață, participînd fără împotrivire la ea.

„Cît de mult ne iubim munții! — continuă Ali-el-Bahel, reluînd refrenul. — Cît de mult ne iubim casele și moscheele. Iubim foarte mult și amenințările părinților noștri, glasul catifelat al mamelor noastre, cînd tații noștri izbucnesc în strigăte de mînie! Ce bucurie, cînd ne bat! Cît de mult ne place masa îmbelșugată de două ori pe zi și așternutul moale, pentru odihnă! Dar ni-e și mai drag cînd sîntem treziți de cîte un foc de armă și pornim la luptă! Dar tot atît de drag ne este să ne mulțumim cu puțin și să primim mai mult! Sus! La luptă!... Fii ai munților, luptați pentru viață, pentru munții voștri și pentru Allah!"

Ali-el-Bahel se întoarse spre Le Roux. Invitații își exprimară plăcerea prin aplauze frenetice. Le Roux dădu grațios din cap spre păstor, care începu din nou. Repetă de trei ori versul, apoi se apropie cu mișcări ușoare de Le Roux, se așeză la picioarele pașei, care ridică de pe o farfurie o felie de prăjitură cu migdale și o vîrî în gura lui Ali-el-Bahel.

— Fiul meu, — zise Le Roux, — îți slujești bine patria, pentru că o menții în gîndurile bărbaților.

Se întoarse și, pe un glas, aspru, schimbat, ordonă:

— Abd-el-Krim, a sosit momentul! Servește-i lui Si Ali-Ahmouch fructul, a cărui sămînță a sădit-o singur!

Renée — care urmărea de sus scena aceasta cu un adînc interes — văzu cum comandantul se ridică și străbate cu pași rari sala. Le Roux continuă să vorbească prietenește cu păstorul, ale cărui răspunsuri dibace și candide păreau să-l amuze.

Peste puțin, văzu că patru sclavi aduc o tavă acoperită cu un coș pe care o așezară în fața lui Ali-Ahmouch și însoțitorilor săi. Unul dintre sclavi ridică coșul... Pe tavă se afla capul unui om. Bătrîna căpetenie și oamenii lui săriră în picioare.

— Ali! Ali! — strigă el.

Și șase glasuri repetară îngroziţe acest nume.

Se lăsă o tăcere de mormînt peste sală. Apoi, Le Roux vorbi:

— Si Ali, — zise el încet, cu glasul voalat — știu că ai moșii întinse și că nu ți-e pe plac să le jertfești cauzei sfinte a lui Allah. Prietenii tăi s-au pus sub protecția străinilor primind de la ei material de război pentru a lupta împotrivă-mi. Azi m-ai rugat să procedez cu tine, după cum îmi va dicta conștiința. Cine crede în mine, trebuie să creadă și în Allah, cine îmi jură mie credință, lui Allah i-o jură. Ai spus-o tu singur. Îți înapoiez acum capul fiului tău, în semn că mă încred în inima ta.

Si Ali stătea mut și privea capul care zăcea pe tavă. Unul din fii săi își smulse de pe trup djebira și acoperi cu ea capul. Si Ali-Ahmouch își ridică brațele tremurînde și fața-i palidă de bătrîn se crispă cînd vorbi:

— Cel, a cărui mamă e nedreptatea și minciuna, crede că umblă pe drum drept? Cel, care predică în public dreptatea și nu se înspăimîntă să rănească de moarte o inimă de părinte, oare umblă pe drumul drept? Cine caută adevărata măreție, o află în Allah și nu în cuvinte goale, cu care încearcă să amăgească inimile neștiutorilor. Fiu al lui Sliman, al acelui mare și onorabil arab, a cărui amintire trăiește proaspătă, ca o floare, în inima mea, te blestem! Țara ta să se transforme într-un deșert! S-ajungi pe mîna dușmanilor tăi și să nu afli nici un prieten, care să-și ridice mîna pentru a te apăra! În numele lui Allah, te blestem pentru vecii vecilor!

Unul din fii săi înfășură capul în glugă, apoi îl luă sub braț. Mut, cu genunchii tremurînd și buzele crispate, bătrînul Si Ali-Ahmouch-el-Salam părăsi plîngînd serbarea, însoțit de bărbații familiei sale.

Le Roux îi urmări cu privirile. Ochii săi erau aspri și nemiloși, ca două boabe de cristal albastru. Apoi se aplecă la urechea lui Si Mohammed şi Si Omar.

— Încă în noaptea aceasta alcătuiți o ceată, mergeți în țara lui Si Ali și nimiciți-i kasbele. Cruțați bătrînii, femeile vîrstnice și copiii, dar luați-le totul și aduceți-mi toate femeile bune pentru lucru... Acesta mi-e răspunsul dat lui Si Ali-Ahmouch și pașei din Telouet. Cînd va ajunge acasă, îl va întîmpina deșertul, cu care m-a blestemat pe mine!

Renée, care voia parcă să se trezească dintr-un oribil coșmar, alergă în sus pe scări, pînă pe terasă, de unde fe-

meile haremului obișnuiau să privească orașul, în zilele cu soare. Terasa se afla pe unul din cele mai înalte puncte ale kasbei și cînd femeile se adunau acolo, nici un bărbat nu mai avea voie să intre în turnurile care dominau terasa.

Renée privi în noapte, printre dantelăria de piatră a zidului împrejmuitor. Stelele străluceau verzi, gălbui, albastre și albe, ca niște lampioane — urmîndu-și impasibile itinerariul etern, în timp ce ea era înlănțuită de pămînt, între munți golași, înspăimîntători, străbătuți de prăpăstii și acoperiți din loc în loc de păduri misterioase. Era prizoniera unui popor străin, ale cărui obiceiuri și concepții de viață creaseră o prăpastie adîncă între ea și el, mai adîncă decît acești munți, văi și prăpăstii, care o despărțeau de prietenii ei. La picioarele ei, în piața largă, pîlpîiau numeroase focuri de veghe, în jurul cărora ședeau războinici, sporovăind. Sute și sute de cai și catîri ședeau legați și înșeuați de-a lungul zidurilor, lovind pămîntul. Cîinii dădeau tîrcoale focurilor, adulmecînd. Ici-colo, se strecurau pisici, cu ochi de fosfor, prin beznă. De pe unul din turnuri își luă zborul o bufniță mare, albă și pluti încet peste piață. Toate zgomotele erau înăbușite de parcă le-ar fi apăsat povara nopții.

Renée se plimba încet pe terasă. Se întreba, dacă Franța va purta într-adevăr război împotriva acestui popor? Oare cînd și cum se vor petrece lucrurile? Răcoarea nopții o înfioră.

Auzise mereu vorbindu-se de război, în copilăria ei, și — totuși — gîndul că din pricina ei și a tatălui său vor pierii mii și mii de oameni o umplu de teamă și groază. Se rugă fierbinte cerului, să împiedice această vărsare de sînge și să îndrepte lucrurile.

Cînd ajunse lîngă unul din colțurile terasei și privi înapoi văzu apropiindu-se silueta unui bărbat. Le Roux! Se opri paralizată de teamă și își reținu respirația. Bărbatul pășea foarte încet, cufundat în gînduri și se părea că n-o observase. Numai cînd ajunse în apropierea ei, își înălță privirea și o recunoscu. Se înclină cu o nesfîrșită politețe și se pregătea s-o părăsească, cînd fata, aproape împotriva voinței ei, zise:

— Bonsoir.

Le Roux îi răspunse, cu o răceală jignitoare.

— Si Abd-el-Kader, — îi spuse fata, — aș socoti un gest elegant din partea dvs. faptul de a-mi înlesni să obțin o veste cît de mică de la tatăl meu.

— Tatăl dvs. se simte cît se poate de bine. Poate dvs., mademoiselle, să aveți vreo reclamație de făcut.

— Eu — se bîlbîi fata.

Dădu nervoasă din cap.

— Mama mea ține foarte mult la dvs. — spuse bărbatul, de parcă ar fi destăinuit cine știe ce taină. — Sînteți cea dintîi europeană, despre care vorbește cu atîta simpatie.

— Îi prețuiesc bunăvoința, — răspunse Renée. — Regret doar că dvs. nu aveți nici pic de bunăvoință.

— Mademoiselle, — replică bărbatul. — Viața e foarte scurtă și nu ne dă răgaz să transformăm cuvintele în fapte. Aș pierde prea mult timp, încercînd să vă explic motivul atitudinii mele.

Fata îi văzu surîsul palid și scînteile care îi luminară ochii și făcu un pas îndărăt.

— Nu aștept nici o înțelegere din partea unui dușman, — spuse el, cu amărăciune în glas.

— Eu nu eram dușmana dvs., în clipa cînd am sosit în această țară. Dacă am devenit, totuși, numai dvs. sînteți de vină și faptele pe care le-ați săvîrșit.

— Mademoiselle, ați avea nevoie de o sumară instrucție istorică, — spuse Le Roux. — Înainte de a formula o opinie, ar trebui să cunoașteți faptele.

— Opinie! Ce-mi pasă mie de opinii! — izbucni fata. — Eu nu spun, decît ceea ce simt. Ce mă interesează pe mine istoria? De ce ucideți oameni nevinovați și de ce vă purtați ca un zeu? Ce rost are să-i duceți de nas pe toți acești bieți arabi neștiutori și de ce trebuie să-i înstrăinați și mai mult de civilizație? Dvs. acționați în numele lui Allah. Oare Allah nu e Dumnezeu? Îngăduie el astfel de măceluri? Dacă aceasta este concepția dvs. despre domnie, Si Abd-el-Kader, atunci noi, francezii, avem tot dreptul să venim aici și să eliberăm acest biet popor de tiranie. Și vom veni, fiți sigur!

— Știu, răspunse bărbatul, cu ironie. Tocmai acest lucru determină unirea poporului nostru. Iată de ce fortificăm orașele. Cît veți rămîne aici, depinde numai de armele noastre. Pînă atunci, sîntem setoși de libertate, ca de apa proaspătă și ca de dragoste.

— Dragoste! — făcu fata încet, disprețuitoare.

Le Roux își înălță fruntea și o măsură cu o severitate stăpînită:

— Oare Franța n-a fost totdeauna mărinimoasă cu supușii coloniilor sale? — întrebă Renée. — Oare civilizația noastră le ia indigenilor pămîntul și îi alungă aiurea? Oare n-am încercat întotdeauna să atragem poporul dvs. să participe la munca noastră de modernizare? N-am respectat totdeauna credințele strămoșilor dvs., religia și familia? Nu v-am silit măcar să desființați sclavia! Sînt convinsă că justiția noastră și sistemul nostru administrativ sînt superioare a lor dvs. Algeria, Tunisul și Marocul de miazănoapte stau mărturie!

Le Roux zîmbi.

— Parcă ar vorbi o învățătoare franceză, în fața unor elevi arabi.

Renée simți că sîngele îi năvălește în obraji.

— O învățătoare franceză ar fi capabilă să vă învețe multe lucruri utile!

— Sînt convins de acest lucru. Dar despre țara mea n-ar avea nimic să mă învețe.

— Zău? Ce este țara dvs.?

— O regiune pe hartă, care se cheamă Maroc. Stau aic față în față două sisteme. E păcat că dvs., francezii purtați atît de mult interes acestei țări și, totuși, cunoștințele dvs. despre ea sînt atît de reduse, deși uneori frumusețea ei vă transformă în poeți și artiști! Și în ochii dvs., roumia, faptul că soldații francezi se află pe acest pămînt, constituie o suficientă explicație. Dar dvs. nu vă dați însă nici cea mai mică osteneală, să ne cunoașteți cauza. Prin această ignoranță deveniți complice la o crimă. Cu cîțiva ani înainte de nașterea dvs., englezi, francezi și spanioli au năvălit ca niște păsări de pradă asupra Marocului. Lucrul acesta s-a întîmplat în timpul domniei slabului și supusului sultan Moulay-Abd-el-Aziz, care umbla pe o bicicletă aurită și aducea în palatul său artiști europeni. Din Franța, Anglia și Spania veniră trimiși care speculară slăbiciunea sa, sfătuindu-l greșit și în dauna poporului său. Orice măsură lua era un succes al conducerilor statelor europene. Acesta era Marocul! Triburile în revoltă, sultanul vinovat! Își cumpără popice de aur, un aparat fotografic tot de aur, juca tenis și polo pe bicicletă și nu mai știu cîte altele. Țara era zguduită de războaie între triburi. Veni timpul cînd o putere civilizată se amestecă și puse mîna pe stăpînire. Cine oare putea salva Marocul de prăbușire? Natural, cei care au fost primii: francezii! Și, după aceasta? Sultanul fu alungat,

vizirii cumpărară recoltele, mai înainte de a fi ajuns pe piață și le vîndură în orașe, la prețuri exorbitante. Poporul era subjugat. În locul vechiului sultan, fu înscăunat fratele său Moulay Hafid. Natural că ei știau foarte precis că Moulay Hafid era mai rău, însă îl lăsară să domnească pînă cînd triburile năvăliră în palatul lui. În sfîrșit! Acesta era momentul potrivit de a pune mîna pe putere! Moulay Hafid ceru ajutor și din Casablanca și Rabat veniră trupe franceze pentru a-l elibera pe sultan și sfîrșitul fu acordul de protectorat. Și apoi — Moulay Hafid nu mai putea rămîne în fruntea poporului său. Era urît. Își vînduse doar țara! Se duse la Rabat și discută cu francezii viitorul lui. Își aminti de timpurile apuse, atît de plăcute pentru el. Francezii îi dădură patruzeci de mii de pfunzi. El îi luă, mulțumi, arse împărătească-i umbrelă de soare și făcu o călătorie de plăcere în Franța.

— Toate acestea au trebuit să se întîmple, în interesul țării dvs., spuse Renée.

Le Roux făcu un gest cu mîna.

— Strălucit viitor! Poate. Trecutul nostru este însă mai strălucit, decît strălucirea pe care o făgăduiește viitorul. Cît despre prezent, acela sînt eu!

Glasul lui deveni dintr-o dată foarte cunoscut în urechile fetei. Vibrația aceasta reținută și mată, gestul caracteristic al mîinii, toate o liniștiră în mod inexplicabil.

— Nu există un singur om, sub comanda mea, în Atlas, fie păstor, aventurier sau cerșetor, care să nu cunoască lucrul acesta, — continuă bărbatul. — Eu îmi educ poporul. Îi povestesc trecutul de glorie. Sădesc în bărbații nației mele sămînța viitorului, pentru ca flacăra științei și a credinței să nu se stingă din inima lor, atunci cînd eu nu voi mai fi. Am învățat acest lucru de la inamicii mei. Aș fi un neghiob, dacă aș susține că știința lor nu este mult superioară, celei de care dispunem noi — dar aș fi un neghiob și mai mare, dacă aș destăinui acest lucru poporului meu. Cîndva, mi-au plăcut femeile albe, care aveau pentru noi gînduri și atitudini atît de deosebite de cele ale bărbaților lor. Evenimentele însă au alungat din mine orice rest de simpatie față de poporul dvs. Pentru un singur francez, care a fost ucis cu treizeci de ani în urmă la Marrakes, tribul nostru fu atacat și familia mea alungată din patria ei. De atunci, trăim ca nomazii, cînd aici, cînd în Sahara.

Eram copil, cînd am fost alungați de acasă. Nu peste mult, cîțiva membri ai tribului Chleuch uciseră cinci sau șase lucrători albi. Îndată, își făcu apariția crucișătoarele Franței și bombardară orașul două zile și două nopți în șir. Nici o casă nu rămase neatinsă, cadavrele bărbaților, femeilor, copiilor, cîinilor și cailor zăceau în imense mormane pe străzi și prin piețe și, cînd — în cele din urmă — bombardamentul încetă, trei mii de francezi debarcară. Defilară printre ruine, în sunetele fanfarei și a tricolorului fîlfîind. Ceva mai tîrziu, din nou fu omorît un sublocotenent francez. Ca măsură de represalii, francezii ocupară întreg teritoriul. Întotdeauna, același procedeu. Cea mai măruntă greșeală din partea noastră, constituia un pretext binevenit, pentru a fi pedepsiți disproporționat și pentru ca armele franceze să salveze „prestigiul" Republicii.

Se susține că noi nu cunoaștem altceva, decît brutalitatea. Dacă însă această brutalitate pornește de la dvs., ea se numește „justiție". Vorbiți mereu, despre mîndrie, indulgență și generozitate și despre minunatele lucruri pe care le faceți pentru băștinași. Priviți cum arăta țara aceasta, înainte de venirea noastră aici, și priviți-o acum!

Priviți, ce-am înfăptuit — spun ai d-voastră! Spitale, străzi, căi ferate, hoteluri, hale, fabrici, uzine electrice! Dar cine folosește oare spitalele? Noi sau bolnavii dvs.? Ale căror automobile circulă pe șoselele, care în primul rînd, sînt menite să slujească scopurile soldaților dvs.? Pe trenurile dvs., arabii și berberii călătoresc în condiții rușinoase, pentru că sînt săraci și murdari. În hotelurile dvs. de lux, arabii și berberii sînt ultimii servitori, plătiți cu jumătate leafă cît primește un roumi! Odată, mademoiselle, veți fi iar liberă. Poate, vă veți da atunci osteneala, de a ne vizita din nou orașele. Și dacă le veți vedea, aduceți-vă aminte că ele ne-au fost luate cu forța, că femei și copii au fost bombardați, pentru ca această țară să fie „eliberată". Studiați cu atenție „rezultatele tehnice" și „progresul tehnic", această activitate a poporului dvs. în interesul țării noastre și urmările sale pentru noi. Ori unde vă veți duce, veți constata că noile orașe se înalță pe ruinele secularelor noastre așezări. Și, veți vedea în același timp, barurile și hotelurile dvs., înghesuite unul lîngă altul, cu rafturile încărcate de mii și mii de băuturi otrăvitoare. Veți vedea garaje uriașe, lux, magazine și femei aparținînd poporului dvs., care umblă pe străzi cu fața neacoperită. Priviți și monumentele, care au

fost ridicate în amintirea soldaților dvs., căzuți, apoi întrebați-vă, dacă a fost cu adevărat util să-și sacrifice viața pentru o astfel de civilizație?

Le Roux vorbea cu o atît de pătimașă elocvență, cu atîta forță de sugestie, încît era cît pe aici s-o convingă pe Renée. Pînă acum, auzise doar argumentele propriei sale tabere, despre foloasele colonizării, fără să asculte și argumentele taberei adverse. În întreg Marocul, nu exista un avocat mai talentat al cauzei sfinte, ca Le Roux, care își pusese în gînd să înfrunte regimentele oțelite în lupte grele ale Franței.

Renée se uită țintă în ochii bărbatului.

— Păcat că un om de talia dvs., nu-și întrebuințează prestigiul și influența, pentru a sprijini eforturile civilizatoare ale Franței. Cred că Franța s-ar dovedi foarte recunoscătoare pentru acest sprijin.

Le Roux zîmbi.

— Cu trei zile în urmă, am primit o scrisoare din Taza, care purta pecetea marelui vizir al sultanului și care cuprinde aproape textual același lucru. Eram invitat să mă duc la Rabat, unde autoritățile ar fi dispuse să discute cu mine diferitele probleme și reclamații ale triburilor din Atlas. Iată începutul noilor procedee ale Franței!

— Și vă veți duce la Rabat?

— Prefer să trimit sultanului o mie de capete de chleuchi, decît să-i dau propriul meu cap.

— Am impresia că vă face o deosebită plăcere să măcelăriți oamenii, — spuse Renée. — Oare lucrul acesta cadrează cu marile idealuri pe care vi le însușiți?

— Execuții, crime, războaie, violență și jaf... toate acestea au fost și sînt, poate, necesare, pentru ca Europa să-și pună piciorul în Africa. Noi, arabii, sîntem oameni, ca și europenii, poate chiar mai apropiați de natură, ca dînșii...

Le Roux își întoarse ochii și se uită la orașul de sub el și la curtea fortăreței. O ceată de călăreți tocmai își făcea intrarea în fort. Mai multe sute de războinici descălecară și se aliniară într-un rînd lung și tăcut. Cu un gest calm, care era de o copleșitoare majestate, Le Roux întinse mîna și arătă spre „regimentele“ lui.

— Dintre semețele căpetenii chleuche, nu toți sînt prefăcuți, — spuse el. — Aziz-el-Djebboul mi-e atît de loial, de parcă mi-ar fi frate. Si Ali-Ahmouch și cei de-o seamă cu el, sînt însă trădători ai cauzei sfinte și prețuiesc mai mult protecția sultanului europenizat, decît libertatea Islamului

și mărirea lui. Sînt mîndri de panglicuța legiunii de onoare și leșină de plăcere, cînd guvernatorul general îi vizitează în palatele lor. Marrakes, orașul sfînt, a fost transformat de ei într-o localitate turistică. Au acceptat arme și muniții, pentru a lupta împotriva aliaților mei. Găsiți lucru cinstit, mademoiselle, ca oamenii dintr-o singură rasă să fie înarmți împotriva fraților lor? De astă dată însă, le voi servi o lecție, pe care n-o vor uita niciodată. Frumoasele livezi și grădini din Oued-Dra aprovizionează piețile mele cu fructele lor gustoase... dar spre apus, pînă sus, în munți, încă înainte de sosirea primăverii, toate kasbele, toate orașele și toate satele vor fi rase de pe fața pămîntului.

— Sînteți convins, că guvernul francez n-ar aprecia cu obiectivitate cauza pentru care luptați? Trebuie neapărat să purtați război și să măcelăriți atîta lume?

— Sînteți încîntătoare, mademoiselle!

Se întoarse și privi tăios în ochii fetei. Rezerva de gheață, care îl înconjura, ca o crustă, se dizolvă încet, foarte încet. Renée avu impresia, de parcă adevăratul suflet al bărbatului, — care întocmai ca o păsărică speriată, se pitea în frunzișul unui copac — se arată treptat și se desface în fața ei, căutînd compătimire, înțelegere și, poate, chiar prețuire. Și, deodată, se trezi într-însa dorința, de a pune mîna pe această păsărică timidă, înainte ca ea să aibă timp să se ascundă iar...

— Si Abd-el-Kader! M-ați numit inamica dvs. Eu însă cred că am putea deveni prieteni. Eu nu sînt decît o femeie, lipsită de orice experiență și, desigur, cu totul alta decît femeile pe care le-ați cunoscut.

— Iar eu, sînt arab — răspunse bărbatul și se uită stăruitor la Renée.

— Iată un motiv mai mult, ca să ascultați cuvintele unei femei albe. În pofida celor ce ați greșit împotriva noastră, vorbesc sincer și cinstit. La prima noastră întîlnire, dvs. v-ați numit „unealtă". Uneltele însă pot fi întrebuințate și bine, și rău. Felul dvs. de a utiliza unealta aceasta, este rău, pentru că duce la distrugere. Nu numai alții se vor distruge, ci și dvs. Or, ar fi păcat, pentru că sînteți un bărbat extrem de dotat. Dacă v-ați deschide inima pentru dragoste și pace, în loc să vă mistuiți forța în vîlvătăile demoniace ale răzbunării, atunci toate ar putea reintra în normal... Dvs. vreți să zidiți un stat. De ce trebuie să

trimiteți în acest scop la moarte mii și mii de ființe nevinovate?

Vorbea cu o adîncă tulburare, care se oglindea și în ochii ei înnourați. Le Roux își plecă ochii spre podeaua de cărămidă. Sprîncenele-i stufoase, roșcate, se încruntară, în timp ce își potrivea cu un gest mecanic vălul de mătase din jurul bărbiei. Îl durea rana. Apoi vorbi aproape în șoaptă, atît de catifelat, încît Renée fu adînc impresionată de glasul lui:

— Mi-ar face mare plăcere, mademoiselle, dacă, din prietenie, aș putea să fac ceva pentru dvs. Cereți-mi ceva, mademoiselle!

Fata îl privi dezamăgită. Știa că Le Roux gîndește serios ceea ce spune. Nici un nobil arab n-ar rosti astfel de cuvinte, ca pe urmă să nu le respecte. Toată lumea stătea deschisă în fața ei, libertatea, reîntoarcerea la viață, poate chiar la iubire... Nu trebuia să piardă o singură clipă. Numai că, tocmai în clipa aceea, simți că nu poate să vorbească.

— Cereți-mi ceva! — repetă bărbatul și aproape se temea de ceea ce i-ar putea cere fata.

Renée făcu un pas spre el.

— Dacă aș dori ceva, aș dori-o nu în interesul meu, ci în interesul dvs.

Înghiți în sec și își feri privirile.

— Sînteți foarte nobilă. Dacă vrea Allah, îmi voi ferici poporul și nu adversarii, — murmură bărbatul. Apoi plecă.

Renée rămase nemișcată. Și cînd silueta îmbrăcată în alb a bărbatului fu înghițită de întuneric, se așeză pe zid și prinse să plîngă încet, fără suspine.

XVI

Poarta kasbei rămase toată noaptea deschisă. O mulțime agitată de oameni și animale umplea uriașa curte. La intervale scurte, conduse de căpeteniile lor, soseau mereu cete de războinici. Cîte una din aceste căpetenii, fără să se sinchisească de viața și integritatea fizică a mulțimii adunate în curte, se năpustea călare printre oameni și își urla ordinele de pe șa.

Le Roux părăsi terasa femeilor, pe una din porțile turnurilor de pază, prin care nimeni, în afară de el, nu putea trece. Sclave pe jumătate goale căzdeau cu fața la pămînt la picioarele lui și în capul uneia din scările care cobora brusc în adîncime, o ceată de opt războinici, cu făclii în mînă, îl înconjură. Un sclav îi întinse un burnus gros de

lînă. După ce îl îmbrăcă, azvîrlind aripile burnusului peste umăr, ieși în curte, îndreptîndu-se spre cetele de războinici.

Mohammed-el-Hadj era de mult acolo. Bătrîna căpetenie septuagenară descălecă, fără cea mai mică urmă de oboseală în mișcări, îmbrățișă afectuos pe pașă, de parcă i-ar fi fost fiu, deși se despărțiseră nu demult, după ospățul festiv. Străbătură încet curtea spațioasă, urmați de purtătorii de făclii. În depărtare, zăriră o vatră din care se înălțau limbi de foc și pe care sclavii îl alimentau neîncetat cu crengi uscate. Scînteile zburau sus, în beznă, și pocneau în văzduh, ca niște focuri de artificii. În jurul acestei vetre de foc, ședeau ghemuite, în rînduri dese, sute de femei. Basmalele lor bălțate scînteiau la lumina focului. Își loveau palmele una de alta, în ritmul unei tobe și a unui fluier, cu sunet strident. Cam o duzină de femei, dansau în vîrful picioarelor, cu ochii închiși, legănîndu-și șoldurile molatec. Uneori, erau străbătute parcă de un fior. Focul le lumina violent frunțile late, înalte, tatuate, liniile subțiri, violete, pe locul sprîncenelor, fețele lor vopsite cu roșu și cerceii din argint masiv. Toate erau tatuate la fel, purtau aceleași giuvaeruri, pînă și mișcările le erau identice. Le Roux le privi un timp.

— Mohammed, — făcu el într-un tîrziu, — sînt destule?

— Trei sute și cincisprezece, — răspunse Mohammed. — Chechrell le-ar simți lipsa, dacă ar pleca cu toate...

— Cel puțin, bărbații din Medina vor învăța arta stăpînirii de sine.

— Copiii lui Allah! Allah preamilostivul — strigau nazal dansatoarele. — Allah-el-Akbar!

Corul hetairelor repetă aceste cuvinte. Pînă și aceste femei, care trebuiau să-i întovărășească pe războinici la luptă, erau copleșite de spiritul stăpînitor al Islamului.

Măsura aceasta fusese luată de Le Roux, care știa că războinicii săi ar putea comite, din lipsă de femei, numeroase acte josnice printre vasalii, aliații săi. În acest fel, rămîneau cu mai multă ușurință credincioși soțiilor lăsate acasă și nu contractau prea multe căsătorii noi.

Cînd femeile îl zăriră pe Le Roux, izbucniră în strigăte ascuțite de bucurie. Cîteva din ele săriră în picioare și alergară spre el, sărutîndu-i genunchii. Le Roux la mîngîie prietenos părul.

— Dief Allah! — făcu el. — Sînt oaspetele Domnului. Dumnezeu e unul și Mohammed este profetul Său.

Deși aceste femei nu făcea parte din lumea cinstită, după cuvintele Profetului erau, totuși, și ele „Copiii lui Dumnezeu“ și faptul că trăiau, era voința lui Allah. Nimeni nu este responsabil de destinul, pe care îngerii îl scriu pe fruntea pruncilor încă nenăscuți. De aceea, nici un bărbat nu le trecea pragul, fără a spune: „Dief Allah!“ și niciodată nu-și bate joc de ele, pentru faptul că își tatuează pe frunte, pe burtă și pe coapse citate din Cartea Sfîntă. După moarte, ajung și ele în paradis, așa scrie în Coran, care cuprinde dogma viselor nemărginite, logica unui vizionar, a cărui religie atinge limitele nebuniei.

Le Roux trimise femeile înapoi între celelalte. Zîmbi ciudat. Îi era milă de ele. De cînd fusese rănit de trei ori în războiul rif, femeile nu mai însemnau mare lucru pentru el. Pentru el nu mai existau decît mamele copiilor, aceste slujnice ale statului.

Își continuă drumul prin curtea largă.

*
* *

Le Roux mai ținu o ultimă consfătuire. Căpeteniile se adunaseră într-o sală și cei însărcinați cu ducerea la bun sfîrșit a campaniei ședeau în rîndul întîi. Si Mohammed, marea căpetenie de oști, stătea lîngă Le Roux. Constătuirea dură doar cîteva minute. Le Roux îi repetă lui Si Mohammed ordinele sale dictatoriale, dădu dispoziții privitor la utilizarea trupelor, vorbi despre superioritatea numerică de care dispuneau și de ajutorul lui Allah, care va fi cu ei, de la început pînă la sfîrșit, pentru că luptau pentru o cauză mare și dreaptă.

Astfel își deslănțui Le Roux lupta împotriva glaoui-lor, a temutelor căpetenii nobile din Atlasul Occidental, pentru că orgoliul său nu era mai mic ca al lor, care refuzau să-i recunoască forța și supremația și pentru că refuzau să priceapă, ceea ce era în propriul lor interes. Știa că nu-și poate înfăptui statul visat, cîtă vreme aceste căpetenii chleuche îi amenință flancul vestic. Primul pas era, deci, exterminarea lor, înainte de a avea timp să-și adune forțele și înainte ca francezii să le poată veni într-ajutor.

Cetele de războinici se aflau gata de plecare încă înainte de ivirea zorilor. Erau stăpîniți cu toții de febra luptelor în perspectivă. Caii nechezau și scormoneau pămîntul cu

copitele, cîinii urlau și turmele de oi, ce trebuiau să meargă împreună cu trupele, behăiau jalnic. Catîrii protestau împotriva poverilor cu care erau încărcați, mușcăturile lor sălbatice sfîșiau hălci de carne din brațele și pulpele sclavilor. Cuie ruginite sfredeleau mari răni sîngerînde în trupul bărbaților încălecați. Lupta nu începuse încă, dar sîngele curgea în șiroaie, ceea ce nu împiedica atmosfera să fie plină de hohote de rîs sonor.

Într-un tîrziu prima ceată porni la drum. Era o ceată alcătuită din bărbați, îmbrăcați în mantale simple, cu burdufe din piele de capră pe umeri. Alții purtau mantale largi din păr de cămilă, peste care așezaseră în diagonală arma, strîngînd sub braț mari pachete cu alimente. Sutele de oameni trecură pe sub poarta boltită unul cîte unul, în șiruri lungi, urmăriți de privirile lui Le Roux, care se afla pe unul din zidurile care înconjurau fortăreața. După infanterie, urmară trei tunuri de cîte 75, împreună cu furgoanele artileriei. Furgoanele erau trase de cîte opt catîri robuști. Urmau călăreții în mantale lungi, moi și albe. În fruntea tuturor trupelor, fîlfîia steagul lui Le Roux — pe un fond verde, trei stele de argint.

Si Mohammed porni legănîndu-se în șa, pe calu-i mare, alb, ale cărui vine și mușchi ieșeau în evidență de sub pielea-i mată. Lîngă el, pe un cal tot atît de frumos, călărea un tînăr de abia douăzeci de ani. Era o copie uluitoare a lui Si Mohammed. Cînd îi zări călărind laolaltă, Le Roux își simți inima mușcată de o ciudată tristețe. Își dori să crească cît mai repede și micul său Mohammed, pentru a putea pleca împreună la război... Cînd Si Abd-el-Krim-ben-Tazi guvernatorul kasbei, trecu pe sub boltitura porții, își ridică privirile spre Le Roux. Trăsăturile lui trădau cea mai nețărmurită loialitate. Le Roux își așeză mîna pe inimă și se înclină în fața acestui om, cu care luptase în atîtea bătălii și care văzuse curgînd atîta sînge arab și berber, sub ploaia de gloanțe a' adversarului. Inimile lor vor rămîne de-a pururi, unite într-o prietenie indestructibilă! Murmurară amîndoi aceleași cuvinte:

„Binecuvîntarea Profetului să te însoțească, în numele preamilostivului și preaînțeleptului Allah".

Le Roux stătu multă vreme astfel, privind în urma cetelor care ridicau nori de praf în urma lor. Își simțea inima înmuiată de duioșie. Primele raze de soare țîșniră de după creasta muntelui Tizi Amtrous, aruncînd scînteieri peste oraș și

peste vale. O uriașă caravană porni pe urmele cetelor de războinici. Oamenii umpleau cu sutele ulițele și vociferările lor se ridicau spre cer, într-o simfonie pitorească, care se amesteca cu strigătele răgușite ale femeilor agitate, aflate pe terasele clădirilor.

Un sclav — un tînăr robust și negru — se apropie de Le Roux și așternu un covoraș purpuriu în fața stăpînului său. Le Roux se întoarse cu fața spre răsărit. Ochii i se împăinjeniră. Fața lui deveni subit scofîlcită. Se afla în stăpînirea puterilor cosmice. Se prăbuși în genunchi, ca un copil, și murmură în șoaptă:

Allah-el-Akbar!

XVII

Anotimpul îl favoriză pe Le Roux. Între munții Atlas și țărmul Atlanticului începură ploile, care făceau inaccesibilă regiunea pentru trupe regulate. Munții care străpungeau văzduhul și piscurile înzăpezite erau învăluiți în ceață. Țara era bîntuită de inundații, viscole și ploi torențiale. Pîraiele se umflaseră, ieșind din albii. Chechrell, însă, era apărat de toate aceste neajunsuri. Deșerturile dinspre miazăzi pricinuiseră aici o secetă cumplită. Deși pămîntul era arid și în rodnicie nu putea concura cu ținuturile din miazănoapte, în ciuda gerurilor destul de dese, terenul nu devenea niciodată atît de impracticabil, încît să împiedice oamenii și dobitoacele de a circula pe artera străveche, care lega de secole, Tafilaletul de Oued-Dra.

Le Roux dispunea, astfel, de o a doua înlesnire: posibilitatea de deplasare. Și unul din principalele sale planuri era de a exploata această posibilitate în favoarea sa, atît din punct de vedere tactic, cît și politic.

Era un sîrguincios cititor de gazete. Și, deși ziarele pe care i le aduceau informatorii săi, erau de trei sau patru săptămîni vechime, îi erau suficient de bune pentru a-și alcătui un tablou limpede asupra situației adversarilor. Urmărea cu extraordinară atenție discuțiile de la Palais Bourbon, privitoare la Maroc și știrile de la Quai d'Orsay, care pătrundeau în presă. Citea cu luare aminte dările de seamă asupra ședințelor Societății Națiunilor în legătură cu problemele minoritare și cu dezarmarea și, adeseori, lipsa de unitate a Europei îl făcea să surîdă batjocoritor. Deocamdată, de la Europa nu voia nimic altceva, decît

muniții. Nu aflase nimic despre proiectele guvernului francez, în legătură cu eliberarea generalului.

Va începe cu el tratative, va plăti o sumă anumită, sau va recurge la măsuri militare? La Paris, părerile erau împărțite și bulevardele blestemau aventura din Maroc — numai presa de dreapta sufla în trîmbița lui: „belle France insultée".

Primul semn al faptului că tabăra adversă se trezise, era scrisoarea impunătoare, prevăzută cu șapte pecete, prin care Abd-el-Kader-ben-Sliman era invitat la marele vizir din Rabat. Această invitație era rezultatul diferitelor uneltiri, asupra cărora Le Roux fusese din timp informat. Se recursese la vechiul procedeu: sultanul trebuia să încerce primul să scoată pentru francezi castanele din foc. Nu se încumetară să-i trimită pe vreunul din califii măriei sale cu invitația pecetluită, pentru că nici un calif nu s-ar fi întors viu din Atlasul de miazăzi. Oamenii triburilor rebele i-ar fi tăiat capul și l-ar fi tras în țeapă, la vreo încrucișare de drumuri.

Le Roux — întocmai ca Abd-el-Krim, căpetenia Rifilor, — știa că sultanul și Maghzenul nu sînt decît culise ale jocului marocan, recuzite indispensabile ale dramei, care se juca sub titlul de „Protectorat", între băștinași și francezi.

De aceea, campania împotriva tribului Hadj-el-Glaou și a pașei de la Telouet era importantă, dar totuși numai de o însemnătate secundară. Dacă va înfrînge împotrivirea acestor căpetenii, puterea și prestigiul său vor crește nebănuit. Împărăția sa va deveni inabordabilă dinspre apus și foarte puțin probabil ca francezii să se încumete în viitor de a le mai furniza acestor căpetenii chleuche arme și muniții.

Le Roux se pierdu în proiecte, privind împărăția sa, care spre miazăzi de Atlas va avea hotare naturale și va fi alcătuită din unirea indestructibilă a triburilor provenind din aceeași rasă. Se gîndea la viitorul de aur al Islamului. Arabul din fundul sufletului său se visa între palmierii livezilor din Tafilalet, unde voia să-și ducă cît mai curînd familia, mama, la Beni-Tsouf, lîngă undele argintii ale Oued-Ziz-ului, în grădinile verzi, răsărite între coline de aur — înapoi, în paradisul pierdut al familiei Sliman.

XVIII

Fatima se gătea. Zuhra stătea în fața ei cu o tavă de aramă și cu un vas de apă aromată cu ulei de trandafiri. Fatima frecă între degete o bucățică de săpun, în timp ce

Zuhra îi turna apă pe mîini. Pe urmă își spălă picioarele, după care începu un foarte complicat ceremonial vestimentar. Giulgiul fin o învăluia pe bătrînă de zece ori. Era evident că Fatima ținea cu orice preț să pară în această zi mult mai gătită ca în altele. După ce Zuhra se îndepărtă, își privi nedumerită fața bătrînă, plină de riduri și simți milă pentru ea însăși. Fatima — femeia — devenise cu desăvîrșire inutilă. Ca mamă a nouă copii — dintre care șase muriseră — își împlinise menirea. Toate acestea păreau însă fără nici o importanță față de faptul că el, Abd-el-Kader, era fiul său! Fatima se gîndise în dimineața aceea la Oued-Ziz, la palmierii din Tmanaya și la Beni-Tsouf. Trecutul o năpădi cu imaginile lui, ca un vis de mult uitat. Impresii incerte îi răscoliră sufletul. Își privi încheieturile și gleznele, cu privirile tulburi. „Aceste membre minunate“ — șopti ea. — „Ești ca o gazelă“. Și revăzu cu ochii sufletului o față plăcută, albă — o față, care zîmbea mereu, fie că era supărată, fie că era răscolită de patimă — o față, care dispăruse odată cu zîmbetul și pe care o blestemase cu aceeași vehemență, cu care o iubise cîndva. Un kepi, cu semiluna și cu șnururile. „Dumnezeu te păzească ,micuță Fatima“. Un tînăr înfășurat în burnus, care se aruncă în șa... un scurt galop... și apoi un nor de praf.

Amărăciunea îi năpădi inima. Ca mamă și ca iubită, se simțise trădată. Nu-i rămăsese altceva, decît o cumplită singurătate. Fructul acelei iubiri fusese Abd-el-Kader. Ea îl dusese la Oulema, să-i facă circumciziunea. Caidul îi pusese o sută de întrebări. Care este însă mama, care — la nevoie — să nu născocească o sută și una de minciuni, dacă este vorba de salvarea copilului ei?

— În numele lui Allah, cine este tatăl copilului?

— Ben Sliman, care a murit. După marele măcel, am trăit laolaltă cu nevestele lui, în deșert, la Taony. În numele lui Allah, îndură-te de mine, pentru că vreau să mă mărit cu Mohammed, fratele caidului.

— Martori ai?

— Da, chiar cincisprezece, Mehdi!

Fatima își mai aducea aminte, cum după aceea fusese primită de fratele lui Ben-Sliman, cu presupusul lui copil, în cortul său negru, unde ajunse în scurtă vreme stăpînă. „Celelalte“ îi deveniseră sclave și, astfel, viitorul lui Abd-el-Kader fu asigurat.

Fatima o strigă supărată pe Zuhra. Ceremonialul îmbrăcării continuă. Bătrîna își puse inelele, cerceii, brățările, lanțul, pentru ca, în cele din urmă, să-și acopere fața cu un voal alb, care nu-i lăsau descoperiți decît ochii. Își vîrî picioarele goale în pantofi brodați și, cînd toate acestea fură terminate, o concedie pe Zuhra cu un gest al mîinii.

Astfel gătită, străbătu coridorul, pînă ajunse în fața unei uși: acolo se așeză, cu picioarele încrucișate, pe un covoraș. Așteptă ceasuri întregi. Capul începu să-i tremure, degetele ei bătrîne desenau cercuri și arabescuri pe covor.

Într-un tîrziu, ușa se deschise și ieși Abd-el-Kader. Femeia își descoperi fața. În timp ce bărbatul se apleca spre ea, îi cuprinse umărul, îl trase spre dînsa și îl sărută afectuoasă. Fatima dezmierdă cu un gest de nesfîrșită gingășie fața băiatului său.

— Oom, — zise bărbatul, — generalul roumi așteaptă în curte. Vrei să mă însoțești?

— N-ar fi mai bine să nu fie nimeni altcineva prezent? — întrebă femeia. — Pentru ca alți bărbați să n-o poată vedea pe mama ta...

Le Roux prinse mîna mamei sale într-a lui, ca un amant.

— Micuța Oom va fi ascunsă. Ea va vedea și auzi totul, fără s-o poată vedea cineva. Vreau ca micuța Oom să audă convorbirea noastră și să-mi dea un sfat, pentru că situația este extrem de îngrijorătoare.

— Îngrijorătoare?

Femeia își îndreptă umerii gîrbovi.

— Îngrijorătoare, pentru că depinde foarte mult de atitudinea generalului. I-am trimis în două rînduri poruncă, prin Si Mohammed, să-i scrie guvernului francez, să-mi trimită un ofițer, cu care să discut condițiile și prețul eliberării. De amîndouă ori însă, generalul a refuzat să se supună.

— Pare foarte încăpățînat.

— Da. Nu degeaba a fost supranumit „Tigrul rif". Vino, micuță Oom, vino...

Abd-el-Kader vru să-și ajute mama să se ridice. Aceasta însă îi refuză aproape supărată ajutorul. Bărbatul surîse. Femeia zîmbi și ea, cu un zîmbet foarte timid, apoi îl sărută. Pe urmă, își acoperi cu un gest maiestuos fața și porni după Le Roux, care coborî cîteva scări, străbătu o sală și mai multe curți, pînă la o încăpere spațioasă, în care femeia observă mirată o masă mare, plină cu hîrtii, mașină de scris,

cerneală, toc și creioane. Pe pereți, atîrnau nenumărate hărți și schițe, care — din motive politice — erau mai mult sau mai puțin eronate și de aceea, colaboratorii lui Le Roux trebuiau să le corecteze.

Le Roux arătă spre un covoraș, dintr-un colț întunecat al încăperii, apoi o ascunse pe femeie după un paravan de lemn, printre crăpăturile căruia Fatima putea urmări totul, fără a fi văzută. Pe urmă, bătu din palme și — de parcă ar fi apărut din zid — se iviră cîțiva bărbați, gata să-i împlinească ordinele.

XIX

Cînd generalul își întoarse întîmplător fața spre colțul unde se ascundea Fatima și ea îi zări ochii, gura și fața palidă respirația i se tăie. Inima ei prinse să bată cu repeziciune. Se agață, cu degete crispate, de paravanul din fața ei. Își lipi obrazul de grilaj și privi. Va să zică, nu se înșelase, atunci cînd descoperise pe fața roumiei anumite asemănări! De Sonloup! Dar oare acesta este încă același de Sonloup? Fruntea nu și-o mai ținea înălțată semeț, ca odinioară și o barbă stufoasă îi încadra fața. Însă zîmbetul nu dispăruse!... Era parcă și mai ascuțit, ca în ziua cînd se întîmplase măcelul acela în deșert... Fatima își aduse deodată aminte, cum fugise, împreună cu alte fete, pe ulițele înguste, ale Beni-Tsouf-ului, mînate de groază. Pretutindeni răpăiau arme. Gloanțele șuierau prin aer. Călăreți năclăiți de sînge se aplecau din șei și se năpusteau asupra femeilor. Un soldat infanterist se luase după ea. Fatima nu mai avea cum să scape. Se lipi cu spatele de un zid și țipă. Soldatul se apropie de ea. Era acoperit de murdărie, de sudoare și de sînge. Strîngea crispat în mînă arma. Capul îi ieșea din guler, ca al unei păsări de pradă. Fata își acoperise deznădăjduită figura, implorînd milă. În zadar! Soldatul o înșfăcă de gît. Fata încercă să se apere. În clipa aceea se auzi tropot de cal. Un călăreț roumi, înfășurat într-un burnus roșu, se apropie din susul străzii. Roibul său era stropit pînă pe burtă de sînge. Cîteva cuvinte aspre. Infanteristul o lăsă pe fată. Plecă înjurînd. Călărețul sări din șa și prinse între degete bărbia micuței Fatima. Fata plîngea. El zîmbi, îi dezmierdă fața și îi vorbi prietenos: — Vino. — Apoi o strînse la pieptul său pe fată. Fatima îi povesti atunci că e prostituată și că suferă de o boală oarecare. Bărbatul stătu o clipă nemișcat și o privi țintă în ochi. Fata își regretă minciuna. El o

privi încă multă vreme. Fata simți că sîngele îi acoperă obrajii și își feri privirile. — Kif-kif — spuse el. — Nu face nimic! Te vei vindeca și mă vei iubi pe mine. — Apoi o luă lîngă el în șa și... o duse departe de locul măcelului.

Fatima mormăi în neștire cuvinte de demult. Vraja de odinioară o copleși... El însă, generalul, n-ar mai recunoaște în bătrîna de astăzi, pe Fatima de odinioară. Cu neputință!

— Ah! bărbații, — șopti ea și închise ochii. — Sînteți creaturile noastre, din leagăn și pînă la moarte. Dumnezeu e înțelept și milostiv.

Examină cu atenție profilul lui de Sonloup.

El era. „Shack", — cum îl dezmierdase ea, odinioară. O durere ascuțită îi străbătu mădularele bătrîne. Simți că tremură. O clipă avu impresia că leșină.

Între timp, Abd-el-Kader și de Sonloup stăteau față în față. Fatima își acoperi la timp gura cu mîna, pentru a-și înăbuși țipătul de surpriză. Vedea în fiu pe tată!

Le Roux vorbea arăbește, pentru ca și mama sa să-l poată înțelege. Îi oferi loc lui de Sonloup, pe un scaun vechi Louis XVI, care, — Dumnezeu știe — de unde ajunsese la Chechrell. Această politețe calmă îl enervă peste măsură pe de Sonloup. Se așeză totuși:

— Eh bien, mon vieux, — întrebă de Sonloup ironic, — a trimis guvernul cele douăzeci de milioane?

— La! — răspunse scurt Le Roux.

— Poate va plăti guvernatorul general, dacă mai așteptați puțin.

— Avem răbdare.

— Și noi! murmură generalul. Chiar dacă șobolanii ne mănîncă hrana și insectele ne sug sîngele.

Nici un răspuns!

Privirea generalului alunecă distrată asupra hărților și schițelor militare de pe pereți și bătu darabana pe spetează scaunului, țuguindu-și buzele și încercînd să fluiere un marș.

— Hehe! Aceasta îmi aduce aminte de cartierul meu general...

Le Roux fu cuprins pe neașteptate de o chinuitoare senzație de inferioritate, de care nu putu să scape. Era una din acele clipe, în care viața îi apărea în toată nesfîrșita ei diversitate, cu inutilitatea oricăror eforturi, clipă care îl îndemna să plece singur în deșert, să se izoleze pentru totdeauna de lume...

— Mon vieux, — auzi el glasul insinuant al lui de Sonloup, ce intenții ai, după toate acestea, cu mine?

Le Roux se reculese, cu un singur gest, și toată violența temperamentului său izbucni. Se apropie de general și îl scuipă disprețuitor în față.

— Am să te silesc să implori milă, să-i scrii cu sîngele tău scrisoare guvernatorului, cîine necredincios!

Fatima își dădu seama că în fiul său se trezise bestia feroce. Știa că e gata să se năpustească asupra generalului și era limpede că, în astfel de accese, care îl cuprindeau cîte odată, era capabil să ucidă...

— Abd-el-Kader! — sîsîi ea de după paravan.

Le Roux — ca armăsarul, pe care frîul nemilos îl oprește în toiul galopului — se întoarse. Se apropie de masă, cu sprîncenele încruntate, ridică scrisoarea generalului, o rupse în bucățele și le împrăștie pe jos.

Cu glasul tremurînd încă de mînie, chemă un paznic și îi dădu ordin să-l ducă pe necredinciosul cîine francez.

— La închisoare cu el! Să fie azvîrlit în lanțuri! Să nu i se dea de mîncare, pînă cînd nu-și va roade propria carne de pe ciolane! Pînă într-o săptămînă, va fi dispus să-mi dea ascultare...

Fatima se apropie de fiul său, tremurînd și înfrîntă. Păși foarte încet, ca o femeie nespus de bătrînă. Respirația ei era șuierătoare.

Reîntîlnirea aceasta îi frigea inima. Un singur cuvînt și era pierdută! Și odată cu ea și Abd-el-Kader. Ce-ar face dac-ar cunoaște secretul? Ar ucide-o? S-ar putea întîmpla și mai rău, are destul sînge străin în vine, pentru a putea deveni în orice clipă roum. Și ce s-ar întîmpla dacă Abd-el-Kader ar fi mîndru că este fiul unui general Rabaoui? Un fior o străbătu și cu un gest îi dădu fiului său să înțeleagă, că ar vrea să fie condusă îndărăt, în harem.

— Micuță Oom, — zise încet Le Roux.— Vorbește! L-ai văzut. Capul său este mai tare decît sîmburii curmalelor. Refuză să scrie scrisoarea, pentru a putea primi banii.

Fatima nu putea înțelege, ce nevoie era de scrisoare.

— Nu mai aștepta nici o zi, — răspunse ea. — Trimite-l imediat pe Rabaoui și fiica sa la francezi!

Le Roux dădu obosit din cap.

— Oom! Îl voi ține în carceră, pînă îi voi frînge încăpățînarea...

Cînd Fatima ajunse iar în decorul intim al apartamentului femeilor, deveni mai vorbăreață.

— Abd-el-Kader, dragul meu fiu, căruia Mohammed i-a dăruit minte, ascultă ce-ți spune mama ta. Într-adevăr, ai crescut din mine, cum crește trandafirul din tulpină și ai sorbit din seva mea, mai mult ca oricare din frații tăi... Tu ești cel mai frumos dintre toți trandafirii mei. Cît ai fost copil, ți-am ferit viața prin jertfele pe care le-am adus și fiecare dintre ele era pentru mine o dulce mîngîiere, căci recunoscusem în tine pe marele conducător, pe recuceritorul țării pierdute a lui Sherif-ben-Sliman. Numele pe care ți l-am dat, avea menirea să-ți înflăcăreze sufletul și să-ți aducă aminte neîncetat de Amir-Abd-el-Kader, regele Maghrebului, adevăratul fiu al lui Mohammed. De copil, am descoperit în tine blîndețea porumbelului și sălbăticia leului. În tinerețe, te-am trimis la unchiul tău, negustătorul din Oran. Te-am înscris la școala străinilor, nu ca să le însușești preceptele morale, nu ca să te împrietenești cu ei, ci ca să cunoști știința inamicilor tăi, să le înveți limba și obiceiurile, pentru ca apoi, în luptele vieții tale, să nu ai ochii legați, ci să te bați cunoscîndu-ți amănunțit adversarul. Îți mai amintești de anii aceia, pe care i-ai trăit departe de mine? Mai știi cum așteptam, acolo în sud, fiecare semn sau veste despre tine și cînd scrisorile soseau, iar șeicul Abdullah cel negru mi le citea, cum plîngeam de bucurie? Adeseori însă, plîngeam și de teamă, pentru că nu eram sigură, dacă străinii nu vor izbuti pînă la urmă să mi te ia.

Fatima își drese glasul, în timp ce se uita adînc în ochii albaștri ai fiului său, în care citea — ca într-o oglindă — sentimentele lui Abd-el-Kader.

— Ai rămas credincios sîngelui lui Sherif-ben-Sliman, ai rămas credincios marilor bărbați ai familiei noastre. Ai luptat în bătălii fără număr împotriva roumilor și astăzi ești un pașă puternic, care cunoaște inima oamenilor. Ascultă, deci, de inima mamei tale. Generalul roumi este și el un mare nobil. A luptat toată viața lui împotriva noastră și, totuși, a scăpat cu viață. Dumnezeu n-a vrut să se prăpădească. Nu încerca, deci, să iei locul lui Allah și împotriva voinței lui să scurtezi viața roumi-ului. Pentru că va muri dacă îl arunci în temniță. E bolnav. Nu mai e tînăr, ci bătrîn: un bărbat înfrînt de tristețe și mîhnire. Acordă-i libertatea pe care i-o poți da în actualele împrejurări, atîta cît este tocmai necesară ca să-ți fie recunoscător și atunci, în ziua cînd se va întoarce

între ai săi, împreună cu fiica sa, va preamări generozitatea adversarului său Abd-el-Kader și nu va mai fi dispus să se bată împotriva lui. În consfătuirile ce vor avea loc, el îți va lua partea și dacă voința lui Allah ar fi, ca într-o bună zi, să ne împrăștie destinul vitreg, generalul roumi se va gîndi la tine nu cu ură, ci cu bunătate și se va opune ca străinii să ne fugărească iar.

— Oom, — răspunse Le Roux, emoționat de vizibila naivitate a mamei sale, — dacă această chestiune politică și de stat ne-ar privi numai pe noi doi, atunci nu l-aș ține nici o clipă închis pe general, ci aș fi cel puțin tot atît de bun cu el, cum ești tu cu fiica lui. Noi arabii însă, nu purtăm război împotriva femeilor și a nevinovaților. Tot ce ne este scump, ne poruncește să luptăm împotriva celor care ne-au răpit țara. Am nevoie de măsuri drastice, împotriva expansiunii organizate a francezilor. Dacă pretind o mare sumă pentru punerea în libertate a generalului, atunci nu este vorba de astă dată de aur și argint, ci de pîine — de pîine, pentru milioane de guri, care o vor mînca nu în robie, ci în libertate. Francezii nu vor izbuti să ne ocupe țara, cu materialul lor tehnic și cu aparatul lor militar, fără să nu ne apărăm din răsputeri împotriva lor.

Le Roux își încleștă scrîșnind fălcile.

— Oom, — adăugă el, în șoaptă, — încearcă să uiți suferințele adversarilor noștri. Sînt și eu slab și am și eu suferințele mele.

Își pipăi bărbia, apoi își așeză mîinile pe șolduri.

— I-am promis micului Mohammed, să facem împreună o plimbare călare, în pădure, întovărășit de Ali-el-Bahel, păstorul... și trebuie să mă țin de promisiune.

În ochii lui, se ivi o bucurie părintească.

— Oom! Într-o zi, el va fi Amirul, regele Tafilaletului și stăpînul marei împărății.

— Inșallah! [1]

Fatima își plecă ochii în pămînt, ascunzîndu-și gîndurile de fiul său.

XX

Într-o bună zi, sosi un curier din Tafilaletul de miazănoapte și, împreună cu el, veniră și doi nobili, pe care îi trimitea kebir-ul [2] Ait-Hammou. Aduceau o veste impor-

[1] Așa să fie voia lui Allah.
[2] Șeful.

tantă: un detașament francez înaintase pe lîngă Oued-Ziz, pînă la Ait-Asir. Ait-Asir era un important punct strategic în est și prezența francezilor în această regiune îi pricinuia lui Le Roux îngrijorare. Își dădu îndată seama, că această manevră periclitează deplasările trupelor sale din sud și drumurile sale de legătură cu tribul Doui-Menia. Detașamentul francez — după cum suna informația — era alcătuit dintr-un regiment senegalez, din războinicii triburilor fidele stăpînirii franceze și din cîteva trupe auxiliare, aflate toate sub comanda ofițerilor francezi. Le Roux îi retrimise pe cei doi nobili la kebir-ul lor, împreună cu o scrisoare, în care îi pretindea două mii de războinici.

Apoi porni fără întîrziere să facă incursiuni. Nu lăsă acasă decît o mică gardă de berberi sub comanda înlocuitorului său și plecă, însoțit de patru sute de călăreți.

Străbătu în lung și în lat deșerturile înalt situate ale Teboul-ului, urmat de o cavalerie modern înarmată, urmărind mai ales traseul caravanelor care mergeau spre Tafilalet. Alese această regiune, pentru că anotimpul făcea foarte primejdioasă traversarea munților, mai ales călare. Apariția lui neașteptată pricinui la început mare surprindere în satele ținutului, nu numai pentru că era socotit eliberatorul mult așteptat, dar pentru că triburile vedeau într-însul unealta răzbunătoare a lui Allah. Vestea înaintării lui se răspîndi cu iuțeala fulgerului și pretutindeni fu întîmpinat cu osanale. Nobilii triburilor se înșirau în veșminte proaspăt spălate în capul satelor și îl întîmpinaú cu capete plecate pe Abd-el-Kader-ben-Sliman. Îndată ce calul lui Le Roux intra în raza orașelor sau satelor lor, tăiau cîte un berbec gras și bărbații se îmbulzeu în jurul lui, sărutîndu-i hainele. În timp ce ceata de călăreți a lui Abd-el-Kader își continua drumul, o febră războinică îi cuprindea și pe ei. Părinți și copii ieșeau din colibe, înarmați pînă în dinți, cu merinde puține în traistă și se luau, amețiți, după călărețiii lui Abd-el-Kader. Le Roux ajunse cu o uluitoare repeziciune la Erfoud, pe Oued-Ziz. Înconjurat de mii și mii de bărbați din tribul Ait-Atta, își făcu intrarea triumfală acolo. Ochii i se umplură de lacrimi, cînd zări pămîntul lui Sherif-ben-Sliman. Sîngele mamei sale îi zvîcnea în vine, cînd minunații palmieri se înclinară în fața lui, urîndu-i bun venit.

Se duse la moschee. După ce petrecu acolo o noapte, în meditație, chemă căpeteniile de triburi la el, se urcă în amvon și le vorbi o oră întreagă despre ofensiva proiectată împotriva

avangărzilor franceze, precum și despre expedițiile de pedeapsă, ce trebuiau întreprinse pe teritoriul acelor triburi, care încheiaseră alianță cu inamicul. Nobilii erau neobișnuit de tăcuți. În cele din urmă, se ridică un bărbat cu priviri întunecate, barba neagră și ochelari albaștri și se apropie de Le Roux.

— Pașă, — zise el, pe un ton adînc, nazal — cine ți-a dat dreptul să hotărăști în Maroc, de pace sau război? Oare nu sînt eu califul sultanului, părintele tuturor bunilor marocani? Tu ești trădător și ai face bine să părăsești neîntîrziat ținutul acesta, întorcîndu-te în districtul tău, pentru că altminteri prezența ta ne poate pricinui tuturor pieirea.

Le Roux se uită mirat de la o față la alta. Bărbații stăteau neclintiți. Tăceau și respirau greu. Le Roux părăsi moscheia. Încălecă încet, cu mișcări calculate, folosindu-se de spinarea unui sclav, care stătea în patru labe. Înconjurat de cincizeci de călăreți, se întoarse la corturile lui.

O oră mai tîrziu, rîzînd batjocoritor, cîțiva berberi îi aduseră pe califul sultanului. Le Roux îl decapită, apoi legă capul de spinarea unui asin. Ochelarii albaștri îi fixă cu mîna sa pe fruntea asinului. Pe urmă, cu un fier înroșit în foc, asinul fu ars sub coadă. Înnebunit de durere, animalul o luă razna. Străbătu ulițele și piața satului. În urma lui, venea o mulțime de oameni, care se tăvăleau pe jos de rîs. Nobilii veniră pe rînd în cortul lui Le Roux, jurîndu-i credință. Abd-el-Kader îi ospătă împărătește și le dărui un sac cu giuvaieruri, pe care le jefuise cu trei ani în urmă de la tribul Haskoura, astăzi unul din cei mai fideli aliați ai lui.

A doua zi își făcu apariția, în mijlocul războinicilor săi, și Taibi-Ibrahim-el-Sala, domnul kasbei din Bariana. Ceata era precedată de cincisprezece călăreți, care duceau steagul. Le Roux îi primi în picioare, în fața cortului său. Si Taibi trecuse de o sută de ani. Vîrsta îi frînsese umerii. Nepoții și strănepoții îl ajutară să descalece. În timp ce se apropia de fiul lui Sliman, trăsăturile lui de patriarh prinseră viață. Le Roux păși încet în întîmpinarea lui. Cînd apoi se opriră unul în fața celuilalt, se înfruntară vreme îndelungată, de parcă fiecare ar fi vrut să citească tainele din sufletul celuilalt. Urmară saluturile tradiționale, invocarea lui Allah în numele Profetului. Se sărutară pe buze, pentru că erau înrudiți prin sînge și nu uitaseră nici unul complicatul arbore genealogic, care îi făcea coborîtori din una și aceeași mlădiță. Lăsîndu-și suitele la intrare, păsiră singuri în cort și se așe-

zară pe cîte un covoraș. Își adresară nenumărate întrebări politicoase, despre sănătatea membrilor familiei, evocară sute de nume, chiar de femei și asupra fiecărei persoane evocate cereau binecuvîntarea lui Allah. Abd-el-Ali — fratele cu mult mai tînăr al lui Le Roux — apăru la intrarea cortului, îl sărută pe Si Taibi, se aplecă lîngă Le Roux și îl sărută pe umăr, apoi se așeză și el pe un covor și începu să prepare în tăcere ceaiul. Si Taibi recapitulă evenimentele din ultimul timp. Relată foarte detaliat și cu o oarecare ezitare în glas, continua înaintare a francezilor.

Cînd sfîrși, dădu ostenit din cap. Îi era teamă, că uciderea califului sultanului va provoca o violentă reacție din partea acestuia dornic să răzbune moartea trimisului său special. Le Roux îi liniști îngrijorările cu asigurarea, că sultanul nu mai e de mult decît sluga plecată a rabaouilor.

— Dragul meu — răspunse Si Taibi, — cuvintele tale sînt mai înțelepte, decît ar bănui cineva după vîrsta ta. Faima ta e mare, puterea ta irezistibilă. În kasba din Bariana am adunat războinicii pe care mi i-ai cerut. Ei însă refuză să se războiască, sub comandă străină. Cum eu sînt prea bătrîn, și-au ales de căpetenie pe Ibrahim, cel mai mare dintre băieții mei.

Le Roux medită cîteva momente.

— Îi vei comunica, că se află sub ordinele mele, — zise el scurt.

O clipă se păru că Si Taibi se va prăbuși la pămînt. Se înclină și își plecă fruntea.

— Așa să fie!

Le Roux înfruntă neînduplecat privirile bătrînului. Ce însemna pentru el orgoliul unei străvechi familii nobile, cînd era în joc orgoliul unei națiuni întregi? Bătrînul acesta n-ar înțelege niciodată, că în armată nu există decît un singur comandant, după cum statul nu are decît un singur șef. Tinerii însă își vor da foarte curînd seama că, războiul de independență, care bate la ușă, ar fi fără discuție pierdut dacă fiecare ar acționa, după cum îl taie capul. Lupta împotriva unui inamic unitar nu poate fi dusă cu sorți de izbîndă decît printr-o acțiune unitară.

Si Taibi și Le Roux se cufundară într-o tăcere adîncă, în vreme ce Abd-el-Ali le servi în păhărele mici, înflorate, ceai de mentă.

Bătrînul părea mîhnit. În sufletul său, sentimentul amar al orgoliului familiar jignit, se amesteca cu un sentiment

de siguranță că, sub protecția pașei, familia se va bucura și mai departe de libertatea și moșiile sale.

Le Roux era preocupat de propriile sale gînduri. Sorbea ceaiul în înghițituri mărunte și repezi, cu ochii pierduți în gol. În gînd, stabili data, cînd va aduna toate căpeteniile triburilor din miazăzi la Cherchrell, unde — prin alianța tuturor triburilor — va pune bazele unei noi epoci de înflorire a Islamului. Toate la timpul lor! Allah nu-și întoarce fața de la copiii săi!

XXI

Oued-Ziz izvorăște de la poalele muntelui Djebel Aiachi, care se înalță spre cer ca un altar, printre stîncile haotice. Rîul pornește cu o nebănuită forță, printre cotloane și peste prăpăstii, prin văi și trecători, coborînd spre cîmpie. Această odraslă vijelioasă a Atlasului hrănește cu apă o duzină de mici ksour-uri [1], mii de bărbați, femei și copii. Ceva mai spre sud, rîul străbate o bună parte din deșert și acolo se poartă ceva mai matur. Parcă ar sta pe gînduri, înainte de a intra în cîmpia adîncă a Tafilaletului. Are nevoie de mai multe zile, pentru a trece prin livezile bogate de palmieri, care îi tivesc amîndouă malurile. Populației îi aduce bogăție și noroc. Vîntul proaspăt care îl însoțește dă puteri noi bătrînilor, chiar în cele mai călduroase veri. Cumplitele uragane ale deșertului berber din apus se năpustesc uneori asupra oazelor Tafilaletului. Oazele însă, ca niște fortărețe îngropate adînc în pămînt, știu să se apere. Norii de nisip trec peste coroana palmierilor, purtați către răsărit, în Hammada cea neagră, unde se împrăștie apoi printre piscurile aride ale munților, care sînt netezi și lucioși. Un timp se mai văd, ca niște stîlpi întunecați și fantastici, care leagă parcă cerul de pămînt. Pe urmă, asemenea unor dervișii obosiți de dansul sacru, cad și se spulberă în vînt. Luciul lor de opal stăruie zile întregi încă în văzduh, încercuind soarele cu un inel de opal. Nilul este norocos, pentru că în lunga sa cale se unește iar cu elementele care-l alcătuiesc. Destinul Oued-Zizului este însă amar! După ce lasă în urma sa cea mai măruntă oază a deșertului, își continuă drumul în zig-zag prin Sahara, în acest bazin al secetei și groazei. Acolo, departe, în miazăzi, îl întîlnește moartea, ostenit și îmbătrînit de cale lungă.

[1] Localitate fortificată.

Destinul Oued-Zizului seamănă cu al tuturor apelor din sudul Atlasului.

Le Roux se simțea parcă renăscut în această climă. Pînă și durerea îi trecu pentru cîtva timp. Stătea drept în șa, călărind către miazănoapte, în fruntea războinicilor săi. Cetele de luptători trebuiau să se întîlnească pe un platou de lîngă Douira. În timp ce armăsarul, cu glezne fine, înainta vesel, uitîndu-se din cînd în cînd în urmă, Le Roux se gîndea la mama sa, la Halima, la Aisha, la micul Mohammed și la diferitele femei ale haremului. Într-o bună zi, — cînd marea operă va fi terminată, — le va aduce pe toate aici. Aerul de aici va prelungi cu mulți ani viața măruntei și bolnăvicioasei Oom. Pentru întîia oară de multe luni, se gîndi cu dor la Halima. Frumusețea și mîndria ei trăiau permanent în conștiința sa. Acum, că se afla departe de ea, farmecul Halimei trezi în el dorințe arzătoare. Se întrebă dacă femeia îi va mai dărui un al doilea băiat pe care îl dorea cu tot atîta tărie ca și ea, după ce din cei cinci copii avuți împreună, nu rămăseseră decît doi în viață... Din cînd în cînd, mîna lui Le Roux se rătăcea printre cutele djebirei, pentru a atinge talismanul, pe care femeia i-l atîrnase de gît, la plecare. Talismanul era o pungă măruntă din piele, în care se afla o bucățică de pînză îmbibată cu sîngele femeii. Credința populară susținea că nici un bărbat care poartă cu sine un astfel de talisman, nu-și înșeală soția. Le Roux zîmbi în sinea lui. Privirile i se tulburară. Se gîndi cu gingășie la fiul său, și ochii i se umplură de lacrimi. Băiețelul era plin de suflet și inteligență. Învățase multe de la Omar. Cunoștea Coranul și dascălii îi lăudau mintea. Acum, Ali-el-Bahel, păstorul-poet, îl iniția în tainele vînătoarei. În timp ce Le Roux se gîndea la toate acestea, începu să murmure rugăciuni, pentru ca Allah să protejeze, în absența lui, pe oamenii pe care îi iubește, nu cumva vreun răufăcător sau vreun duh necurat să le poată dăuna. Era păgîn. Știa că sînt multe lucruri care nu pot fi văzute, nici pipăite, nici gustate. Nu avea însă prea mare încredere în științele magice, care se îndeletniceau cu alungarea duhurilor necurate. Refuza să creadă în vrăjitorii, astfel că se adresa de-a dreptul lui Allah. Allah constituia o taină destul de mare pentru el.

Distrugerea grupului mobil francez, care staționa în Ait-Asir — operație săvîrșită în numele lui Allah — era una din micile sale opere de artă. Cum însă ea îi spori prestigiul printre

triburi, făcîndu-i cunoscut numele în toată țara, trebuie să trecem în revistă faptele, așa cum s-au întîmplat.

Nici una din armatele lumii nu este mai potrivită pentru condițiile războiului în colonii, cu armata franceză. Trupele ei — albi sau negri, senegalezi, spahii, arabi, legionari de origine germană, poloneză, elvețiană, italiană sau americană — primesc o instrucție specială în acest scop. În văile sălbatice ale munților Atlas, luptătorii pentru libertatea Islamului trebuie să se bată cu cea mai îndărătnică și mai rezistentă rasă de oameni. Individual luați, soldații aceștia caută în cea mai mare parte uitarea și uneori fac chiar tentative, să-și reocupe locul în societatea civilizată, care i-a eliminat din sînul ei. Negrii senegalezi alcătuiesc o unitate aparte și constituie o excepție între restul trupelor. Acești copii binevoitori ai sudului sînt modești, ușor de stăpînit, grei la cap, dar în același timp moi la inimă, smulși din leagănele lor amenințate de diferite primejdii, pentru a fi aruncați în brațele uniformei. Acești uriași negri-vineți, răsplătiți cu hrană și cu un sou [1] pe zi, care nu se gîndesc niciodată la moarte și care, orice s-ar întîmpla — zîmbesc arătîndu-și dinții albi, reprezintă cea mai puțin costisitoare dar, totodată, cea mai importantă parte a aparatului militar francez.

După supunerea parțială a tribului Ait-Hadidou, francezii își cazară grupul mobil la Ait-Asir. După acest succes, care îi costă doar foarte puține vieți omenești, se simțiră în destulă siguranță, în tabăra fortificată. Un goum [2] arab și un detașament de spahii curățiră teritoriul de elementele indezirabile. După o scurtă deliberare asupra situației, grupul mobil primi ordinul ca, după măsurile necesare de siguranță și lucrările de fortificare a taberei, să rămînă pe loc.

Orașul Ait-Asir și kasba lui erau situate pe coasta unui deal pîrjolit și uscat de arșiță. Fortăreața era împrejmuită de stînci semețe. Caidul — un bărbat puțin la minte, dar foarte ceremonios în relațiile cu străinii — constată cu nedumerire, că soldații francezi, cu caii, tunurile, automobilele lor blindate, se stabilesc în vale, unde se instalează în tabere fortificate. Femeile și copiii se ascunseră îndată în cele mai întunecate unghere ale caselor și colibelor și păstorii își mînară turmele departe, sus, în creierul neumblat al munților. Caidul

[1] Monedă fracționară franceză, reprezentînd a douăzecea parte dintr-un franc.

[2] Trupă numeroasă, cam cît un trib înarmat.

ii oferi comandantului un berbec fript în întregime, îi pofti pe ofițeri la ceai și le dădu a înțelege, cu infinite precauții, că nu era dispus să le dea nici un fel de ajutor. Îl tratară cu mult dispreț și avură față de el o atitudine atît de amenințătoare, încît caidul păru să-și schimbe părerea.

Între timp, Le Roux petrecu cîteva zile cu incursiunile de recunoaștere. Trimise la Ait-Asir o mică caravană, compusă din indigeni, pentru a-i aduce informații. Caravana se întoarse în scurtă vreme, aducîndu-i date prețioase. Le Roux își împărți cetele în mici grupe, fiecare sub comanda unui șef, iar el porni, în fruntea călăreților săi, către miazănoapte, ocolind într-un arc larg Ait-Asir. Pe Si Ibrahim-ben-Taibi îl lăsă între Bordj-Mshounsh și Ait-Asir, într-o vale sălbatică și aridă.

Două zile merse Le Roux printre munții golași, apoi coborî din nou la șosea Mai aștepta o zi, pentru ca Si Ibrahim-ben-Taibi să aibă timpul necesar de a face aceeași manevră, în direcția Ait-Asirului, păstrînd însă o distanță apreciabilă, atît de șosea, cît și de vale.

Un curier pe jumătate mort de oboseală, sosi și anunță că Si Ibrahim se află gata de drum. Imediat porniră în marș forțat, pînă cînd atinseră Oued-ul și marile poduri de beton, pe care guvernatorul general le inaugurase în cadrul unor festivități pompoase — drept ultime roade marocane ale civilizației europene — și care fuseseră imortalizate pe mii de fotografii. Le Roux aruncă cel mai mare din aceste poduri în aer și tăie pe o mare distanță firele de telefon și telegraf. Sîrmele fură strînse, iar stîlpii de telegraf arși. Pe urmă se întoarseră în munți.

A doua zi, un detașament francez se apropie în susul văii, pentru a controla de ce nu funcționează telefonul. Grupul Ait-Hammou, care stătea la pîndă, se năpusti prin surprindere asupra detașamentului. Aveau arme vechi, dar gloanțele turnate de ei înșiși, sfîșiară trupurile ostașilor francezi, doborînd pe comandant. Le Roux examină, cu un zîmbet batjocoritor pe buze, fața palidă a ofițerului, împodobită de o mustăcioară semeață...

A doua zi, începu înaintarea concentrată spre Ait-Asir. Războinicii coborau de pe înălțimile care împrejmuiau valea. Erau în total trei mii. În soarele violent era cu neputință să le deosebești siluetele de stîncile care acopereau terenul. Comandantul taberei fu doborît tocmai în timp ce-și făcea

plimbarea zilnică, în marginea taberei. Goarnele dădură alarma.

Lupta ținu trei zile. Grupul mobil lupta cu un adversar invizibil. Din toate părțile ploua cu gloanțe — de astă dată însă nu gloanțe fabricate acasă, ci gloanțe adevărate, industriale. Și aproape toate nimeriră în plin. După patru zile, nu rămase nimeni care ar fi putut primi viu panglicuța Legiunii de Onoare. Un avion zbură peste munți și străbătînd stratul de nori examină din văzduh terenul. Erau în drum ajutoare puternice, dar Le Roux se făcu nevăzut, pentru a-și desăvîrși răzbunarea împotriva tribului Ait-Hadidou. Era sărbătoarea măcelului și a jafului, amestecată cu un strop infim de justiție. Astfel, se răzbună pe bărbații tribului Ait-Hadidou, care — cu puțin înainte — mulți, fără arme, în rînduri lungi, se plecaseră în fața ofițerilor francezi, care tronau pe armăsari pur sînge.

XXII

Le Roux purta cu o îndîrjire neostenită făclia războiului.

În două săptămîni străbătu țara, pînă la frontiera algeriană. Pricinui mari pierderi triburilor aliate cu francezii și adună o pradă neînchipuit de bogată, pe care o expedie cu caravane spre Tafilalet și Chechrell. Trecerea lui era marcată noaptea de cerul înroșit de vîlvătaia flăcărilor.

Ajunse, în sfîrșit, pe teritoriul tribului Doui-Menia. Ispita de a-i ataca pe francezi chiar în cuibul lor, la Colomb-Bechar, era mare. Dar își învinse prima pornire și știu să potolească setea de sînge a inferiorilor săi. Nu trecu frontiera algeriană. Dimpotrivă. Se întoarse cu cea mai mare repeziciune în Tafilalet. De acolo trimise un ambasador lui Hassan-el-Temga, șeful tribului Doui-Menia și îl somă pe acest foarte puternic nobil, să se ralieze marei cauze, pentru că numai astfel va putea scăpa de urgia lui Allah, el și tribul său, și de mînia răzbunătoare a lui Abd-el-Kader-ben-Sliman.

Informatorii sosiți de la Chechrell aduseră vești despre mersul pregătirilor în vederea ofensivei împotriva chleuchilor. Toate decurgeau normal, conform planului inițial.

În Chechrell, stăpînea legea și ordinea. În tabăra lui Si Ali-Ahmouch izbucnise o mică rebeliune, care fusese înăbușită în mod tradițional, printr-un cumplit măcel.

Mica Oom trimitea fiului său binecuvîntări și cîțiva trandafiri din grădină.

Le Roux constată cu nemărginită mulțumire că aparatul său se pune în mișcare. Lovitura dată prestigiului francezilor se răspîndi cu iuțeala fulgerului în toată țara, ca bubuitul unui uriaș pod prăbușit. Pierderile sale în raport cu cele pricinuite inamicului, erau neînsemnate. În schimb, pusese mîna pe o pradă bogată și pe material de război — mai ales puști, mitraliere și muniții îi căzuseră în mînă. Da, Allah era de partea lui. Soldații francezi luptau pentru viața lor, ofițerii pentru decorații și avansare. El și poporul său însă luptau pentru gloria lui Allah. În ziua unirii, Le Roux se urcă pe amvon. O mulțime imensă se strînsese, pentru a-l asculta, cu inima tremurîndă. Nu mai era pentru el doar Mehdi, ci căpetenia tuturor drept-credincioșilor. El dispunea de viața și averea lor. Era un adevărat sultan. Începură să murmure rugăciuni în numele lui. Le Roux le atrase atenția să continuie munca constructivă în vederea binelui colectiv și pentru fericirea țării. Pe urmă, deschise cartea sfîntă și citi din capitolul „Victoria", aplicîndu-și singur, fără pic de modestie, cuvintele Profetului:

„Arabii, care nu te vor însoți la bătălie, spune-ți-vor: Legați sîntem de averea și familia noastră, de aceea cere tu pentru noi îndurerare. Spune-vor cu limba, ceea ce nu se află în inima lor. Tu răspunde-le cu vorbele, care se află scrise în cartea Profetului: Cum aș putea avea putere în fața lui Dumnezeu asupra voastră? — Luptați cu ei sau întoarceți-vă la Islam. De vă veți supune, Dumnezeu vă va răsplăti, de vă veți întoarce însă fața de la El, după cum v-ați întors odată, vă voi pedepsi fără îndurare. Pentru că Allah e atotputernic și înțelept."

Le Roux își închise cucernic ochii: — Ah, Doamne! Nu ne lăsa pradă necredincioșilor, spre încercarea noastră. Și iartă-ne.

Doamne. Tu ești puternic și înțelept! — Mii de glasuri repetară ultima frază. Un murmur scăzut, profund, amenințător, umplu casa Domnului. Cucernicia mistică a Islamului plutea în văzduh, cucernicie care aurește fiecare acțiune — fie ea cît de neînsemnată — cu lumina divină. Că omul mănîncă, sau bea, sau merge, sau doarme, pornește sau păzește turma, se tîrguiește pentru bucățica zilnică de pîine, sau se războiește, sau moare — tot una e. Orice ar face, orice s-ar întîmpla cu el, Dumnezeu e de față. Fie că e norocos, fie că n-are noroc, fie că e sclav sau domn, cerșetor sau rege, sfînt sau soldat, pretutindeni și totdeauna îl împrejmuiește

Dumnezeul atoate cuprinzător, croindu-i destinul. Flăcările credinței lui nu se sting niciodată. Pînă și noaptea, glasul care atrage luarea aminte izbucnește deasupra cetății, pretutindeni, unde se adună drept-credincioșii și văzduhul vibrează argintiu:

— Veniți la rugăciune, copiii lui Allah! E mare Allah! — Acesta e Islamul, aceasta este cucernicia lui.

Avînd certitudinea că lumea aceasta nu este adevărata lor patrie și că nu vor rămîne de-a pururi aici, au față de viață o anumită resemnare. Nevoile lor sînt reduse. Trupul nu cere decît foarte puțin pentru a rămîne în viață și chiar acest puțin, ei îl reduc la minimum cu putință.

În ura lor împotriva necredincioșilor se amestecă și foarte multă compătimire. Zîmbesc îngăduitori la pretențiile fără număr ale roumilor, la suferințele lor imaginare, la setea lor niciodată potolită după plăceri și senzații noi, la nevoia lor permanentă de a-și avea nervii într-o continuă stare de tensiune, la patima lor pentru alcool și alte otrăvuri. Disprețuiesc profund morala fățarnică a europenilor. Cunosc numeroasele contradicții cuprinse în legile străinilor. În ochii lor, cultura europeană este în contradicție cu voința lui Allah și de aceea, tot ce vine de dincolo de mare îl socotesc păcătos și deșert.

Viața lor este alcătuită dintr-o continuă călătorie și peregrinare... Își străbat căile lor cu un pumn de curmale și un codru de pîine, iar dacă noaptea își găsesc un colțișor de odihnă pe o rogojină, sub un cort oarecare, mulțumirea lor nu cunoaște margini. Numele lui Allah le flutură neîncetat pe buze.

Bărbații Tell-ului, bărbații Bled-ului, bărbații deșertului — fie că sînt argați, sclavi sau fii de familii nobile — sînt legați unii de alții de un socialism natural și elementar. Statul lor a supraviețuit secole întregi, fără să fi suferit nici cea mai mică schimbare, în timp ce străinii, care se străduiesc să-i supună, au experimentat în statele lor civilizate toate formele de guvernămînt cu putință, fără să fi ajuns la liman. Ba, experiențele lor continuă, fără întrerupere.

Nimeni nu știa cînd și cum dobîndise Le Roux formidabila cultură pe care o avea. Trecutul lui era pentru toți un mister. Credincioșii erau convinși că se inspiră de-a dreptul din spiritul cel fără greș al lui Allah. Și cel care se îndoia cel mai puțin de aceasta, era el însuși.

XXIII

Era pe la mijlocul iernii. Pămîntul se întindea negru, cerul era acoperit de nori cătrăniți, care pluteau peste muriți, unde își deșertau conținutul. Oued-ul vîjîia înspumat în albia-i stîncoasă, văzduhul era posomorît, rece și înghețat. Fiecare ființă era zgribulită și pătrunsă de frig, pînă în măduva oaselor.

Zidurile kasbei erau negre și jilave. Răspîndeau un miros rînced, care pătrundea în toate curțile și încăperile. În Chechrell și dincolo de oraș, pămîntul exalta miresme de putreziciune. Femeile stăteau toată ziua ghemuite în fața unor cuptoare încinse și evocau suspinînd căldurosul și frumosul sud. Le Roux lipsea încă și în absența lui, zilele se scurgeau într-o monotonie severă. Părea că, fără el, pînă și orașul își pierduse sufletul.

Într-o dimineață, după lungi săptămîni întunecoase și aride, soarele răsări limpede și își concentră razele de foc asupra zidurilor amenințătoare, care se cățărau pe colină, asemenea Zidului Chinezesc. Soarele inundă terasele clădirilor și acoperișurile verzi ale moscheilor. În scurt timp, tonul mohorît și cenușiu al orașului se topi, dînd loc unei scînteieri aurii, de parcă cineva ar fi ridicat de pe el un văl cernit. Valea și colinele începură să aburească. Fîșii lungi și șerpuitoare de ceață se tîrau deasupra pămîntului. Bătrînii erau de părere că iarna se sfîrșise. Întîi se uitară spre miazănoapte, către piscurile înzăpezite ale Atlasului, apoi către miazăzi, spre .contururile moi și dulci ale Imiter-ului. Da, sosise primăvara! Vîntul se întorsese. O căldură regeneratoare plutea prin văzduh. După cîteva zile senine, oamenii uitară iarna și în timp ce în miazănoapte viscolele bîntuiau încă, la Chechrell și în imediata lui apropiere mireasma trandafirilor îmbălsămau văzduhul.

Renée însă nu află consolarea nici în această reînviere a anotimpului. O tristețe adîncă o cuprinsese. Fața ei devenise de o paliditate aproape străvezie. Pleoapele i se îngreuiaseră și pe trupu-i subțiat, numai sînii rămăseseră pietroși și rotunzi, de parcă ar fi fost cupe pline cu amărăciune și îngrijorare. Avea senzația, de parcă ar fi îmbătrînit îngrozitor, de parcă toată viața ei de pînă acum ar fi fost pentru totdeauna îngropată... undeva, în marginea drumului, ca ostașii aceia francezi, uciși mișelește, pe Șoseaua Roșie. Niciodată nu se va mai deștepta în ea, eul de altădată. Și, dacă pînă acum întîmplarea lor i se părea un accident oarecare,

de astă dată părea să descopere degetul lui Dumnezeu. În această convingere, toate gîndurile ei luară o neașteptată întorsătură. Cîteva rochii deveniseră inutilizabile și, de teamă de a nu rămîne într-o bună zi fără să aibă ce îmbrăca, o rugă pe Sit-el-Koll [1] Fatima să-i găsească ceva de îmbrăcat. Făcu un adevărat negoț de schimb, dîndu-și obiectele de toaletă pentru rochii sau veșminte de mătase și lînă. Zuhra îi arătă cum trebuiau purtate aceste veșminte. Numai Halima nu-i acordă nici un sprijin. Soția favorită încă nu se împăcase cu prezența ei în harem. Continua s-o socoată o intrusă care venise aici pentru a-i tulbura liniștea și a periclita armonia căminului. Nici mica Aisha nu era mai bună ca mama sa. Renée simțea și ea că o prăpastie de netrecut o desparte de lumea care o înconjura, deși izbutise să afle multe din tainele și intimitățile vieții femeilor arabe. În ceasurile lungi — cînd femeile stăteau ghemuite lîngă foc, încălzindu-și mîinile și picioarele împodobite cu brățări — stătea și ea la rînd cu ele, îmbrăcată la fel cu ele, încercînd să scape de sentimentul de singurătate, care o însoțea pretutindeni. Începu să le povestească viața ei petrecută în orașele Africii de Nord, Burgundia și la Paris, despre femeile, ba, chiar despre propriile ei gînduri, cu o atît de cinstită sinceritate și simplitate, încît era convinsă că inima acestor femei nu va mai putea rămîne zăvorîtă în fața ei. O ascultau cu luare aminte, îi puneau întrebări cu totul deplasate și tulburătoare, plescăiau cu limba, surprinse. De cum rămînea însă singură, simțea răceala și indiferența cu care se purtau acele femei față de ea. Un singur lucru le deștepta invidia și respectul: Renée simboliza în ochii lor acea libertate desăvîrșită, care numai bărbaților le este permisă. Da, Renée avea uneori impresia că surprinde în ochii lor o expresie rugătoare..

Primele zile de primăvară provocară o neașteptată agitație printre femeile din harem. Se părea că razele magice ale soarelui le-ar fi deșteptat la o nouă viață. Bătrîna, care în absența lui Le Roux, se purtase ca o tirană, renunță la veșnica pîndă. Glasul ei uscat, strident, totdeauna acru, se auzea mai rar. Uneori părăsea chiar casa, pentru a face un drum misterios, fără să-i pese ce fac între timp Halima, Aisha, Zuhra, Asma și sclavii. Halima trăia din zi în zi mai liberă. Nu mai avea nici o rezervă în felul de a vorbi și aproape că toate cuvintele ei, erau o mascată sau o fățișă invitație la

[1] Stăpîna tuturor.

iubire. Renée rămase uluită de dibăcia cu care Halima izbutea să-și canalizeze instinctele erotice și i se păru cu desăvîșire inutil să opună instinctelor ei coapte precepte de ordin etic.

Într-o seară, urcă scările care duceau pe terasă, unde dădu peste Halima și Zuhra, care se plimbau la braț, cu șoldurile legănate voluptos și ritmic. Ochii și dinții lor scînteiau, glasul le era răgușit de dorință. Renée le privi cîteva minute, fără să fie văzută. Se apropiară de balustradă și se aplecară peste ea. Trupurile lor deveniră și mai zvelte, mai cambrate. Apoi își ridicară vălurile și începură să scuipe un grup de bărbați, care poposiseră în curte, lîngă zid. Îndată ce bărbații priviră în sus, ele își acoperiră o parte a feței. Dar, în loc să se retragă, legară o convorbire trivială cu bărbații, excitîndu-i cu oferte amoroase și le spuseră că sînt, desigur, eunuci, pentru că altminteri s-ar cățăra pînă la ele, pe zid... Le făceau gesturi lascive, pentru ca în același timp să-i potolească cu disprețul și rîsetele lor. Renée simți o mînie neașteptată, la auzul rîsetelor lor răgușite. Amintirea lui Le Roux o străbătu dureroasă. Tuși tare și străbătu terasa, încercînd să pară cît mai naturală. Halima însă nu se încrezu în expresia de nevinovăție de pe chipul ei. Încet, cu șoldurile legănate, cu o expresie rece și vulgară în priviri se apropie de Renée și, năpădită de o subită furie, o pofti, cu cuvinte vulgare, să părăsească îndată terasa. — O clipă, Renée simți că o cuprinde și pe ea mînia oarbă. Își deschise gura, ca să-i atragă Halimei atenția asupra obligațiilor sale de soție, dar se răzgîndi și fără să scoată o vorbă, coborî încet în grădină.

Acolo, se gîndi mai mult la cele văzute și ajunse la concluzia că indignarea ei nu era provocată din jignirea pe care i-o adusese Halima, cît de umilința lui Le Roux, care era departe. Ciudat, ce des se gîndea la omul acela! Adeseori, cînd kasba răsuna de faptele lui eroice, avea impresia că îl vede în fața ei, călărind pe calu-i roib, sub faldurile steagului verde, cu trei stele argintii.

Deodată, pași ușori o treziră din gîndurile care o furaseră. Era Aisha, care venise să se intereseze de mama sa.

— Roumia, unde e Oom?

— Pe terasă. Nu te duce însă acum la ea, Aisha. Vino, stai mai bine lîngă mine.

Aisha plescăi din limbă: — Tțțț...! — Nu voia să se așeze lîngă roumia și Renée știa că ar fi fost zadarnică orice încercare de a o convinge. Cu siguranță că ar face tocmai contrariul. Era o mică ființă, care nu cunoștea piedici morale.

Uneori, îi povestea visele ei. Visul ei favorit era că o răpește un călăreț. Bărbatul călărește semeț, în față, și pornește cu o viteză sălbatică din această temniță... În jurul lor, șuieră gloanțele... răpitorul ei o apără, se luptă pentru posesiunea ei și, apoi o iubește... o iubire violentă, nebună, pierdută, sub palmieri și într-un palat scînteietor, unde ea va fi regina iubirii și amanta, în înțelesul integral al cuvîntului... În ciuda înclinațiilor ei vinovate, Renée simțea o atracție deosebită pentru această copilă pe jumătate sălbatică, față de forța și fantezia căreia, toate iubirile fiicelor europene păreau palide și anoste.

Uneori, îi venea gîndul s-o învețe lucruri înalte și nobile. În curînd își dădu însă seama, că orice încercare de acest fel, era zadarnică. Cum ar fi putut-o convinge pe această mică păgînă, de esența sufletului?

Aisha se uită iscoditoare în jur, pentru a vedea dacă sînt singure. După ce se convinse că nu se află nimeni în jur, se ghemui lîngă Renée, își ridică veșmîntul. Renée văzu surprinsă că avea legată de coapsă o bucată de pîine. Aisha îi explică, spre uluirea străinei, că dacă o arabă dorește copii, trebuie să poarte pîine legată în acea regiune a corpului, pînă cînd pîinea va fi foarte murdară. Atunci trebuie încălzită la foc și mîncată, fără să bea ceva după ea. Pe urmă, trebuie să se culce: — Noaptea îți va fi foarte sete. Vei cere și în somn apă. Pe urmă vei vedea în vis un bărbat, care îți va întinde un ulcior. Bărbatul acela te va răpi. Ah! Ca boabele de struguri pe ciorchini, atît de mulți vor fi bărbații care mă vor iubi!

Fraza aceasta suna de parcă ar fi fost rostită de Halima.

— Aisha, spuse Renée, dacă m-ai asculta, te-aș iubi ca pe surioara mea.

— N-ai putea mai bine să-ți cauți un iubit și să-mi găsești și mie unul? — răspunse Aisha.

În clipa aceea, micul Mohammed intră în grădină. Aisha își orîndui în grabă haik-ul [1]. Mohammed se apropie, se opri cu picioarele desfăcute și prinse să o examineze pe Renée, cu un aer de tiran. Apoi îi porunci Aishei să plece. Fata sări în picioare și fugi pe terasă. Voci stridente, certărețe, se auziră de sus. Cineva o lovea pe Aisha. După puțin, fata coborî și se rezemă pe zid. Apoi începu să plîngă, miorlăind.

[1] Îmbrăcămintea

— Roumia, spuse Mohammed, tata a alungat poporul tău din țara noastră!

Își scoase din brîu pumnalul de tuareg și îl azvîrli spre Renée, în așa fel, încît se înfipse la cîțiva milimetri, de capul fetei, în trunchiul unui copac.

— Mohammed, ți-am mai spus că jocul acesta este periculos. Dac-ar afla, tatăl tău te-ar pedepsi pentru el.

— Tata taie capul străinilor.

— Da, dar cu mine n-o face...

— O să-l rog să mi te dea de nevastă...

Renée îl găsi îndrăcit de obraznic și îndrăcit de frumos.

— Vreau o soție albă, — continuă băiatul. — Vreau să am fii albi. Rasa albă e mai bună. Fiecare băiat de sultan ar trebui să fie alb. Oamenii cu pielea neagră sînt sclavi.

— Cine ți-a spus acestea?

— Acesta este adevărul, strigă Mohammed, categoric.

Renée se uita pe furiș la Aisha. O impresiona neplăcut plînsul fetei. Nu putea suporta să vadă pe cineva suferind. Era evident, că Halima își bătuse fiica. Astfel că se ridică, apropiindu-se de Aisha, cu scopul de a o mîngîia. În același timp însă, simți dorința de a-l subjuga pe micul Mohammed și de a-i stăpîni gîndurile și voința. După ce se convinse că nimeni n-o vede, cuprinse repede grumajii băiatului și îl sărută pe buze. Băiatul roși violent și șopti cu glasul aproape înfrînt:

— Roumia!

— Vino, să vedem ce are Aisha!

Mohammed o urmă. În ochii săi, expresia neașteptatei fericiri se amesteca cu conștiința păcatului săvîrșit.

Aisha însă refuză să se lase consolată. Se apără cu unghiile și cu dinții, împotriva oricărei încercări de apropiere. Numai cînd Renée îi făgădui să-i citească povești din cărțulia cu poze, se mai liniști puțin.

Renée îi duse pe cei doi copii într-un colț umbrit al grădinii, unde le spuse s-o aștepte pînă se întoarce. Apoi se grăbi să le aducă Noul Testament. De cîte ori avea prilejul, le povestea istoria lui Iisus, în timp ce se prefăcea că le citește, pentru că altminteri n-ar fi ascultat-o. Numai cărțulia frumos legată și cu numeroase poze avea efect asupra lor.

Le vorbi cu glasul ei cald și insinuant despre nașterea lui Iisus. O priveau amîndoi îngînduranți, ca niște copii care ascultă povești. Povestirea ei nu avea nici o înrîurire asupra lor, pentru că un singur Dumnezeu exista pentru ei. Renée

simțea adeseori prăpastia de netrecut dintre religia ei și preceptele Coranului. Și, totuși, nu se deschideau oare tocmai aici posibilități nelimitate pentru o franceză? Oare cei ce cunosc adevărul, nu au obligația sfîntă de a-i lumina pe ignoranți?

— Mai povestește, roumia!

Le povesti despre regele Irod și măcelărirea pruncilor din leagăn. După ce sfîrși, Aisha sări în picioare. Da! Va alerga imediat la Asma, să-i povestească că profetul roumilor s-a născut într-o iesle și n-a avut alt tată decît pe Dumnezeu.

Mohammed rămase locului. Își așezase șapca în brațe, înfășurîndu-și o buclă în jurul degetului. Apoi se uită tulburat la Renée și îi spuse că nici o femeie nu poate fi mai frumoasă ca ea. Niciodată nu se va uita la altă femeie, ci se va gîndi mereu numai la ea și, de îndată ce va mai crește puțin, o va lua cu siguranță de soție. Într-o bună zi, tatăl său va ajunge rege, ba chiar el, Mohammed, va fi rege, iar Renée va fi atunci regină și va ști mult mai multe decît oricare femeie berberă sau arabă. Își va instrui poporul la lucruri mari și noi, fericindu-l...

Renée se sperie de violenta pasiune, pe care o deșteptase în inima băiatului. Ochii lui blînzi și buni, în care plutea aceeași tristețe stranie, ca în ai tatălui său, o fixau plini de dragoste și respect. Îi făgădui, pe tot ce avea mai sfînt, că niciodată nu-și va azvîrli către ea pumnalul, ci îl va împlînta în inima acelora, care se vor încumeta să-și arunce ochii asupra roumiei. Renée poate fi sigură de fidelitatea lui. Dar, înainte de toate: cea mai severă discreție! Nimeni nu trebuie să afle de iubirea lor!

XXIV

În noaptea aceea, Renée nu putu adormi. Era întinsă în așternut și își asculta ritmul înfierbîntat al sîngelui. În singurătatea ei, căuta să se consoleze, evocînd imagini de demult. Era atît de copleșită însă de actualul ei mediu, încît numai gînduri sumbre și mohorîte îi pătrundeau în creier. Gîndurile ei roiau neîncetat în jurul acestei aventuri marocane, fără să găsească un răspuns satisfăcător la întrebarea „de ce?“

Gîndurile ei erau împărțite între tatăl său și Le Roux. Amîndoi stăruiau în mintea ei și trăiau o viață intensă, copleșitoare. Singurul subiect de conversație în kasba îl alcătuiau faptele de arme ale lui Le Roux și victoriile lui

găsiră un amplu ecou în sufletele primitive. Renée deplîngea soldații francezi, pentru că, fiind fiică de ofițer, avusese totdeauna pentru ei cele mai alese aprecieri. Își aduse aminte de un mare banchet, din epoca războiului rif, la care participase și tatăl său. Cu cupa de șampanie în mînă, generalul ținuse un discurs, în care atacase punctul de vedere al ministrului care vorbise înaintea lui, spunînd că „Franța își va continua politica blajină, față de indigenii țării". Renée își amintea aproape textual de discursul generalului: „Toate măsurile luate de noi în Maroc, pînă azi, s-au dovedit neîndestulătoare. Adversarul și-a format despre noi părerea că ezităm, că vrem să cîștigăm timp, pentru că au impresia că ne găsim la un impas. Întreaga noastră politică este greșită. În războaiele coloniale, adversarul trebuie să fie convins din prima clipă de forța noastră nimicitoare. Orice ezitare este condamnabilă. Trebuie să dispunem de forțe îndestulătoare, pentru ca îndată după prima ciocnire, adversarul să fie bătut. Nu este suficient să-i spulberăm nădejdea unei viitoare victorii. Nu! Trebuie să-i răpim orice posibilitate de apărare. Un astfel de adversar va spera mereu în taină, că ar putea avea mai multe șanse, cu un alt prilej. Aceste speranțe trebuie odată pentru totdeauna stîrpite în fașă, pentru că ele alimentează nesfîrșitele rebeliuni, încurajîndu-i să păstreze o atitudine de frondă față de stăpînire... Este de la sine înțeles că, în sufletul unui popor barbar, focul urii arde mai mult timp și într-o bună zi poate incendia totul".

Cuvintele tatălui său i se păreau acum crude și neîndurătoare. Își pierdu deodată încrederea în infailibilitatea patriei sale și o îngrijorare profundă, tainică, începu să-i macine inima.

Renée se sculă în toiul nopții. Lumina lunii o ademeni în grădină și pe terasă. Vîntul cald și îmbălsămat îi dezmierda buclele. Respiră adînc aerul tare, aromat, în care mirosul pămîntului în plină primăvară și parfumul trandafirilor se amestecau cu miros de cămile, cai și oi. Un nor plin atîrnă deasupra ei. În țara aceasta toate păreau uriașe. Munții, văile, platourile — toate erau mari și înfricoșătoare. Își aduse aminte că acestea i se potriveau lui Le Roux, care în gîndurile ei îmbrăca acum proporții legendare. Ce păcat că era adversarul Franței, își spuse fata cu o căldură lăuntrică, pe care încă n-o cunoștea. Deodată, auzi voci apropiate. Se ascunse după un zid și zări silueta unui bărbat, care străbătu terasa, însoțit de o femeie. Auzi vocea șoptitoare a Halimei. Bărbatul

se agăță mut de o funie, care atîrna de zid și se lăsă în adîncime. Peste cîteva clipe, Halima desfăcu nodul funiei și o azvîrli după bărbat. Apoi părăsi în grabă terasa. Șoldurile i se legănau ademenitoare în mers. Brățările din jurul gleznelor foșneau. Zîmbea cu buzele strînse, cu o expresie de sumbră mulțumire pe față.

XXV

În timpul absenței lui Le Roux, de Sonloup tînjea în temnița barbară a kasbei. Firicelul de lumină, care pătrundea rareori în bezna temniței, cădea asupra unui bărbat, care nu mai purta decît foarte puține lucruri ce puteau aminti un general francez. Semăna mai curînd cu o stafie de la Verdun, care, părăsindu-și mormîntul și rușinîndu-se de goliciunea ei, îmbrăcase un pantalon rupt, o manta ofițerească găurită de schije și, de dragul glumei, își trîntise în cap o caschetă boțită de general. Pielea lui împrumutase culoarea pămîntului, mîinile și picioarele erau acoperite de un strat de murdărie. Privirile, odinioară atît de semețe și de limpezi, erau tulburate de febră.

Încheieturile îi erau încătușate în lanțuri grele, astfel că i se iritase carnea și oasele deveniseră vizibile. Respira mereu aerul acela cald, umed, impur, pe care îl infectau cu microbi și mirosuri acre de sudoare cei două sute de deținuți politici, cîți se vestejeau în fundul acestei oribile temnițe.

În timp ce deținuții ceilalți erau îngrijiți și hrăniți de rudele pe care le aveau — li se îngăduise să vină zilnic la ușa celulei și să vîre mîncare și apă prin deschizătura pătrată — de generalul francez nu se interesa nimeni în afara unui paznic, care-l trata cu atîta ură, cum se obișnuia numai în Insula Dracului sau la Cayenne.

De Sonloup știa că ajunsese în ultimul grad de mizerie fizică și morală. Căută însă să-și accepte noua situație cu indiferență și cu o îndîrjire aproape supraomenească. Nu-și pierduse răbdarea într-un viitor mai bun. — Într-o bună zi, vor veni băieții! — își spunea el neîncetat.

Trecură însă săptămîni și „băieții" nu sosiră. Încetul cu încetul, presentimentul catastrofei inevitabile puse stăpînire pe dînsul. Deznădejdea lui se transformă aproape în demență. Simți că puterea de rezistență îl părăsește. Se pomeni de cîteva ori, vorbind cu voce tare. Trupu-i chinuit era cuprins uneori de groază. Membrele îi ardeau ca focul și, pentru a se convinge că mai e în viață, comanda unor regimente imagi-

nare, făcea instrucție cu un batalion așa cum învățase în anii săi mai tineri. Apoi se ruga deznădăjduit la Sfînta Fecioară și lui Dumnezeu...

Undeva, în apropierea lui, tînjea un deținut, care reușea să-l exaspereze. Nu știa exact unde se află omul acela, dar îi auzea glasul, gemetele nesfîrșite și rugăciunile fierbinți. În cele din urmă, de Sonloup se răsti la el, să tacă.

— Străine! Tu ești roumi. Te aud după glas! — sună răspunsul. — Aici zace Ibrahim el Hadj și îndură toate chinurile iadului, pentru că refuză să slujească alt stăpîn, decît pe atotputernicul Allah. Blestemat fie Abd-el-Kader-ben Sliman, care s-a făcut singur pașă.

De Sonloup se prăbuși pe podeaua murdară și, ca un cîine rănit, începu să-și lingă rănile. Zări, deodată, o rază de lumină. Își ridică privirile. Urma oare o nouă încercare pentru el?

Auzi că pe coridorul din fața celulelor zăngăne lanțuri. Lanțurile acestea se mișcau, de cîte ori se ivea cea mai mică rază de lumină. Întocmai ca la grădina zoologică, cînd se aduce hrana. Lumina alunecă prin fața celulei generalului, apoi se opri și se întoarse. Deodată, gratiile de la ușa lui fură întunecate de o față lipită de ele și un glas strident, uscat, îi strigă: — Rabaoui! — De Sonloup își îndreptă ținuta. — Rabaoui!

Se ridică, se apropie de ușă și zări un braț, apoi o mînă, care îi întinse o legăturică. Era o mînă de femeie — o mînă foarte bătrînă, tremurîndă. Luă legăturica. I se păru foarte grea. Brațul dispăru, dar în clipa următoare reapăru din nou. De astă dată îi întindea un ulcior de argilă. De Sonloup bău cu nesaț. Apă de fîntînă, aromată cu petale de trandafir! Ochii i se umplură de lacrimi. După ce își potoli setea, își ridică privirile. Samariteanca milostivă dispăruse și odată cu ea și raza de lumină. Se așeză și desfăcu legăturica. Cînd simți aroma pîinii proaspete și a cărnii fripte, inima i se umplu de recunoștință. Stătu mult pe gînduri. Cine putea fi misterioasa vizitatoare? Să fi fost o sclavă, pe care fiica sa i-o trimisese? Poate că Renée izbutise în cele din urmă să găsească un mijloc de a coresponda cu el. Căută printre merinde, în speranța de a descoperi cîteva rînduri, un mesaj, un semn de la Renée. Căută ziua întreagă, prin întuneric, fără să găsească însă nimic.

În acest timp, o bătrînă — înfășurată în cele mai vechi și mai murdare haine, cu fața acoperită de un văl des —

părăsi kasba printr-una din porțile de miazănoapte și trecu șontîc într-una din ulițele învecinate, unde se pierdu în forfoteala dughenelor cu alimente.

A doua zi, se întoarse devreme, aducînd o nouă legătură. Gărzile o lăsară să treacă. Intră în curtea interioară, unde — de-a lungul zidurilor, stăteau ghemuite sute de astfel de ființe mizere, în cea mai mare parte femei, care așteptau să le vină rîndul, ca să poată coborî la celule, pentru a-și vizita membrii familiilor lor. În taină, se aflau în mulțimea aceea și femei nobile, soții de caizi și șeici din ținuturi îndepărtate, care veniseră la Chechrell, pentru a le aduce soților și stăpînilor lor alimente. Multe din ele se văicăreau în gura mare. Unde era pașa și legendara lui dreptate? Pînă cînd vor mai trebui să tînjească bărbații lor pe fundul temniței? Oare nu sînt gata cu toții să se supună pașei?

Pașa însă rămînea nevăzut.

Fatima se amestecă și ea în mulțime, așteptînd să-i vină rîndul. Văicărelile femeilor și acuzațiile rostite împotriva pașei, îi sfîșiau inima. Nu îndrăzni însă să scoată nici un cuvînt întru apărarea celui absent. Allah! Ce s-ar întîmpla dacă cineva ar descoperi că Sit-el-Koll așteaptă în mulțime! Hassan, păzitorul, fusese cumpărat de ea. Dar, încă înainte de întoarcerea lui Abd-el-Kader, pe lîngă bani, Hassan va mai primi o ulcică de cremă de migdale — o cremă care îl va amuți pentru totdeauna. Vor mai gusta din ea și alții, servitorii haremului ei. Vor primi și ei din crema de migdale. Între cei aleși, figura și Fiena, sclava, care în Medina îi ajuta într-o casă veche să se travestească în cerșetoare. La fel și Nassr, eunucul, proprietarul casei sărăcăcioase, unde se întîmpla această operație. Toți aceștia vor trebui să guste din crema dulce de migdale, pentru ca nu cumva Abd-el-Kader să afle vreodată, că micuța Oom hrănise și îngrijise un deținut bolnav din subteranele jilave ale kasbei.

Hassan se plimba semeț prin fața vizitatorilor, care așteptau ora vizitei. Era surd la toate văicărelile. Numai cînd vreunul din ei sărea în picioare, într-un subit acces de furie, îl amenința și îl copleșea cu înjurături. Pe cei care făceau gălăgie prea mare îi alunga din curte și, într-o noapte, îi lăsă în fața porților închise, în timp ce soții lor se ofileau în subterane, de foame și sete.

În timp ce se succedau cu repeziciune aceste scene violente, Fatima se strecură încet înainte. După patru ore de așteptare, îi veni rîndul, împreună cu alte trei femei, să

coboare în temniță. Cu cît se apropia de celula lui de Sonloup, cu atît devenea mai emoționată. De cînd se convinsese că el era „Shack"-ul tinereții sale, trăia într-o permanentă stare de tensiune și în ceasurile în care aștepta să-i vină rîndul să coboare în subterane, se cufunda în cele mai dulci amintiri. Bărbatul acela fusese cu totul altfel decît toți ceilalți și Fatima cunoscuse cîțiva, deși — în afară de ea — nimeni nu știa acest lucru. Trăise multe clipe periculoase și emoționante, cînd își simțise bătăile inimii accelerîndu-se — toate acestea însă nu fuseseră decît clipe trecătoare. Numai sentimentele ei pentru „Shack" rămăseseră întregi pînă astăzi, nedeformate și neslăbite de colții vremii. Și mila adîncă pentru el o determină să înfrunte voința pașei și planul său politic, de a slăbi nu numai rezistența morală a generalului, ci și de a-i șubrezi sănătatea. Pașa voia ca, în eventualitatea că s-ar mai întoarce vreodată în Franța, generalul să constituie prin înfățișarea sa o pildă vie a destinului care îi așteaptă pe europenii încăpuți în mîinile lui Abd-el-Kader. Pe lîngă toate acestea, pașa simțea o nemăsurată satisfacție pentru faptul că putea să răzbune o parte din nenumăratele suferințe îndurate de poporul său, pedepsind pe unul din reprezentanții de seamă ai națiunii franceze.

Deși micuța Oom știa toate acestea, nimic n-o putea împiedica de la vizitele secrete în subteranele kasbei.

În ziua aceea, aduse atîta mîncare lui de Sonloup, încît pînă și trei soldați s-ar fi săturat. Cînd generalul luă legătura, mîna lui tremura mai tare decît a femeii. Așeză pe lespede, lîngă ușă, legătura, apoi își lipi strîns fața de gratii. Zări chipul voalat al vizitatoarei.

— Oricine ai fi, vreau să știi că un francez știe să deosebească binele de rău, și dacă disprețuiește răul, știe să prețuiască binele. Ai făcut mult pentru mine și inima mi-e plină de recunoștință. N-ai vrea să faci și mai mult pentru mine și să-mi spui dacă fiica mea, te-a trimis la mine?

Niciodată, pînă acum, de Sonloup nu vorbise atît de curgător araba. Femeia clătină capul. — Tțț — ciripi ea după văl. Prin deschizătura de două degete a vălului, generalul nu-i vedea decît ochii negri, scînteietori. — Tțț!

Fața lui de Sonloup se descompuse în rînjetul acela oribil, cu care obișnuia să-și exprime dezamăgirea.

— Roumi, — vorbi glasul strident al femeii, — să nu crezi că toate faptele bune, pe care le-ai săvîrșit în viață ți-au fost uitate. Aceasta este răsplata pentru ele. Pari foarte bolnav.

Toate acestea însă vor trece. Dacă te supui poruncilor lui Abd-el-Kader, vei fi fericit ca floarea în cîmp. Niciodată însă să nu-i spui, că o femeie te-a hrănit și adăpat, pentru că te-ar chinui de moarte, dacă ai face-o.

— Vii din casa lui Abd-el-Kader?

— Tțț! Tțț! N-ai voie să pui întrebări.

Tuși încet, se uită în dreapta și stînga, apoi întrebă:

— Suferi?

Glasul ei părea complet schimbat. Căldura care era în el, trezi în de Sonloup o neobișnuită simpatie pentru necunoscută.

— Dacă sufăr? Da.

— Te compătimesc, — șopti femeia de după vălul ei.

Respirația ei atingea fața lui de Sonloup.

Bărbatul simți deodată că sîngele îi gonește prin vinele-i bătrîne.

— Văd că ești bolnav și că lanțurile sînt prea grele pentru tine. Mîine îți voi aduce doctorii!

— Doctorii? Ah, adu-mi o singură rază de soare. Numai o singură zi aș vrea să ies de aici, să respir cu nesaț aerul proaspăt.

— Tțț! Tțț!

Sidi Ibrahim își înălță iar glasul plîngăreț. — Allah-el-Akbar! — Pe coridor, se auziră lanțurile zornăind. Fruntea lui de Sonloup fu acoperită de sudoare. În imediata apropiere se auzi tusea lui Hassan. Vizitatoarea se făcu nevăzută, fără a mai scoate vreun cuvînt.

De Sonloup căzu jos și strînse la piept legătura, pe care i-o adusese femeia. Credea că visează...

XXVI

Șaptesprezece zile la rînd, de Sonloup primi regulat de la samariteanca necunoscută, hrană și apă. Femeia sosea totdeauna la aceeași oră și generalul se obișnuise într-atîta cu vizitele ei, încît cu mult înainte de sosirea ei, se rezema de ușa masivă, apuca cu amîndouă mîinile zăvorul medieval și își lipea fața de gratii, pentru a descoperi cu o clipă mai devreme silueta vizitatoarei. Rațiile pe care i le aducea bătrîna, erau mai mari decît ar fi trebuit pentru liniștea foamei lui. Resturile alimentelor le azvîrlea în coridor, pentru ca șobolanii și insectele să-i dea un timp pace. Uneori, cîte o umbră de deținut aluneca prin fața ușii, pentru a fura din resturile azvîrlite șobolanilor.

De Sonloup descoperi într-o traistă o sticlă mare cu untdelemn tămăduitor. Își unse rănile cu el. Ceasuri întregi uleiul acesta îl arse, ca plumbul topit. Treptat însă, durerea de la început cedă și o plăcută alinare îi luă locul. Peste puțin, uleiul miraculos îi răcori rănile și prin mirosul său pătrunzător, alungă șobolanii și insectele.

Încă nu știa cine era bătrîna. Vizitele ei erau foarte scurte. Niciodată nu vorbea prea mult.

Cînd, în ziua a șaptesprezecea, Fatima veni iar, de Sonloup o reținu lîngă ușă. Îi prinse mîna, strîngînd-o ușor, apoi o trase mai aproape de deschizătură și o rugă să-i arate fața. Drept răspuns, femeia își acoperi și mai strîns fața cu vălul.

— Ttț! Ttț! Răspunsul acesta nedumerit putea însemna multe. De astă dată, deși nu era mai tare ca zgomotul făcut de chibrit cînd se aprinde — exprima, hotărît, o teamă nelămurită.

— Ai făcut atîtea pentru mine. De ce nu vrei, în sfîrșit, să-mi arăți fața! — Este cu siguranță fața unui înger.

— Ttț! Ttț!

Femeia își retrase în grabă mîna.

— Te-aș ruga să-mi spui cel puțin numele și motivul pentru care ești așa de bună cu mine.

— Ttț! Ttț!

— Dă-mi prilejul să te răsplătesc pentru bunătatea ta. Ai spus-o tu singură, că voi fi în curînd ca floarea în cîmp. Și dacă va sosi clipa aceea, te voi răsplăti împărătește. Trebuie să știu cine ești și de unde vii?

I se păru că vorbele lui prietenești o mișcă adînc pe femeie.

— Cînd vei fi din nou asemenea florilor pe cîmp, fii bun cu arabii, — răspunse ea încetișor.

— Nu pot fi bun cu dușmanii mei. Aș vrea să fiu însă bun cu tine, pentru că ești frumoasă și te iubesc.

— Ttț, — se auzi răspunsul dezamăgit al necunoscutei.

De Sonloup crezu însă, că tonul acesta de dezamăgire se datorește timidității și emoției. Și bărbatul — pe care soarele african îl ucisese aproape cu desăvîrșire — se trezi din nou într-însul. Ar fi vrut să spargă ușa care-l despărțea de femeie.

Se crispă de gratiile ferestruicii și abia putu să-și stăpînească pornirea de a nu smulge vălul de pe fața femeii.

— Ttț!

Femeia se întoarse și dispăru. De Sonloup trase o înjurătură.

În noaptea aceea, își dădu sufletul vecinul său de temniță, onorabilul Sidi Ibrahim-el-Hadj. Ultimul Allah-el-Akbar se stinse pe buzele lui, transformîndu-se într-un horcăit de moarte. Ultimul oftat începu pe un ton ridicat, de cîntec, ca să se sfîrșească adînc, într-un murmur deznădăjduit. Puținele rude, care-i rămăseseră credincioase pînă la urmă, transportară, în toiul nopții, cadavrul.

XXVII

Biroul de informații al pașei primi știrea reîntoarcerii apropiate a lui Abd-el-Kader. Toți cei patruzeci de mii de locuitori al Chechrel-ului aflară, într-o oră, îmbucurătoarea veste. Parcă un curent electric ar fi străbătut cetatea. Și Omar și Sidi Youseff adunară toți oamenii disponibili și porniră către Djebel Imtras, întru întîmpinarea victoriosului Abd-el-Kader.

Cînd Fatima fu informată de reîntoarcerea fiului său, o expresie dureroasă i se ivi în ochi. S-a sfîrșit cu vizitele secrete în temniță! Se apucă fără întîrziere să prepare crema de migdale. Fiena, sclava neagră, cu buza despicată, îi ajuta, fără să bănuiască destinul ce-o aștepta.

Cînd Fatima îl vizită pentru ultima oară pe roumi, inima ei era cernită de mîhnire. O mustra conștiința. Certitudinea că, în urma cremei de migdale, se vor prăpădi încă înainte de apusul soarelui doi sau trei oameni, o lăsa rece. Pentru ea, sclavii, temnicerii și eunucii erau ființe lipsite de importanță. I se părea însă insuportabil gîndul că Abd-el-Kader își trata propriul tată ca pe cel mai crîncen adversar, pricinuindu-i dezamăgiri și suferințe, supunîndu-l la torturi grele și umilindu-l, călcînd astfel poruncile lui Allah. Păcatul îngrozitor pe care Abd-el-Kader îl săvîrșea, fără să-și dea seama, o înnebunea aproape pe Fatima. Se temea de răzbunarea lui Allah. Era sigură că Allah îi va pedepsi fiul pentru acest păcat de moarte.

Ea, Sit-el-Koll, era pricina tuturor nenorocirilor. Își simțea genunchii tremurînd, la gîndul că Abd-el-Kader ar putea descoperi, într-o zi, cu ce se îndeletnicise în timpul absenței lui. Pedeapsa lui Allah plutea deasupra capului ei. Ce să facă?

Umplută ca o păpușă, tîrînd după ea prin noroi haikul murdar, în care arăta ca ultima femeie de stradă, Fatima părăsi pe furiș căsuța din partea inferioară a Medinei, proprietatea eunucului Amru și porni să străbată greul drum

care ducea la temniță, după care se întorcea pe căi ocolite în kasba. Deși vălul des și umplutura de sub veșmînt o făceau de nerecunoscut, trăia într-o permanentă frică, ca nu cumva vreun duh rău să-i șoptească cuiva la ureche: „Iată, colea merge Lalla Fatima!“

Hassan, căpetenia temnicerilor, nu-i cunoștea identitatea. Crezuse de la început povestea pe care i-o debită femeia, că este mama unuia din negustorii de la Souks. Fiul ei se dusese la război și îl visase călărind pe o cămilă. Aceste visuri însemnau o moarte sigură. Consultase deci augurii, privind viitorul într-un vas cu apă, în care fusese spălat în prealabil cadavrul unui copil și spiritele îi șoptiseră că, dacă vrea ca fiul ei să se întoarcă teafăr din război, trebuia să îngrijească pînă la revenirea lui Abd-el-Kader de generalul străin închis în temnițele kasbei.

Hassan se purtă în ziua aceea mai brutal ca alteori. La început refuză categoric s-o lase să intre, deși femeia îl făcu să înțeleagă, că Sidi Omar și toți războinicii plecaseră călări, în întîmpinarea pașei. Hassan o împinse; femeia îl copleși cu blesteme și înjurături, numindu-l ucigașul fiului ei. Bărbatul își pierdu răbdarea și o amenință că o va duce în fața kadiului. Femeia îi strecură atunci în palmă cinci duros [1], la care Hassan se liniști ca prin farmec. Femeia îi făgădui că, de-o mai lasă încă o singură dată să coboare la celula generalului francez, mîine îi va mai da cinci arginți și un ulcior cu cea mai bună cremă de migdale. Promisiunea aceasta își făcu efectul. Urmat de femeie, Hassan coborî în subsol și deschise Fatimei ușa grea a temniței. Apoi se îndepărtă, ducînd cu el candela.

De Sonloup — care stătea ghemuit lîngă perete, cu genunchii înlănțuiți — o zări deodată pe femeia care se strecura ca o umbră. Apropierea ei îl umplu de o neașteptată însuflețire. Femeia aprinse mucul de lumînare și îl așeză pe o lespede. Apoi se așeză și ea. Bărbatul îi văzu ochii negrii, scînteietori. Capul și mîinile ei tremurau ușor. Gîndul că ea tremură poate din pricina lui îl tulbură pe de Sonloup, îndemnîndu-l totodată la precauție, de parcă ar fi simțit apropierea unei primejdii.

— Ești prietena inimii mele, — zise el, pe un glas foarte amical. — Ești singura ființă care te îngrijești de un biet

[1] Monedă de argint.

om părăsit, aruncat în temniță. Acum, că sîntem în sfîrșit singuri, îmi vei arăta frumoasa ta față și îmi vei destăinui cine ești și de ce vii să mă vezi.

— Femeile arabe nu-și arată fața! Tțțț!

Acest permanent „tțțț" îl enerva pe de Sonloup. Ce voia de la el? Să fie îndrăgostită? Cunoștea diferitele practici ale anumitor femei arabe, modul lor de a-l atița la iubire pe bărbat, în care un rol de seamă joacă unghiile și dinții; dînd astfel impresia unei înverșunate apărări. N-avea nici o poftă de așa ceva.

— Astăzi, am venit pentru ultima oară, zise deodată Fatima.

De Sonloup își privi picioarele goale și slute.

— De ce-ai venit să mă vezi? Dacă mă părăsești, ar fi fost mult mai bine să nu te fi văzut niciodată...

Se apropie de ea, tîrîndu-și lanțurile grele. Cînd însă își întinse mîna s-o atingă, Fatima se feri cu o mișcare șerpuitoare și rîse uscat, strident.

— Cum te cheamă? întrebă el.

— Tțțț!

Femeia își clătină capul. Cîteva minute rămaseră în tăcere, privind flacăra mică a lumînării. Ea își scoase deodată inelul din deget și arătă cu un gest scurt inelul masiv de pe degetul lui de Sonloup.

— Dă-mi-l. Îți voi povesti viața ta. Pe urmă ți l înapoiez.

Generalul își scoase din deget inelul, întinzîndu-l străinei. Ea își desfăcu amîndouă brațele din strînsoarea veșmîntului, scoase un fir de mătase și legă laolaltă cele două inele. Apoi suflă peste ele, prin val.

— Tu ești o arabă, îi spuse el.

Ea îl privi fără să răspundă.

— Știu că ești arabă, continuă el. Femeile berbere poartă vălul altfel.

Femeia nu-l asculta, ci continua să sufle peste inele, apoi le lovi unul de altul, ducîndu-le la ureche pentru a le auzi clinchetul. În cele din urmă, le frecă între palme.

— Roumi, zise ea într-un tîrziu, așezînd inelele pe lespedea din fața ei, tu ai cunoscut odată o femeie cu numele de Fatima. Ați fost una, cum una sînt acum aceste două inele. Fatima era frumoasă, ca trandafirii roșii. Ai întîlnit-o în miazăzi, după o grea bătălie. Tu erai călare, cînd ai descoperit-o. Văd palmieri și căsuțe albe. Trăiești într-una din

aceste căsuțe, cu fata arabă. Îi mîngîi mîinile și o numești gazela ta.

— M-a iubit?

— Fetele arabe nu trăiesc decît cu bărbați pe care îi iubesc. Deșertul o cheamă oricînd, cu miile lui de corturi. Se poate duce, acolo unde îi place. Tu i-ai fost bărbat bun și i-ai dat multe daruri. Văd că a avut de la tine și un copil, un băiat cu pielea albă și ochi albaștri.

— Ciudat! mormăi de Sonloup.

Sprîncenele-i stufoase se lăsară în jos. Strivi distrat o ploșniță sătulă, care i se plimba pe braț.

— N-ai putea să-mi spui dacă mai trăiesc?

— La! Amîndoi sînt morți.

Bărbatul se uită uluit la ea. Unde mai auzise el acest „La" caracteristic? O stranie tulburare îl cuprinse.

— Și ce-ți mai povestesc inelele?

Fatima era atît de emoționată, încît se temu să mai vorbească. Se jucă cîteva clipe cu inelele.

— Roumi, ai fost un soț bun și drept, dar ai plecat și ai lăsat-o cu o rană în suflet, care nu s-a mai tămăduit niciodată. Din cauza aceea, te-a blestemat și pe tine, și pe toți străinii, care i-au ucis tatăl și frații.

— Ce s-a făcut cu ea și cu copilul?

Fatima respiră șuierînd aerul vîrtos al subteranei. Făcu eforturi supraomenești, pentru a-și stăpîni sentimentele. Continuă încet:

— Fata și copilul s-au dus la niște rude, în deșert. Fata muri de rușine, pentru că toți aflaseră că trăise cu un roumi. Și, înainte de a muri, își sugrumă copilul.

— E adevărat tot ce spui, femeie? Ce puteri diabolice ai în tine? Să nu crezi că am fost nedrept cu Fatima. Am făcut pentru ea, tot ce-am putut. I-am lăsat bani și i-am dat sfatul să plece la Oran pentru a-și crește copilul la una din rudele sale de acolo. N-am părăsit-o de bună voie. Primisem ordin să plec. N-o puteam lua cu mine. Peste cîțiva ani, am fost trimis la Oran, dar toate cercetările pe care le-am făcut pentru a o regăsi pe ea și pe copil, au fost zadarnice. Nici acum nu-mi vine să cred că s-au prăpădit, după cum spui, în mizerie...

Din ochii arși de insomnii ai lui de Sonloup lacrimile se scurseră în barba-i încîlcită. Avea impresia că femeia aceasta, cu inimă de samariteancă, venise numai pentru a-i spori suferința, făcînd-o de nesuportat.

Femeia desfăcu firul de mătase care lega cele două inele și-l înapoie generalului pe cel care era al lui. Un val de parfum atinse rănile lui de Sonloup. De Sonloup își întinse picioarele și rezemîndu-se într-un cot, se răsuci pe o coastă. Femeia tuși uscat. Se părea că trupul ei se făcuse mai mic. Părea din ce în ce mai mic, pînă cînd ajunse cît una din legăturile cu hrană, pe care i le întindea prin ferestruica cu gratii.

— Femeie, făcu generalul, dacă ai puterea de a citi în trecut, ai putea să-mi citești și prezentul?

Femeia nu răspunse imediat. Capu-i tremurător căzu puțin înainte. Tăceau amîndoi. De Sonloup avea senzația, de parcă o simpatie tainică l-ar lega de misterioasa-i vizitatoare. Simți o dorință stranie răscolindu-i ființa. Dacă n-ar fi fost atît de mîndru, ar fi rugat-o să se apropie de el, să se culce lîngă el și... deodată însă își dădu seama că e bătrînă, foarte bătrînă. Și simți o adîncă milă pentru ea.

— Ah, roumi! făcu femeia, teme-te de răzbunarea lui Allah! Teme-te de ea! Fii musulman! De-ți va părea rău pentru necredința ta de pînă acum, Allah te va răsplăti! Dacă însă te încăpățînezi să nu primești dreapta credință, vei rămîne în ochii lui Allah un necredincios și Allah nu te va ajuta. Ascultă de glasul Profetului și dușmanii tăi de astăzi îți vor deveni prieteni!

În clipa aceea, Hassan se ivi în ușă, poruncindu-i Fatimei să părăsească imediat temnița. Cum femeia nu se supuse, Hassan intră în celulă, o înfășcă de un braț și o îmbrînci violent spre ieșire. De Sonloup rămase singur în bezna adîncă. Ascultă neputincios busculada de pe coridor, dintre femeie și temnicer.

A doua zi, așteptă în zadar reîntoarcerea femeii.

PRĂPASTIA VEȘNICĂ

I

Cînd cavalcada apăru în praful orizontului, întreaga populație fu cuprinsă de un delir indescriptibil. Mii și mii de oameni se adunară pe drumurile ce duceau spre oraș, pe străzi și pe terase. Mulțimi aclamînd frenetic se repezeau în întîmpinarea cetelor de călăreți, care se apropiau în rînduri strînse. Cînd îl zări pe Le Roux, — care avea o expresie de gravitate în ochi și lăsa să-i alunece printre degete boabele unui rosariu — admirația îi înnebuni de-a binelea. Începură să cînte osanale ritmice și se rugau lui Allah cu gurile înspumate. Le Roux își făcu intrarea în kasba prin poarta de răsărit. Din toate părțile alergau oameni, care cereau zgomotos să-l vadă. El însă nu se arătă. Într-una din curțile interioare descălecă. Roibu-i obosit, Gidi, se scutură, ca un cîine care tocmai iese din apă. Fără să-și vrednicească aghiotanții cu vreo privire, Le Roux dispăru printr-o ușă scundă.

Sclavii lui îl înconjurară tăcuți. Îl dezbrăcară și îl îmbăiară. Își pansă cu grijă rana de la bărbie și își îmbrăcă lenjerie proaspăt spălată. Pe urmă, intră în camera lui de lucru. Inima îi bătea mai repede ca de obicei. Prima îndatorire era aceea de fiu. Se duse deci s-o salute pe micuța Oom. Bătrîna plînse de bucurie, îl copleși cu întrebări și îi cercetă ochii cu stăruință, de parcă ar fi vrut să-i citească gîndurile. Cînd apoi pe fața bărbatului se ivi expresia aceea de oboseală, pe care i-o cunoștea bine, îl lăsă să plece.

Le Roux nu se simțea cîtuși de puțin în deplinătatea forțelor sale bărbătești, cînd intră să-și salute femeile. Cu stima pe care le-o purta, ca unor ființe ce-i aparțineau, constată că fiecare se înfrumusețase, gătindu-se în mod deosebit, pentru a-l primi cum se cuvine. Mărunta și durdulia Asma — cel puțin i se păru lui — parcă se rotunjise în față și era rușinoasă și speriată, ca o fecioară. Zuhra îi zîmbi cu dinții

ei strălucitori și îl sărută repede, de cîteva ori, pe gură. Halima — care toată ziua nu făcuse altceva decît să se gătească — era într-adevăr răpitoare. Își vopsise obrajii și ochii, spoindu-și unghiile cu henna. Purta nenumărate giuvaiere și o diademă minunată. Îl prinse pe Le Roux de mîini, legîndu-le pînă cînd bărbatul zîmbi. Apoi îl trase într-un ungher și, ținîndu-l încă de mînă, îl sărută fierbinte pe buze. Apoi îl lăsă, se așeză pe un covoraș, lîngă care se afla o mescioară de aramă și începu să prepare, cu obișnuitul ceremonial, ceaiul. Îi făcu semn bărbatului să se așeze lîngă ea. El o ascultă, în timp ce o privea cu ochi obosiți. Zuhra și Asma se așezară și ele.

Le Roux se gîndea la Renée, dar nu se interesă de ea, pentru a nu trezi cumva gelozia soțiilor sale. Tăcea. Nici femeile nu prea aveau ce să-i spună. Se simțea bine în acest cadru intim. Era mulțumit că se afla în cercul familiei sale și o găsea pe Halima neobișnuit de atrăgătoare. În inima sa știa însă că această clipă e trecătoare, că toate aceste sentimente sînt efemere. Mai mult ca oricînd, își dădu seama ce puțin se interesau aceste femei de preocupările esențiale ale vieții sale și că, de fapt, nu cunosc aproape nimic despre dînsul.

În timp ce arunca petalele de trandafir în apa care fierbea, Halima sporovăia despre mii de lucruri nevinovate, prostești, repetînd mereu că e nespus de fericită că Abd-el-Kader s-a întors sănătos și nevătămat.

Le Roux se tolăni pe perne și își întinse picioarele. Luă o ceașcă de ceai și o goli pînă la ultima picătură. Lichidul fierbinte îl mai întremă. Începu să le povestească despre drumul făcut, le descrise frumusețile Tafilalet-ului, le destăinui că aruncase în aer un pod și le spuse că adusese o mulțime de daruri. Astfel, găsise spre exemplu, o pasăre din sticlă plină cu parfum. Curmale și miere proaspătă se află în drum, împreună cu un mînz negru, minunat, pentru micul Mohammed. Dorea să-și vadă fiul, dar nu se interesă de el, pentru că acest lucru ar fi jignit tradițiile, în spiritul cărora fusese crescut. În cele din urmă însă le mărturisi soțiilor sale, că se afla de nouă ore în șa. Umbre violete îi adînceau ochii în orbite. În timp ce vorbea, ațipi deodată. Dormi zece ore fără întrerupere. Mai tîrziu, în toiul nopții, Halima se furișă în așternutul lui. Pe jumătate adormit, înmuiat de căldura așternutului, bărbatul respiră cu nesaț mireasma răscoli-

toare a femeii, apoi îi șopti la ureche, că ea era soția lui favorită, că nu se despărțise o clipă de talismanul ei și că îi fusese credincios...

II

Evenimentele de la Ait-Asir se răspîndiră în cîteva zile în toată lumea și impresionară profund opinia publică mondială. În sfîrșit, se declară oficial: „Guvernul este stăpînul situației și a luat toate măsurile, ca să zădărnicească în viitor astfel de „surprize".

Socialiștii erau de părere, ca rufele să fie spălate în fața opiniei publice. Guvernul și partidul lui însă se împotriveau. Între timp, Le Roux ținu un „consiliu de miniștri", discutînd timp de șase ore cele mai urgente chestiuni. În apus, situația le era favorabilă. Cetele lui distruseseră țara chleuchilor și triburile supuse cu forța.

Au fost discutate și cîteva chestiuni de interes intern. În cursul istoriei moderne se întruni pentru întîia oară la Chechrell conferința națională a imamilor, cadiilor și a celorlalte căpetenii religioase. Zilnic se întîlneau sub ceasornicele de perete ale Moulay Sliman-ului, o sută de fețe bisericești. Tălmăceau poruncile Coranului, căutînd modalitatea instituirii unui tribunal special și pregătind legi, pe care voiau să le supună pașei. Pentru mentalitatea europeană, ei păreau caraghioși, dar o admirabilă înțelepciune le călăuzea dezbaterile.

Finanțele de stat înfloreau. Dările se încasau fără dificultate. Încă nimeni nu furase din banii publici. Le Roux cedase din mîna sa controlul birurilor, pentru a dovedi țării că nu intenționează să se îmbogățească. Își puse în gînd să declare bun public rezervele de aur ale kasbei și mormanele de comori jefuite. Numi un fel de consiliu comercial, a cărui misiune era să valorifice fie prin vînzare la preț fix, fie prin licitație, prada de război.

Ca toți arabii, Le Roux nu-i simpatiza pe evrei. Știa însă că mulți dintre ei sînt diplomați extrem de inteligenți, de culți, de politicoși și vicleni, care veniseră la Chechrell pentru afaceri, intenționînd să se cuibărească în noul centru comercial al țării. Dacă va observa că încearcă să-i exploateze pe indigeni, Le Roux era hotărît să intervină energic și să le arate fiilor lui Avram, că sînt din totdeauna inferiori fiilor lui Ismail.

Un curier îi aduse lui Le Roux o scrisoare din Fez. Deși nu purta nici o semnătură, știu îndată că e scrisă de Si

Mahdi-ben-Addessalem-el-Tazi, unul din cei mai influenți cetățeni ai Fezului, de care îl lega o strînsă prietenie.

„Binecuvîntarea lui Allah asupra iubitului meu Abd-el-Kader! Sînt informat că guvernul știe că evenimentele din miazăzi sînt în legătură cu sfînta ta persoană. Maghzenul a pus un premiu de un milion de franci pentru capul tău. Aseară, am avut în casa mea oaspeți doi generali și numeroși ofițeri și am toate motivele să presupun că la primăvară se pregătește un atac împotriva ta. Adoptă o atitudine precaută și vicleană față de adversarul nostru, pentru că el va face uz de toate mijloacele pentru a convinge poporul nostru, că nu acționează mînat de pofte imperialiste, ci numai în numele justiției și al civilizației. Te sfătuiesc să nu provoci inutil ciocniri, ci încearcă să cîștigi timp, printr-o atitudine diplomatică. Trimite ambasadori francezilor și comunică-le pretențiile tale".

O listă era anexată scrisorii, care cuprindea toate garnizoanele franceze din Casablanca și Tlemcen. Numărul trupelor era de circa una sută cincizeci de mii soldați. O clipă, Le Roux avu senzația că își pierde terenul de sub picioare. Apoi, însă, îl recuceri geniul său militar. Dacă izbutea să obțină muniții pentru puștile sale bine unse, va putea împiedica înaintarea spre sud a francezilor, ba, poate chiar, îi va respinge pe platourile din spatele Atlasului de Mijloc. Era convins că francezii sînt perfect informați asupra sa și că știu că de Sonloup se află în mîinile sale. După o îndelungată judecată, recunoscu într-adevăr că scrisoarea venită de la Fez cuprindea cîteva sfaturi inteligente. În primul rînd, i se păru foarte bună sugestia de a intra în legătură cu francezii și de a începe tratative cu ei. Marea întrebare era: pe cine să însărcineze cu această delicată misiune? Oare căpeteniile, „miniștrii" săi, diferiții șefi de triburi, aliații, vasalii și agenții săi dispuneau de calitățile necesare unei asemenea misiuni? Fără conducerea sa energică, fără un permanent control din partea sa, fără miraculoasa lui putere de convingere în izbînda cauzei sfinte, ar mai sta și azi ghemuiți în fața corturilor și a colibelor lor, visînd despre puteri și bogății irealizabile... Da, o singură ființă era potrivită acestei misiuni: el, Abd-el-Kader, care, zi și noapte, lucra la opera eliberării Islamului. Da, se va duce personal la Fez și va stoarce guvernului, într-un fel sau altul, milioanele de care avea nevoie...

III

De la întoarcerea sa, Le Roux n-o văzuse pe Renée decît o singură dată şi atunci numai pentru o clipă. O zărise din depărtare, străbătînd grădina. Fata dădu din cap şi îi zîmbise cu tristeţe. În ciud-a veşmintelor arabe pe care le purta, părea cu totul altfel decît femeile arabe. În haikul ei, pe care îl purta ca un bărbat, aruncat peste umăr, părea foarte înaltă şi subţire. Le Roux fu impresionat de expresia de seriozitate din ochii ei şi de felul curajos şi hotărît, cu care îl salutase de departe. Izvora din toată fiinţa ei un farmec aparte, care avu efect asupra lui. Se opri tulburat, simţind în inimă un sentiment cu totul nou, care îl umplu de o veselie uşoară. I se părea că veşmintele arabe o apropiaseră pe străină de inima lui.

Din ziua aceea, Le Roux se ducea, seară de seară, pe terasă, cu speranţa c-o va găsi acolo pe Renée. Singură însă, ea nu veni niciodată.

Le Roux regreta rezerva ei, deşi o găsea foarte corectă. Din partea sa, cu aceeaşi corectitudine, încerca să nu se amestece în viaţa ei. N-o putea însă uita. Faţa ei tristă şi senină îl urmărea neîncetat. Da, străina îi preocupa atît de intens gîndurile, încît vorbi despre ea cu mama sa, punîndu-i diferite întrebări nevinovate micuţei Oom. O întrebă, dacă roumia are tot ce-i trebuie pentru a duce o viaţă scutită de griji şi aşa mai departe. Fatima îi vorbi cu atîta prietenie despre fata generalului, încît Le Roux rămase uluit şi o întrebă de unde această subită simpatie pentru o franceză, cînd — din copilărie — nu-i vîrîse altceva în suflet, decît ura împotriva tuturor europenilor? Întrebarea o încurcă pe Fatima. Această roumie — încercă să se explice bătrîna — avea un caracter nobil, îi învăţa pe copii diferite lucruri folositoare, iubea animalele şi florile şi deşi cu Halima se afla încă într-o neîmblînzită duşmănie, Zuhra, Asma, ba chiar şi sclavele, făceau totul, pentru a-şi dovedi simpatia pentru ea...

— De ce n-o poate suferi Halima? — se interesă Le Roux.

Fatima făcu un gest vag.

— Abia am schimbat cîteva cuvinte cu roumia, iar Halimei nu i-am dat niciodată prilejul să...

Cuvintele acestea semănau oarecum a scuză.

Fatima ridică din umeri.

— Păzeşte-te, Abd-el-Kader!

Le Roux rămase dus pe gînduri, în timp ce mama sa era chinuită de sentimente amare. S-ar fi interesat bucuroasă de general, întrebîndu-și fiul dacă nu i s-ar putea da drumul din închisoare. Cînd însă dădu cu ochii de fruntea întunecată a fiului său, nu îndrăzni să-l întrebe. Bărbatul continuă să se gîndească la fața palidă și simpatică a străinei...

Fatima fu cuprinsă de o teamă necunoscută încă pînă acum. I se părea că-i înconjurată de un deșert nemărginit, în care fiul ei se pierdea, fără ca ea, mama lui, să-l poată urma... Cîteva clipe, simți cu atîta intensitate sîngele străin din vinele fiului său, încît îl prinse cu mîini crispate de braț. Le Roux o privi nedumerit.

— Oom! Micuță Oom, ce-i cu tine?

Femeia zîmbi straniu.

— Tțțț! Nimic! Allah să fie cu tine!

Le Roux iscosi cu nesfîrșită gingășie fața plină de riduri adînci. Era prea sensibil, pentru a nu sesiza purtarea ciudată a mamei sale și prea inteligent, pentru a nu-și da seama, că ea ascundea o taină. În clipa următoare însă, Fatima se reculese și puse în seama junghiurilor reumatice ce o chinuiau purtarea-i ciudată de mai înainte. Abd-el-Kader simți o ciudată tulburare, despărțindu-se de mama sa și își puse în gînd să nu-i mai vorbească niciodată de roumia.

Si Mohamed se înapoie din ordinul lui Le Roux, de la Tikirt. El avea nevoie de sfatul, de personalitatea, de energia și experiența generalului și ministrului său. Cînd Mohammed apăru în kasba, foarte îngrijit, radiind de bărbăție, în îmbrăcămintea-i albă cu ochii strălucitori, numeni n-ar fi crezut că omul acesta măcelărise nu demult cîteva triburi apusene, cu femei și copii cu tot. El și Sidi Omar fură chemați la o grabnică consfătuire. Le Roux le supuse, spre aprobare și consult, proiectele sale, pentru că știa că lucrul acesta îi va măguli. Firește, îl implorară să nu se ducă personal la Fez. Le prețuiește îngrijorarea, — răspunse el, — nu le poate însă accepta temerile. Le porunci, ca absența sa din Chechrell să fie cu grijă tăinuită. Steagul lui — pentru a nu trezi cumva vreo bănuială — să fîlfîie mai departe pe turnul de mijloc al kasbei și pe Moulay Sliman. Apoi, le citi o scrisoare, pe care voia s-o trimită neîntîrziat la Fez, pentru ca de acolo să fie dusă mai departe guvernatorului general din Rabat. În scrisoarea aceasta, se arăta dispus să înceapă tratative și cerea o aprobare scrisă pentru delegatul său.

Si Mohammed fu de părere, că francezii vor promite totul, dar nu se vor ține de cuvînt. Le Roux era însă de părere, că atît timp, cît generalul se afla în puterea lui, nu vor îndrăzni să-i facă nici un rău delegatului. Si Omar era convins, că francezii își vor da îndată seama, că delegatul este Abd-el-Kader în persoană. Le Roux își strînse buzele:

— Niciodată!

Scrisoarea adresată guvernatorului general fu trimisă printr-un curier special la Fez.

Două zile mai tîrziu, — cu mult înainte ca scrisoarea să fi putut ajunge la Fez, — cu atît mai puțin la Rabat — se petrecu ceva ciudat. Cu puțin înainte de prînz, din văzduhul limpede se auzi un zgomot ciudat, sforăitor. Dinspre dealurile din jur se auziră cîteva detunături răzlețe de armă. Întregul oraș fu cuprins de agitație. Femei și copii se iviră pe terase. Bărbații se adunară în piețe, iscodind cerul senin. Tac-Tac! — se auzea din înălțimi. Le Roux se afla pe unul din tunuri, înarmat cu o lunetă puternică. Nu peste mult descoperi, la o foarte mare înălțime, două puncte albe, nu mai mari decît niște muște, care se mișcau cu o uluitoare repeziciune. Se aflau la o distanță apreciabilă unul de altul, și descriau un mare cerc. Fața lui Le Roux păli. Lăsă din mînă luneta și prinse să calculeze. Unu-doi-trei — și așa mai departe, pînă la șapte. Ceea ce aștepta însă, nu se întîmplă. Nici o explozie, nici un șuierat de bombă! Duse din nou luneta la ochi, privind avioanele. Erau avioane Bréguet de recunoaștere. El distinse cocardele tricolore de pe aripile lor. În sfîrșit, ele dispărură în spatele munților în direcția nord-vest. Focurile de armă încetară.

Le Roux înțelese ce semnificație aveau cele văzute. El coborî din turn. Populația care venise umplea piața imensă. El înaintă pe drumul circular și fu reperat de mulțimea care începu să îl aclame. Continuă să meargă încetișor, cu un aer îngrijorat, lăsînd să i se scurgă printre degete mărgelele mătăniilor sale în timp ce murmura rugăciuni.

Dispăru în spatele unei ieșituri din zid. Era de ajuns. Pașa era acolo. Puterea sa protectoare magică plana asupra capetelor tuturor. Mulțimea se dispersă. Teama imprecisă care o agitase se risipi tot atît de repede ca și cele două avioane Bréguet în cer. Dar înainte de căderea nopții fu publicat un ordin către populația din Chechrell, care interzicea formarea de grupuri de oameni în cazul unei noi alerte.

Piața mare, în care se strîngeau în fiecare marți pînă la zece mii de persoane, fu imediat ocupată de trupe. Trei sute de ostași primiră ordinul de a amenaja o nouă poziție pentru piață, destul de departe de oraș, către vest. Proprietarii fondouk-urilor și ai hanurilor trebuiră să-și informeze clienții că în viitor activitățile de piață se vor desfășura la noul loc și că nu vor începe decît la amiază.

Marțea următoare noua organizare intră în vigoare și pașa în persoană, însoțit de Si Youseff și de toți demnitarii din Chechrell, inaugură noua piață, traversînd-o în diagonală de la un colț la altul.

IV

Le Roux era așezat în cabinetul său cînd un sclav îi aduse un bilet din partea lui Sitt-el-Koll. Surprins, el privi cele cîteva cuvinte scrise în franceză:

„Aș fi foarte recunoscător lui Sidi Abd-el-Kader dacă mi-ar acorda cîteva clipe din timpul său prețios."

„R. de S."

El îl interogă pe sclav. Oom îi înmînase scrisoarea. Întrucît mama sa nu știa carte, ea trebuia să fi primit biletul de la roumia care, fără îndoială, îi comunicase conținutul. Oom știa deci că roumia îi solicita o întrevedere. Sclavul fu lăsat să plece.

Le Roux se simți emoționat în mod straniu. Desigur că Oom aștepta un răspuns pe care să îl remită mai apoi tinerei fete. Mama sa era curioasă, dar nu avea să știe decît ceea ce va găsi cu cale să-i spună. El reflectă la solicitarea roumi-ei. După cîteva clipe porunci să-i fie adusă.

Îndepărtă pe străjerii care făceau de gardă în fața ușii sale, precum și pe cei care circulau pe coridoare și prin curțile interioare. Curînd după aceea, Renée intră însoțită de un sclav, un eunuc grăsan cu obrajii acoperiți de cicatrici.

Chipul ei frumos ar fi putut fi cel al unei călugărițe.

Le Roux observă de îndată că o transformare se petrecuse cu ea. El o primi, așezat pe o pernă acoperită cu un covor, cu șiragul de mătănii în mîini și o invită politicos să ia loc.

Fata se așeză în fața lui și timp de cîteva secunde privi cu curiozitate pereții acoperiți de hărți, masa imensă acoperită cu documente, vechea mașină de scris, coșurile pline cu hîrtii și cărți. Trei pistoale în învelișul lor de piele erau suspendate pe pereți, de care erau agățate și cîteva veșminte.

Renée îl privi pe Le Roux cu o privire gravă. Pieptul ei palpita ca după o cursă rapidă. Era pentru întîia dată că îl privea pe pașă de la o distanță atît de mică: examină nasul său cu un profil fin cizelat și buzele sale cărnoase, care, în partea stingă erau lăsate puțin în jos într-un fel de surîs... o gură care îi aminti pe cea a tatălui său.

Razele de soare umpleau încăperea cu o lumină orbitoare; barba mătăsoasă a Roșcovanului, sprîncenele sale stufoase primeau un reflex auriu. Renée era supusă magnetismului ochilor săi albaștri.

— Ei bine? întrebă el.

Pentru o clipă tînăra fată crezu că forțele sale o vor abandona.

— Mama Domniei Voastre a fost foarte amabilă obținînd pentru mine această întrevedere... începu ea.

— Și atunci? o întrerupse el.

Privirea pașei se încețoșă brusc. El păru absorbit de gîndurile sale, într-o totală indiferență.

— Vorbiți, domnișoară!

Fata se îndreptă, cu o mișcare hotărîtă și începu să vorbească, cu o expresie curajoasă în priviri.

— Pentru mine, nu cer mult. Am venit, ca să încerc să vă înduplec a discuta cu mine logic. Pentru aceasta, este însă necesar să uitați că sînt femeie, care — după concepția dvs. — ar trebui închisă în harem, pentru că femeia nu se poate conduce singură. Aș vrea să vă aduc aminte, pașă, — și făcu un gest către pereți — că aveți să-i mulțumiți foarte mult Franței. Franța v-a dat acea cultură, pe care nici unul din anturajul dvs. n-o are. Eu sînt prizoniera dvs. Bine... fiecare prizonier însă, are dreptul de a cere să fie ascultat. Sînteți vestit printre supușii dvs. ca om drept, iubitor de justiție. Eu însă n-aș putea spune că ați fost prea drept cu mine.

Așteptă ca bărbatul să răspundă ceva. Le Roux însă tăcea, trăgîndu-și și mai mult vălul peste obraz și barbă, astfel că numai ochii — ochii aceștia adînci și triști — rămaseră liberi. Fata își aminti de rana lui Le Roux și ar fi vrut să se intereseze de ea. Și simți din nou că se trezește în ea o tainică simpatie pentru acest om. Își întoarse privirile în altă parte.

Bărbatul îi examină gîtul alb și lung, în care se adînciseră două cute paralele, circulare. Le găsi ciudate. Apoi

privirile lui coborîră asupra mîinilor ei lungi, cu degete subțiri și unghii trandafirii. Își feri încet privirile.

Renée continuă într-un tîrziu:

— Se vor împlini în curînd cinci luni, de cînd tatăl meu și cu mine ne aflăm în mîinile dvs. În acest timp, nu l-am văzut o singură dată pe tata. La toate întrebările mele, singurul răspuns pe care-l primesc, este: „Îi merge bine". Refuz să cred că vă face plăcere să chinuiți intenționat lumea. Ce folos puteți avea din faptul că despărțiți o fiică de părintele său? Noi niciodată n-am păcătuit nimic împotriva dvs. Ne socotiți dușmani, doar din pricina naționalității noastre, din pricină că destinul a vrut să vedem lumina zilei în Franța și tatăl meu să fie general, care să-și servească patria în Maroc. De ce n-aș putea fi împreună cu tatăl meu, chiar dacă, din motive de siguranță, aveți impresia că trebuie să fim păziți cu severitate și că în schimbul eliberării noastre veți putea stoarce o importantă sumă? Vă rog, deci, pașă, gîndiți-vă din nou la situația noastră. La urma urmelor, aveți și dvs. o inimă. Și dvs. vă iubiți copiii. Nu vă gîndiți oare, că și tatăl meu ține la mine și că, la rîndul meu, sînt îngrijorată din pricina lui?

În timp ce vorbea, Le Roux își simți inima năpădită de o nespusă gingășie. Privirile ei erau și mai elocvente decît cuvintele. Fluidul pe care îl răspîndea Renée, îl fermeca.

Cererea ei părea foarte naturală, dar pornea din desăvîrșita necunoaștere a situației. Ce știa ea de luptele, care se dădeau în inima lui Le Roux? Și ce-i păsa ei de aceste lupte? De setea sacră de răzbunare, ce-l însuflețea?... Și, totuși, inima nu-l lăsă să se poarte cu ea, cu răceala pe care o meritau necredincioșii. Roumia aceasta avea asupra lui o inexplicabilă influență. Lucrul acesta îl simțise de luni de zile de cînd o învăluise pe Renée în propria sa djebiră, el petrecîndu-și noaptea tremurînd de frig. Ce știa fata aceasta despre războaiele purtate de bărbați? Zăcuse ea în noroiul Rifului, sau se pitise printre țepii cactușilor, pentru a-și salva viața de inamicul care avea superioritate numerică? Fusese atinsă vreodată de gloanțe sau de schije? Încercase vreodată bucuria sălbatică a capturării comandantului inamic? Își dădea ea seama ce valoare avea pentru el faptul, de a-l avea între mîini pe „Tigrul Rifului", ținîndu-l în temniță, unde creierul lui putrezea în beznă și sîngele se transforma într-o otravă neagră?

Renée aștepta răspunsul. Le Roux răspunse foarte încet, de parcă ar fi vorbit prin somn:

— Mademoiselle, regret nespus, că omul acesta este tatăl dvs.

Și cînd citi pe fața fetei, nedumerirea ei îngrijorată, adăugă:

— Îi merge bine.

— N-aș putea să-l văd? — îl imploră Renée, aproape în șoaptă.

Bărbatul își scutură capul.

— La!

Silaba aceasta sună, ca scrîșnetul unui zăvor de oțel.

Renée își plecă ochii la pămînt, pentru a-și ascunde ura, care o copleși. Bărbatul privea voalul alb, care acoperea părul roumiei.

— Mai am încă ceva de spus, — continuă fata, vorbind cu grijă, de parcă i-ar fi fost teamă, ca nu cumva sentimentele s-o împiedice să se exprime logic. — E vorba de un lucru foarte important.

Le Roux fu impresionat de felul în care fata primise refuzul lui. Simți o sinceră compătimire la vederea acestui curaj deloc comun, deși în îngîmfarea sa, prea rareori recunoștea cuiva vreo calitate. Roumia se purta însă cu totul altfel, decît s-ar fi așteptat și lucrul acesta îl umplu de admirație.

Stătea nemișcat, ca o statuie a lui Budha, cioplită din granit alb.

— Si Abd-el-Kader, — zise fata, pe un ton familiar, — cele șapte avioane, care s-au învîrtit pe deasupra Chechrel-ului nu le-am auzit numai, ci le-am și văzut. Probabil, mi se va ierta, dacă vederea lor mi-a provocat o justificată bucurie. Prezența lor aici, mi-a dovedit că Franța n-a uitat de mine și de tatăl meu. Și contactul între inimile aruncate atît de departe de patrie, a fost restabilit pentru cîteva clipe. Vreau să vă spun adevărul întreg, indiferent de ce veți crede despre mine. Cînd am zărit cele șapte avioane, bătăile inimii mi s-au oprit. Mi-era teamă. Nu mi-era teamă pentru viața mea sau a dvs., și — probabil — nici pentru a bravilor piloți, care s-au aventurat pînă aici, peste munții deșertului. Mi-era teamă pentru omenire. Și ceea ce vreau să vă spun, este următorul lucru: Si Abd-el-Kader, în mîinile dvs. se află destinul unui popor întreg! Puțin îmi pasă că dvs. sînteți musulman sau chinez. Dvs. aveți însă obligații nu numai față de poporul

ce conduceți, ci și față de umanitate. Ambele interese merg mînă în mînă. Vreau să aflați astăzi, că sînt francezi, care dincolo de fîlfîirea tricolorului, știu să vadă scopuri mai înalte. Știu că sînteți un om, care luptați de o viață întreagă, care căutați să îndepliniți o operă uriașă și care, în felul său, are o concepție superioară despre viață. Vă atrag însă atenția: cu restul oamenilor, dar mai ales cu adversarii dvs., fiți precaut pe cît se poate. Nu este suficient să vă năpustiți sălbatic asupra cuiva, să-l decapitați, numai pentru a deveni biruitor și erou. Pentru cauză — chiar atît de sfîntă — nu ajunge să luptați. A pricinui pieirea cuiva, constituie un păcat capital și pieirea vă va ajunge și pe dvs., dacă refuzați să ascultați de sfaturile logicii. Poate că dvs., personal veți supraviețui, dar mii și mii vor fi uciși. Credeți-mă: Franța este mult mai puternică decît dvs. Franța trebuie și vrea să stăpînească această țară; lucrul acesta poate fi o nenorocire, dar așa este. Concluzia este că nu trebuie să provocați Franța și s-o siliți la acte de violență, ci să căutați pacea și înțelegerea cu ea. Iată gîndurile care mă preocupă, de cînd am văzut zburînd avioanele.

Le Roux își încruntă sprîncenele.

— Cuvinte frumoase! Gînduri copilărești! — murmură el. — Dacă Franța are dreptul să-mi răpească țara, atunci și eu am dreptul s-o apăr. Și cea mai bună defensivă este foarte adesea ofensiva. În primul rînd, cine îi dă Franței dreptul de a veni aici?

— Nimeni. Mașinile sale!

— Cum?

— Oamenii noștri sînt sclavii mașinilor. Sînt stăpîniți de mașini și îndrumați de sisteme. Mașina este aceea care va ocupa lumea întreagă și, odată cu ea, și țara dvs.

— Sînt și eu o unealtă.

— Știu. Mi-ați mai spus aceasta.

Bărbatul zîmbi și zîmbetul lui era atît de proaspăt, de copilăros, încît fata fu impresionată.

— Roumia, spuse el, dacă dintre zece femei, numai una ar fi ca dvs., atunci fiecare bărbat ar umbla pe flori și n-ar mai dori niciodată paradisul și nu s-ar războ toată viața, pentru ca la capătul ei să ajungă în paradis.

Fata se simți din nou dezamăgită. Se ridică. Bărbatul făcu la fel.

— Nu mai am ce căuta aici, spuse Renée. Pot să plec?

Abd-el-Kader o privi distrat. Începu să se plimbe cu pași mărunți prin încăpere. Umerii-i lați se legănau încoace și încolo.

Sîngele-i amestecat zvîcnea sălbatic în vinele lui. Era o vîltoare între cele două suflete ale sale, încît nici el nu se mai înțelegea. În cele din urmă se opri în fața fetei și se înclină, cu o desăvîrșită politețe. Părea dintr-o dată nespus de timid, de speriat. Un gol fără fund se deschise subit într-însul, o plictiseală neînțeleasă, senzația că toate faptele lui sînt zadarnice... În același timp, simți dorința de a pleca, undeva, în pustiu, departe de oameni, pentru a rămîne singur cu gîndurile lui. Dar acesta era și momentul furiei dezlănțuite în care trebuia să vadă sînge, capete rostogolite în nisip...

Fata îl privea dezamăgită.

— Plecați! — șopti Le Roux. — Plecați! Poate la noapte, pe terasă...

Renée ieși.

V

Le Roux rămase nevăzut ceasuri întregi. Îl chinuiau îndoieli și temeri. Se retrăsese într-un ungher întunecat, ca o fiară rănită. Curajul și încrederea în sine fuseseră alungate de o subită deznădejde. În loc să lucreze la elaborarea planurilor sale, simțea o organică împotrivire față de tot ce era viață. Se părea că toate ambițiile lui se prefăcuseră în scrum. N-ar fi fost mai bine să trăiască în creierii munților, ca păstor pașnic, decît să ajungă la această putere și singurătate? Avusese rost toată osteneala lui? Avea cineva nevoie de el? În general vorbind, era el o necesitate? Își impusese gîndurile despre noua libertate, despre noul Islam, despre noul stat. Pe scurt, se impusese pe sine, cu forța. Oare îl chemase cineva? Fusese oare chemat, sau singur se alesese ceea ce era? Și de ce trebuia să-i pedepsească sîngeros, pentru a-i înhăma într-un sistem, care avea să-i transforme într-un popor liber, bogat și unit? Toate acestea i se păreau acum vecine cu nebunia.

Cînd începu să coboare întunericul, își ceru catîrul și peste puțin, porni călare spre Moulay Sliman, avînd sub braț covorul de rugăciune făcul sul. Își petrecu noaptea în rugăciune și meditație, în casa Domnului.

Dar nici viziunea paradisului, nici sentimentul orgolios că era trimisul lui Allah pe pămînt, nu reușiră să-i alunge ceața întunecată care-l învăluise. Nici miile de probleme ce

așteptau să fie rezolvate, nici viitoarea misiune politică, nu puteau diminua simțământul singurătății care-l împrejmuia. Nici femeie, nici copil, nici mamă, nici cămin, nici familie nu era în stare să-i descrețească fruntea întunecată de deznădejde. Numai gîndul la roumia, îl scăpa în unele momente de greaua povară a deznădejdei. Inima îi era străbătută din cînd în cînd de o nesfîrșită dulceață și o rază de soare, care se strecoară printr-o mică spărtură a norilor, îi lumina calea...

În ultimul timp, nici terasa nu-i mai era pe plac. Îl supăra gîndul, că la orice oră din noapte sau zi, femeile haremului său aveau acces acolo. Tradiția și mîndria personală îl împiedicau însă ca să schimbe lucrurile. Atîta timp cît femeile trăiau în cuprinsul împărăției sale, sfinte și necunoscute pentru lumea din afară, nu se putea să le limiteze și mai mult libertatea de mișcare. De altfel, nu el era stăpînul haremului, ci Oom. Ochii ei erau totdeauna deschiși. Pedepsea cea mai mică abatere cu severitate. Faptul că și Renée aparținea acestui harem, îl îndemnă pe Le Roux să procedeze cu infinită precauție și să păstreze față de ea cea mai mare delicatețe. De cîte ori se întîlnea cu roumia, o făcea cu știrea micuței Oom și a celor trei femei ale casei. De la ultima convorbire cu Renée, nu mai avea însă nici un chef de a continua aceste întrevederi rigide, știute de toți. De cîte ori se gîndea la ea, simțea o ciudată dorință de a o întîlni în mare taină. Toate elementele nobile, de origine europeană, ale sufletului său, care se aflau la polul opus temperamentului său violent și barbar, îl îndemnau — fără ca el să-și fi dat seama de aceasta — să păstreze un secret desăvîrșit asupra sentimentelor sale pentru roumia și să nu se expună pericolului, ca vreunul din membrii tribului său să afle ceva de ele. Da, el, dușmanul neînduplecat al roumilor, dorea prietenia și înțelegerea lui Renée, simțind însă în același timp rușine ca să-i mărturisească cuiva această dorință.

Pe lîngă acestea, se iviseră și alte greutăți. Dacă ar îndepărta-o pe roumia din casă, s-ar dezlănțui deodată tot iadul. Oom ar băga foarte curînd de seamă schimbarea pe care ar suferi-o purtarea lui și s-ar alia cu soțiile sale. Căuta să evite cu orice preț răsturnarea echilibrului său familiar. Femeile ar privi cu ochi plini de reproș, s-ar văicări cu glas plîngăreț și și-ar da deznădăjduite micile lor bătălii sexuale. Voia pace în casă. Ca să devină tiran — tratîndu-și mama și mama fiului său, ca și pe celelalte soții, așa cum le tratau

toți șeicii deșertului — îl opreau toate tradițiile nobile și străvechi ale familiei Sherifului-ben-Sliman. Le Roux luă deci hotărîrea ca s-o întîlnească pe Renée și mai departe pe terasă, unde vor sta de vorbă. Va vedea el ulterior cum vor evolua lucrurile.

Într-o zi, o descoperi rezemată de un copac și făcînd însemnări cu creionul într-un carnet. O salută cu foarte multă căldură și veselie și îi spuse pe franțuzește că i-ar face plăcere — presupunînd că ar fi și ea de acord — s-o întîlnească în acea noapte pe terasă. Voia să-i comunice ceva, care o va bucura și pe ea. Fata îl privi oarecum speriată, îl cercetă atentă cîteva clipe, apoi răspunse:

— Voi veni, pașă.

Bărbatul se îndepărtă cu pași măsurați. Mantia-i orbitor de albă flutura ritmic la fiecare pas.

În seara aceea, Fatima fu ca un păianjen. Știa de convorbirea care se pregătea. I-o spusese băiatul său. Cînd simțea că nimeni n-o privește, în ochii ei se aprindeau luminițe bănuitoare. O gelozie sălbatică, bolnăvicioasă, îi rodea inima.

După ce totul se stinse în jur și o mutenie de gheață se lăsă asupra sălilor, curților și arcadelor kasbei — mutenie care nu era întreruptă decît de susurul fîntînilor arteziene — Renée urcă pe terasă. Le Roux o aștepta de mult. Se plimba încet, de colo pînă colo, ca o santinelă. Lumina argintie a lunii îi scălda silueta. Renée fu cuprinsă o clipă de teamă. De îndată însă ce bărbatul prinse să vorbească, glasul lui o învălui, ca un fluid cald. Le Roux vorbea foarte repede. Îi spuse că e fericit că o poate vedea. O întrebă dacă îi merge bine. În cele din urmă, se încurcă în propriile sale cuvinte.

— Spuneți-mi, ce voiați să-mi comunicați, care să mă bucure, — zise Renée, cu vocea înăbușită. Aș avea într-adevăr nevoie de o veste care să mă bucure...

— Am auzit că aveți o soră măritată...

— Madeleine! — strigă surprinsă Renée.

— Da. Are soț și doi copii.

— Doar n-au fost capturați și ei?

Le Roux părea că se amuză de spaima ei. Rîse și făcu un gest ușor cu mîna.

— Ce li s-a întîmplat? îl întrebă Renée, cu respirația reținută.

— Am fost informat din Rabat, că au închiriat acolo o casă pe Marechal Lyautey, unde vor să aștepte eliberarea dvs.

Fata își încrucișă mîinile.

— Este adevărat?

— Într-una din zilele apropiate, unul din curierii mei pleacă la Fez. Dacă doriți să luați contact cu familia dvs., îi puteți scrie. Vă garantez că scrisoarea va fi predată la destinație.

— Mulțumesc, răspunse fata.

Le Roux își întoarse fața. Renée surprinse nedumerită pe ea o expresie de oboseală. Și avu deodată senzația, că pe bărbatul acesta îl cunoaște de totdeauna.

— M-aș bucura nespus de mult, să vă pot face un serviciu prietenesc. Prietenia este cel mai curat sentiment al sufletelor arabe.

— Cum, Si Abd-el-Kader, socotiți că sentimentele pe care mi le nutriți, se numesc prietenești?

Bărbatul rămase tot atît de surprins de nuanța întrebării, pe cît de surprinsă era ea însăși.

Fata continuă, ușor încurcată:

— Aveți doar soții, copii,. mamă, care vă adoră, aveți sute de prieteni, la picioarele dvs. se află un oraș întreg, care vă aparține, o țară, pentru care luptați — și, pe lîngă acestea, mai vreți și prietenia mea! Doriți prea multe! Întîi măcelăriți o duzină de bărbați bravi, răpiți un părinte și o fiică, îi aduceți în... în acest pustiu sălbatic, ca pe urmă să-mi vorbiți de prietenie și de servicii prietenești.

Rîse aproape isteric.

— Sentimentele dvs. mi se par ciudate, foarte ciudate!

Văzu că Le Roux își înalță privirile spre cer, cîntărind din ochi bolta nesfîrșită de deasupra lor. În clipa aceea își dădu seama, că bărbatul avea cu adevărat sentimente curate. Acolo, lîngă ei, se ridica zidul, de-a lungul căruia coborîse bărbatul care o vizitase în toiul nopții pe Halima. Renée fu cuprinsă deodată de o nesfîrșită milă. Bărbatul de lîngă ea i se păru un copil. Și, în pofida tinereții ei, se simți cu mult mai în vîrstă. O străbătură fiori. Se înfășură zgribulită în mantie.

— Femei și copii, — șopti bărbatul, aproape imperceptibil. — Femeile noastre nu seamănă cu cele din țara dvs. Ale noastre nu înțeleg, că voluptatea erotică, poate fi înnobilată de gînduri mai înalte. Nu cunosc decît plăcerea trupului. Forța patimei le mînă mereu în aceeași direcție. Instinctele lor nu concep generozitatea spiritului. În timp ce dvs.! Dvs. sînteți inteligentă și cultă, sănătoasă și loială,

înzestrată cu o pricepere aproape bărbătească. Cred că nu vă dați seama ce înseamnă pentru mine, să pot sta de vorbă cu o femeie inteligentă.

— Abd-el-Kader, răspunse fata, nici religia, nici sexul nu mă împiedică să vă dăruiesc prietenia, pe care o căutați. Dimpotrivă, stă tocmai în spiritul religiei mele să v-o dăruiesc, fără rezervă. Știu că în ochii dvs., creștinii sînt demni de dispreț, cred însă că și dvs. v-ați gîndi altminteri, dacă ați cunoaște adevărata esență a creștinismului.

Bărbatul își ridică surprins o sprînceană.

— Roumia, aș vrea să mă-nțelegeți.

— Se poate. Dvs. doriți însă mai mult decît atîta. Doriți să vă aprob și acțiunile.

— Dacă mă veți înțelege, îmi veți aproba și acțiunile.

— Întocmai, după cum dvs. veți fi nevoit să-mi aprobați gîndurile și sentimentele, dacă mă veți cunoaște mai temeinic.

— Roumia, în mine trăiesc nu numai cuvintele și sentimentele, ci și faptele și acțiunile. Fac ceea ce trebuie să fac.

— Am impresia, Abd-el-Kader, că dacă îmi cereți să vă aprob și acțiunile, veți pune la prea mare încercare prietenia mea.

Străbătură unul lîngă altul terasa. Priviră amîndoi peisajul lunar, auziră lătratul cîinilor, sfîșiind liniștea pașnică a nopții. Renée fu cuprinsă de o neașteptată fericire, care o înspăimîntă. Simți dorința tainică de a rămîne pentru totdeauna aici, în această lume nouă și ciudată, unde să-și afle împlinirea...

După o lungă tăcere, Le Roux își ceru scuze că trebuie s-o părăsească, dar era așteptat la biroul de informații. De obicei, dormea foarte puțin. Cel mai bine dormea cînd se afla în șa pe roibul în mers. De fapt, n-ar trebui să doarmă niciodată, ca nu cumva odată cu el să adoarmă întreg Chechrell-ul și toate triburile. Pentru că în somn, s-ar reîntoarce la vechile lor obiceiuri, la vechea lor anarhie. De aceea trebuia să stea el permanent de veghe, lucrînd în interesul lor. El, paznicul etern!

Deși noaptea era caldă și văzduhul dulce, Renée fu străbătută de fiori.

Da, Le Roux trebuia să plece. Oom știa că se află aici. Halima însă s-ar supăra să știe că stă cu ea de vorbă, pe terasă.

Bărbatul însă își aminti subit de ceva: ușa din turn, prin care nu putea trece nimeni în afara lui, îi va fi pe viitor

deschisă și roumiei, dacă ar voi să părăsească haremul. Știe bine, că femeile albe nu se tem să iasă singure. Va ciocăni de trei ori în ușa aceea și Assr, paznicul, o va deschide, însoțind-o oriunde va dori. Va fi fericit s-o poată primi pe Renée în camera lui de lucru și spera s-o întîlnească cît mai curînd. Se poate încrede în Assr. Dacă își acoperă bine fața cu un văl, se poate duce oriunde. Singura ființă, care va ști acest lucru, va fi mama sa — îi va vorbi micuței Oom!

O însoți pînă în capul scărilor, unde — cu politețea inimitabilă a arabilor binecrescuți — își luă rămas bun de la ea, apoi se făcu nevăzut, prin ușa scundă a turnului, pe care mîini nevăzute o deschiseră la apropierea lui.

Cu sufletul adînc răscolit, Renée se așeză pe una din trepte și rămase multă vreme dusă pe gînduri.

VI

Foarte aproape de Bab-Haroun, în partea sudică a kasbei se afla biroul de informații al lui Abd-el-Kader, care se compunea din cîteva camere mari de locuit și din niște odăi ce formau un apartament secret, în care locuia Sidi Mohammed-el-Hadj. Ca o vulpe bătrînă, lungit pe un divan, îndeplinea în același timp funcția de „ministru de interne" și de „șef al biroului de informații". Aici se întîlneau trimișii tuturor districtelor aflate sub stăpînirea lui Abd-el-Kader. Caizi tăcuți și îngîmfați treceau pe sub arcada Bab Haroun-ului, evrei în caftane de mătase neagră, cu zîmbete dulcege, păstori cu veșminte din piei de capră, curieri pe jumătate goi, cu traistele atîrnate pe umerii lor arși de soare. Se adunau, aici, conducători de caravane, cărăuși, negustori de catîri și curierii secreți, care aduceau din orașele Africii de Nord veștile, misivele, scrisorile și ziarele. Ministerul de interne al lui Abd-el-Kader semăna cu un caravanserai, cu singura deosebire că lipseau animalele.

Curierul special, pe care Le Roux îl trimisese la Fez — un băiat zvelt, de douăzeci de ani — se întoarse într-un timp neînchipuit de scurt: în șaisprezece zile. Aducea un plic pecetluit, care purta inscripția: „République Française. Protectorat du Maroc". Drept răsplată, primi trei berbeci tineri, pe care putea să-i vîndă sau să-i schimbe.

Scrisoarea fu înregistrată, apoi trimisă în „cabinetul" pașei.

Le Roux desfăcu plicul. Autoritățile confirmau primirea mesajului, pe care excelența sa Si Abd-el-Kader-ben-Sliman îl adresa guvernatorului general.

„Comandantul suprem al Teritoriului de sud m-a însărcinat să comunic excelenței sale Si Abd-el-Kader-ben-Sliman că este gata să primească orice mesaj sau delegat, venit din partea lui Si Abd-el-Kader. Comandantul suprem se vede însă silit să atragă atenția asupra inutilității acestor mesaje, odată ce vede în Si Abd-el-Kader-ben-Sliman pe compromițătorul acelui echilibru, al cărui păzitor este, în urma acordului încheiat între Franța și sultan pe de o parte, între Franța și guvernele europene, pe de altă parte.

Guvernul nu-i poate da excelenței sale Si Abd-el-Kader-ben-Sliman nici o asigurare, privitoare la suspendarea măsurilor luate sau ce se vor lua, privitoare la securitatea militară a teritoriului de sud.

În cazul cînd Si Abd-el-Kader-ben-Sliman ar găsi, totuși, de cuviință să trimită un împuternicit la autoritățile competente, el va fi tratat conform uzanțelor în vigoare.

Lt. Colonel Puidoux
Șeful Serviciului Afacerilor Indigene"

Le Roux citi de cîteva ori scrisoarea. Disprețul care izvora din aceste rînduri, i se părea o gingașă dezmierdare maternă, față de sentimentele ce se treziseră într-însul. Recapitulă în gînd situația militară. Știa că francezii își împinseseră înainte avanposturile. Distanța dintre triburile sale și armata franceză, se micșorase. Le Roux însă nu era prea îngrijorat. Între Chechrell și Midelt se ridicau încă doisprezece masivi muntoși. Francezii ar avea nevoie de un întreg corp de armată, pentru a putea porni împotriva sa, căci de la Midelt, toate trecătorile din munți erau bine supravegheate de cei din tribul Ait-Atta, ascunși în cuiburi inabordabile, bine echipați, invizibili, ca vulturii în cuiburile lor stîncoase și posedînd o rară dibăcie în a face găuri cu gloanțele lor în tunicile franceze. Cei două mii de pușcași ai săi, puteau da de lucru unui întreg corp de armată.

Kasba Sidi Omar se afla situată în direcția nord-vestică. Francezii o fortificaseră recent. Un puternic grup mobil sosise acolo. Poate că i se va oferi foarte curînd prilejul să le administreze o mică lecție. Le Roux conta pentru această expediție pe cinci mii de oameni. Se gîndea, dacă

n-ar fi mai bine ca, în timp ce trimisul lui extraordinar să afla la Fez, să atace avanpostul, în scopul de a stoarce de la guvern cîteva milioane. Atacul acesta ar fi însemnat că nici el nu era dispus „să suspende măsurile necesare"...

Le Roux își trimise îndată fratele pe teritoriul tribului Ait-Yafelmane, pentru a organiza o ceată de războinici, cu concursul faimosului bandit, Sidi Mohammed-ben-Zahib-el-Akbar. Sidi Mohammed era unul din cei mai inteligenți și mai curajoși războinici, deși era un bărbat scund, aproape pitic, slut ca diavolul, purtînd pe nasu-i puternic coroiat ochelari în ramă de aur.

Printre cleuchii apuseni stăpîneau neliniștea și mizeria. Expediția răzbunătoare a lui Abd-el-Kader degenerase într-o orgie a măcelului și a tuturor fărădelegilor posibile. Nici cel puțin Abd-el-Krim-ben-Tazi, elegantul guvernator, nu putu îmbunătăți lucrurile, în pofida legendarei sale autorități. Orașul Tifernin fu cu desăvîrșire pustiit. Cetele lui Le Roux se retraseră prin teritoriul Haskoura, spre bogatele oaze de pe malurile rîului Oued-Dra. Glaou-ii plătiră scump refuzul lor de a se supune lui Le Roux. Orașele și kasbele lor fură dărîmate și incendiate, bărbații uciși, iar femeile răpite. Nobilii și familiile lor se împrăștiaseră în toate direcțiile. Numai numele lui Abd-el-Kader le umplea inimile de teamă. Cîțiva formaseră o delegație și luînd trenul la Marrakes, plecaseră la Casablanca, unde se văicăriseră sultanului. Părintele tuturor bunilor marocani clipise des din ochi. — Mes enfants! Mes enfants! Liniște, liniște! Guvernul va face tot ce-i stă în puteri!

Le Roux se pregăti între timp de drum. Scrise personal un mesaj în limba arabă guvernului, îl semnă și pecetlui. În acest mesaj se numea Si Abd-el-Ali-Rassani-el-Hadj, kebirul tribului Ait-Sidi-el-Houari și califul pașei din Chechrell. Mesajul suna astfel:

„Gloria este numai a lui Allah!

Eu, subscrisul Abd-el-Kader-ben-Sliman, pașa Chechrellul-ui și emirul alianței triburilor din sud, îl numesc prin aceasta pe Abd-el-Ali-Rassani-el-Hadj calif al meu extraordinar și în numele lui Allah îl investesc cu puteri nelimitate, pentru a trata în numele meu cu guvernămîntul general al ținuturilor de nord despre toate chestiunile, care au vreo legătură cu relațiile dintre mine și numitul guvernă-

mînt general de nord. După cum reiese din recenta ocupare a kasbei Sidi Omar, francezii își continuă înaintarea nedreaptă pe teritoriul Ait Yafelmane. Prin acest procedeu viclean și prin propaganda ilegală, desfășurată în ținutul alianței triburilor din sud, guvernul meu se vede forțat să ia noi măsuri de apărare.

În anii trecuți, Franța a pus stăpînire pe teritoriul Ait-Hadidou. Politica aceasta a îndemnat guvernul meu să nimicească forțele franceze aflate la Ait-Asir. Anul trecut, Franța a trimis o misiune militară pe teritoriul Ait-Hammou. Provocarea aceasta nu putea rămîne nepedepsită de noi. Drept rezultat al acestei provocări, am luat prizonier pe generalul de Sonloup și pe fiica sa. Ei se află și acum în puterea mea. Anul acesta, Franța l-a aprovizionat pe pașa din Demnat, aliatul său credincios, cu arme și muniții, pentru a începe o ofensivă împotriva fratelui și aliatului nostru Si Aziz-el-Djeboul. În acest fel, Franța ne-a provocat. Totdeauna și în orice împrejurare, ne vom apăra cu armele drepturile noastre naționale și frontierele noastre tradiționale, împotriva oricărei încălcări, indiferent de la ce guvern ar porni acțiunea îndreptată împotriva noastră. Avînd în vedere luările arbitrare în posesiune, săvîrșite de francezi și avînd în vedere numeroasele provocări, din care n-am menționat aici decît cîteva cazuri, guvernul meu este de părere că o continuare a acestor procedee, va duce neapărat la o stare, echivalentă cu războiul. Pînă acum, am aplicat totdeauna lozinca: «Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte». Ne-am conformat totdeauna situației. Dacă République Française dorește și ea un schimb de vederi cu noi și să ne asculte, înainte de a se aventura într-un război cu un popor, care este unitar și decis să-și apere libertatea, pînă la ultima picătură de sînge, atunci trebuie să recurgă la procedeele uzuale. Dacă dorește reîntoarcerea susnumiților doi prizonieri, sîntem dispuși să primim orice propunere. Tot ce avem a comunica, este sincer și drept.

Abd-el-Kader-ben-Sliman-ben-Sherif".

Le Roux cîntări îndelung fiecare frază, nu corectă greșelile ortografice survenite în text și încercă să calculeze efectul psihologic, pe care această scrisoare îl va cauza asupra adversarilor săi.

Apoi stabili în amănunt drumul pe care avea să-l facă la Fez.

Decise să călătorească prin Bordj-Mshounsh, continuîndu-și călătoria pe șoseaua strategică, apoi să străbată munții, coborînd pe Route Nationale între Oudza și Taza.

VII

Le Roux grăbi cu energia și minuțiozitatea-i bine cunoscute pregătirile plecării. Fură trimiși informatori, pentru a pregăti călătoria califului extraordinar al pașei și a aduce la cunoștința populației de pe traseul călătoriei, trecerea importantului personaj. Un curier special plecă la Fez, cu cîteva scrisori secrete. Cînd în ziua de rugăciune, Le Roux se întoarse din moschee în kasba, Assr, păzitorul, îl anunță că roumia dorea să-i vorbească. Pulsul lui Le Roux se acceleră. Ce dorea oare fata de la el! Ciudat cum îl urmărea amintirea ei, de la ultima lor întîlnire...

Ultimele clipe, înainte de sosirea ei, le petrecu într-o agitație de nedescris. Îl torturau gînduri serioase. Poate că roumia are o prea mare influență asupra sa... Poate că această influență să nu fie tocmai binefăcătoare, așa cum i se păruse la început. Era ceva în privirile iscoditoare ale fetei, care îi trezi bănuiala. Avea impresia că prietenia ei este însoțită de o mîndrie disprețuitoare.

Cînd Renée intră în camera de lucru a pașei, observă surprinsă că este întîmpinată de privirile bănuitoare, aproape dușmănoase ale lui Le Roux.

— Vă stau la dispoziție, spuse el pe un ton scurt, milităresc.

— Ce s-a întîmplat, Si Abd-el-Kader? întrebă Renée, cu o privire plină de reproș.

Bărbatul nu răspunse. O privea întunecat.

— Nu mi-ați îngăduit să părăsesc haremul, oricînd aș vrea să vă vorbesc?

— Vă stau la dispoziție, repetă el, fără să-și dea seama de nedreptatea atitudinii sale copilărești.

Ea își încruntă fruntea.

— Voiam să vă vorbesc despre scrisoarea adresată surorii mele, pe care dvs. mi-ați promis s-o trimiteți la Fez. O am aici, spuse ea și îi întinse lui Le Roux plicul.

— Scrisoarea e deschisă, spuse el mirat.

— Ar fi fost o nepolitețe din partea mea să lipesc plicul. Dacă vreți, puteți citi scrisoarea. Nu cuprinde nici o informație pentru adversarii dvs.

Privirile lui Le Roux exprimau încă bănuială și neîncredere.

— După cîte văd, nu sînteți obișnuit să vă încredeți în prieteni, spuse ea zîmbind.

Bărbatul se apropie de masă și închise plicul.

— Înainte de a te încrede în ei, prietenii trebuie verificați, spuse el.

Renée zîmbi ironic, ceea ce însă Le Roux trecu cu vederea.

— Ar mai fi ceva, care ar putea să vă aranjeze trimisul meu?

Stătea în mijlocul încăperii, cu plicul închis. Renée nu știa dacă să-l admire sau să-l urască. În cele din urmă însă, sentimentele-i de prietenie ieșiră biruitoare.

— Si Abd-el-Kader! oftă ea și căzu pe scaunul Louis XVI. Sînt nesfîrșit de multe lucruri, pe care trimisul dvs. le-ar putea aranja pentru mine. Bunăoară, dacă mi-ar aduce un răspuns la scrisoare, v-aș fi nespus de recunoscătoare. Pe urmă... cum să vă spun? N-aș vrea să vă jignesc, pentru că ați fost totdeauna nespus de prietenos cu mine. Mi-ați înapoiat valiza și bagajele, lucru la care nu mă mai așteptam. Cum să vă spun? În poșetă am avut niște bani a căror lipsă o simt acum. I-aș putea utiliza acum.

Le Roux se roși.

— Cîți bani ați avut?

— Circa două mii de franci.

— Îi veți reprimi.

— Mulțumesc. În acest caz, v-aș ruga să predați banii curierului dvs., însărcinîndu-l să-mi cumpere din Fez o lădiță cu pansamente, alifii, doctorii și alte mărunțișuri necesare. Toate acestea le voi scrie pe un bilet. Pe piciorul soției dvs., Asma se află un furuncul destul de serios, care necesită o îngrijire de specialitate. Alifiile mamei dvs. nu prea folosesc, astfel că biata femeie suferă. Cred că știu cam ce tratament necesită. Pe urmă, micul Mohammed și-a tăiat mîna după cîte știți și rana s-a inflamat. Apoi mai e Aisha. Întregul ei trupușor fragil suferă. Are foarte des febră, ceea ce pentru vîrsta ei e primejdios. Cunosc pe urmă o doctorie, care ar vindeca durerile mamei dvs. Uneori mi-e greu s-o aud plîngînd toată noaptea. Ah! dar mai sînt multe altele! Fiecare ar avea nevoie de una sau de alta.

Le Roux o privi mirat.

— Vreți să-mi transformați casa într-un spital?

— E spital de mult, răspunse fata. Numai medicul lipsește. Eu îmi asum cu plăcere rolul de infirmieră. Aș prefera să fac fiecăruia cîte un mic serviciu util, în loc să-mi pierd vremea nefăcînd nimic. Pentru că îmi sînt dragi cu toții... Poate mă credeți mărginită, pentru că Mohammed profetul spune că toate bolile sînt de la Dumnezeu și de aceea omul trebuie să le suporte pînă la sfîrșitul vieții cu răbdare, fără să facă nimic împotriva lor, pentru că și bolile sînt o parte din pedeapsa pe care destinul o dă oamenilor. Stranie concepție! Totuși, Isus spune și El că toate încercările vin de la Dumnezeu. El însă ne-a învățat să-i ajutăm pe suferinzi, alinîndu-le durerile. Concepția aceasta o găsesc mult mai frumoasă!

Evocarea lui Isus n-a fost pe placul lui Abd-el-Kader. În sinea sa însă o admira pe Renée.

— Ce n-aș da ca și femeile noastre să fie asemenea dvs., spuse el.

Tăcu, strîngîndu-și crispat buzele. Văzu cu ochii sufletului femeile rasei sale, bătătorind colbul drumului, cu copiii legați de spate. Și văzu pe bărbații lor, umblînd cu picioarele goale prin nisipul arzător al deșertului, prin munții sălbatici, peste zăpezile eterne. O revăzu pe mama sa, dezmierdîndu-i fața cu degetele tremurînde, de parcă ar fi încă un copil, așteptîndu-l ceasuri întregi, într-un ungher umbrit, ca să-l mîngîie o clipă pe fiul ei, pe Abd-el-Kader, bărbatul care pentru ea rămăsese mereu un copil. Văzu fetele arabe, cu privirile înflăcărate, dogorînd dincolo de vălul subțire care le acoperea chipul. Își aminti de săptămînile tihnite ale unei vieți de trîndăvie și plăceri, petrecută în grădinile parfumate ale sudului, alături de Halima, Zuhra, Asma și multe altele. Își aminti de femeile Beni-Zeraoul din Rif, încărcînd armele bărbaților și fraților lor, aducînd apă și alimente sub ploaia de gloanțe și a obuzelor ce explodau. Și se rușină de cuvintele pe care le rostise, despre femeile rasei sale. Era supărat pe sine. Se rezemă de marginea mesei masive și clătină obosit din cap. Glasul lui se transformă în șoaptă.

— Ciudat, roumia, ce gînduri și sentimente trezește prezența dvs. în mine. Frumusețea inimii dvs. este egală cu frumusețea ochilor. Și, după cîte văd, această frumusețe sporește pe zi ce trece.

Rîse sec.

— Dacă unui arab îi spun să-mi ceară o favoare, el nu se sfieşte să-mi ceară tot ce poate... firește însă, numai pe seama sa. Dvs. faceți aproape același lucru, cu singura deosebire, că nu cereți nimic pentru dvs. personal, ci totul în interesul altora. Păcat, mare păcat că nu sînteți o fiică a Islamului. Ați fi una din acele femei extraordinar de nobile, pe care Profetul le-a iubit cu atîta căldură.

Începu să se plimbe prin încăpere, cu mîinile încrucișate la spate.

— Există între noi doi, roumia, o ciudată asemănare. Ceea ce fac eu, este tot în interesul altora și nu al meu personal. Nimeni nu face nimic pentru mine. Din păcate, pretențiile pe care le am față de poporul dvs. sînt prea mari și de aceea irealizabile. Dar chiar dacă aș primi toate cele pentru care lupt, foloasele tot nu le-aș trage eu. Nu simt nici o dorință pentru bogății și dacă voi fi puternic, lucrul acesta se va întîmpla pentru că așa a orînduit Allah, spre binele poporului său. Sînt acum ca singuraticul peregrin, care pornește să străbată, fără tovarăș, deșertul. Nu știu nici cel puțin ce-mi va aduce ziua de mîine. Totul e incert și nebulos.

Tăcu și se opri în fața unei hărți atîrnată pe perete. Renée se ridică și se instală la masă, unde începu să scrie sîrguincioasă.

VIII

Nimeni nu se sinchisi de bărbatul cu barbă neagră, înfășurat în burnus negru, care într-o dimineață, îndată după răsăritul soarelui, părăsi orașul Chechrell. Călărea un catîr bine hrănit și gluga ascuțită îi acoperea fața, ca a negustorilor înstăriți din miazăzi, care se tem neîncetat că ar putea să răcească. După două ore de mers călare, bărbatul acesta se întîlni cu alți doi călăreți, care îl așteptau cu catîrii încărcați. Apoi își continuară drumul toți trei mai departe. Încă înainte de prînz, un grup de opt călăreți se uni cu cei trei drumeți și cei unsprezece bărbați porniră pe drumul de munte, care ducea în zig-zag spre trecători. Ordinul era că trebuia să-l întovărășească pe Si Abd-el-Ali-Rassani-el-Hadj la Fez. Dintre toți, unul singur știa că bărbatul cu barbă neagră, cu sprîncene întunecate și cu mîinile acoperite de păr des negru, nu este calif, ci însuși Le Roux. Și acest om era Ali-el-Bahel, păstorul-poet. El însă mai bine ar fi lăsat să i se taie limba, să i se smulgă unghiile, decît să trădeze cuiva taina pe care singur o cunoștea.

Pînă la granița federației, călătoria decurse conform planului. Caizii și căpeteniile nobile primiră în casa lor pe presupusul calif al pașei și îl tratară cu aceeași cinste, cu care l-ar fi primit pe pașa în persoană. Priveau cu adîncă cucernicie pe marele calif, care ședea visător între ei învăluindu-se într-o adîncă tăcere. Îl asigurară de dragostea și fidelitatea lor față de Abd-el-Kader și implorară pe Allah să protejeze călătoria califului pe teritoriul inamic.

În fiecare sat, Le Roux se oprea, strîngea în jurul său populația și îi vorbea în numele lui Abd-el-Kader, despre munca care îl așteaptă și despre viitorul Islamului. Îi somă ca în viitor să se roage în numele pașei.

De îndată însă ce Le Roux ajunse în apropierea șoselei, lîngă Bordj-Mshounsh, lucrurile se schimbară. Își concedie suita, cu excepția a șase oameni. Aceștia erau oameni tăcuți, mîndri, demni de toată încrederea, care cu excepția dialectului gutural al tribului Ait-Atta nu vorbeau și nu înțelegeau nici o altă limbă.

În timp ce călăreau spre nord, pe marginea drumului, cu glugile trase peste ochi, fură observați de o patrulă de spahii, care pregătindu-și armele de tragere se luă binișor după ei. Cînd ajunse în apropierea micii caravane, caporalul îl somă pe Le Roux să se oprească, în timp ce spahii făceau cerc în jurul lor. Catîrii se opriră. Ca în toate situațiile dificile, și de astă dată se ivi în pașă trăsătura don-quijotească, astfel că interpretă cu cel mai mare succes rolul propriului său calif.

— Aceasta numiți voi ordine și lege, să atacați drumeți pașnici? — strigă el cu glas întunecat. Scoase din buzunar o pereche de ochelari cu ramă neagră și îi așeză meticulos pe vîrful nasului. Iată! și încă soldați! continuă el măsurîndu-i pe spahii. Fii de-ai lui Mohammed, în veșminte primite în dar de la francezi! Lăsați-mă să trec! Mă duc în ambasadă la Fez și am asupra mea scrisoarea de acreditare. Guvernatorul general mă așteaptă.

Își scoase din buzunar o mare basma verde și strănută puternic.

Caporalul ceru să vadă scrisoarea doveditoare. Le Roux se cotrobăi prin veșminte și scoase la iveală plicul mare, galben, plin de peceți. Ștampilele rotunde făcură o mare impresie.

Spahii primiră ordin să-i percheziționeze pe bărbați, pentru a se convinge dacă n-au arme asupra lor. În afară

de pumnalele obișnuite și de flinta demodată, de pe spatele lui Ali, nu găsiră nimic. Astfel, Le Roux putu să-și continue drumul, împreună cu oamenii săi. Spahii însă rămaseră pe urmele lor.

După o scurtă călărie, ajunseră la un caravanserai, unde soldați senegalezi săpau tranșee. Sublocotenentul francez privea prin binoclu apropierea micului grup de călăreți. Caporalul patrulei de spahii călări în fața sublocotenentului și îi raportă identitatea călătorilor. Ofițerul ordonă să-i fie aduși străinii. Îi primi cu țigareta în colțul gurii, izbindu-și carîmbii de piele cu cravașa. Cum nu înțelegea nici un cuvînt din dialectul lor, unul dintre spahii îi tradusе explicațiile lui Le Roux.

Se făcu a nu auzi observațiile, pe care sublocotenentul le făcea în limba franceză despre ei. În schimb, îi comunică tînărului ofițer, că un kebir al tribului Ait-Atta este socotit în general un personaj de mare importanță. Le Roux primi insultele de „Vieux salauds", „cochons" și „sauvages" ca pe niște complimente.

În cele din urmă, ofițerul pricepu că mica delegație se afla într-o călătorie cu un scop politic, la Fez, și hotărî să telefoneze comandantului unei tabere, care se afla la cincizeci de kilometri, spre nord.

Le Roux fu reținut cîteva zile, apoi i se îngădui să-și continue drumul, însoțit de patru spahii, înarmați pînă în dinți. Știa bine ce înseamnă aceasta, preferă însă să-i trateze pe spahii, de parcă ar fi fost o gardă de onoare. Astfel, ajunseră în orașul Misur, unde un general francez îl primi la cartierul general. În timpul prînzului, generalul dovedi o fină și veselă ironie, fără să înțeleagă însă mare lucru din dialectul gutural pe care îl întrebuința Le Roux. Convins că musafirul nu pricepe boabă franțuzește își îngădui cele mai pitorești epitete la adresa lui.

Nu-i scăpă atenției lui Le Roux faptul, că ofițerii aceștia nu vedeau într-însul decît pe barbarul viclean, care la toate întrebările adresate, răspundea cu stereotipa frază că trebuie să vorbească cu guvernatorul general din Fez.

După două zile petrecute la Misur, i se îngădui să-și continue drumul. Traversară teritoriul Beni-Ouraine, pe potecile păstorilor. În fața lor, se înălțau munții și uneori apăreau în zare orășele albe, care erau tolănite în vale, ca niște pisici albe adormite. Pe acoperișurile verzi și dantelate ale mina-

retelor, soarele se răsfrîngea cu irizări fosforescente, ca niște ochi de pisică.

Catîrii își întindeau gîtul, pentru a se înfrupta din frunzele palmierilor pitici, pe sub care treceau. Era o regiune bogată.

Cu cît se apropiau de cîmpia Sais, cu atît se accentua tristețea în inima lui Le Roux.. Îl chinuia gîndul, că toate acestea se aflau sub stăpînirea roumilor. Ah! De-ar veni ziua, cînd să poată aduna toate aceste triburi dezorganizate într-o turmă unitară! În ziua aceea, sultanul își va lua pedeapsa, iar străinii vor fi nimiciți! Puterea se află aici, în aceste sate și orășele. Trebuie doar un om, un bărbat, care să le trezească din somnolență. O ură cumplită îl cuprinse împotriva necredincioșilor și a locuitorilor neghiobi din nordul țării. Simți o dorință arzătoare de a pedepsi acest popor, care din înălțimea lui Allah se coborîse în praful drumului, pentru a îngenunchea în fața străinilor.

Numai glasul limpede al lui Ali-el-Bahel, acest admirabil fiu al Atlasului, care sub bolta catifelată și înstelată lîngă micile focuri de tabără povestea basme fără sfîrșit, izbuti să spulbere deznădejdea lui Abd-el-Kader și să-i redea încrederea în viitor.

Ultima noapte și-o petrecură la porțile Fezului, în livada de lămîi. Dis-de-dimineață se sculară. Rezemat de trunchiul unui pom, Le Roux își întoarse fața spre orașul care scînteia în răsăritul soarelui. Ochii i se umeziră, fața lui exprimă aproape extazul, de parcă ar fi fost vrăjit — pentru că nici arabii, nici berberii nu pot vedea Fezul, fără a fi profund impresionați. Însoțitorii lui se oprisără și ei, încremeniți.

Înainte de a coborî la Oued Zeitoun, pentru a se spăla, făcu un mic înconjur, pe la cariera de piatră, unde cu mulți ani în urmă, — ca student — o străină îi dăruise trupul ei încîntător. Privi mut pajiștea verde, florile violete și boschetele de aloe, apoi începu încet să-și facă toaleta matinală. După rugăciune, își continuă drumul, spre zidurile orașului, intrînd în el prin poarta Bab Djedid. Temeinica cunoaștere a Fezului îi fu acum spre folos. Așa cum se cuvine unei sărmane căpetenii din miazăzi, — și Le Roux era hotărît să joace pînă la urmă acest rol, — trase împreună cu suita sa într-unul din hanurile ieftine ale Medinei de Jos. Imediat, el închirie două săli încăpătoare. Dialectul gutural al lui Le Roux, obișnuit tribului Ait-Atta, trezi bănuiala hangiului. Cînd însă Ali-el-Bahel începu să preaslăvească virtuțile stă-

pînului său, originea-i nobilă și importanta-i misiune politică, bănuielile lui se transformaseră într-un servilism specific Orientului. Se apropie de distinsul oaspete, cerînd binecuvîntarea lui Allah asupra lui. Le Roux observă între timp cîțiva bărbați, care îl urmăreau din priviri. Apărură și cîteva fețe albe, ca laptele, care se făcură îndată nevăzute. Probabil, erau agenții Maghzenului, sau spionii din „Service des Affaires Indigènes". Lucrul acesta nu-l neliniști însă prea mult, pentru că în momentul acela se aflau în oraș peste o sută cincizeci din berberii săi, care sosiseră în ultimele zile unul cîte unul. Erau cu toții oameni de încredere, pe care Chechrell-ul îi trimisese înainte la Fez, pentru a apăra persoana califului. Știa că oricare dintre ei era gata să-și dea viața pentru el.

Își propuse, totuși, să fie cît se poate de prevăzător, ca nu cumva cineva să-l recunoască în travestiul său. Deși părul negru îi schimba cu desăvîrșire înfățișarea, exista totuși posibilitatea ca nuanța neobișnuită a ochilor să trezească vreo bănuială. De aceea, purta mereu ochelari negri de soare, care împrumutau feței sale o expresie de viclenie și deșteptăciune, proprie căpeteniilor din miazăzi, care își petrec bună parte din viață în moschee.

Nu mult după sosirea lui Le Roux, își făcu apariția la han un bărbat înalt și bine legat, care — după înfățișare — părea un negustor aparținînd păturii mai sărace. Sărută umărul lui Le Roux.

— Calif Si Abd-el-Rassani, Allah să-ți lumineze pașii! Îți urez bun sosit, în numele Mehdi-ului! Am venit, ca să-ți apărăm sfînta viață! Nu-ți fie teamă! Noi nu dormim niciodată!

Le Roux, care recunoscu în noul venit pe unul din ofițerii săi, îl bătu amical pe umăr, mulțumindu-i. Bărbatul dispăru, ca o umbră. Nu departe, zări cîțiva cărăuși și săteni, veniți probabil din ținutul Rif-ului. Ședeau în jurul unui foc scăzut, preparîndu-și cafelele. Erau — desigur — oamenii lui Youseff-ben-Amar, din Cheraga. Le Roux le admiră perfecta prefăcătorie. Părea că nici nu-i bagă în seamă prezența. Nici unul nu-i aruncă nici măcar o privire. Își spuse, că ar putea cuceri în scurtă vreme Fezul, cu cîteva mii de oameni de acest fel.

IX

Scrisoarea lui Le Roux, tradusă textual, trecu prin filiera tuturor birourilor din Fez. Autoritățile erau surprinse de tonul obraznic al rebelului pașă și mesajul ajunsese, cu tradiționalele ocoluri birocratice în mîinile generalului Merzbourg, comandantul Teritoriului de Sud. Acesta, un alsacian de aproape doi metri înălțime, aparținea vechei garde a „cîinilor bledului" și primise de la forurile superioare instrucțiuni să nu fie prea violent în convorbirile cu plenipotențiarul lui Le Roux și să rămînă în permanent contact cu Rabat-ul.

Statul Major urmărea cu o îngrijorare crescîndă evenimentele din sud. Toate pregătirile necesare fură făcute, în cea mai mare liniște, și nu se trecuse încă la acțiune, așteptîndu-se ca parlamentul să-și încheie lucrările sesiunii de primăvară. Se luase hotărîrea să se aștepte vacanța de vară cînd socialiștii, radicalii și comuniștii nu vor putea bombarda cu interpelări supărătoare pe ministrul de război.

Chestiunea fusese predată biroului „des Affaires Indigènes". Si Abd-el-Ali-Rassani, califul rebelului pașă fu primit de colonelul Puidoux și de un controlor civil, de rangul unui subprefect. La cartierul general, domnea o mare agitație: se primiseră știri de la de Sonloup.

Trecură însă multe zile, fără ca Le Roux să spună vreo informație de oarecare importanță. Era citat în fiecare dimineață la „bureau", i se puneau întrebări cu multă dibăcie formulate, consemnîndu-i-se răspunsurile în procese verbale. Le Roux însă ținea morțiș că el nu se afla acolo, pentru a răspunde la întrebări, ci ca să pună el întrebări — întrebări care sînt însă exclusiv de competența guvernatorului general. În cele din urmă, colonelul Puidoux avu impresia că izbutește să-l convingă pe încăpățînatul trimis extraordinar al Chechrell-ului, că el — colonelul — fusese însărcinat cu toată această chestiune și că fusese împuternicit să ducă tratative în numele guvernului.

După ce jucă rolul unui arab cu desăvîrșire lipsit de orientare în toate chestiunile formale și tehnice, Le Roux acceptă să discute în linii generale diferitele puncte ale scrisorii pașei. Reuși să convingă pe toți că nu cunoaște nici o limbă străină și ținu cu orice preț să i se dea un interpret.

În curînd, biroul îl găsi pe calif un partener de discuții extrem de greoi. Cunoștea, evident, pe Abd-el-Kader, pe

de Sonloup și dovedea o admirabilă informație în legătură cu toate problemele sudului. Calmul său imperturbabil, încetineala gîndirii sale, firea-i de chițibușar, demnitatea-i niciodată tulburată și politețea-i excesivă pricinuiau multă bătaie de cap partenerilor săi. Colonelul și subprefectul — care se obișnuiseră să-i trateze pe indigeni cu un aer de îngăduitoare superioritate — nu obținură nici un rezultat din convorbirile cu trimisul pașei de la Chechrell. Nici măcar să-i cunoască intențiile. Se interesa neîncetat de anumite triburi, care fuseseră silite să recunoască suveranitatea Franței, tîrguindu-se neostenit asupra granițelor dintre triburi. Pașa dorește asta, pașa dorește cealaltă — și Le Roux știa exact că nici una din întrebările pe care le punea nu putea fi rezolvată de „bureau". Rapoartele trimise guvernatorului general, erau din zi în zi mai voluminoase.

Într-o dimineață, Le Roux și suita sa treceau — Dumnezeu știe pentru a cîta oară — pe sub arcadele porții Dar Maghzen. Colonelul Puidoux îl lăsă să aștepte pe Le Roux mai bine de două ore. Le Roux se afla singur în anticameră. Pe figura sa, domnea o expresie de triumf și un zîmbet, care însemna că se decisese la un pas hotărîtor. Mijea în el conturul unui nou plan, unui plan mare, hotărîtor.

— Voyons, mon cher Si Abd-el-Ali, îl întîmpină colonelul pe Le Roux, cînd acesta intră în cele din urmă în cabinetul lui. Am pierdut o săptămînă întreagă, fără să fi ajuns la vreo soluție în legătură cu generalul de Sonloup.

Monsieur Regnon ședea într-un colț al biroului, urmărind cu privirile-i pătrunzătoare mișcările lui Le Roux. În fundul încăperii, ședea un bărbat înalt și se prefăcea că citește o gazetă. Le Roux zări pe mîneca tunicii lui patru steluțe. Merzbourg!

Le Roux întrebă pe interpret ce spusese colonelul. Interpretul traduse fraza lui Puidoux.

— Spune-i, te rog, vorbi Le Roux, că pașa va reține prizonierii săi, pînă cînd va primi bani.

— Bani! Foarte frumos. Și noi am avea nevoie de bani și, totuși, nu-i putem primi.

— Pașa are nevoie de mulți bani, continuă Le Roux și buzele-i strînse se desfăcură într-un zîmbet larg.

Se uită la funcționari, peste ochelari. În sfîrșit, ajunsese la punctul hotărîtor.

— Pașa are nevoie de bani, repetă Le Roux.

— Ah, înțelegem ce spui! interveni subprefectul în limba arabă. Continuă!

Colonelul Puidoux se juca cu creionul de pe birou.

— Și cîți bani ar vrea pașa? întrebă el, dregîndu-și glasul.

— Pașa pretinde treizeci de milioane de franci în schimbul eliberării prizonierilor, mormăi Le Roux.

Urmă o tăcere adîncă.

— Cît primești d-ta din această sumă?

— Abd-el-Al-Rassani nu primește nimic.

Colonelul mormăi ceva.

— Pașa-i nebun? întrebă el.

Le Roux își scutură ceremonios capul.

— Ne crede, cu adevărat, atît de neghiobi, încît să-i dăm mijloacele necesare de a purta război împotriva noastră?

— Pașa ar accepta, răspunse Le Roux, ca banii să fie depuși la o bancă din străinătate, unde ar rămîne ca o garanție a păcii. Pașa ar dori, ca de la lacul Agadir, pînă la Tafilalet, de-a lungul Atlasului, să se stabilească o frontieră definitivă și suma depusă să constituie o garanție, că atît trupele franceze, cît și trupele sultanului, vor respecta această frontieră. La prima încălcare de graniță însă, banii ar deveni ai pașei, care și-ar rezerva dreptul de a lua măsurile pe care le va crede de cuviință, în interesul apărării teritoriului său.

Înalții funcționari priveau cu ochii holbați pe acest kebir obraznic, care trasa granița de mii de mile, fără a clipi. Toți se priviră în tăcere. Colonelul Puidoux își mușcă buza.

— Din partea sa, continuă Le Roux, pașa ar garanta guvernului din nord aceleași condițiuni.

— Te-a însărcinat pașa să ne comunici aceste lucruri? întrebă monsieur Regnon.

— Da. Dacă guvernul din nord este de acord să încheie cu pașa o convenție în acest sens, îi voi trimite un curier și toate actele de dușmănie din sud vor înceta imediat.

— Si Abd-el-Ali, spuse colonelul pe un ton amical, pretențiile pe care ni le puneți în numele pașei nu sînt numai necugetate, dar și cu desăvîrșire injuste. Mă simt obligat să vă comunic chiar acum, că este zadarnic să nutriți orice speranță în succesul minisunii dvs. În al doilea rînd, refuz din capul locului să discut orice chestiune politică cu pașa de la Chechrell. Din punct de vedere juridic pașa nu este decît un bandit, pe al cărui cap s-a pus un premiu de un milion de franci. Socotesc o desăvîrșită lipsă de înțelegere din partea dvs., Si Abd-el-Ali, să luați atitudine alături de

acest om. Pentru că, mai curînd sau mai tîrziu, pașa nu va sfîrși bine și va tîrî atunci în prăpastie pe toți cei care se lasă conduși astăzi de el. Aș avea oricînd latitudinea să vă arestez, dar lucrul acesta n-ar fi în conformitate cu uzanțele în vigoare pe care Franța le adoptă față de copiii ei rătăciți. Vă sfătuiesc însă, să cîntăriți bine lucrurile, înainte de a vă întoarce la Chechrell. Sînteți kaid și aveți mare trecere între oamenii dvs. Aș vrea să vă conving că intențiile noastre în Maroc sînt cu desăvîrșire inofensive, chiar dacă, uneori sîntem nevoiți să trecem la măsuri violente. Datorită înțeleptei administrații franceze, căpeteniile triburilor indigene ne-au devenit prieteni, continuînd să-și conducă nestingheriți afacerile interne. Protectoratul nu servește decît spre binele lor, fără ca noi să avem vreun amestec în administrație. Dacă noul regim atinge tradițiile Islamului aceasta se întîmplă numai pentru a pune capăt unor abuzuri... Pentru mase, noua stăpînire înseamnă o justiție și o administrație mai bune, precum și o garantare efectivă a proprietății private. Jurisdicția căpeteniilor de trib primește o garanție solidă prin prezența noastră aici. Pentru Maroc este un noroc, că misiunea civilizatoare a acestei țări a revenit Franței. Imaginați-vă, ce s-ar întîmpla, dacă ar stăpîni aici o altă putere! Dintre toate statele, Franța este țara dreptății, omeniei și cavalerismului!

Le Roux asculta cu ochii închiși pe interpret. Din cînd în cînd, dădea aproape imperceptibil din cap. Cînd colonelul sfîrși, rămase și mai departe într-o atitudine de așteptare, de parcă ar mai fi fost gata să asculte și restul.

În cele din urmă, se întoarse spre interpret:

— N-ar avea de făcut nici o obiecțiune împotriva frumoaselor cuvinte ale d-lui colonel, spuse Le Roux, dacă situația nu s-ar putea schimba de la o zi la alta. Permanentele incursiuni ale trupelor franceze pe teritoriul pașei, vor pune capăt într-o bună zi răbdării lui. Dacă însă Franța dovedește bunăvoința sa, prin depunerea într-o bancă străină a sumei amintite de mine, atunci pașa este dispus să înceapă discuții loiale și legale, în interesul păcii. Dacă însă trupele franceze vor continua și mai departe să oprime triburile, atunci situația rămîne neschimbată, sau se înrăutățește. Cît privește observațiunea mascată a d-lui colonel despre arestarea mea, nu mă îndoiesc că își dă seama de rezultatele pe care le-ar avea această arestare. Pașa ar vedea o provocare

în ea și ar apela la măsuri imediate, în vederea eliberării mele necondiționate.

Le Roux vorbea în fraze eliptice, guturale. Interpretul traducea încet, frază după frază. Înalții funcționari dădeau neîncetat din cap, ca marionetele. Înțeleseseră, în sfîrșit. Chestiunea părea suficient de gravă și necesita o lungă deliberare. Îi comunicară deci lui Le Roux, că pentru astăzi, întrevederea se sfîrșise.

Le Roux se ridică, strîngîndu-și burnusul mirosind a oaie și catîri. Colonelul Puidoux se ridică și el, îl însoți politicos pînă la ușă, apoi Abd-el-Kader și suita sa ieșiră agale în ulița îngustă.

X

Sultanul Abd-el-Aziz cel Mare, nu prea avea păreri bune despre cetățenii Fez-ului. Se spunea că-i numise „derbedei și stricați, păcătoși și vicleni, răutăcioși și oameni de nimic". Toate acestea, într-o singură suflare.

În timp ce Le Roux cobora pe Djama Cherabliine, una din arterele principale ale Fez-ului, se întîlni cu mulți supuși cu fețe palide, și cu mulți cunoscuți, pe care îi cunoștea din vedere și care duceau în mîinile moi și grăsuțe covorașe de rugăciune sau buchete de flori. O femeie albă trecu pe lîngă el. Se gîndi din nou la Renée. Ce-ar fi spus roumia, la auzul ofertei pe care a făcut-o guvernului din nord? Oare l-ar fi socotit drept? Credea că da. De astă dată, era sigur că Renée i-ar fi aprobat atitudinea. Însuflețit de propriul său curaj, se îndreptă spre moscheia Moulay Idriss, pentru a cere binecuvîntarea lui Allah asupra proiectului său. Cetățenii Fezului se dădeau la o parte din fața privirilor lui pătrunzătoare, ascunzîndu-se în casele lor întunecate, semănînd cu vizuinele, sau într-una din ulicioarele murdare și puturoase, așteptînd să treacă prin fața lor. Le era teamă de străini. Din cînd în cînd, Le Roux se oprea și asculta încordat apa Oued-Fez-ului, care murmura surd, sub caldarîm. Mii de pîrîiașe treceau din casă în casă, din curte în curte, din ulicioară în ulicioară, străbătînd astfel întreg orașul. Își aduse aminte de acel oulema, care spusese cîndva, că Fez-ul nu are nici scări, nici străzi, nici ulicioare, nici piețe, care să nu fi fost scăldate cîndva în sînge. Își aminti ultima revoltă din Fez, acel măcel din anul 1912. Ce prostie și neprevedere! Rezultatul fusese invazia străină. Franța pusese stăpînire pe oraș, iar marocanii, geloși unii pe alții și grăbiți să-și

căşuneze unii altora cît mai mult rău, tolerară opresiunea străină. Roumii şedeau acum în mijlocul lor şi îi stăpîneau! Pretutindeni, pe dealuri, se vedeau taberele, ofiţerii şi ostaşii lor. Străzile oraşului erau pline de femeile lor, de turiştii lor, de negustorii şi vînzătorii lor. Oraşul acesta fusese cîndva metropola sfîntă a unui regat african. Astăzi, în ziua de praznic a tăcerii şi a împăcării, artileria organiza exerciţii de tragere, iar tiraliorii, culcaţi pe burtă se exersau în trageri la ţintă. Îi auzea întreg oraşul.

Fierbînd de mînie, intră în moschee, după ce îşi scoase pantofii. Se spălă şi străbătu coridoarele moscheii, pînă cînd pacea pătrunse în sufletu-i răscolit. Abia atunci începu să se roage.

Cînd, după o oră, ieşi în stradă, ştia ce are de făcut. Drumul i se deschidea limpede în faţă. Inima îi era plină de dragoste pentru poporul şi ţara sa. Hotărî să nu părăsească niciodată calea pe care i-o desemnase Allah. Va ţine morţiş la propunerea-i de pace şi va cere cu îndîrjire să fie ascultat. Dacă vor refuza să trateze cu el, va fi silit din nou să recurgă la violenţă, la extrema violenţă! Pentru toate acestea, avea nevoie de sprijinul prietenului său, Si Mahdi-Addessalem. Cum însă se simţise tot timpul supraveghiat de amici şi inamici deopotrivă, pînă acum încă nu izbutise să-l viziteze, fără ca oamenii „biroului“ să nu ştie despre acest lucru.

În noaptea aceea însă, prietenii lui îi înlesniră părăsirea neobservată a hanului. Sub protecţia lor, Le Roux porni încet spre Dar Mahdi. Un bărbat trecu pe lîngă el, şoptindu-i ceva la ureche. Le Roux o coti brusc spre stînga, pe la spitalul Auvert, pipăind pereţii întunecaţi cu mîna, pînă ce dădu de o portiţă scundă. Portiţa era deschisă. Intră. Văzduhul era aromat de parfumul trandafirilor. Se afla într-o grădină. Un sclav îl conduse pe aleea pietruită, pînă în casă. Sub arcadele ei, îl aştepta Si Mahdi. Cînd îl zări pe Le Roux, îşi desfăcu braţele. Lacrimile curgeau şiroaie pe faţa-i roz-albă, dispărînd în barba-i albă, imaculată. Le Roux simţi şi el o adîncă emoţie. După îmbrăţişările rituale, cei doi bărbaţi se retraseră într-un colţ. Se priviră o oră încheiată, vorbiră despre viaţa lor şi familie, şi despre Paradis. Apoi, Le Roux luă singur cuvîntul. Ca un fiu ascultător în faţa părintelui, îi destăinui lui Si Mahdi toate nedumeririle care îl rodeau. Între timp, bătrînul nobil privea cu respect faţa radiind de forţă a celui ales de Allah. Înainte ca expunerea lui Le Roux

să fi luat sfîrșit, Si Mahdi puse la dispoziția sfintei cauze două milioane, din averea sa particulară. Cu toate acestea, îl sfătui pe Le Roux să cîntărească bine fiecare posibilitate care ar putea duce la o pace, mai înainte de a se declara adversar fățiș al Franței. Cît privește muniția, a cărei lipsă îl preocupa în mod special pe Le Roux, îl rugă pe musafir să treacă într-o încăpere vecină, unde îl aștepta un amic al său, un oarecare căpitan Trevor-James. Le Roux deveni imediat bănuitor. Si Mahdi însă îl liniști, asigurîndu-l că îl cunoaște de foarte mulți ani pe acest agent politic străin.

— Ar fi o prostie, fiul meu, zise el, să vezi în fiecare roumi un dușman. Nu uita, că toți adversarii Franței, de orice culoare ar fi ei, sînt totodată prietenii noștri. Căpitanul Trevor-James vorbește araba, este și el aproape musulman, cunoaște pe toți principii Arabiei și ai Egiptului și este autorul a numeroase cărți, al căror scop este să lumineze mințile înapoiate ale albilor, asupra Islamului și țărilor Islamului. Îi poți acorda, pe răspunderea mea, toată încrederea.

Le Roux se ridică. Traversară o sală vastă. Sclavii foiau pretutindeni, purtînd mari tăvi, încărcate cu bunătăți.

Căpitanul Trevor-James, era un nordic înalt, slab, monoclat, cu ochii negri și bine ras, avînd alura unui gentleman. Devenise cunoscut prin numeroasele sale călătorii din Orientul Apropiat.

Le Roux, care interpreta, firește, rolul propriului său calif, nu dădu crezare tuturor celor debitate de căpitanul Trevor-James și hotărî să cîntărească bine fiecare cuvînt al lui. Era sigur că, în scurtă vreme, va putea strînge cîteva milioane. Se tîrguiră și căpitanul Trevor-James primi însărcinarea să furnizeze un milion de cartușe pentru ultimul model de pușcă franceză.

Mijea de ziuă, cînd Le Roux se întoarse la han. Intră în curte travestit în cărăuș, înconjurat de o mică caravană, alcătuită de adepții săi, cu scopul de a-l ascunde.

XI

Un milion de cartușe nu erau puține. Le Roux însă avea nevoie de mai mult. Avea nevoie de mii de cartușe pentru fiecare armă. Or, aceasta însemna cel puțin douăzeci de milioane. Mai avea apoi nevoie de obuze pentru mica-i artilerie de cîmp și de benzi pentru mitraliere. Căpitanul Trevor-James era sigur că prima livrare va avea loc în maximum

două luni. Le Roux nu credea însă că muniția să sosească înainte de patru luni.

După alte cîteva vizite primejdioase la prietenul său Si Mahdi, Le Roux își reluă peregrinările zilnice la „birou", cu o sporită îndîrjire și mînie. Nu fu lăsat însă să intre. Un ofițer tînăr îi spuse că se credea că el se înapoiase de mult la pașa din Chechrell. „Bluff", își spuse Le Roux și se întoarse liniștit la hanul său. A doua zi, sosi un curier din sud. Aducea vești de la Chechrell, scrisori secrete de la Mohammed-el-Hadj și o telegramă din kasba Sidi Omar. Curierul se ascunse ceasuri întregi în suita kaidului, pe sub arcade, pînă se convinse că nu se aflau spioni prin apropiere. Abia atunci se apropie de Le Roux, scăpînd în fața lui o pungă mică din piele de capră, pe care Le Roux o ridică, fără să-l observe cineva. Scrisorile le citi la lumina focului, noaptea, arzîndu-le îndată. O bucurie sălbatică îl năpădi. Tribul Ait-Yafelmane nimicise un detașament francez! Ce va spune „biroul", la aflarea acestei știri?

A doua zi, Le Roux adresă șefului biroului o scrisoare amănunțită, în care îi arăta, că în pofida lungii lui șederi la Fez, nu obținuse nici un rezultat pozitiv. Nu îndrăznea să se întoarcă la pașa fără un răspuns definitiv și i se părea ciudat, că guvernul nu face nici o propunere, pentru eliberarea generalului de Sonloup și a fiicei sale. Nefiind obișnuit cu viața unui oraș mare, se îmbolnăvise (ceea ce corespundea de altfel, adevărului) și trebuia să se întoarcă foarte curînd acasă, unde îl așteptau numeroase îndatoriri.

Scopul scrisorii era să dea impresia, că intenționa să-și reducă simțitor pretențiile. În taină, spera că guvernul va căuta să cîștige timp, pentru a-și forma un precis tablou de ansamblu asupra situației din sud. Erau, probabil, informați, că în spatele evenimentelor de la kasba Sidi Omar se ascundea pașa — în același timp însă era convins, că guvernul are tot interesul să taxeze aceste evenimente drept rebeliuni provocatoare, iar pe el un rebel recalcitrant, care nu-și respectă angajamentele. Tactica aceasta o adoptaseră și în războiul cu rifii. Încercau să le dovedească tuturor, că alianța triburilor din sud n-avea nici un temei juridic și că era o simplă piraterie politică. Le Roux nu primi răspuns la scrisoare. Îl socoteau desigur, un personaj fără importanță și nu-i dădeau nici o atenție. Umilința aceasta îl jigni adînc, trezind din nou într-însul dorința de răzbunare.

După o săptămînă, veniră de la „bureau“ să-l cheme. Întîi, fu condus în grădină, unde trebui să aștepte o oră, pe un scaun incomod. La o mică distanță de el, se afla un grup de ofițeri superiori, care nu-i acordau nici o atenție.

După un timp, își făcu apariția generalul Merzbourg, însoțit de o femeie, la vederea căreia, Le Roux se cutremură violent. La început crezu că este roumia. Aceeași siluetă, aceeași ținută; numai că roumia era mai puțin plină, mai puțin robustă. Cînd cei doi se apropiară de el, Le Roux se ridică în picioare.

— Iată, acesta este haidul nostru, auzi Le Roux glasul generalului. Un adevărat căpitan de bandiți. Priviți-l bine, madame. Susține că vă cunoaște sora și părintele. Vom vedea îndată ce putem face pentru el.

Le Roux stătea stingher, cu ochii în pămînt.

— I-aș putea pune cîteva întrebări? se interesă doamna.

— Firește, cîte doriți.

Dînsa se adresă interpretului:

— Te rog, întreabă-l dacă cunoaște cumva pe generalul de Sonloup și pe sora mea?

Le Roux își compuse masca obișnuită de așteptare încordată.

— Spune-i, roumiei că îi cunosc pe amîndoi, răspunse el.

— Unde se află?

— În kasba.

— Sînt întemnițați?

Le Roux dădu tăgăduitor din cap.

— Ce face pașa cu ei?

— Spune-i, făcu Le Roux în șoaptă, că pașa îi iubește pe general și pe fiica sa, de parcă ar fi propriul său tată și soră.

— Soțul meu ar fi dispus să plătească o sumă mai mare, pentru eliberarea lor, spuse doamna, adresîndu-se generalului Merzbourg.

— Mais, madame! răspunse generalul, pașa pretinde treizeci de milioane și un regat.

— Știu, oftă ea. N-avem atît de mult...

— Tatăl și sora dvs. merită orice sacrificii din partea noastră, madame, continuă generalul. De astă dată însă, nu este vorba de chestiuni financiare. Mi-e teamă, că miza e mult mai mare. Și, cum îl cunosc pe tatăl dvs., cu siguranță că ar fi și el de părerea mea, aprobîndu-ne procedeul.

— Dar dacă-i vor ucide pe amîndoi?

Generalul aruncă o privire cercetătoare spre Madeleine.

— Nu cred să se întîmple așa ceva. Dacă, totuși, s-ar întîmpla, atunci, madame, nu trebuie să uitați că sînteți fiica unui ostaș...

Apoi adăugă repede:

— Pentru mine, informația că sînt ținuți în kasba, este foarte interesantă. Ba, socotesc că e din cale afară de importantă.

— De ce, generale?

— Mi-e teamă că nu vă pot, deocamdată, răspunde.

Își feri privirile.

Le Roux stătea modest în fața lor, așteptînd întrebările Madeleinei.

— Întreabă-l, te rog, spuse ea interpretului, dacă ar vrea să preia o lădiță cu lucruri pentru tata și sora mea?

Cînd interpretul i se adresă în arabă lui Le Roux, se păru că acesta se trezește dintr-un somn adînc. Zîmbi. Da, era gata să facă acest serviciu doamnei.

— Mă voi îngriji eu să-i parvină lădița. Nu am însă prea mare încredere în lăzile pline de lucruri prețioase, care — în Maroc — n-ajung niciodată la destinație. Vom face, în orice caz, o încercare. Poate ca omul acesta să fie cinstit. Voi căuta ca înainte de a-l lăsa să plece, să-l sperii puțin.

Le Roux era vrăjit de sora roumiei. I-ar fi spus bucuros cîteva cuvinte de încurajare, pentru că o compătimea din inimă. Gîndul că femeia aceasta nu-și va revedea, poate, niciodată tatăl, îl mișcă. Lucrul acesta însă nu-i influență cîtuși de puțin planurile. Cînd zări lacrimi în ochii ei, îl rugă pe interpret să-i spună, că e gata să le transmită chiar o scrisoare, promițîndu-i să ducă în bună stare și gratuit lădița la destinație. E sigur că pașa nu va avea de făcut nici o obiecțiune.

— Oricum, e un grand-seigneur! — făcu în șoaptă generalul Merzbourg.

O ordonanță coborî în grădină, poftindu-l pe calif să-l urmeze, deoarece domnii de sus doreau să-i vorbească. Le Roux porni cu pașii-i legănați după el.

XII

La masă, ședeau colonelul Puidoux, mònsieur Regnon, un general scund, cu pieptul plin de decorații și un ofițer de stat major. Tîlmaciul se afla lîngă ei. Monsieur Regnon începu îndată întrebările. Ce a făcut Abd-el-Ali în Fez? De ce și-a

luat cu sine o suită așa de mare? A primit vești de la pșă? Și așa mai departe. Le Roux răspunse încet, că făcuse repetate încercări de a relua tratativele, fără de nici un rezultat. Monsieur Regnon era curios să afle dacă Abd-el-Ali e bogat sau sărac. Ce-ar face, bunăoară, dacă cineva i-ar dărui un milion? Și dacă oamenii tribului său au jurat credință roșcatului pașă? Dacă a vizitat vreodată kasba din Chechrell? Le Roux nu răspunse la nici una din aceste întrebări.

El este un calif și nu un mic funcționăraș guvernamental, spuse el.

— Eh bien, făcu nazal colonelul. Atunci spuneți-ne un singur lucru: cum ați intrat în legătură cu pașa?

— Aș fi foarte fericit, dacă domnii și-ar lua osteneala să citească cu luare aminte, împuternicirea pașei, răspunse Le Roux. — Scrisoarea aceasta cuprinde explicația misiunii mele. Pașa așteaptă încă și azi răspunsul guvernului și timpul trece. Domnii să ia aminte că nu sînt căpetenia unui trib, ci reprezentantul unui guvern. În alianța sudică, nu mai există triburi aparte. Am devenit un popor unitar.

— Vom vedea în curînd! interveni generalul, cu o voce pițigăiată, de pasăre.

Un secretar nota cu febrilitate răspunsurile date de Le Roux.

— Binevoiește califul să ne repete propunerile pașei?

— Allah mi-e martor, spuse Le Roux, că sîntem mînați de cele mai bune intenții și că vrem să trăim în pace și prietenie cu vecinii noștri.

— Sînteți? Cine? făcu nerăbdător colonelul.

— Federația.

— Care federație?

— Federația triburilor sud-marocane.

— Nu cunoaștem o astfel de federație. Niciodată n-am recunoscut așa ceva. Nici nu există.

— Ați spus nu demult, că această federație este ilegală.

— Întocmai.

— Noi însă o socotim sacră, spuse Le Roux.

— E neghiobie curată!

— Se poate.

— Îl rugăm pe calif să continuie.

Le Roux își potrivi ochelarii pe nas.

— Pașa și-a dovedit intențiile pașnice, oferind autorităților franceze trasarea unei frontiere. Cererea lui a fost tratată cu dispreț. Astăzi vin și repet oferta. Da, sîntem

gata să uităm tot ce s-a întîmplat și să vă întindem o mînă prietenească. Sîntem convinși, că guvernul francez și-a propus să cucerească întregul Maroc. În pofida acestui fapt, sîntem gata să stabilim un acord. Guvernul pașei cere de la Franța să-și retragă toate trupele care au pătruns în teritoriul triburilor Ait Yafelmane și Ait Hadidou, dovedindu-și astfel bunăvoința. Și cere o obligație contractuală din partea Franței, că va recunoaște federația sud-marocană, drept stat independent.

— Independent? întrebă înaltul funcționar și francezii se priviră uluiți. Va să zică, încă o autonomie?

Le Roux știa prea bine că oamenii aceștia n-au latitudinea de a hotărî asupra lucrurilor propuse de el. Își alegea totuși, cu grijă cuvintele, pentru că știa că guvernul hotărăște pe baza informațiilor primite de la acest birou.

— Independența sudului? De ce nu? continuă Le Roux. De ce ar fi imposibilă o recunoaștere a neatîrnării noastre? Poate din cauza consecințelor diplomatice, pe care un astfel de act le-ar provoca. Pașa nu intenționează să creeze un corp diplomatic.

Le Roux zîmbi blînd.

— Singura relație diplomatică, pe care pașa intenționează s-o facă, este trimiterea unui calif la ședințele Societății Națiunilor.

— La naiba! Mii de draci! izbucni monsieur Regnon.

Sări în picioare, se răsuci în jurul propriei sale axe, apoi se reașeză iar.

— Recunoașterea independenței noastre este o condiție, la care nu putem renunța, continuă imperturbabil Le Roux. În toate celelalte chestiuni am cădea, sînt sigur, de acord. Sîntem gata să facem cele mai mari concesii, în limitele demnității noastre și ale orgoliului Franței.

Tăcu, pentru a-și umple plămînii de aer, în timp ce cu privirile urmărea un cameleon care alerga pe perete, ascunzîndu-se după tabloul Mareșalului Lyautey.

— Pașa ține cu orice preț să încheiem un acord comercial și economic, conform căruia să avem libertatea importului și exportului mărfurilor noastre în Marocul de nord, continuă el. Este gata să acorde aceeași concesie nordului, exceptînd mărfurile europene și americane.

Le Roux înaintă un pas.

— Trebuie să vă încredeți în bunăvoința noastră și să ne ajutați să ne făurim independența, pentru care toți oame-

nii sudului sînt gata să-și dea viața... Este și interesul Franței, să împiedice un război sîngeros, care ar pricinui de ambele părți pierderi incalculabile.

Își ridică încet brațul, ca să-l lase din nou să recadă.

Urmă o tăcere mai lungă, în răstimpul căreia, stenograful căută să fixeze cu o precizie cît mai apropiată cuvintele lui Le Roux.

— Eh bine! se auzi glasul nazal al colonelului Puidoux, mai are pașa și alte dorințe de Anul Nou?

Le Roux avu nevoie de toată stăpînirea de sine, pentru a-și înăbuși mînia care îl copleși, la auzul acestei întrebări batjocoritoare. Se uită la interpret, care îi traduse fraza. Privirile lui exprimau tristețe.

— Da, pașa ar mai avea o dorință. Și această dorință ar alcătui obiectul primei interpelări, pe care delegatul sudului independent ar face-o în Societatea Națiunilor.

— Ah, ça, interveni generalul mărunțel și arțăgos. Foarte interesant.

Le Roux îi aruncă o privire nimicitoare.

— Dorința aceasta privește Islamul, spuse el calm. Deși Anglia și Franța nu stăpînesc toate cetățile sfinte ale Islamului, stăpînesc în schimb toate drumurile care duc la aceste cetăți. Fără aprobarea Franței sau a Angliei, nici un pelerin nu poate porni netulburat spre Mecca. Pretutindeni sînt prezenți roumi, luîndu-i bietului musulman banii, sub pretextul pașaportului și a celorlalte formalități uzuale. Adeseori, pelerinii sînt trimiși înapoi pentru că sînt săraci. Numiți aceasta ordinea unei conduceri civilizate? Guvernul pașei se simte dator să facă respectate toate prescripțiile sfinte ale Coranului și să-i apere perceptele. De aceea, pretinde ca Franța să suspende imediat toate măsurile de restricție, luate împotriva musulmanilor care intenționează să viziteze sfintele cetăți ale Islamului.

Le Roux făcuse un efort prea mare. Era extenuat. Temperamentu-i înflăcărat se mistuia singur. Își încheie expunerea, dînd glas nădejdei că va primi în cel mai scurt timp posibil răspunsul guvernului francez. Dacă răspunsul acesta nu ar sosi în decurs de o săptămînă, se va vedea nevoit să plece și guvernul va fi obligat atunci să răspundă, trimițînd la rîndu-i un curier special la Chechrell.

Colonelul Puidoux răspunse că există foarte puține probabilități, ca guvernul francez să accepte oferta pașei. Îl măsură cu o privire glacială pe Le Roux, apoi adăugă:

— Guvernul este gata să răscumpere printr-o anumită sumă eliberarea generalului și a fiicei sale, firește însă că numai în limite logice. Califul să binevoiască a-i comunica pașei, că guvernul francez și Maghzen-ul vor ocupa chiar fără vreo aprobare din partea cuiva toate acele teritorii din Maroc, de care are nevoie pentru planurile sale. Scopul nostru este pacificarea Marocului. Nu vrem vărsări de sînge. Vrem să creăm aici pace și siguranță. Situația noastră ne oprește să acceptăm condițiuni din orice parte ar veni ele și guvernul nu va îngădui să i se compromită autoritatea asupra triburilor aflate sub protectoratul Franței și al sultanului.

Le Roux mai făcu o ultimă încercare, deși își dădea bine seama că jocul se sfîrșise. Se adresă interpretului:

— Spune-i domnului de la masa verde că noi nu iubim războiul. Pe de altă parte însă, avem și noi mîndria noastră națională. Nu vom jura niciodată credință acestui sultan, care nu este decît un slujbaș al Franței. Aș vrea să amintesc acestor domni daunele pricinuite țării noastre de războiul rif.

Regnon îl întrerupse:

— Mergeți la Ouergha și uitați-vă în jur. În regiunea aceea, abia dacă veți mai vedea o ruină. Pămîntul este cultivat. Pe coline, stăpînește belșugul. Populația, care era obișnuită să-și cîștige existența din jafuri, măceluri și piraterii, trăiește acum în pace, înfruntînd cu încredere ziua de mîine. Nimeni n-ar putea contesta, că Franța și-a dovedit o dată mai mult, măreția!

Pe buzele lui Le Roux plutea un zîmbet ascuns, abia vizibil, care se topi peste puțin în colțul gurii. Respiră adînc.

— Voi comunica pașei, tot ce mi-ați spus, mormăi el.

Se înclină și porni spre ușa, pe care ordonanța o deschise în fața lui.

XIII

Le Roux rămase încă o săptămînă la Fez. De la „bureau" nu venea nici un răspuns, nici o veste. Nu primi decît o ladă mare, adresată generalului de Sonloup. Le Roux nu se simțea bine în mediul nesănătos al hanului. Nu se plînse însă nimănui. Ar fi dormit un an întreg într-un șanț, dacă prin aceasta ar fi obținut înlesniri reale pentru poporul său. Încrederea în sine îl părăsise însă, rana îl durea și după fiecare mîncare simțea o greață care îl gîtuia. Ali-el-Bahel dormea lîngă el și născocea mereu osanale și versete noi. Le Roux vorbea cu

păstorul, de parcă ar fi fost propriul său fiu. El simboliza în ochii lui patria, legendarele Oued și spiritul intim al Bled-ului. Despre micul Mohammed vorbea totdeauna cu el...

Le Roux simți o ură cumplită împotriva orașului. Cei o sută de mii de cetățeni ai Fez-ului nu făceau nimic decît să tîrguiască, să speculeze, să împrumute bani și să tragă sforile vieții economice. Îl înfuriau numeroasele fețe albe și orașul acesta împuțit. Sîngele-i neastîmpărat jinduia după minunățiile sudului. Își pierduse răbdarea, pe care Si Mahdi îl povățuise s-o păstreze în orice împrejurare. Mereu acorda încă o zi și încă una guvernului. Nu se întîmplă însă nimic. Nimeni nu-i dădea nici o atenție. Luă, deci, hotărîrea de a pleca.

Părăsi orașul în toiul nopții. Luna așternuse peste clădiri un văl dulce și moale, pătrunzînd în ulicioarele înguste și întortocheate. Le Roux făcu un scurt pelerinaj la zidurile sfinte ale moscheii. Suita îl urmă prin întuneric. Ici, colo, umbre se desprindeau din bezna zidurilor, dîndu-i binețe. Toți știau că părăsește Fez-ul.

Cînd ajunse la zidurile marii moschei, își concedie suita, care se retrase într-un ungher, cu glugile trase peste ochi. Singur de tot, se dedică strigătelor de jertfă.

— Allah! Allah! izbucni invocarea, din adîncul sufletului său. Cel care se răzgîndește în ziua bătăliei, se face demn de mînia ta. Ajută-ți servitorul. El va fi învingătorul dușmanilor tăi.

Simți o amărăciune nesfîrșită. Misiunea lui suferise un categoric eșec. Atinse cu amîndouă mîinile lemnul sfînt, de parcă ar fi căutat un sprijin. Zidul era însă neted, ca alabastrul: sărutările deznădăjduite a milioane de credincioși îl neteziseră.

— Allah! Allah! repetă el invocarea. Rămase mult timp, cufundat în rugăciune. Cînd ieși, tot trupul îi era acoperit de o sudoare rece. Înconjură moscheea, aproape inconștient. Își găsi oamenii dormind. Îi trezi. Coborîră la poarta Bab Fetou, unde îi aștepta catîrii.

Pe spinarea unuia dintre catîri se afla lada trimisă generalului. Același catîr ducea și o lădiță cu doctorii. Și în drum spre casă, peste munții fără sfîrșit, privirile lui Le Roux se opriră de mai multe ori asupra acestui catîr.

VORBEȘTE PRAFUL DE PUȘCĂ

I

Absența lui Abd-el-Kader din Chechrell devenise un secret știut de toți. Nimeni nu știa însă unde se află. Sosiră vești în oraș, că la kasba Sidi Omar se dau lupte crîncene. Se presupunea că Abd-el-Kader se afla acolo. De la frontiera Oued Dra, cîțiva informatori se întoarseră în mare grabă la Chechrell, încărcați de pradă de război, jefuită de la chleuchii occidetali. Sub comanda lui Abd-el-Krim-ben-Tazi își continuară însă drumul, spre nord-est.

Renée bătu în două rînduri la ușa din turn, dar nimeni nu-i deschise. Unde se afla Le Roux? Unde se ascundea de atîtea săptămîni? Nu voia să dea crezare știrilor colportate în harem, despre victoria de la kasba Sidi Omar. Dimpotrivă, era convinsă că, undeva, survenise o neașteptată criză militară. Compatrioții săi se aflau, probabil, în plină ofensivă. Găsiseră, se vede, un indiciu despre locul unde era ținut închis comandantul lor. Oricît o bucura gîndul, că ostașii francezi se apropie, dorința de a juca rolul de mediatoare între guvern și Le Roux o preocupa intens. Ce minunat ar fi, dacă ar reuși tocmai ea, să facă armele să tacă!

Era decisă, dacă se va întîmpla aceasta, să-și închine viitorul acestui popor muntean, care trăia în bezna ignoranței și a teoriei. Ea, ajutată de cîțiva oameni cu aceleași păreri îi va aduce o rază de lumină civilizației...

Săptămînile trecură într-o neschimbată monotonie. Fiecare zi însă, aducea noi griji. Viața ei se împletea tot mai strîns cu aceea a familiei lui Le Roux. Durdulia Asma se afla în pragul nașterii. Petrecea ceasuri întregi în același loc, nepăsătoare la cele din jur. Renée izbuti cu greu s-o facă să se mai miște puțin. Încăpățînarea ei de catîr o exaspera pe Renée. Și, ori de cîte ori îi făcea reproșuri, Asma îi

declara că speră, ca Abd-el-Kader să se reîntoarcă, înainte ca ea să nască. Voia un băiat. Știa că va fi băiat. Fiersese gunoiul unei capre în lapte, răcise licoarea la lumina lunii pline, apoi o băuse, ceea ce garanta un copil de sex masculin. Frumoasa Halima își pierdea ziua gătindu-se și sulemenindu-se neîncetat, străduindu-se să obțină efecte mereu noi. Renée remarcă peste măsură de supărată, că șoldurile Halimei se rotunjesc. Încercă s-o scoată din murdăria care domnea în colțul unde locuia. Ar fi putut încerca, cu același succes, să lustruiască podeaua unei cocine de porci. În zadar, se străduia să creeze condiții igienice de trai. De cînd sosise anotimpul călduros al anului un soi de toropeală se lăsase asupra kasbei. Miasme de putreziciune stăruiau în văzduh. Renée se împiedica pretutindeni de gunoaie și murdării. Nimeni nu făcea nici cel mai mic efort pentru curățenie. Într-o zi, mătură singură încăperile, frecînd pe jos. Halima făcu observații obscene, cînd Renée se aplecă. Zuhra și Asma erau ghemuite pe un covor. Urmăreau scena și rîdeau cu hohote. Sharifa și celelalte sclave plescăiau din buze.

— Lăsați numai, spuse Renée, cu o privire amenințătoare, se va întoarce în curînd Abd-el-Kader!...

Femeile se răstiră la ea, o copleșiră cu sudălmi, pînă cînd deodată își făcu apariția Fatima; le certă violent și le copleși cu cuvinte jignitoare. Apoi Halima și Asma începură să se certe. Fiecare o învinovățea pe cealaltă de adulter. Se pălmuiră, se scuipară în față, își sfîșiară reciproc veșmintele, pînă cînd Sharifa, sclava neagră, prinse să urle, că ea cunoaște întreg adevărul, pe care îl va spune întocmai pașei.

Atunci, Halima și Asma se despărțiră, năpustindu-se asupra sclavei, pe care o bătură, pînă cînd își pierdu cunoștința. Renée le potoli pe femeile furioase. Cu o energie pe care încă nu și-o cunoștea, le porunci să se astîmpere. Se retraseră, sîngerînd de zgîrieturi și mușcături. Asma vărsă. Halima, care tocmai trecea pe lîngă ea, o izbi cu piciorul, astfel că Asma căzu cu fața în propria sa murdărie. Țipetele continuară. Fatima se retrase într-un ungher întunecat și se cufundă în gînduri. Se părea că uitase de toți și de toate, murmurînd cuvinte neînțelese, ca o vrăjitoare misterioasă, care are conversații cu moartea.

Asemenea scene se repetau aproape zilnic. Părea că diavolul intrase în femeile din harem. Uneori cînd toate erau

liniștite, își făcea apariția un uriaș eunuc negru. Se așeza, pe jumătate gol, lîngă zid și prindea să cînte dintr-un flaut mare de bambus. Sunetele acelea erau, parcă prevestirea unei oribile nenorociri și păreau că închid în ele lacrimile unui popor fără conducător, ale unui copil fără mamă.

Pe urmă, erau zile, cînd Renée ședea împăciuitoare în mijlocul lor. Figurile lor erau serioase, o subită gingășie le îndulcea glasul, încît Renée se simțea mișcată. Vorbeau atunci despre Abd-el-Kader care lipsea, despre victoriile sale și despre comorile pe care le va aduce. Fantezia le purta pe aripile sale spre un viitor minunat. Renée le povesti că va primi în curînd de la Fez o ladă mare, plină de medicamente și balsamuri, iar ea va încerca să le vindece feluritele metehne și boli. Femeile o priviră pe furiș. În ochii lor întunecați, se ivi bănuiala. Deveniră inabordabile și rezervate ca preotesele..

În vreme ce prietenia dintre Renée și Aisha nu prea făcea progrese, atitudinea tînărului Mohammed față de roumia se schimbă în întregime. Băiatul o vizita zilnic, spre seară. După ce se învîrtea fără lucru prin casă, ieșea timid în grădină, cu o expresie de teamă nelămurită în ochi. Cînd o descoperea pe Renée, se apropia de ea și se așeza și el. Uneori, ea aproape că se temea de el. Cu o obrăznicie, împotriva căreia n-aveai cum să te aperi, băiatul își lipea fruntea de sînii ei. Îi mărturisea cu glasul tremurînd, că o iubește și că într-o bună zi se va căsători cu ea, împlinindu-i toate dorințele. El va duce la mărire poporul arab...

De obicei, Renée îi cuprindea umerii, culcîndu-i fruntea în palma ei. Oare ce rău era să iubească pe acest tînăr frumos?

Oare nu era sînge din sîngele lui Abd-el-Kader?

Viața deveni pentru ea o mare taină. Erau clipe, cînd fața micului Mohammed îi evoca marele castel din Burgundia, parcul străvechi, lacul cu cele două lebede, în fund cîteva coline dulci, acoperite de vii... Și de cîte ori intra în marea sală de primire a castelului, privirile ei se opreau la portretul strămoșului ei, mareșal al Franței: o față subțire, energică, cu un surîs sardonic pe buze. În ultimul timp, își aducea din ce în ce mai des aminte de portretul acela, fără să-și dea seama de ce.

II

Într-o după masă, doi bărbați cu înfățișare de negustori își făcură apariția în kasba. Barba unuia dintre ei era proaspăt vopsită cu henna. În urma lor, veneau agale cîțiva catîri încărcați. Cel cu barba roșcată se duse de-a dreptul la biroul de informații, unde se închise o oră întreagă cu Si Mohammed-el-Hadji. Pe urmă, ieși din birou și străbătu curtea, unde oamenii se adunară într-o clipită în cete mari căscînd uimiți gura. Înainte de a fi ajuns în capătul curții, sute și sute de buze îi atinseră marginea djebirei. În ochii bărbatului, stăruia o expresie de oboseală, oboseala călătorului, care a petrecut zile și nopți lungi sub cerul înstelat. Își ridică ochii spre turnurile kasbei. Un drapel fîlfîia în vînt. Totul era în perfectă ordine. Numeroși sclavi îl înconjurară, însoțindu-l la grajduri. Acolo mîngîie botul roibului său favorit, șoptindu-i la ureche cuvinte gingașe. Roibul răspunse nechezînd agitat și scormonind pămîntul cu copita. Cîini uriași se năpusteau de pretutindeni asupra lui, lingîndu-i mîinile și scheunînd de fericire.

Hassan el Kebir sosi în grabă. Îl îmbrățișă cu emoție pe cel întors. Pe urmă, sosi Omar-el-Aziz cu suita, ofițerii și protejații săi. Toate fețele exprimau bucurie și ușurare.

Le Roux făcu apoi o amănunțită inspecție în kasba. În „barăcile" berberilor, se auziră sunete de goarnă. Oamenii își ocupară locurile. Capete rase se strecurau pe lîngă pereți. Le Roux vizită depozitele de arme. Se convinse că toate armele se aflau la locul lor. Privi mulțumit miile de arme, cu grijă unse. În hambarele de alimente, privi multă vreme lăzile, butoaiele de untdelemn, rezervoarele de piatră pline cu cereale. Toate furturile, erau aici pedepsite cu moartea.

Spre seară, Le Roux se retrase în camera-i de lucru, se prăbuși pe o saltea și adormi în cîteva clipe. Afară, pe sub arcade, străjuiau santinele înarmate.

Încă în seara aceea, Renée primi două lăzi. Începu să le desfacă, cu inima bătînd puternic, în timp ce femeile o priveau curioase. Nimeni nu știa, cine adusese lăzile la Chechrell.

Într-o liniște reculeasă, întreruptă doar de țțț-iitul femeilor, Renée scoase întîi un plic mare, învelit în hîrtie de mătase, pe care îl puse de o parte. Surpriza creștea din ce în ce. Renée despachetă o mulțime de cărți, pe urmă un pachet voluminos, care purta inscripția: „Pour notre cher

Papa", pe urmă foarte multe țigări, un gramofon, un album cu discuri, un mic aparat de radio, cu instrucțiunile de rigoare, o duzină de ciorapi de mătase, pudră, apă de colonie, cuțit, furculiță și sute de alte mărunțișuri, care numai unei surori afectuoase îi pot veni în minte. După o examinare mai amănunțită, Renée descoperi și douăzeci de mii de franci, în bancnote mici. În ce scop oare? Poate bacșișuri pentru eunuci.

Cîntări în mînă pachetul destinat generalului privindu-l întunecată. Oare cum să facă să-i parvină? Nu știa nici măcar locul unde se afla. Ar fi fost zadarnic să întrebe pe cineva de soarta lui. Singur Abd-el-Kader cunoștea adevărul. Se ridică. Privi pe rînd fețele femeilor din jurul său. Nu se afla acolo nici un cadou pentru ele. Se rușină puțin să rețină toate aceste lucruri numai pentru ea.

Deschise repede cealaltă ladă. Dădu peste lista medicamentelor, pe care o alcătuise chiar ea. Căută în grabă lucrurile de care avea nevoie, pentru a trata piciorul aproape cangrenat al Asmei. Îi trebui însă cel puțin o oră, pentru a o convinge să se supună tratamentului ei. Cînd apoi pansamentul fu gata, Asma începu să plîngă cu hohote. Renée se retrase în cele din urmă sleită și se culcă. Vîrî sub pernă plicul mare, galben, care cuprindea scrisorile. Voia să le citească a doua zi, în grădină. Adormi cu un suspin de bucurie.

Înainte de răsăritul soarelui era de acum în grădină și citea scrisorile. Erau mesaje dintr-o altă lume. Rudele și prietenii o asigurau că guvernul va face tot ce-i stă în puteri, pentru a-i elibera. Îi comunicau că trimisul lui Le Roux pretindea treizeci milioane de franci în schimbul punerii lor în libertate și alte condiții cu neputință de acceptat. Lucrurile se aflau acum în mîinile generalului Merzbourg, pe care și Renée îl cunoaște. Toți sînt îngrijorați din pricina ei și a tatălui lor, dar n-au pierdut speranța, de a-i revedea cît mai curînd. Acum, că știu precis unde se află sînt mult mai liniștiți.

Frumoase cuvinte, pentru a consola un prizonier!...

În timp ce Renée citea și recitea scrisorile, pe unul din ziduri apăru discret capul lui Nassr. Plescăi din limbă. Renée îl observă. Nassr îi făcu semn, să vină sus. Fata se supuse.

— Pașa dorește să te vadă după masă, zise Nassr. Trebuie să mă urmezi.

Fata privi țintă ochii gălbui, oblici. Îi privi nasul lung și coroiat, buzele largi și barba, care începea îndată de la buza de jos și flutura ciudat, nesprijinită de bărbia, pe care Nassr o avea foarte mică. Mesajul adus de acest sclav cu aspect de țap, cuprindea ceva fatal și amenințător. Îi răspunse că va fi gata, după care el se îndepărtă cu pași repezi.

După masă soarele ardea cu înverșunare. Purtînd o pălărie cu boruri largi, Renée ciocăni de trei ori la ușa din turn, care se deschise în aceeași clipă. Intră. Nassr închise în grabă ușa în urma ei. Cîțiva bărbați cu înfățișare războinică stăteau în fața ei. Îi spuseră că pașa nu se află în kasba și că Renée trebuia să meargă cu ei. După lungi discuții, fu nevoită să îmbrace un burnus gros, care să o apere de arșiță, apoi încălecă pe un catîr mare, negru, care aștepta în umbra turnului. Îndată ce fu în șa, catîrul porni cu pași repezi și legănați.

Se uită speriată în jur. În urma ei, venea Nassr, care ținea cu o mînă coada catîrului. Urmau doi oameni înarmați pe cai. În curînd orașul rămase în urmă. Treceau prin livezi de măslini, peste coline ondulate. Aerul deveni minunat de răcoros. După o oră de mers, ajunseră la un platou ușor înclinat, deasupra căruia se înălța un pisc înzăpezit. Pe marginea unei amețitoare prăpăstii, se afla un sat berber. Ceva mai departe se vedea o koûba [1] alb și lîngă ea o casă cu înfățișare de pavilion, împrejmuită cu ziduri. Porniră spre casă și ajunseră în curînd la ea. Cîțiva servitori simpatici și politicoși o ajutară pe Renée să descalece, poftind-o în grădina din jurul pavilionului. Abia trecu pragul, că îl și zări pe Le Roux. Bărbatul se apropie încet. O salută ceremonios, rugînd-o să bea cu el o ceașcă de ceai.

Fata își scoase burnusul și îl urmă pe Le Roux, care îi povesti că zidise acest pavilion, ca să aibă un loc unde să se ascundă. Nicăieri nu se simțea atît de nestînjenit, ca aici. Uneori, cînd voia să se gîndească netulburat, venea aici.

Se așezară față în față.

În primul rînd, fata îi mulțumi pentru lăzi. Nu se așteptase ca pe lîngă răspuns la scrisoarea trimisă de ea, să primească și o ladă uriașă, plină de cadouri. Îl privea pe Le Roux drept în ochi, vorbind cu multă fermitate, fără a fi

[1] Sanctuar.

însă cîtuși de puțin nepoliticoasă. Trebuia să-și înăbușe compătimirea dureroasă, sentimentele delicate, pe care le simțea pentru Le Roux, făcîndu-i însă reproșuri pentru faptul că își lăsase atîta timp soțiile singure, fără a le da vreun semn de viață. Firește, va fi avut motivele lui să procedeze astfel. O părăsise însă și pe ea, Renée, în voia soartei, după ce o tratase pînă atunci, ca pe un oaspe. Era jignitor să dispari astfel, fără să te sinchisești de sentimentele altora. Îl numi hain, rugîndu-l să nu mai facă niciodată acest lucru. Le Roux se roși, ca un băiețel și își plecă privirile în pămînt.

— Vă rog, fiți așa de bun și dați-mi o veste despre tatăl meu, continuă ea. În lada pe care am primit-o de la Fez, se află un pachet pentru el. Aș vrea să i-l predau.

Își întinse gîtul și în ochii ei apăru expresia aceea felină, caracteristică anumitor femei cînd sînt îndrăgostite, sau se află pe punctul de a se îndrăgosti de cineva. Le Roux își ridică încet privirile. Urmă o tăcere lungă.

— Ce face tata? Cum se simte? Unde se află? întrebă ea pe un ton, în care mînia se amesteca cu implorarea.

— Îi merge bine, răspunse bărbatul.

Fata se făcu roșie.

— Mințiți!

— Nu pot să vă repet, decît că îi merge bine, răspunse Le Roux, cu o minunată stăpînire de sine.

— Și Abd-el-Kader, dacă vreți să vă stimez, atunci trebuie să-mi spuneți adevărul.

Bărbatul își feri privirile și repetă din nou fraza stereotipă, că tatălui ei îi merge bine. Poate pentru întîia oară în viață avu senzația că e meschin și umilitor pentru el, să nu spună adevărul, deși arab fiind, adevărul era pentru ea cu desăvîrșire indiferent. Pentru ca omul să poată spune adevărul, trebuie să cunoască întîi esența adevărului, ori, după spusele Profetului nimeni, în afară de Allah, nu cunoaște adevărul. Profetul a fost singura ființă care a descoperit adevărul. De aceea ajunsese profet. Iată de ce, arabii nu găsesc nimic rău în denaturarea adevărului, pe care străinii o numesc minciună. Le Roux știa, că roumii socotesc orice minciună infamantă. Puțin îi păsa de părerea roumilor. Opinia acestei roumia însă, îi era extrem de prețioasă. Influența ei nevăzută îl întovărășise la Fez și de acolo îndărăt. Unul din principalele sale țeluri era să se facă demn de stima și prețuirea ei, evitînd orice dezaprobare. Cuvintele ei treziră într-însul impresia, că făptuia într-adevăr o mare nedrep-

tate cu generalul. Se gîndi dacă pentru Allah ar fi mai plăcut să continuie a tortura mai departe pe generalul inamic, decît să-i facă o bucurie roumiei?

— Vă rog, Si Abd-el-Kader, redați-mi pe tata și sînt gata să uit totul, spuse Renée în șoaptă.

— Mîine, spuse Le Roux, apărîndu-se parcă.

În limba arabă, „mîine" înseamnă un viitor încet.

— Vreau să știu cînd, se încăpățînă fata.

— Nu vă pot spune nimic precis. Lucrurile s-au schimbat. Evenimentele pot evolua de la o zi la alta, pe neașteptate.

Atitudinea-i evazivă o supără pe Renée.

— Abd-el-Kader, dvs. nu vă întrebuințați cinstit cuvintele. Poate vă e teamă să mi-l arătați pe tata?

Bărbatul își plecă privirile în pămînt, încurcat, plin de remușcări, ca un copil, surprins asupra unei cruzimi.

Lacrimile mîniei neputincioase umplură ochii fetei.

— Iertarea și prietenia mea sînt un preț prea mic, pentru a-mi putea vizita tatăl?

Bărbatul rămase dus pe gînduri. Își aminti de biroul de la Fez, de ofițerii francezi, de înaltul funcționar, de generalul mărunțel, de umilințele aduse mîndriei sale.

— Prietenul care nu este capabil să ierte, nu este capabil nici de înțelegere și, deci, nu este prieten, făcu el, într-un tîrziu.

— Bon Dieu! exclamă fata. Ce dovezi ați mai vrea, pentru a vă convinge de prietenia mea, pe care n-o meritați?

Expresia din ochii lui Le Roux nu se schimbă. Și în liniștea care urmă, Renée se mai calmă. Îl privi atentă pe Abd-el-Kader. Văzu ce scofîlciți îi erau obrajii, ce oboseală îi plutea în priviri, cum se adînciseră brazdele de pe fruntea-i latră, arsă de soare, deasupra căreia se înălța o rezza [1] albă și imaculată. Oare ce avea acest barbar într-însul, de care se simțea atît de atrasă? Poate atitudinea-i inaccesibilă, ceremonioasă, indiferentă față de tot ce se întîmpla în jur. Sau poate vîlvătăile care îi luminau uneori ochii? Ce avea acest om într-însul, care îi impresiona nu numai inima, dar și simțurile? La ce se gîndea acum? Pe ce tărîmuri plutea în această clipă spiritul său?

Le Roux își ridică ochii spre ea.

[1] Glugă.

— Am fost eu însumi la Fez, spuse el și părea că se reîntorsese dintr-o altă lume.

— La Fez?

— Da. Am fost la Fez, singur. N-am găsit pe nimeni căruia să-i fi putut încredința această misiune.

— Vreți să spuneți că ați petrecut cele cîteva săptămîni de absență la Fez?

— Da.

— Dvs. mi-ați adus cele două lăzi?

Le Roux dădu din cap.

— N-ați fost arestat?

— Eram travestit și jucam rolul propriului meu ambasador. Am întîlnit-o pe sora dvs. Madeleine. Vă seamănă foarte mult. Îi merge bine. I-am comunicat, că și dvs. vă simțiți bine.

Renée își rezemă bărbia în palmă, străduindu-se să-și ascundă surpriza.

— A fost o călătorie periculoasă, continuă bărbatul, care n-a dus la nici un rezultat. Orgoliul poporului dvs. mi-a zădărnicit toate bunele intenții.

— Orgoliul poporului meu? Din scrisoarea sorei mele, am aflat că ați cerut o sumă atît de fabuloasă, încît guvernul n-a putut să vă accepte condițiile.

— Nu cunoașteți realitatea, răspunse violent Le Roux. Vă voi povesti însă totul. La început, cînd v-am capturat împreună cu tatăl dvs., pe teritoriul meu, înarmat și avînd în posesie o hartă de stat major, din care reieșea intenția de a sili la supunere triburile sudului, atunci aveam intenția să cer guvernului doar cîteva milioane. De atunci însă, situația politică a suferit o radicală schimbare. Compatrioții dvs. ne-au declarat război. Peste tot au loc deplasări de trupe. Kasba Sidi Omar și Bordj-Oukilla au fost ocupate. Am trimis opt mii de oameni pe graniță, și lupta este în toi. Aceste măsuri militare s-au petrecut pe neașteptate, pe cînd eram la Fez. Și de ce m-am dus la Fez? Tocmai pentru a împiedica aceste măsuri. M-am dus să caut pacea și am fost silit să mă întorc cu mîna goală. Eh bien, aceasta înseamnă război!

— De ce n-ați cerut autorităților lucruri mai rezonabile? În acest fel, ați fi împiedicat vărsarea de sînge.

În ochii lui Abd-el-Kader se ivi o expresie chinuită.

— Roumia, v-am adus aici, pentru a vă cere sfatul. Ascultați-mă și abia după aceea să-mi spuneți ce trebuie să fac.

Tonul sumbru al glasului său o zgudui.

— Cînd, acum trei ani, cu o mînă de oameni, cred că nu erau mai mulți de trei sute, am ocupat Chechrell-ul, un glas lăuntric mi-a șoptit, că destinul meu se va împlini aici, între zidurile lui. Și, de cîte ori aud acest glas în mine, ciulesc urechea. La Chechrell, m-am așternut pe lucru, pentru a mă arăta demn de încrederea pe care Allah mi-a dăruit-o. Voiam să unesc toate triburile într-un singur popor. Cu ajutorul prietenilor mei verificați în atîtea rînduri, lucrul acesta mi-a reușit. O nouă conștiință s-a trezit în ei. Pentru că între noi se află cîțiva trădători, care și-au vîndut sufletul sultanului, francezii sînt înclinați să creadă că ne vom ciorovăi mereu. Trupele lor avansează mereu, cu scopul de a supune toate triburile autorității sultanului. Prin capturarea generalului, am vrut să le dau francezilor o lecție. Din același motiv, am nimicit garnizoana de la Ait Asir, pedepsind triburile care se supuseseră sultanului. Cum toate acestea s-au dovedit zadarnice, am luat hotărîrea de a merge la Fez. La început, nu eram nici eu lămurit asupra intențiilor mele. Cînd însă am zărit cetatea sfîntă, emoția mi-a copleșit inima, îndoielile s-au spulberat și am repetat jurămîntul de a face totul, nu pentru mine, ci pentru poporul și țara mea. Dacă ceream pentru eliberarea dvs. două sau trei milioane, suma aceasta aș fi primit-o, poate. La ce-ar fi folosit însă? Nici pe drumul care mă ducea spre Fez, nu știam încă ce le voi spune inamicilor mei. Mă rugam lui Allah, să-mi lumineze mintea. Două cărți aveam în mînă: pe tine, roumia și pe tatăl tău.

Tăcu, apoi după o scurtă pauză, fără să se fi uitat la Renée, continuă încetișor:

— Pretutindeni, pe unde am umblat, fața ta, roumia, nu m-a părăsit o clipă. Trăsăturile tale m-au urmărit mereu. Te vedeam limpede, așa cum te văd acum în fața mea. În hanul sărăcăcios în care am tras la Fez, ochii tăi îmi apăreau neîncetat. „Aceasta nu poate fi roumia", îmi spuneam eu. „Allah n-o să-mi trimită doar fața unei roumia, ca să mă apere. Trebuie să fie fața lui Lalla-Aziza" [1]. Însă nu era Lalla Aziza! Erai tu. Și pe urmă mi-am spus: „Dacă Allah îți arată fața roumiei, atunci vrea să obții îndrumarea și aprobarea ei. Vrea să săvîrșești ceva, care s-o mulțumească pe ea". Am petrecut nopți întregi în rugăciuni și meditație.

[1] Sfînta Aziza.

Allah însă nu mă lumină cu marea-i înțelepciune. Mă duceam în fiecare zi la Dar Maghzen, fără să știu ce să le spun dușmanilor noștri. În cele din urmă, într-o dimineață, cum ședeam în birou, am auzit glasul lăuntric șoptindu-mi: „Abd-el-Kader, cere un pact! Nu cere bani, ci o garanție de pace! Cere graniță, care să despartă triburile sudului de guvernămîntul din nord! Nimic pentru tine! Renunță la mîndria-ți personală! Cere totul pentru binele și fericirea poporului tău"! Am ascultat îndemnul acestui glas, pentru că știam că împlinesc porunca lui Allah. M-am întors cu mîna goală la Chechrell. Nordul și sudul se află acum în stare de război.

— Cine a declanșat războiul? întrebă agitată Renée.

— Nimeni nu l-a declanșat propriu-zis. Războiul a pornit la început latent. N-am fost demni nici ca să ne declare război. Sîntem rebeli și bandiți, împotriva cărora se întreprind expediții de pedepsire.

Le Roux își însoți cuvintele cu gesturi stăpînite, în ochii lui însă ardeau vîlvătăi sălbatice.

— Am ordonat rezistența armată.

Fața fetei deveni stacojie. Le Roux fu cuprins pe neașteptate de o neînțeleasă gingășie. Apucă mîna fetei. Și continuă, cu o extraordinară moliciune în glas:

— Astă noapte mi-ai apărut în vis. Zăceam în marginea drumului, rănit de moarte și tu te-ai aplecat asupra mea. Mîna ta albă îmi atingea fruntea. Ochii tăi mă priveau, plini de reproș. „De ce nu m-ai ascultat?" — m-ai întrebat, apoi ai dispărut. Eram nespus de nefericit. Cînd m-am trezit, am știut că Allah îmi trimisese acest vis. În atotcuprinzătoarea Lui înțelepciune, a vrut să mă gîndesc temeinic și să mă consult cu tine, înainte de a lua noi măsuri. Nu am decît două alternative, între care pot alege. Numai două! Sau să continui, fără să mă gîndesc la consecințe, sau să mă retrag, lăsînd altora — adică poporului — libertatea de a-și alege alternativa care îi va fi pe plac. Ce să fac? Ai putea să-mi dai un sfat?

Lăsă mîna fetei. Își scoase dintr-un buzunar rozariul și în timp ce mărgelele alunecau printre degetele sale subțiri, se tolăni în scaun, cu o expresie chinuită în priviri.

— Dacă v-aș spune ce aveți de făcut, m-ați asculta? îl întrebă Renée.

Bărbatul zîmbi. Îl amuza faptul că fata voia să-și asigure supunerea lui, înainte ca ea însăși să se fi gîndit.

— Am impresia, că n-ai putea să ceri nimic nedrept de la mine, răspunse el.

— Pentru întîia oară mă simt măgulită de cuvintele dvs. spuse ea. Nădăjduiesc să nu vă supere, cele ce vă voi spune... Vorbeați de poporul dvs. Abd-el-Kader. Întrebarea este: oare poporul acesta este într-adevăr un popor? Să presupunem că este. Presupun că oamenii dvs. au tot dreptul să se socotească și să se numească popor, au dreptul să nutrească ambiții naționale, au dreptul să cultive aceleași tradiții naționale. Știu că înainte de intervenția dvs., ei nu contau în acest sens ca popor și că dvs. ați trezit într-înșii conștiința națională. Dvs. însă ați devenit căpetenie prin sîngele vărsat de alții. Și cei care ajung la putere prin violență, nu pot afirma că dreptatea se află alături de ei. Dvs. v-ați impus voința prin forță și acum, cînd vă dați seama de gravitatea consecințelor, stați în cumpănă. Să continui? Să bat în retragere?... Sînteți ostaș, dar nu om de stat. Fac și eu parte dintr-o familie de ostași și le cunosc foarte bine mentalitatea. Încă niciodată nu v-ați gîndit temeinic, la rezultatele extraordinare pe care le-ați putea obține pentru fericirea poporului dvs., sub ocrotirea Franței, pentru că ați văzut totdeauna în Franța un dușman. Părerea mea este că nu vă rămîne decît o singură cale onestă: convocarea tuturor reprezentanților poporului și expunerea sinceră a situației. Mărturisiți-le sincer catastrofa la care i-ați dus și depuneți în mîinile lor decizia ultimă. Pe urmă, așteptați judecata. Dacă, în pofida primejdiilor care îi amenință de pretutindeni, vor ține cu orice preț să vă urmeze, atunci veți fi cu adevărat conducătorul lor și veți rămîne, orice s-ar întîmpla, căpetenia lor. Numai atunci însă veți putea decide de pace sau război. Eu vă atrag atenția: a purta război împotriva Franței, e o nebunie! Vreți ca poporul dvs. să fie decimat?

Se ridică și prinse să se plimbe agitată.

— Dragoste! strigă ea. Iată ceea ce îi lipsește poporului dvs. Îngrijiți-vă de îmbunătățirea caselor lor, de ridicarea standardului de viață. Copiii și femeile dvs. au nevoie de serioase îngrijiri. E necesar cineva, care să predice un nou Coran!

Făcu un pas spre Le Roux.

— Si Abd-el-Kader, dvs. trebuie să știți mai bine decît mine aceste lucruri. Ați frecventat un liceu francez. Ați citit literatură bună. Știți că noi nu sîntem un popor nedrept.

Vă rog din toată inima, nu vă războiți cu noi! Veți fi mult mai mare, mult mai fericit de veți alege pacea. Uitați-vă la viața propriei dvs. familii! Ce viață imposibilă, lipsită de iubire!

— Iubită prietenă, spuse bărbatul, aproape șoptind, de ce te interesează persoana și destinul meu? Mulțumiți-vă cu aceea, că sînteți cea dintîi dintre compatrioatele dvs., care cunoașteți întreg adevărul despre poporul meu.

Le Roux fu cuprins de un nelămurit simțămînt de deznădejde. Spiritul său se afla în fața unei prăpăstii întunecate. Ce lipsită de sens i se părea acum viața toată. Din nou ce simți tentat de dorința de a părăsi totul și a se refugia în deșert, departe de oameni, singur cu gîndurile sale. Își înălță deznădăjduit privirile spre Renée.

— Voi face ceea ce doriți, spuse el, aproape imperceptibil.

III

În timp ce Renée cobora drumul în zig-zag al văii Atlasului, care ducea spre Chechrell, Le Roux se așeză pe un bloc de stîncă și se uită lung după ea, cu privirile tulburi, pînă dispăru în depărtare. În ciuda protestelor fetei, îi atîrnase de umăr un toc de piele cu un revolver încărcat.

— Niciodată nu poți ști ce surpriză te așteaptă, făcu el.

După plecarea fetei, Le Roux rămase singur, cufundat în gînduri. Renée îl impresionase, mai mult ca oricînd. Curajul ei, independența ei, logica-i desăvîrșită, frumusețea ei răpitoare, tinerețea și prospețimea ei, veșmîntu-i arab, pe care îl purta cu o cochetărie atît de franțuzească, — încît ar fi emoționat inima oricărui arab — toate acestea făcură ca să se deștepte într-însul o dorință miraculoasă și nerăbdătoare după prezența ei. Fără îndoială, că intenția ei era de a-i fi prietenă și de a-l ajuta. Faptul că fata îi arăta o atît de vie compătimire, îi sluji drept consolare. În sfîrșit, roumia credea într-însul...

Cu puțin înainte de răsăritul soarelui, lîngă moscheia Lalla Aziza, se adună o ceată de nobili și războinici, veniți cu suită de la Chechrell. Nu se afla între ei unul care să nu fi simțit pentru Le Roux o profundă stimă. De la primul pînă la ultimul erau partizani loiali și prietenii săi. Soarele strălucitor la aurea veșmintele albe. Bătrîni cu înfățișare de patriarhi, bărbați în floarea vîrstei și tineri, cu fețele îmbujorate de entuziasm, se întîlniră în jurul mormîntului

Sfintei. Acolo, în liniștea cucernică a sfîntului lăcaș, Le Roux le aduse la cunoștință că a luat hotărîrea de a convoca la Chechrell o adunare națională, în vederea căreia trebuiau făcute pregătirile necesare, pentru ca nobilii și caizii să fie primiți cu toate onorurile. Se sfătuise cu sine însuși și ajunse la concluzia că neîncetatele certuri dintre ei, precum și lipsa de unitate națională, erau dăunătoare țelului lor în ochii străinătății.

Apoi stabili data adunării, însărcinînd pe fiecare în parte să trimită solii personal căpeteniilor prietene. Restul rămînea în sarcina biroului de informații.

Nobilii se întoarseră la Chechrell și răspîndiră neîntîrziat vestea adunării naționale, pe care Le Roux o fixase pentru ziua de Lalla Aziza, marea sărbătoare religioasă a arabilor.

Le Roux petrecu încă două zile în pavilionul din apropierea mormîntului Sfintei Aziza. Simți cum treptat îi revin forțele fizice. Schija din șoldul stîng, din regiunea rinichiului, nu-i mai pricinuia dureri. Rana de pe gît se îmbunătățise și ea. Mîncarea nu mai însemna pentru el o tortură. Aerul curat al platoului de la poalele piscului înzăpezit îi redase energia.

Rătăcea liniștit și singur pe marginea abisului, sau se ducea în sat, unde aduna în jurul său bărbații și le vorbea în cuvinte înflăcărate despre sfînta îndatorire, lăsată de Profet copiilor săi.

Pentru a-și tăinui reîntoarcerea, intră în Chechrell odată cu lăsarea întunericului.

Cînd înnoptă de-a binelea, ieși pe terasă și privi în grădină. Auzul lui fu izbit de sunetele neobișnuite ale unui gramofon. Roumia îi delecta soțiile. Sub măslinul mare, pe un covor, zări un grup de femei, și o dorință sălbatică, violentă, îl străbătu pe neașteptate. Simți o ură cumplită împotriva acestei născociri europene. Oare roumia va izbuti să-i captiveze soțiile așa cum se întîmplase cu el? Ascultînd de un instinct necontrolat, coborî în curte și dădu poruncă sclavilor, ca roumia să fie îndepărtată din casa sa și să fie închisă peste noapte. Apoi trimise după Sharifa. Fața femeii era crispată de teamă. Îi porunci s-o anunțe pe Lalla Fatima, că voia să-i vorbească. Așteptă cîtva timp, pentru ca femeile să aibă timp să se gătească pentru a-l întîmpina, apoi intră în harem.

În seara aceea, consumă o cină bogată, în tovărășia Halimei, a Zuhrei și a unei sclave tinere, pe nume Khadsa. Rezerva lor de la început se topi într-o atmosferă lascivă. Femeile îi făceau o curte vijelioasă. Deasupra grădinii, muzicanții aduși în grabă, scoteau sunete plîngărețe din flaute, tamburine, iar tam-tam-urile își cîntau ritmul sălbatic.

Muzica aceea răsuna, ca un cortegiu de fantome ale unor evenimente de mult întîmplate, ca un ecou al unui îndepărtat trecut, ca un reflex al unor obiecte odată frumoase, dar astăzi pierdute în ceața vremii. Le Roux cîntă împreună cu muzicanții melodia plină de tristețe, în timp ce degetele lui pipăiau carnea înfierbîntată a femeilor de lîngă el.

— Spune-le muzicanților să vină aici, îi zise el Khadsei.

Fata dispăru. În curînd, se iviră umbrele a patru bărbați. Începură să cînte, cu spatele întors spre meseni. În sunetele tamburinei și în trilurile flautelor, Khadsa începu să danseze, în halatu-i alb, străveziu. Întîi se opri nemișcată în mijlocul curții, apoi prinse să se agite pe vîrful degetelor. Le Roux îi urmărea cu nesaț scînteierea ochilor. Fata făcu o piruietă largă, apoi își ridică vălul și se aplecă asupra bărbatului. Le Roux îi întinse mîna și izbucni într-un rîs vesel, gutural. Fata recăzu în neclintirea-i de mai înainte. Apoi începu să tremure și scoase un țipăt — un țipăt violent, de fiară rănită. Ecoul se stinse încet, pe sub arcade. Fata tremura acum din tot corpul, de parcă fiecare mușchi ar fi fost cuprins, în parte, de spasm. Tremurul începu pe față, apoi coborî la umeri, la sîni, la abdomen și la șolduri. În cele din urmă, îi tremurau chiar și vîrfurile degetelor. Zîzîitul podoabelor ei de argint părea ciripitul unui greier. Scoase un nou țipăt. Țipătul acesta era și mai strident, decît primul. Glasul ei se transformă apoi într-un cîntec trist, tărăgănat și pătimaș. Semăna cu un plîns sfîșietor. Între timp, trupul ei se prefăcu într-o stană de piatră. Aruncă de pe ea vălul alb, care o acoperea. Parcă ochii ei ar fi împrăștiat scîntei. Rigiditatea ei era oribilă...

Le Roux îi șopti ceva la ureche. Fata căzu în brațele lui. Simți că gura 'Halimei îi pîrjolește ceafa. Auzi rîsul Zuhrei. Rîsul acesta îl înnebuni de-a binelea. Se prăbuși într-o uitare fără sfîrșit. O uită pe roumia, își uită dușmanii..

IV

Renée fu repusă a doua zi dimineața în libertate. Ceru să fie dusă îndată la pașa; i se comunică însă, că pașa ple-

case, însoțit de patru sute de călăreți, spre kasba Sidi Omar. Cînd Renée se întoarse în harem, femeile o tratară cu un dispreț orgolios. Descoperi că i se ridicase gramofonul, iar aparatul de radio îi fusese sfărîmat. Se părea că nimeni nu știe ce se ascunde în dosul acestor fapte. Se presupunea că Abd-el-Kader auzise gramofonul și se înfuriase din pricina muzicii europene. Era un incident regretabil, care crea o nouă prăpastie între ea și Abd-el-Kader. Bărbatul alesese mai bine violența și întemnițarea ei pentru o noapte, decît să-i spună deschis: nu voia ca soțiile sale să fie otrăvite cu muzică europeană. Sau, va fi avut și alt motiv? Se gîndea neîncetat la Le Roux și se surprinse de cîteva ori roșindu-se. Instinctu-i de femeie se trezise într-însa. În cele din urmă, renunță să-și mai spargă capul cu gînduri.

Într-o zi, bătu în ușa din turn. Nassr i-o deschise, la care Renée îi spuse s-o lase pe terasă, deoarece ar vrea să se plimbe puțin. Bărbatul o privi ezitînd, cînd însă Renée îi strecură în palmă o bancnotă, Nassr o vîrî cu gesturi sacadate în burnus. Refuză, totuși, s-o lase să treacă. Abia după lungi insistențe, obținu să-i dea drumul după masă pe terasă. Privi cu un sentiment de nesfîrșită ușurare panorama din jur. Pe platoul din jurul orașului, zări o uriașă tabără, sute de corturi, mai mici sau mai mari și dincolo de ele coloane subțiri de fum. Catîri, cai, cămile, cîini și fărpturi omenești se mișcau încoace și încolo. Toate păreau albe în lumina violentă a soarelui. Nassr îi explică, că toți aceștia veniseră pentru a sărbători ziua Lallei Aziza. E tot ce știa.

Renée iscodi bănuitoare curțile, ferindu-se să se apropie prea mult de marginea zidului, pentru a nu fi văzută de jos. Se gîndi cu inima grea la tatăl său. Apoi cedînd unei inspirații momentane, îl trase de o parte pe Nassr și îi puse cîteva întrebări privitoare la tatăl său. Bărbatul își feri privirile de ea. Fata îi cercetă profilul de țap, apoi își aduse aminte de mișcarea-i lacomă, cînd îi strecurase în palmă bancnota.

— Știi unde se află? îl iscodi ea. Îți voi da mult mai mulți bani, dacă-mi spui unde este.

Buzele lui Nassr rămaseră pecetluite. Deodată însă deveni foarte agitat și îi spuse că trebuie să plece.

— Bine, dar pașa nu e acasă.

Ochii gălbui ai lui Nassr o priviră plini de spaimă.

— Sidi Omar, șopti el.

— Ce e cu Sidi Omar? Tu știi precis unde se află tata. Cu toții știți unde se află, dar refuzați să-mi spuneți, pentru

că vă temeți de pașă. Îți mai dau cincizeci de bancnote, din aceea pe care o cunoști, dacă îmi spui unde se află și alte o sută, dacă îi duci un pachet și-mi dai răspuns de la el.

Nassr era chinuit de lăcomie, teamă și emoție. Fata auzi cum scrîșnește din dinți. Va primi două sute de bancnote, dacă îi predă pachetul și îi aduce răspuns! Nassr se învîrtea pe loc și se chircea, de parcă ar fi dansat o tarantelă nebună.

În cele din urmă, răspunse că se va gîndi pînă mîine. Apoi începu să-și smulgă înnebunit barba.

Renée se întoarse în camera ei și, după ce se convinse că era singură, începu să împacheteze lucrurile pe care le sortise tatălui său. Deasupra lucrurilor așează scrisorile rudelor, la care adăugă și ea cîteva rînduri. Apoi începu să-și spargă capul, dacă Nassr va fi dispus să ducă la bun sfîrșit misiunea pe care voia să i-o încredințeze.

Numără un morman de bancnote de cîte cinci franci și hotărî să ducă pachetul încă în cursul nopții la ușa din turn. Nassr va fi cu siguranță acolo. Își amintea de covorul acela de lîngă ușă. Nassr dormea, probabil, pe el.

În timp ce se pregătea se lege pachetul, privirile ei căzură asupra pistolului dăruit de Abd-el-Kader. Îl luă în mînă, cîntărindu-l parcă. „Poate că tata se va putea folosi de el, își spuse ea. Cine știe, poate că a fost cîndva al lui". Vîrî revolverul în pachet, pe care îl legă bine, apoi îl ascunse.

În cursul nopții, străbătu grădina, în mînă cu pachetul și-l ascunse într-o scobitură a zidului. A doua zi porni în căutarea lui Nassr. Îl găsi nespus de agitat. Nassr voia să vadă banii. Va duce pachetul, spuse el, cu condiția să primească și mai mulți bani, pentru că trebuie să-i împartă cu încă trei oameni. Renée dublă suma, punîndu-i însă în vedere, că nu i-o dă, decît după ce pachetul va fi ajuns la destinație. Apoi îi arătă lui Nassr ascunzișul pachetului și coborî în camera ei.

A doua zi, pachetul se afla încă în ascunzătoarea lui. Ziua următoare însă dispăru. Renée așteptă cu inima tremurîndă de nerăbdare și emoție reîntoarcerea lui Nassr. Întîrzia însă să vină. Ciocăni însă la ușă. Nu era acolo. Nu se temea prea mult de Abd-el-Kader, în cazul cînd i-ar fi descoperit stratagema, dar nu voia să fie cauza pierderii capului de țap al lui Nassr. Gîndul acesta o chinui toată noaptea. Înainte de răsăritul soarelui, se sculă și se urcă

din nou în turn. Nassr era de astă dată acolo. Fata vru să vadă cîteva rînduri scrise de tatăl său.

Surpriză mare! Îl întrebă pe Nassr ce făcuse cu pachetul. Pachetul se afla în clipa de față la Ibrahim Haroun, și acesta nu va da pachetul generalului rabaoui, pînă nu va avea banii în mînă, iar în caz că nu-i va primi, îl va anunța pe Sidi Omar. În timp ce vorbea, dansa de pe un picior pe celălalt. Renée îi dădu în cele din urmă banii, atrăgîndu-i însă atenția, să se țină de cuvînt. Apoi îl lăsă singur. În timp ce Nassr punea zăvorul ruginit, mîinile îi tremurau. Apoi Renée îl auzi vorbind cu un bărbat, spunîndu-i, că roumia dorește o scrisoare, ca dovadă că pachetul a fost predat. Celălalt glas încearcă să-l facă să înțeleagă, că generalul francez nu putea scrie. Pe urmă glasurile amuțiră.

Bărbatul se depărtă. Renée rămase în nesiguranță.

V

Le Roux se afla la Mellal, un sat situat pe un platou golaș, împrejmuit de munți. Lupte înverșunate aveau loc în apropiere de Bordj-Oukilla, pe Oued-Ziz, unde, în ciuda rezistenței triburilor, francezii se instalaseră.

Grupul mobil se instalase în kasba Sidi Omar — acest punct strategic extrem de important, care stăpînea drumurile ce legau nordul de sud — și cu toate lipsurile îndurate, rezista cu dîrzenie. Soarele pîrjolea stîncile. Cînd aerul nopții răcea pietrele, acestea oftau și pocneau. Ploi torențiale scoteau din țărînă mirosuri de mucegai. Pîinea francezilor se umezise, apa se stricase, febra și dezinteria îi chinuiau și de undeva, gloanțele plouau cu nemiluita asupra lor. Suferințele lor ajunseră atît de insuportabile, încît pînă și cei mai curajoși deznădăjduiră. Dar, ostașii Franței rezistau.

Comandanții francezi cercetau orizontul, care părea cu desăvîrșire pustiu. Nu vedeau altceva decît stînci, depresiuni adînci și pămînt crăpat de arșiță. Soarele devenise cel mai mare dușman al omului. Le Roux trimise cartierului general o scrisoare, printr-un curier:

„Singură a lui Allah e slava!

Trebuie să vă rog să-mi comunicați granița zonei dvs. și planurile pe care le aveți. Înaintarea dvs. în teritoriul Ait-Atta ar constitui pentru noi o gravă lezare. Nu sîntem dispuși să facem astfel de sacrificii. Știm însă, pe de altă parte, că un conflict armat cu Franța ne-ar pricinui grave

neajunsuri, de aceea, sîntem gata să-l evităm. Aș fi bucuros, să primesc de la dvs., condițiile unei împăcări, precum și propuneri pentru viitoarele discuții, etc.".

Scrisoarea unei vulpi, către altă vulpe. Nici una dintre măsurile militare nu fură suspendate. Nici una din părți nu-și cedă pozițiile. Generalul Merzbourg răspunse politicos: „Pașa Chechrell-ului trebuie doar să recunoască autoritatea sultanului, pentru ca forțele armate ale guvernului să-și înceteze imediat operațiunile".

Le Roux trimise un nou mesaj comandantului francez: „Singur lui Allah i se cuvine slavă!

De la protectorul musulmanilor, către comandantul suprem al forțelor franceze.

Franța nu a respectat niciodată obligațiile contractate, nici frontierele altora. Dispunem de forțe suficiente, pentru a ne război cu toți tiranii care ne vor pieirea. Nu cunoaștem decît un singur țel: apărarea libertății și a credinței noastre. Și lupta o purtăm împotriva asupritorului nostru".

Între timp, cîteva cete de războinici, reușiră să împrejmuiască un avanpost francez. Două săptămîni, lupte înverșunate se dădură între arabi și francezi. De amîndouă părțile, oamenii luptau ca tigrii. Deasupra fortului, avioane aruncau alimente și bidoane cu apă. Berberii împrăștiați în toată regiunea, erau bombardați de avioane. După ce depozitul de muniții fu aruncat în aer, fortul fu predat berberilor, de către ultimul lui comandant, un subofițer zuav, care supraviețuise iadului dinăuntru. Cei din tribul Seddrati măcelăriră pe cei patru răniți, care — împreună cu subofițerul — se mai aflau în viață. Le tăiară urechile și le spintecară burțile, umplîndu-le cu bolovani. Apoi, tăindu-le mîinile și picioarele, le implîntară capetele în sulițe.

Le Roux ocupă fortul și îl înzestră cu trei tunuri. Încredință comanda unui văr mai tînăr, care ardea de dorința de a se afirma.

Avalanșa se deslănțuise. Nimic nu mai putea opri ostilitățile. Le Roux știa bine acest lucru. În timp ce ducea pe frontiera nord-estică brutalu-i război de guerilă, trezind în toate satele vîlvătaia conștiinței naționale, prestigiul său creștea nebănuit, din zi în zi. Triburile vecine îi aduceau tot ce cerea; bani, brațe gratuite de muncă, materiale, cai, catîri, oi și capre. Pe oamenii aceștia nu voia însă să-i arunce deocamdată în luptă. Socotea important, ca ei să se simtă în siguranță, pentru a-i avea astfel de rezervă pentru viitor.

Forțele de care dispunea, îi erau suficiente pentru a opri înaintarea franceză spre sud și pentru a stăpîni cu ușurință orice situație.

Între timp, avu grijă ca evenimentele de pe graniță să fie aflate cu repeziciune în toată țara.

Solii lui Le Roux duceau pretutindeni vestea războiului sfînt. — Încredeți-vă în apărătorul Islamului! Fiți gata de luptă!

Le Roux își atinse scopul. Scînteile incendiaseră totul. Toată țara era în fierbere. Gîndurile poporului erau îndreptate numai spre el. Numele lui era rostit pretutindeni, cu sfințenie. Un nou rege se ivise între ei!

Se apropia praznicul Lallei Aziza. De veacuri, credincioșii organizau pelerinaje la mormîntul sfintei. Ziua aceasta era sărbătoarea mamelor. Îndată după cucerirea Chechrell-ului, Le Roux își dădu seama de foloasele politice și economice ale acestor pelerinaje de ziua Lallei Aziza. Oamenii veneau cu miile, fără să se sinchisească de greutatea drumului, pentru a se ruga la mormîntul sfintei, una din fiicele lui Mohammed. În zilele sărbătoririi, Chechrell-ul strălucea de bogăție și veselie, întocmai ca Mecca, cetatea sfîntă.

În acest an, importanța sărbătoririi căpătă o nouă semnificație. Nu exista arab sau berber în toată regiunea, care să nu fi aflat de faima legendară a lui Abd-el-Kader. Da, pînă și cîinii păreau că-l cunosc. Vestea că toate căpeteniile și nobilii țării fuseseră invitați din motive politice la Chechrell, de ziua sfintei, și știrile despre victoriile asupra francezilor, atraseră masele spre Chechrell. Flacăra redeșteptării naționale ardea în toate inimile. Mulțimea era atrasă de curiozitate, de setea niciodată potolită după miracol și noutate. Islamul se ridicase, pentru a asculta glasul profetului...

VI

După patru zile de călătorie neîntreruptă și obositoare, Le Roux se întoarse la Chechrell. Cu mult înainte de a fi ajuns sub bolta rece a porții Bab Imtras, o mulțime imensă îl înconjură, astfel că avu nevoie de toată energia și autoritatea, spre a-l putea stăpîni pe Gidi, roibul său alb. În timp ce se apropia de kasba, își ridică privirile spre zidurile ei, cu dorința tainică de a fi și roumia pe terasă, pentru a asista la intrarea-i triumfală în oraș. Mii de oameni, veniți din ținuturi îndepărtate, se îmbulzeau în jurul său, cerșindu-i o privire și ridicînd osanale,

În fața kasbei, Le Roux descălecă și porni pe jos, pe sub arcade. Mulțimea însă nu voia să se împrăștie. Oamenii rămaseră pînă în amurg în piață, înghiontindu-se și ridicîndu-se în vîrful picioarelor, pentru a vedea ceea ce era de văzut.

Le Roux își convocă „miniștrii" la un consiliu secret. Se discutară locul și timpul probabil unde se vor desfășura evenimentele viitoare.

Se purtă față de toți cu o simplitate care părea aproape umilință. Știa că luxul, ceremoniile pompoase și bogăția trezesc totdeauna invidia în sufletul maselor, subminînd legătura intimă care trebuie să existe între popor și conducător.

În cursul dezbatarilor, Le Roux deduse că și pe miniștrii săi îi preocupau întîmplările ce aveau să vină. Unii dintre ei socotiră foarte nepotrivită ideea lui Le Roux, de a organiza un plebiscit popular. El era pentru toți marea căpetenie necontestată, cel mai puternic dintre toți nobilii. La ce bun atunci să mai organizeze un plebiscit, care s-ar putea sfîrși cu anumite disensiuni, care — la rîndul lor — ar provoca conflicte, ce n-ar putea fi soluționate decît pe calea armelor? Si Mohammed era interpretul miniștrilor. Cu o rară dibăcie oratorică și cu dragoste de părinte, atrase atenția tăcutului Abd-el-Kader asupra diferitelor primejdii. Propuse deci ca Le Roux să se proclame Moulay, egal cu sultanul. Ca descendent al lui Ben-Sliman, și avînd în vedere caracterul și faptele sale era inutil să recurgă la plebiscit. Praznicul Sfintei Aziza constituia cel mai bun prilej să-și dovedească puterea, strălucirea și mărirea sa. Poporul va vedea un semn ceresc în proclamarea ca rege a lui Abd-el-Kader.

Le Roux cercetă atent fața miniștrilor săi. Și, în timpce Si Mohammed îi evoca viziunea regalității — care însemna pentru el împlinirea tuturor visurilor — se gîndea la roumia și la promisiunea pe care i-o făcuse. Știa foarte bine, cîte ambiții personale determinau sugestiile miniștrilor săi. Ar înțelege ei oare cît de mult se gîndise la propunerea pe care i-o făcuse Roumia și cît de important era pentru el, să fie ales liber de popor? Singur el știa în ce măsură i-ar spori prestigiul în fața străinilor faptul de a fi ales liber de către popor. Le Roux era suficient de naiv, spre a crede că Societatea Națiunilor va consfinți cu timpul toate guvernele alese de popor, indiferent de forma lor.

Stătu pe gînduri. Nimeni nu îndrăzni să-l tulbure. Deodată, exclamă violent și hotărît: La! — În privirile miniștrilor săi se ivi o agitație de nedescris. Nu le dădu însă răgaz, să insiste cu argumentele lor.

— Chiar dacă nu sînt Moulay Abd-el-Kader, sînt — incontestabil — pașă. Cuvîntul meu are forță de lege, chiar și fără regat. Renunțați la ambițiile voastre personale, prieteni. Istoria este plină de sultani omorîți. Și atîta timp cît putem fi utili poporului nostru, nu trebuie să ne expunem, fără nici un scop, unei morți rușinoase. În primul rînd, să ne gîndim la mulțimea care s-a strîns în orașul nostru. Să ne gîndim apoi la obligațiunile pe care le avem de îndeplinit față de ei. Le cunoaștem cu toții sărăcia și păcatele care izvorăsc din aceasta. Sînt ferm hotărît, să pun capăt mizeriei și viciilor lor. De aceea, am intenția să stabilesc prețul pîinii și al celorlalte articole de primă necesitate, pentru a împiedica pe speculanți să obțină prețuri mai mari. Toți cei care vor vinde sau vor pretinde pentru pîine alt preț decît cel stabilit de mine, vor fi aspru pedepsiți... Peste trei zile, vom ține în curtea Bab-Youseff adunarea tuturor kebirilor, la care voi lua cuvîntul, pentru că în ziua următoare, cînd va avea loc procesiunea și celelalte serbări, nu vom mai avea timp pentru aceasta.

Le Roux se cufundă într-o adîncă tăcere. Se rezemă de perete, cu picioarele încrucișate sub el. Somnul îi plumbuia pleoapele. Miniștrii săi rămaseră o oră întreagă în jurul lui. Sclavii serviră ceai de mentă și apă aromată cu petale de trandafir. Nimeni nu scoase un cuvînt. Se părea că cei cinci bărbați săvîrșesc un tainic și mut ritual la picioarele omului, care în ochii lor era una cu Allah. Fiecare simțea autoritatea și puterea acestui excepțional personaj, care se jurase să răscumpere cu pîine și cu dreptate sufletul unui popor.

VII

Adunarea kebirilor se desfășură în curtea Bab-Youseff în tăcere și simplitate. Se adunară peste două mii de oameni, în uriașa curte, împrejmuită de ziduri înalte, Singura împrejurare neobișnuită era prezența femeilor, care umpleau marginea zidurilor, transformate într-un soi de tribune populare, pentru soțiile caizilor. Mătăsurile policrome străluceau în soare: roșii, verzi, galbene, violete, alternate de pete aurii, de bănuți și medalioane de aur. Uneori, cîte una din

ele își scăpa, ca din întîmplare vălul de pe față și atunci apăreau pentru o clipă doi ochi strălucitori, negri și o față tatuată de madonă. Deasupra curții, în umbra turnurilor, se adunaseră soțiile pașei. Acolo se afla și Sitt-el-Kol, mărunță și slabă, ca o mumie. Era și impozanta Halima, care sporovăia neîncetat, mica Aisha și toate celelalte, agitate și emoționate. Se pregăteau de zile întregi pentru acest prilej. Renée se afla și ea printre ele, în veșmînt alb, cu un văl subțire pe față. Parcă și în ochii ei strălucea o lumină sărbătorească. Le Roux insistase să asiste și ea. Mișcarea mulțimii o fascinase. Suflul unei nemărginite forțe umplea văzduhul — totul semăna cu o simfonie umană, în care ea, Renée, era singura notă stridentă. Glasurile oamenilor se înălțau din curte, ca niște sunete de trompete. Ici-colea, zărea cîte o față de bărbat, care ar fi incendiat inima oricărei femei mai puțin preocupată de gînduri și îngrijorată decît ea. Singur șeicul Abdulla-el-Izwid — „Negrul" — iscă o oarecare veselie. Șeicul acesta venit de la sute și sute de kilometri, își făcu intrarea în curte pe gloaba care îl adusese pînă aici. Astfel voia să le dovedească tuturor că și el e cavaler. Fu indignat peste măsură, cînd îl opriră de a merge mai departe. Boabe de sudoare îi curgeau șiroaie pe față, scrîșnea din dinți și se jura pe Allah, că oamenii sfinți ca dînsul trebuie să apară într-o adunare călare. În cele din urmă, Si Mohammed decretă că, după ce toți îi văzuseră minunăția de cal, cum altul nu se afla în întregul Maroc, sau descalecă, sau o șterge, cu mîrțoagă cu tot, între cărăușii din afara zidurilor. Jignit profund, Abdulla coborî din șa. Nobilii din jur zîmbiră semnificativ.

Le Roux își făcu apariția pe neobservate între kebiri. Străbătu mulțimea cu pași rari, măsurați, dar hotărîți. Înaintă pînă la zidul, care se ridica în fața porții. Acolo se urcă pe o mică tribună, astfel că putea cuprinde dintr-o privire întreaga mulțime. Își înălță ochii spre roumia. Începu să vorbească, fără nici un fel de introducere. Și deși vorbea rar, fără nici un avînt oratoric, timbrul metalic al glasului său ajunse pînă la marginea adunării.

Renée simți că i se răcesc mîinile, ca totdeauna cînd abia mai era în stare să-și stăpînească emoțiile. Inima îi bătea cu putere. Respira sacadat. O cucernicie tulbure o copleși, ca o apă mare. Fără să-și dea seama de unde izvora acest sentiment, dorea în clipa aceea succesul lui Le Roux. Simțea între ei doi o minunată armonie, de parcă unde nevă-

zute ar fi pornit de la bărbat spre ea și de la ea spre bărbat, de parcă undeva, în îndepărtatul și indescifrabilul trecut ar fi fost pentru o clipă una, destinul aruncîndu-i apoi pe căi diferite...

Înainte de toate, Le Roux vorbi de chestiuni politice și militare. Zugrăvi situația, care era plină de primejdii și amenințări. Apoi făcu un tablou de ansamblu asupra situației Chechrell-ului și a teritoriilor aflate sub autoritatea sa. Explică și apără diferitele măsuri și acțiuni pe care le întreprinsese, care li se păreau poate multora nedrepte, dar care fuseseră, totuși, inevitabile. Apoi se ocupă de activitatea guvernului. Rosti cuvinte de ură la adresa francezilor și a sultanului, încheindu-și cuvîntarea printr-o schiță rezumativă a întregii situații. Evită cu dibăcie să vorbească de rolul său personal în toată acțiunea, străduindu-se să trezească în auditoriu impresia, că toate se datorau nemăsuratelor ambiții imperialiste ale roumilor.

— Allah! Allah! Iată, venit-a ziua, cînd trebuie să înțelegem cu toții, că vremea războaielor sîngeroase între frați s-a dus. Nimeni să nu se mai uite cu pizmă la celălalt. În lupta împotriva necredincioșilor, nu ne putem asigura bunăvoința lui Allah, decît îngropînd pentru totdeauna potrivniciile dintre triburi, adunîndu-ne într-o mare și înțelegătoare familie.

— La, illaha illa Allah! — tună mulțimea.

— Iată, venit-a ziua, cînd trebuie să ne strîngem forțele, pentru ultima încercare. Viața și libertatea noastră se află în joc. Nu trebuie să le dăm prilej necredincioșilor ca să ne înfrîngă. Trebuie să devenim o națiune. Trebuie să luptăm ca o națiune. A sunat ceasul, cînd trebuie să alegem între libertate sau robie. Veți fi liberi, sub suverani aleși din rîndul vostru. Sub stăpînirea străinilor însă, veți ajunge robi pe propriul vostru pămînt!

Se iscă un zgomot infernal. Kebirii încă niciodată n-auziseră un discurs asemănător. Inimile lor se înflăcăraseră, Le Roux știa că, prin evocarea robiei, îi însuflețise, ba îi jignise aproape, dar mai știa că amenințarea cu un astfel de viitor, îi va răscoli pînă în adînc pe toți. Și, în timp ce miile de glasuri se ridicau spre el, își îndreptă ochii spre Renée, apoi își plecă privirile în pămînt și amuți. Peste puțin, își ridică mîna. Se făcu iar liniște.

— Știu că mulți dintre voi vor întreba: „Cine este acest fiu al lui Sliman, acest arab? Eu nu sînt tot atît de bun ca

și el? Nu m-a protejat și pe mine Allah pînă azi și nu sînt oare de o seamă cu el? Bogăția mea nu este mai mare decît a lui? De ce să-i ascult poruncile? Doar e străin în țara noastră. Toate puterile pe care le are, le deține pe nedrept. De ce tocmai el să fie protectorul nostru? De ce să fie el stăpînul și nu eu?" Și deoarece știu acest lucru, m-am hotărît să vă las pe voi să decideți, dacă Abd-el-Kader-ben-Sliman este căpetenia voastră aleasă de voi, sau nu. Dacă nu mă veți alege, atunci trebuie să alegeți din mijlocul vostru un altul care să treacă în locul meu. Pentru că, oricum, trebuie să existe un conducător, și anume unul ales din voi înșivă. Pentru că numai căpetenia aleasă de poporul său, este adevărată căpetenie.

Un suspin adînc porni din pieptul mulțimii. Adunarea fu cuprinsă de o agitație fanatica. Le Roux însă coborî calm de pe tribună și își făcu încet drum spre poarta Bab-Youseff. Acolo, sprijinit de rudele sale, un bătrîn schilod se apropie de el. Acest bătrîn, orb și neputincios, era și el dintre kebirii veniți la adunare. Se opri în fața lui Le Roux.

— Abd-el-Kader, tu ești Moulay — strigă el. — Ești fiul profetului!

Și se prăbuși la picioarele lui, îi înlănțui genunchii și și sărută în extaz.

VIII

Mulți dintre kebirii chemați la Chechrell bănuiseră evenimentele ce se pregăteau și le discutaseră îndelungat între ei. În pașă vedeau întruchipată căpetenia în stare să pună capăt, odată pentru totdeauna, banditismelor și certurilor sîngeroase dintre triburi. Deși pumnul pașei cădea uneori cu prea mare asprime chiar asupra capetelor lor, știau că acest pumn îi lovește pe alții cu și mai mare neîndurare și admirau în sinea lor forța și prestigiul lui Abd-el-Kader.

Orice pedeapsă, care nu poate fi evitată, purcede de la Allah. În consecință, cel care aplică o astfel de pedeapsă, este trimisul lui Allah, abstracție făcînd de faptul că omul acesta este fiul lui Ben Sliman, deci al unui descendent al profetului.

În această mulțime de războinici fanatici și sălbatici se aflau foarte mulți care umblau de colo pînă colo, zgîrciți la vorbă, dar cu urechile ciulite. Ziua aceasta nu era a lor. Își ascundeau sentimentele, invidia, și pasiunile sub o înfățișare impunătoare. Marea majoritate a oamenilor se adună

într-un cerc atît de strîns, încît părea că oamenii sînt legați unii de alții printr-un fluid. În mijlocul acestui cerc, se afla destoinicul orator Mohammed-el-Hadj, întruchiparea străvechiului, a hotărîrilor repezi și a generozității binecuvîntate, un aristocrat autentic, în veșminte albe, imaculate. Minunatele lui fraze arabe, cizelate ca un giuvaier, deșteptau murmure de aprobare în auditoriu. Număra pe degete binefacerile care ar izvorî din scuturarea jugului sultanului și alegerea unui emir liber, în persoana lui Abd-el-Kader, bărbatul care nu e păpușă, ci stăpîn adevărat, simpatizat și iubit de toți.

Femeile aflate pe tribuna improvizată pe ziduri începură să se întoarcă pe rînd la corturile și familiile lor. Nu peste mult, doar Lalla Fatima și Renée mai urmăreau scena agitată din curte.

Fatima se întoarse deodată spre roumia, comunicîndu-i pe un ton acru, că nu mai au ce căuta aici. Porniră împreună. Zgomotul din curte se stinse în urma lor.

Cînd Renée coborî în grădină, se simți bine în liniștea ei. Între ziduri, se simțea în siguranță. Afară, în lume, omul trebuie să înfrunte mii de neplăceri și orori. Aici, în grădină, era micuțul Mohammed, în veșminte de prinț. El purta o șapcă frumoasă, ornată cu zechini de aur. În brațe, ținea un cățel abia născut, pe care voia să-l dăruiască roumiei. Era neobișnuit de vioi și de agitat. Era o zi mare pentru el. I se făgăduise că, împreună cu Si Omar, cu păstorul Ali-el-Bahel și cu o suită de călăreți, va putea încăleca și el, vizitînd corturile din tabăra de lîngă oraș. Acolo, se afla cel mai iscusit îmblînzitor de măgari. Chiar azi dimineață îl rugase pe tatăl său să-i dăruiască un măgăruș dresat, pe care — la rîndul lui — voia să-l dăruiască roumiei. Înainte de a pleca, Renée trebui să-l urmeze după trunchiul unui copac. Acolo, băiatul își desfăcu brațele și îi imploră buzele. Renée se aplecă și îl sărută pe gură. Respirația lui avea miros de lapte de capră și ceapă. Fata se desfăcu din brațele lui pătimașă și îi atrase atenția că trebuie să se grăbească la călăreții care îl așteptau. În timp ce băiatul se îndepărtă cu pași grăbiți Renée se uită surprinsă în jur, pentru a descoperi insecta care umplea văzduhul cu un bîzîit puternic. Unde era această insectă?

Deodată o bubuitură puternică, asemănătoare erupției unui vulcan, cutremură văzduhul. Înainte ca Renée să fi avut timpul să sară de pe bancă, alte trei detunături se succe-

dară, la intervale scurte. Una din ele în imediata apropiere a kasbei, pentru că zidurile se cutremurară. Renée țipă de spaimă și se prinse de un stîlp. Urletul îngrozit a mii și mii de glasuri se ridică spre cer. De șaisprezece ori, una după alta, se auziră înfricoșătoarele detunături. Apoi se lăsă o tăcere adîncă. Din văzduh, se auzea un bîzîit profund și melodic. Munții răsfrîngeau ecoul. În tăcerea îngrozitoare, bîzîitul acela stărui încă un timp în văzduh. Deodată, răsunară detunături de armă, în care se amestecă și lătratul cîtorva mitraliere. Strigăte haotice se auziră de pe uliți și din piețe. Urletul îngrozit al oamenilor adunați în kasba lovi timpanele fetei. Glasurile lor uluite și furibunde, spărgeau zidurile. Sosise oare sfîrșitul lumii?

Biciuită de groază, Renée străbătu în fugă grădina. Urcă scara care ducea sus, pe zid, și iscodi văzduhul, în direcția de unde venea zgomotul elicelor. La o mare înălțime, zări trei puncte argintii, zburînd cu o mare viteză spre miazănoapte. Le amenință cu pumnii.

Apoi coborî tot în fugă scara și străbătînd grădina, intră în casă. Le găsi acolo pe Halima, Asma, Aisha, Zuhra și pe celelalte femei, adunate la un loc, îmbrățișate, cu mîini tremurînd de spaimă. Trupurile lor o acopereau aproape în întregime pe Lalla Fatima și Renée auzi glasul bătrînei, văicărindu-se:

— Haallaah îlla Aallaah! Mohammed Rasoul Aallaah!

Între timp, Asma scîncea ca un cățel. Dinții Halimei și ai Aishei clănțăneau. Renée fu cuprinsă de milă. Se apropie de ele, se amestecă în cercul lor și prinse să se vaite, împreună cu ele.

Asma scoase un țipăt pătrunzător. La auzul lui, Fatima își intensifică văicăreala. Halima începu și ea refrenul Allah Akbar. Renée avu senzația, de parcă un monstru sălbatic se năpustește asupra lor.

Una din uși se deschise. Larma unor voci agitate și văicăreli îngrozite pătrunseră pînă la ele. Glasuri de bărbați cîntau monoton Allah Akbar. Ismain, eunucul negru, intră în casă. Aducea pe brațe pe micul Mohammed. Îl lepădă pe unul din covoarele din încăpere. Renée sări în sus. Nu vroia să-și creadă ochilor. Se aplecă asupra băiatului, îl sărută, îi ridică capul. Ochii băiatului erau dați peste cap. Un surîs evaziv îi juca în jurul gurii, de parcă ar fi văzut de foarte departe că mîinile roumiei îl mîngîiau. Cînd Renée își retrase mîna, era plină de sînge. Ochii i se umplură de lacrimi. Își

lipi fața de a băiatului. Parcă sîngele lui se prefăcuse în fiere. Limba ei simți un gust amar.

— Micul meu drag, șopti ea la urechea lui.

Băiatul însă era mort.

— Fatima! Halima! țipă ea îngrozită.

Femeile își întoarseră capul spre ea și ca niște fiare gata de atac, o priviră pe Renée.

— Priviți, le strigă Renée. Mohammed.

Le Roux — de parcă ar fi apărut din pămînt — ședea în fața lor. Se apropie de ungherul, unde femeile stăteau aplecate peste cadavrul băiatului. La vederea lui Le Roux, femeile se ridicară și se dădură înapoi. Numai Halima rămase locului, nemișcată, cu brațele încrucișate, în timp ce Le Roux îngenunchea lîngă fiul său. Se părea că privirile calde ale bărbatului se pierd în depărtare. Halima fu zguduită pe neașteptate de un spasm lăuntric. Își sfîșie veșmîntul, își smulse cămașa și cu unghiile ascuțite, prinse să-și sfîșie carnea. Aisha se aruncă asupra mamei sale, cu ondularea unui șarpe.

— Oom! Oom!

Halima fu năpădită în curînd de sînge.

Le Roux, ședea încă aplecat asupra copilului său, ca leul peste odrasla moartă. Murmura cuvinte, care nu puteau fi auzite. Prinsese între degete fața lui Mohammed și o răsucea cînd pe o parte, cînd pe alta, mirat că lucrul acesta nu întîmpină nici o rezistență.

— Mohammed, Mohammed!

Apoi, din nou, pe un alt ton:

— Mohammed!

Îi striga, mereu numele, schimbînd de fiecare dată tonul.

Nimeni însă nu-i răspundea. Femeile stăteau nemișcate într-un colț. Păreau stane de piatră. Le Roux răsuci micul cadavru, smulse hainele de pe el și îl privi lung, nedumerit, copleșit parcă de o forță oribilă. Apoi, se ridică pe neașteptate, clătinîndu-se ca prin somn. În sală, stăpînea o liniște înfiorătoare. Le Roux părea că se gîndește. Apoi se uită la Renée. Toți mușchii feței i se contractară. Fata simți că nu va uita niciodată privirea aceea fixă, animalică, expresia aceea deznădăjduită, uluită a unui mare suflet sfărîmat brusc în cioburi. Părea că ascultă încordat glasurile ce se strecurau prin ziduri. Atunci, îl zări pe Ismain.

— Ismain!... — strigă el. — Calul.

Eunucul dispăru. Le Roux prinse să se plimbe cu pași ceremonioși. La mici intervale, își bătea pieptul cu pumnii. Își pierduse stăpînirea de sine asupra mușchilor feței. Buzele lui se crispau neîncetat, în rictusuri înspăimîntătoare. Peste puțin, se îndreptă spre ușă și ieși. Umbla ca stafiile.

Renée ar fi vrut să alerge după el și să-i cadă la picioare. Ușa masivă se închise însă în urma lui. Plîngînd amar, zguduită de suferință și milă, ieși în grădină, murmurînd neîncetat:

— Biet popor!

Deodată, își înălță fruntea. Cedînd unei porunci lăuntrice, se duse spre scara care ducea pe zid. Avea impresia că pășește întocmai ca Le Roux. În tulburarea care îi stăpînea inima, simțea un singur lucru: că din clipa aceea devenise cu totul altă ființă, că din clipa aceea nu mai aparținea sufletește poporului său.

Din înălțimea zidului, privi în adîncime. Jos alergau în neștire bărbați, femei și copii, de parcă s-ar fi refugiat de urgia unui potop. Într-un loc, o mulțime de oameni mergea încet, cîntînd și văicărindu-se, cu legături în spinare. Dincolo, o ceată de femei traversa piața. Una din ele purta pe brațe un copilaș. Mai încolo, cîțiva călăreți goneau grăbiți spre Bab Imtras, de parcă paradisul l-ar fi așteptat pe primul sosit. Dincolo, un om uitat ședea rezemat de zid, cu o băltoacă de sînge lîngă el și în zadar își întindea mîinile spre trecători.

Văzduhul tremura de țipete și văicăreli, de înjurăturile și blestemele berberilor, de plînsetele femeilor. Și, totuși, nu uitaseră ceasul rugăciunii. Chiar în clipa aceea, se auzi glasul muezinilor, răsunînd din minaretele moscheilor.

Renée își întoarse capul. În fața ei se ridicau turnurile kasbei și, deodată, pe terasa turnului octoedric, care stăpînea prin înălțime cele douăzeci și opt de turnulețe, apăru silueta unui bărbat călare.

Călărea un armăsar alb, cu coadă lungă, iar călărețul ședea drept ca o statuie. Întîi, întoarse spre miazănoapte, apoi spre sud, spre apus și în cele din urmă spre răsărit capul calului. Cineva se apropie de el și îi întinse un steag verde, cu trei stele de argint. În ciuda distanței apreciabile, Renée îl recunoscu pe călăreț. Îl văzu înfigîndu-și pintenii în burta armăsarului, de parcă s-ar fi pregătit să sară cu el în gol. Armăsarul se ridică în două picioare și frămîntă cu copitele-i din față aerul. În cele din urmă însă se opri, spri-

jinindu-și unul din picioare pe balustrada ascunsă a terasei. Le Roux întinse mîna care ținea stindardul. Îi șopti ceva calului. Armăsarul rămase nemișcat. Cal și călăreț se transformată în marmură.

Oamenii de jos observară, curînd, pe bărbatul călare care ședea singuratic, nemișcat, pe cel mai înalt punct al kasbei. Se strînseră în grupuri, priviră spre el și-l recunoscură. El însă rămase nemișcat.

Stătu astfel trei ore, în timp ce orașul de la picioarele lui se scufunda treptat în liniște.

IX

Privirile fetei se lipiseră hipnotizate de silueta călărețului de pe terasa turnului.

O forță irezistibilă o atrăgea spre el.

— Abd-el-Kader: strigă ea tare. Fața ei exprima extaz, de parcă un nou soare ar fi răsărit în viața ei. O cuprinse dorința de a sta acolo, sus, lîngă bărbatul acela singuratic și să țină ea steagul lui. În acest ceas sîngeros nu știa decît un singur lucru: că fericirea ei s-a sfîrșit pentru totdeauna, deoarece îl iubește foarte mult. În clipa aceea, simți dorința de a-l atinge, de a-l dezmierda, de a-l vedea fericit, deși știa că lucrul acesta nu se va mai întîmpla niciodată. Totuși, inima îi zbură spre el. Privi multă vreme, cu ochii pierduți, statuia vie de pe terasa turnului.

Cînd își reveni și porni să coboare în casă, avu senzația de parcă între trecut și prezent se căscase o prăpastie, adîncă. Statuia vie a călărețului se afla încă pe turn. Renée găsi încăperile goale. Străbătu un coridor lung. Auzi glasuri dinspre curtea, unde femeile își spălau rufele. Se uită prin ușa crăpată și o văzu pe Asma, atîrnată de o grindă orizontală, cu încheieturile mîinii legate, cu o năframă îmbibată cu sînge în jurul burții. Era înconjurată de femei. Pe covor se afla un copil mărunt. Dădea din picioruțe și zbiera. Plînsul lui semăna cu al mioarei, care s-a pierdut de turmă. Fața Asmei era scofîlcită și desfigurată, de parcă ar fi ieșit dintr-o cameră de tortură. Ochii priveau cu o mută deznădejde pe noul născut. Renée se retrase, fără să fie observată. În restul casei, nu era nici urmă de viață. Pe locul unde nu demult zăcuse Mohammed, era o pată de sînge. Renée se opri. Îi tremurau genunchii. Auzi deodată văicăreli. Porni în direcția glasului. Ajunse de partea cealaltă a clădirii. Acolo găsi pe cine căuta. Ședeau plîngînd și bocind lîngă zid. Unul dintre

mokaddem-ii moscheii Moulay Sliman spălase cadavrul micului Mohammed, care — uns pe față cu șofran — era întins pe o scîndură.

Mokaddem-ul spălase cu apă de trandafiri micul cadavru. Apa de trandafiri se afla într-o ceașcă. Două lumînări ardeau, una la căpătîiul cadavrului, alta la picioarele lui. Renée se amestecă între femei și începu să plîngă și ea încetișor. Se simțea făcînd parte dintre ele. Dar, în timp ce ședea acolo, privind fața mortului, gîndurile îi rătăceau aiurea. Fața cadavrului era vopsită în galben. Ochii erau închiși, nările astupate cu cîlți. Lîngă cadavru era înghemuită Aisha, cu ochii înroșiți de plîns, cu nasul murdar, cu părul în dezordine. Din cînd în cînd, se apleca să sărute buzele pecetluite ale fratelui mort. Apoi își vîra degetele în ceașcă și picura cîțiva stropi din apa sfințită pe pleoapele cadavrului, apoi pe pleoapele ei.

— Primească-te Allah în sînul său! Tu vei intra cel dintîi în paradis și noi te vom urma! — se văita Sit-el-Koll și celelalte femei îi repetau cuvintele. Allah le-a făgăduit servitorilor săi grădini neasemuite, pentru a-i mîngîia în singurătatea și exilul lor. Cele făgăduite de El adevărate sînt. Acolo sălășluiește pace. Oaspeții grădinii Lui se înfruptă seara și dimineața din poamele cerului. Aceasta este împărăția drept-credincioșilor. Allah e înțelept și milostiv. Ale lui sînt trecutul, prezentul și viitorul.

— Eu i-am dat viață, vorbi Halima. Eu l-am alăptat. Laptele sînilor mei, prefacă-se într-însul în miere și întîlnească-se cu Lalla Aziza, care îl va lua de mînă și îi va arăta Grădina Eternă. „În grădini și în bucurie trăi-vor drept-credincioșii". În numele preamilostivului Allah!

Renée asculta glasul limpede, puternic, izbucnind din inima sfîșiată de mamă. Îi amintea glasul micului Mohammed. Se simți cuprinsă de un sentiment necunoscut cînd își dădu seama de disperarea din sufletul Halimei și se cutremură. — Da, Domnul, îl va lua la sînul Său, murmură ea. Spre marea ei surprindere, femeile repetară cuvintele ei. Se sperie.

— Sfîntă Fecioară Maria, roagă-te pentru noi! șopti ea în franțuzește.

Apăru atunci Abd-el-Kader. Purta o pelerină veche, albă, din pînză. Pe fața lui, lacrimile se uscaseră, mînjindu-i obrajii. În timp ce se apropia de fiul său, împrăștie pe jos

un pumn de sare. Își așeză mîna pe inima mortului și o sărută. Renée simți cum sîngele îi năvălea în obraji. Abia îndrăznea să respire. Nu văzuse niciodată pînă atunci pe fața nimănui atîta îndîrjire neclintită, amestecată cu doliul cel mai profund, ca pe fața lui Le Roux. Părea că bărbatul nu mai era cel de altădată — de parcă o parte dintr-însul ar fi dispărut și o forță înspăimîntătoare ar fi spulberat toate sentimentele din inima lui. Nu rămase lîngă mort decît cîteva minute. Respiră adînc, de parcă ar fi vrut să-și umple plămînii cu aerul camerei mortuare apoi ieși.

Renée se ridică și ea. Îl urmă pe bărbat, ca o umbră, prin curte, pe sub arcade, în sus și în jos pe scări. Toate ușile erau deschise. Nici sclavi, nici paznici, nici santinele nu-i ațineau calea. Îl urmări pe Le Roux pînă la camera lui de lucru. Acolo se opri și îl privi pe bărbat, cum își scoate pelerina, înlocuind-o cu un burnus greu. Văzu că fața lui se schimonosește într-o grimasă de durere, in timp ce îmbracă burnusul. Apoi, printr-o altă ușă, Le Roux părăsi încăperea. Renée se strecură în odaie, își aruncă pe umeri una din pelerinele bărbatului și se luă după el. Îl urmă prin curți pustii prin ulicioare înguste și întortocheate, pînă cînd ajunse în fața unei porți, unde se adunase o mulțime de lume. Dincolo de poartă așteptau cai înșeuați.

Părea că peste toate domnește cel mai desăvîrșit haos. Cînd Renée îl văzu pe Le Roux încălecînd, sări și ea pe unul din caii înșeuați de lîngă ea. Se părea că nimeni nu-i dă nici o atenție. Se amestecă în ceata de călăreți și părăsi curtea, împreună cu toți. Peste puțin, o altă ceată de călăreți se apropie de ei. Conducătorul ei îi comunică ceva lui Le Roux. Acesta dădu grav din cap, apoi își continuă drumul. În partea de nord a pieții, ceata se opri în fața unui imens crater. Mirosul pătrunzător al materialului exploziv stăruia încă în aer. Le Roux își făcu drum prin mulțimea care înconjurase groapa și își opri calul. Pămîntul era răscolit adînc. Pretutindeni pete de sînge, membre și viscere stîlcite, cadavre de cai...

Acesta era locul unde își găsise și micul Mohammed moartea. Cîțiva martori oculari își făcură apariția, și îi raportară pașei cele întîmplate. Le Roux își mușcă buza și dădu din cap. Cineva îi arătă calul pe care se afla Renée. Era calul lui Mohammed, care — printr-un miracol — scăpase teafăr. Pașa făcu un semn. Doi arabi prinseră de căpăs-

tru calul și îl duseră pașei. Le Roux o recunoscu pe Renée. Le făcu semn oamenilor să se retragă. O privi mirat pe fată.

— Si Abd-el-Kader, spuse Renée. Te urmez! Mă poți ucide; îți ofer viața mea, în schimbul celei a băiatului d-tale. Ia-o!

Bărbatul o privi adînc în ochi, mai adînc ca altă dată. Apoi, cu buzele strînse, zîmbi cu o expresie de nemăsurată semeție în cohi. Zîmbetul acesta dispăru însă imediat.

— Vino! spuse el. Vei călări alături de mine!

— Si Abd-el-Kader, eu mă încredințez d-tale. Ceea ce ți-a greșit astăzi poporul meu, te absolvă de toate păcatele pe care le-ai săvîrșit vreodată împotriva noastră.

— Pune-ți gluga, roumia, și călărește alături de mine!

Fata își trase pe frunte gluga triunghiulară. Arșița era insuportabilă. Călăriră împreună, fără să vorbească, pe ulițele înguste ale orașului. În pragul celor mai multe case, lumea se așezase de-a lungul zidurilor, în șiruri lungi, rugîndu-se lui Allah și plîngîndu-și morții. Trecură pe lîngă grupuri, care purtau pe umeri lăzi de lemn, acoperite cu mătăsuri, ducîndu-le spre Bab Imtras și spre cîmpii, unde rudele victimelor săpau cu duzinele gropile. Întîlniră cete de douăzeci, treizeci sau cincizeci de femei, care boceau sfîșietor. De pretutindeni se iveau călăreți, care îi aduceau diferite rapoarte lui Abd-el-Kader, citau numele familiilor sau oamenilor uciși de bombe — și spuneau cifre. Le Roux dădea neîncetat din cap, nerăbdător, ca unul care știe totul, nemaiavînd nevoie de nici o lămurire...

Renée călărea cu umerii plecați. O copleșise rușinea, care înăbușea toate celelalte sentimente.

— Atenție! Nu lăsa ca Abassi să se apropie prea mult de armăsarul meu, o preveni Abd-el-Kader. Gidi e gelos!

Renée privi capul lunguieț, cu trăsături nobile, al armăsarului, și ochii lui, care se uitau spre ea, mocnind de un foc lăuntric. Peste puțin, ajunseră la un nou crater. În jur se aflau vreo douăzeci de cocioabe sărăcăcioase. Adică se aflaseră. În locul lor nu mai era decît un morman de moloz, cărămizi, haine desperecheate și trupuri terciuite. În fața lor zăcea hoitul unui catîr, cu dinții dezveliți și cu ochii încețoșați. Parcă rîdea cu hohote, capul acela fantomatic. Caii nechezau și tremurau agitați, ca niște sălbăticiuni. Cîțiva membri ai suitei lui Le Roux apucară de căpăstru calul roumiei și îl traseră de lîngă hoitul catîrului.

În partea de jos a orașului domnea o neliniște de nedescris. Mulțimea din bîlci, din tîrgul de sclavi și din hanuri ieșise toată în stradă. Copii goi se fugăreau prin ulițele dosnice, țipînd asurzitor.

La apropierea pașei, oamenii făcură cerc în jurul lui, aruncîndu-se în praful străzii. Mîini tremurînde se înălțară spre el. Priviri îngrozitoare și deznădăjduite se ridicară spre el. Fumul gros al incendiului care mistuise jumătate din oraș plutea pe ulițe.

Străinii în caftane încercau să părăsească orașul. Își încărcaseră întreaga avere pe catîri și se pregăteau tocmai de drum.

Abd-el-Kader dădu ordin oamenilor săi să împiedice imediat tentativa de fugă a negustorilor. Oricine va refuza să se supună, Sidi Youseff trebuia să intervină cu forța. Renée privi în jur. Străzile erau pline în urma lor de valuri nesfîrșite de oameni și Renée le strigă în gînd: „Lucrul acesta nu mai trebuie să se întîmple niciodată". Își încleștă fălcile. Oare nu se pot întoarce oricînd bombardierele?... Cînd cotiră pe o uliță îngustă, plină de oameni, auzi — în imediata ei apropiere — glasul lui Le Roux. Bărbatul se plecase din șa, pentru a se uita adînc în ochii ei:

— Nu crezi, roumia, că e o lovitură grea pierderea unui fiu, ca Mohammed?

Glasul lui Le Roux străpunse inima fetei. În ochii bărbatului plutea o mirare nesfîrșită. Le Roux își opri calul pentru a auzi răspunsul fetei.

— Trebuie să-ți continui opera. Îngăduie-mi să te ajut, dacă pot să-ți fiu de vreun ajutor, răspunse ea.

Bărbatul înțelese ce voia să spună și își înfipse pintenii în burta armăsarului. — Da! părea că spune el, prin această mișcare.

Nu mai schimbară nici un cuvînt, în drumul acela sumbru și trist. Gîndurile lui Le Roux depășiseră de mult întîmplările zilei. Simțea că aceasta era clipa, cînd nu-i era îngăduit să creadă decît în sine însuși și poate și în roumia, neinfluențat de popor, sau de miniștrii săi. Da, avea nevoie de logica și gîndurile roumiei, avea nevoie de cuvintele buzelor ei de aur și mai avea nevoie de ceva, ceva care era mai adînc și mai minunat decît orice, ceva care dogorea de cîtva timp în ochii albaștri ai acestei europene.

Cînd, după două ore de călărie, Renée se întoarse în kasba, zidurile și porțile cetății erau ocupate de armată.

Capetele rase ale berberilor apăreau între crestele zidurilor iar baionetele lor sclipeau în razele apusului.

În noaptea aceea, micul Mohammed dormi într-o ladă de lemn. Le Roux ordonă să fie înmormîntat în valea Sfintei Aziza, într-un mormînt simplu, aproape de kouba sfintei. Și îl însărcină pe Si Omar să angajeze zidari, pentru a ridica deasupra mormîntului o a doua kouba, asemănătoare cu aceea a Sfintei Aziza.

X

Dacă intenția comandantului francez fusese să-i administreze lui Le Roux o lecție, apoi intenția lui reușise pe deplin. Dacă își închipuise că va grăbi prin aceasta o rapidă supunere a triburilor, atunci se înșela. Pentru că prestigiul lui Le Roux spori prin acest atac asupra Chechrell-ului. Încrederea și dragostea poporului crescu în urma evenimentelor.

Se gîndeau cu o înfiorată cucernicie la silueta călărețului singuratic, care — deasupra lor — pe unul din turnurile kasbei, se ridicase spre cer.

Le Roux, care era înzestrat și el cu sensibilitate pentru lucrurile simbolice, — trăsătură caracteristică tuturor arabilor — izbutise prin această idee subită, să împiedice poate izbucnirea unei panici sălbatice. Atîta timp cît el, ca păzitor al poporului său, se afla pe turn, toți cei care mai erau vii în Chechrell, puteau să-l vadă. Jos, în oraș, lumea își ducea morții pe sub zidurile cetății, înălțînd rugăciuni spre pașa din turn. Mii de oameni, care îl zăriră, călare pe armăsaru-i alb, se prosternară în fața arătării. Prezența lui semeață îi umplu de un curaj sălbatic și fanatic.

În cele trei ore petrecute pe terasa turnului kasbei, Le Roux îndurase chinuri îngrozitoare, încît se simțise apoi îmbătrînit pare-că, cu ani. Lacrimile paternității îndoliate, lacrimile orgoliului rănit, lacrimile furiei neputincioase i se scurseră în barbă, nevăzute și neobservate de nimeni.

Cînd citi lista pierderilor, se mai liniști. Avînd în vedere faptul, că bombele grele atinseseră un oraș cu populație densă, numărul de două sute al victimelor nu i se păru prea mare. Își aminti de ziua aceea de iunie 1925, cînd — prin bombardarea într-o zi de tîrg a Moulay Ain Djenan-ului — francezii uciseseră opt sute de negustori.

În ciuda avioanelor de recunoaștere, de astă primăvară, Le Roux nu credea că un bombardament aerian poate da

rezultatele dorite de inamic. Era convins, că bombardierele grele, încărcate de povara lor, nu vor putea zbura suficient de sus, pentru a traversa lanțul munților Ayachi. Chiar după cele întîmplate, credea că francezii amenajaseră undeva pe teritoriul proaspăt cucerit al tribului Ait Yafelmane, un aerodrom.

Le Roux trimise deci curieri speciali fratelui său, care se afla încă pe acel teritoriu, ordonîndu-i să descopere și să distrugă, cu orice preț, aerodromul.

Pe lîngă multele lor defecte, locuitorii Chechrell-ului erau oameni mîndri și, astfel, în urma atacului aerian se simțiră jigniți în cele mai sfinte sentimente ale lor. După ce noaptea se lăsă asupra orașului, după ce se stinse chemarea muezinului, după ce morții fură îngropați și luna răsări deasupra crestei Tizi-Ayachi, iar stelele se aprinseră, ca niște făclii, în văzduhul catifelat, bărbații orașului se adunară în umbra ulițelor înguste, în timp ce femeile umplură terasele. Discutau în șoaptă evenimentele zilei. Străzile principale erau patrulate de berberi, cu baioneta la armă, care se opreau pentru o clipă, de cîte ori ajungeau în dreptul unuia din grupurile de bărbați ieșiți în stradă.

— „Pacea lui Allah să fie cu voi!“ spunea conducătorul gărzilor lui Le Roux. Emirul nostru nu doarme niciodată. Veghează peste voi și prin întuneric. Mîine este ziua Sfintei Aziza!

În primele ceasuri ale serii, Le Roux își convocă „miniștrii“, nobilii orașului, căpeteniile războinice, preoții și treizeci de caizi din tabăra pelerinilor.

— Ziua de azi, cu grelele ei pierderi, a confirmat adevărul spuselor mele de ieri, își începu el vorbirea. Vicleanul roumi a ales sfînta zi de praznic, pentru a ne lovi pe toți în inimă. Noi însă nu ne pierdem cumpătul și privim spre viitor, cu deplină încredere. Morții noștri trebuie răzbunați. Încredeți-vă în mine și, începînd de azi, vom fi cu toții o mare familie.“

Oamenii îi ascultau mirați cuvintele potolite. Știau cu toții ce mult își iubise băiatul. Iar pierderea fiului iubit este cea mai mare durere care poate lovi pe un arab.

Caizii, cu o măreție pe care n-ai aștepta-o din partea unor oameni atît de simpli și de fanatici, își înconjurară căpetenia, oferindu-i tot ce aveau — inclusiv viața.

Le Roux se retrase în camera lui de lucru.

Cu picioarele încrucișate sub el, așezat pe un covoraș, dictă înainte de toate scribilor săi o proclamație, care urma să fie citită în toate moscheile, înainte de rugăciune. Fiecare familie — spunea proclamația pașei — care a suferit vreo pierdere materială sau oameni, s-o anunțe fără întîrziere. Sfatul cadiilor va delibera în parte asupra fiecărui caz și el, pașa, din banii publici, le va acorda despăgubiri și ajutoare, pentru a putea trece peste zilele cele mai grele. Proclamația se încheia, printr-o violentă acuzare împotriva guvernului din nord, a cărui faptă constituia o jignire adusă lui Dumnezeu și oamenilor. Răbdarea lui a luat sfîrșit: de azi înainte, armele au cuvîntul! Fiecare cetățean să se pregătească pentru sfînta lui îndatorire! După sărbătorile Sfintei Aziza, va anunța populația printr-o nouă proclamație, de începerea războiului.

Apoi lansă un apel către inima generoasă a tuturor oamenilor cu dare de mînă, rugîndu-i să dea din prinosul lor săracilor cetății. În acest scop în apropierea locului unde fusese omorît fiul său, va instala o urnă. Oameni vestiți pentru sfințenia lor, le vor citi trecătorilor din Cartea Strălucirii: „O, voi drept-credincioșilor! Veniți, rugați-vă și desfăceți-vă băierele pungii! Ascultați de porunca Profetului, pentru a vă împărtăși de binecuvîntarea Cerului. Necredincioșii nu vor scăpa de răzbunarea noastră! Se vor pîrjoli în focul iadului".

Trecuse de mult de miezul nopții, cînd — rămînînd singur — Le Roux concepu o scrisoare în limba arabă, adresată guvernatorului general. După cîtva timp, însă, o puse deoparte. Avea nevoie de sfatul roumiei, pentru a o scrie. Ieși din cameră, se urcă pe unul din zidurile kasbei, înconjură toată fortăreața, schimbînd din cînd în cînd cîte o vorbă cu berberii care stăteau de pază. În cele din urmă se întoarse în apartamentul său. Intră cu o expresie rigidă pe față, în camera mortuară. Femeile care moțăiau, lăsate pe vine, se retraseră și Le Roux se instală pe un covoraș, pentru a petrece restul nopții acolo, lîngă băiatul mort, pe care îl iubise mai mult decît pe oricine. Uneori cînta cîte o rugăciune și se plîngea lui Allah, în cuvinte zguduitoare, de soarta pe care i-o hărăzise. Din cînd în cînd arunca bobi de sare spre lumînările aprinse. Cînd ofta — oftatul acesta putea fi auzit în toată casa.

XI

Înainte de răsăritul soarelui, femeile porniră în grupuri spre mormîntul sfintei, pentru a atinge fiecare faldurile verzi ale mătăsurilor, cu care era drapat sanctuarul, steagurile eroilor morți, lumînările, miile de daruri și de amulete, care umpleau micul Templu al Păcii. Atingerea Sfintei Aziza aducea noroc și rodnicie. Mamele povesteau fiicelor legenda seculară... A fost odată în vale un sătuc, în care apăru într-o bună zi un saidi — un țăran foarte sfînt — care fugise împreună cu foarte frumoasa sa fiică, în vîrstă de paisprezece ani. Venise aici, ca să se ascundă de răzbunarea dușmanului său, un caid puternic. Își iubea și păzea copila, ca pe ochii din cap. Peste puțin însă, izbucni ziba [1] și toți bărbații sătucului, printre care și saidi-ul, își părăsiră cocioabele, pentru a lupta într-un ținut apropiat. În lipsa bărbaților de acasă, femeile descoperiră un tînăr păstor, care în fiecare noapte venea cu turma sa în sat. Îl văzură cît e de tînăr și de frumos și femeile îl ademeniră pe rînd în casele lor, dîndu-se lui. Numai feciorelnica Aziza se ascundea de el. Apoi, bărbații se întoarseră din război și la apropierea lor, păstorul se ascunse adînc în codri, cu turmă cu tot. Apoi se întîmplă ca șapte din femeile satului să devină, aproape în același timp, mame. Mînia lui Allah plutea însă peste capetele lor. Le pedepsi cu urgia Lui, luîndu-le laptele, astfel că pentru păcatele lor îi pedepsi pe noii născuți. Aziza auzi nenorocirea tinerelor mame și se duse să le vadă. Inima ei se umplu de milă pentru pruncii înfometați. Se rugă lui Allah, să le ierte pe mamele nenorocite și să le redea laptele. În ciuda rugăciunii Azizei, sînii mamelor rămaseră secătuiți.

Atunci Aziza părăsi satul, ascunzîndu-se în munții din jur. Acolo se rugă din nou, rugîndu-l pe Allah să nu pedepsească în acest fel mamele vinovate, pentru că dacă ele au păcătuit, ea — Aziza — este neprihănită, or pedeapsa lui Allah o lovește greu și pe ea, deoarece suferă cumplit văzînd chinul copilașilor rămași fără lapte. Îl rugă pe Allah să-i umple sînii cu lapte dulce de mamă, pentru a se putea întoarce în sat și alăpta pruncii prăpădiți. În timp ce se ruga adormi. Cînd se trezi, își simți pieptul greu și ceva îi frigea sînii.

[1] Război.

Coborî în sat și cînd intră în casa mamelor pedepsite, laptele porni din sînii ei ca un izvor, astfel că îi alăptă pe copii, unul după altul. Astfel îi hrăni două luni de-a rîndul. Și, în timp ce trupul copiilor se împlinea de sevele vieții, Aziza prinse să se ofilească. Într-o bună zi apoi, laptele ei secă cu desăvîrșire, astfel că pruncii fură hrăniți cu lapte de măgăriță. Oamenii veneau de la mari depărtări, pentru a o vedea pe mica fecioară, care alăptase șapte prunci. Îi aduceau daruri. Ea însă refuza să primească ceva. Se închise în casa tatălui său și muri în prima zi a Ramadanului.

Cu mult înaintea celei de a doua rugăciuni, colibele gemeau de pelerini și în jurul mormîntului sfintei, mii de femei se îmbulzeau, așteptînd să le vină rîndul. Caizii își făcură apariția, urmați de călăreți, steaguri și muzici, păzindu-și geloși femeile, care se aflau sus pe cocoașa cămilelor, voalate și ascunse cu grijă de ochii bărbaților. Fiecare caid, își alese un loc aparte pentru suită și harem, instalîndu-se cu toată pompa cuvenită rangului său.

Apoi, călare pe cai pursînge, se ivi garda impunătoare a pașei, Abassi unul din tinerii veri ai lui Le Roux, purta în brațe sicriul lui Mohammed. În urma calului negru venea Le Roux, și în timp ce în jurul lui sute de glasuri cîntau Allah Akbar, el murmura rugăciuni și lăsa să-i alunece mătăniile printre degete.

Micul Mohammed fu culcat în mormînt, în jurul căruia fuseseră încă din ajun schițate contururile sanctuarului ce urma a fi ridicat. Ceremonia înmormîntării nu dură decît două minute. Marele preot așeză pe mușuroiul de pămînt o piatră sfîntă, în formă de semilună. Îndată după ceremonie, Le Roux se retrase în pavilionul din apropiere, unde n-aveau acces decît cei mai intimi dintre sfetnicii săi.

Cînd soarele se ridică de-o suliță pe cer, mii de oameni se prosternară cu fruntea în țărînă, cu fața întoarsă spre răsărit, rugîndu-se lui Allah. Mii de trupuri omenești se mișcau ritmic în rugăciune. Atît de mare era numărul pelerinilor, încît apa pîrîului din vale secă pentru un timp, atît de mulți erau cei care își astîmpărau setea dintr-însul.

În cîteva minute, un oraș de corturi răsări ca din pămînt, soțiile caizilor instalîndu-se acolo, după ce în prealabil atinseseră, conform ritualului, sfîntul mormînt al fecioarei. Prostituatele Chechrell-ului își făcură și ele apariția, în număr mare, înveșmîntate în cele mai stridente mătăsuri, purtînd în jurul gîtului, a încheieturilor mîinii și a gleznelor însem-

nele profesiei lor. Fără să se sinchisească de razele sfinte ale soarelui, prinseră să dănțuiască, în larma asurzitoare a unei orchestre de tamburine, flaute și tobe.

În acest timp, Le Roux era culcat pe o saltea. Nu-i păsa de miile de fețe scăldate în sudoare, nu-i păsa de miile de guri, care strigau frenetic: „Amir! Amir." Căzu într-un somn adînc, din care nu se trezi decît după masă.

Între timp, în fața pavilionului, se strînseră nobilii și căpeteniile politice, care urmau să fie primite de pașă. Călăreții berberi ai lui Le Roux formaseră un semicerc larg, înlăuntrul căruia, pe un covor, ședeau miniștrii lui Le Roux. Cînd Abd-el-Kader apăru în ușa pavilionului, Mohammed îl salută într-un mod neobișnuit. În loc să-l fi sărutat, ca de obicei, bătrîna căpetenie se prosternă în fața lui, căzînd la pămînt.

În clipa următoare, apăru caidul Ottman el Hakk. Fiind descendentul direct al sultanului Ottman II, ședea, în ceea ce privește bogăția și rangul în primul rînd. Se apropie și el cu o umilință respectuoasă de Le Roux, aruncîndu-se la pămînt în fața lui.

— Pașă, spuse el, ți-am cîntărit cuvintele. Ne-am consfătuit cinstit și hotărîrile noastre le-am supus spre judecare oamenilor luminați, oamenilor chemați să dea sfat în chestiuni de politică și administrație. Am ajuns la concluzia, că avem nevoie de o căpetenie energică, de un bărbat care știe să poarte război și care cunoaște inima poporului său și gîndurile dușmanului. N-am aflat om mai potrivit pentru aceasta, ca pe Abd-el-Kader-ben-Sliman, pe care Allah ni l-a trimis. Tu ești Amir-ul nostru!

În timp ce Ottman vorbea rar, apăsat și cu emoție în glas, caizii pătrunseră și ei în mica grădină, căzură în genunchi, atinseră pămîntul cu palmele și rămaseră în această poziție, de parcă s-ar fi rugat.

— Fiu al lui Sliman, — se auzi dintre ei un glas adînc, de bas, — Tu ești Moulay-ul, sultanul, părintele nostru al tuturor. În numele atotputernicului și preamilostivul Allah!

Toți caizii repetară aceste cuvinte. Afară, dincolo de zidurile grădinii, mulțimea și soldații înarmați preluară cuvintele jurămîntului, ducîndu-le mai departe, în toată țara. Cuvintele făcură înconjurul întregii populații.

Le Roux se uită la spinarea oamenilor îngenuncheați în fața sa. Era adînc mișcat.

— Mi-ați dat în mînă paloșul, spuse el și o adîncă liniște se făcu. Îl primesc. Allah mi l-a dat, pentru a vă putea apăra.

După aceste cuvinte se întoarse în casă și în ziua aceea nimeni nu-i putu trece pragul.

XII

Cînd se întoarse în Chechrell, în spatele lui Le Roux călărea un ofițer din cavaleria sa, ținînd deschisă deasupra capului noului sultan, marea umbrelă din mătase verde. Fața lui Le Roux era tristă și îngîndurată. Ochii și-i pironise în pămînt. Se purta simplu și modest, inima lui era însă plină de mîndrie și de sentimentul unei puteri pînă acum încă necunoscută. În urma lui, veneau călare miniștrii săi, deveniți acum și juridicește viziri. Garda sa personală părea și ea electrizată de evenimente — pînă și caii păreau că știu că s-a întîmplat un mare eveniment. Suita noului sultan se strecură mîndră prin mulțime, ca o cavalcadă căzută de pe altă planetă, provocatoare, neluînd în seamă publicul, abia dîndu-le răgaz oamenilor să se ferească din drum. Încă înainte de apusul soarelui, amirul Chechrell-ului fu proclamat sultanul federației triburilor din sud. Populația se cufundă în petreceri și orgii, dînd uitării evenimentele dureroase petrecute nu de mult.

— Allah să-l păzească pe Moulay ! se auzea pretutindeni. În ziua următoare, fu organizat, în kasba un banchet pentru două mii de nobili. Turme întregi de oi fură tăiate, munți de tam [1] fură pregătiți. În timp ce Le Roux era ocupat cu importanta problemă a organizării viziratelor și a distribuirii atribuțiilor, schițînd astfel contururile elementare ale curții sale — sclavii frigeau hălci de carne în curtea Bab Youseff, iar în piețele din jurul kasbei călăreții făceau exhibiții uluitoare.

Cu puțin înainte de coborîrea serii, Le Roux trecu călare, urmat de o mare suită, pe străzile apropiate de kasba. Alaiul era deschis de o gardă, călare pe cai împodobiți și înzorzonați și de o fanfară care executa un marș pătimaș, strident. În spatele Amirului venea fiul cel mare al lui Si Youseff, care ținea în mînă umbrela simbolică. Călăreții săreau în galop sălbatic de prin ulițele laterale înaintea lui Le Roux și, oprindu-și brusc caii, descărcau focuri în onoarea sultanului,

[1] Ghiveci cu carne.

în imediata lui apropiere. Se ridicau în șa, își azvîrleau armele în văzduh, apoi le prindeau iar și, învîrtindu-le sălbatic deasupra capului, izbucneau în urale asurzitoare în cinstea sultanului preaiubit. Terasele erau încărcate de femei tinere și bătrîne, care strigau și cîntau. Multe din ele aruncau flori în calea lui Le Roux. Șaluri de mătase fluturau în văzduh, mamele tinere își ridicau deasupra capului pruncii goi, de parcă i-ar fi oferit jertfă noului Amir. Era sărbătoarea mamelor.

Cînd Le Roux se întoarse în kasba, pe terasă își zări soțiile și femeile din harem, între care și pe roumia. Femeile își întindeau brațele spre el. Halima scoase un strigăt puternic, de victorie. Nu văzu că bătrîna Fatima clătina a dezaprobare din cap și că, în dosul vălului, fața ei se desfigurează de surpriză. N-o văzu decît pe roumia, care ridicîndu-și mîna îl salută, fluturîndu-și ușor degetele spre el, tocmai în clipa cînd calul intră sub arcada porții.

Chechrell se cufundă pentru o noapte într-o orgie sălbatică. Femei și fete tinere ieșiră pe furiș din case. Mii de lumînări ardeau pe străzi. În ceainării și în localuri de dans lumea se omora pentru un loc. Marile evenimente zguduiseră sufletele și primejdia care plutea peste oraș, dezlănțui toate instinctele sălbatice ale acestui popor de munteni.

Banchetul nobililor dură pînă tîrziu, în noapte. Erau de față dansatoare și muzicanți, dar nobilii fii ai Atlasului își păstrară pînă la urmă demnitatea. Deasupra capetelor tuturor se întindea cortul înstelat al nopții și luna, care arunca o lumină fosforescentă pe veșmintele lor albe. În timp ce ei mîncau cu degetele, vorbeau încet și își aduceau complimente unul altuia. Sub una din arcadele mai înalte, se afla un divan. Privirile se îndreptau des în direcția lui. Amirul însă rămase nevăzut. În locul lui își făcu apariția, la miezul nopții, Sidi Mohammed-el-Hadj, noul mare vizir, urmat de cîțiva înalți demnitari, proaspăt numiți. Se opri lîngă divan. Era într-adevăr o figură impresionantă. Apoi despături un pergament, ordonă unuia din „funcționari“ să se apropie cu făclia, pe urmă citi prima proclamație a măriei sale sultanul.

„Cea dintîi datorie a drept-credînciosului care crede în atotputernicia lui Allah este proclamarea războiului sfînt împotriva necredincioșilor. Tuturor caizilor alianței noastre le ordonăm, ca — începînd din ziua de astăzi — să-și facă datoria sacră. Le ordonăm să adune pe toți bărbații războinici

din districtele lor și să pună la dispoziția noastră, persoana, averea și întreaga lui tabără. Toți ceilalți caizi vor afla cele ce urmează, prin califii noștri. O, voi, fii ai lui Allah! Luptați împotriva necredincioșilor.

Lui Allah i se cuvine mărirea!

Abd-el-Kader".

În liniștea adîncă ce urmă citirii proclamației sultanului, Sidi Mohammed împături pergamentul și se retrase.

— Djehâd! Djehâd! Djehâd!

Războiul sfînt fusese proclamat. Aceasta era clipa, cînd Le Roux își putea dezlănțui mînia, clipa în care putea să ia în mînă destinele poporului său și să-l organizeze. Inamicul îi dăduse acest prilej unic pentru a intra în acțiune.

În ziua următoare proclamării războiului sfînt, caizii se întoarseră în districtele lor, pentru a-și convoca taberele.

Le Roux simțea, că în urma bombardamentului, situația sa personală, atît față de propriul său popor, cît și față de francezi, devenise extrem de dificilă. De cînd fusese proclamat Amir, răspunderea guvernării îi apăsa cu și mai multă greutate umerii. Făgăduise poporului, că-l va apăra. Ce va face însă, dacă francezii vor repeta bombardamentul aerian? Era de prevăzut că vor ataca și alte tîrguri. Oare ce va crede poporul despre eficacitatea protecției sale? Le promisese să răzbune umilințele. Proclamase Djehâd-ul. Toți bărbații capabili de a purta arme se vor aduna. Va ajunge oare pentru ei praful de pușcă ce avea? Unde întîrzia muniția cumpărată la Fez? Nu mai primise de mult nici o știre din Fez, nici o știre de la agentul său din Agadir...

Între timp, prin mijlocirea vizirilor săi, informă guvernul francez de alegerea sa ca sultan. Cum nu dispunea de o organizație diplomatică, actul fu remis guvernatorului general printr-un emisar special. Pe sultanul din Maroc îl trecu cu vederea.

XIII

Haremul se afla în doliu. Femeile erau încă sub imperiul durerii provocată de moartea micului Mohammed. Noaptea se lăsase și peste tot domnea o tăcere adîncă, tulburată, din cînd în cînd de strigătele noului născut. Trecuse de miezul nopții. Renée, răscolită de impresiile ultimelor zile, se zvîrcolea fără somn în așternut. Auzea încă înspăimîntătoarele

explozii și glasurile fantastice ale cetății condamnate. O toropeală paralizantă o cuprinse.

Se hotărî să se scoale. Își puse pe umeri un haik [1] de mătase și însoțită de razele lunii, ieși în grădină, pentru că lîngă fîntîna arteziană, aerul era răcoros și plin de miresme. Urcă încet scările care duceau spre terasă. Cînd ajunse sus, zări lîngă zid o siluetă, care privea prin întuneric în depărtare. La sunetul pantofilor fetei, silueta se întoarse. Renée îl recunoscu pe Abd-el-Kader. Fața bărbatului strălucea umedă.

— Și Abd-el-Kader? Încă nu te-ai culcat? Ești singur? Credeam că mîine pleci la Mellal.

Bărbatul se sprijini de zid.

— Da! Sînt singur!

Fata își aduse deodată aminte că era îmbrăcată foarte sumar și se înfășură și mai strîns în mantia-i de mătase. Privirile bărbatului se odihniră cîteva momente pe silueta înaltă, zveltă și bine proporționată a fetei.

— E foarte cald în noaptea asta, spuse el.

Fata se înfioră și vru să se întoarcă. Le Roux îi întinse atunci mîna.

— Nu pleca, roumia. Probabil, Allah te-a trimis din nou aici. Vino, așează-te, lîngă mine. Acolo e răcoare. Aș vrea să-ți vorbesc.

Fata se apropie încetișor de Le Roux și bărbatul îi întinse tot atît de încet mîna. Pentru prima oară, Le Roux îi luă mîna, mîngîindu-i degetele, Renée își plecă ochii în pămînt.

— Ai fost sinceră, cînd mi-ai spus că vina poporului d-tale este mai mare, decît toate păcatele mele săvîrșite împotriva francezilor?

— Mi-e greu să-ți spun ce cred, despre un guvern care recurge la asemenea acte. Cînd ți-am oferit viața, adăugă ea, am vorbit foarte serios. Mi-e rușine de poporul de care eram atît de mîndră, din cauza civilizației sale.

Tăcu, apoi continuă repede:

— Și, totuși. Nu vreau să renunț cu atîta ușurință la dragostea mea pentru Franța. Probabil că, acolo, nu se știe ce s-a întîmplat aici, pentru că altfel n-ar tolera asemenea vandalisme... Noi doi, d-ta și cu mine, vom avea grijă să

[1] Șal subtire

se afle. Îmi însușesc destinele poporului d-tale. Ți-o făgăduiesc.

Le Roux o privi adînc.

— D-ta ești foarte frumoasă, spuse el. Păcat că ești roumia.

Inima fetei bătu mai repede.

— Roumia sau nu, sîntem aliați în această luptă. Viața și destinul ne-au unit.

Bărbatul își odihni pentru o clipă mîna pe umărul fetei, apoi se așeză lîngă ea.

— Mîine mă duc la Mellal. Peste cîteva săptămîni voi avea în luptă nu opt mii, ci șaizeci de mii de oameni. Nu te supără gîndul că îmi utilizez toată forța pentru distrugerea compatrioților d-tale?

— Firește că mă supără. D-ta ești însă cel atacat. Ah! cum urăsc toată această poveste! izbucni ea. Aș vrea să fac ceva în interesul păcii.

— De îndată ce vor stabili condiții rezonabile, francezii vor putea avea pacea dorită.

— Ar trebui, totuși, încercat... Poate aș izbuti să fac pace. Îngăduie-mi să vorbesc cu tata.

Le Roux rămase pe gînduri.

— Fie. De astăzi în patrusprezece zile, îl vei vedea.

Le Roux îi cuprinse mîna și o duse la fruntea-i înfierbîntată.

Emoționată, fata prinse și ea mîna bărbatului și își culcă obrazul în palma lui.

— De ce nu mîine?

— Pentru că nu e aici.

— Nu e aici?

— Nu, se află la un loc sigur din munți.

Privirile i se tulburară. Renée simți subit că minte.

— De ce l-ai trimis de aici?

— Ca să nu afle lucruri importante de natură militară și politică, pe care ar putea cîndva să le utilizeze împotriva noastră. Și ca să-i asigur viața.

Era hotărît să-i înlesnească fetei o întîlnire cu generalul. Știa însă, că fata se va înstrăina pentru totdeauna de el, cînd își va revedea tatăl, devenit o mumie. Își propuse deci să-l scoată pe general din temniță și să-l dea pe mîna unui medic dibaci, care să-l refacă în două săptămîni. Dar dacă fata va afla, totuși, adevărul? Dacă i-ar face reproșuri...

n-ar putea arunca în cumpăna balanței moartea micului Mohammed?

Renée tăcea îngîndurată.

— La ce te gîndești?

Fata zîmbi ciudat.

— Patrusprezece zile e un timp lung, spuse ea încetișor. Ce să fac în tot acest răstimp? N-aș putea să te însoțesc la Mellal?

— D-ta? O femeie?

— De ce nu? Pot să vin foarte bine și ca bărbat, dacă îmi dai veșmintele tale.

— Cu neputință.

— Credeam că pentru sultan totul este cu putință.

— Habar n-ai de stările care domnesc dincolo de cetate.

— Cel puțin voi avea de azi încolo habar.

— Toți ar recunoaște-o pe roumia.

— Și ce-are a face?

— Cu neputință, spuse Le Roux. La!

— Ai putea să le spui oamenilor că mi-ai dat o misiune specială, bunăoară însărcinarea de a media între d-ta și generalul Merzbourg. De ce nu? Sînt gata să plec chiar mîine la compatrioții mei și să le expun oferta d-tale de pace... poate nu oferta d-tale, ci aceea pe care eu aș socoti-o echitabilă. Și m-aș întoarce să-ți aduc răspunsul. Astfel, cele patrusprezece zile, cîte mai sînt pînă la întîlnirea cu tata, ar trece mai ușor.

Le Roux își apropie fața de obrazul fetei. Renée îl privi în ochi.

— Da, majestate, spuse ea pe un ton ironic, dar cu atîta drăgălășenie, încît bărbatul nu se supără. Noi, francezele, știm multe lucruri, de care femeile dvs. n-ar fi niciodată în stare. Sîntem camaradele bărbaților și adeseori îi ajutăm să iasă din încurcătură. Dacă vreți să deveniți un popor mare, trebuie înainte de toate să vă învățați femeile să gîndească independent! Trebuie eliberate din robia animalică în care vegetează și făcute părtașe la viața bărbatului. Sînt gata să-mi sacrific restul vieții, pentru a le ajuta pe femeile dvs. Chiar dacă, pentru moment, nu știu cum aș reuși să fac aceasta.

Le Roux o asculta cu un interes crescînd, fără ca argumentele fetei să-l convingă.

— Eu le cunosc pe femeile noastre, răspunse el. În ciuda numeroaselor defecte, își iubesc bărbații și sînt gata să facă sacrificii pentru ei.

— Sînt asemenea animalelor. Voi, bărbații, trăiți în realitate. Ele însă tînjesc într-un fel de lume a umbrelor și iluziilor. D-ta, ca om cult, trebuie să mă înțelegi...

— Roumia, ai iubit vreodată un bărbat?

Își culcă capul în poala fetei, ca un cîine.

— Si Abd-el-Kader, spuse Renée, fără să facă vreo mișcare, oare dragostea d-tale nu este cu totul alta, decît aceea pe care o pot simți eu?

— Ai iubit vreodată un bărbat, roumia? repetă el, fără să se miște.

— Îmi vei îngădui să nu-ți răspund.

— Trebuie să-mi răspunzi!

Fata simți capul care îi înfierbînta poala. Bărbatul se întoarse și o privi plin de așteptare, ca un copil.

— Dacă d-ta înțelegi prin iubire un dor nesfîrșit după o unire adîncă, liniștită și desăvîrșită cu un bărbat, care crede și el într-o iubire asemănătoare și o împărtășește întocmai, atunci n-am iubit încă niciodată un bărbat!

Vorbea foarte încet, foarte prevăzătoare, pentru că își dădea seama că de cuvintele ei depind viitoarele relații dintre ea și Le Roux.

— Firește, am fost adeseori fericită, dar niciodată în acest sens. Mi-am petrecut tinerețea în Burgundia, în castelul familiei noastre. Am urmat școala de călugărițe. Eram de-o șchioapă cînd mi-a murit mama. Pe urmă, am venit în Africa. Am trăit în diferite părți ale Tunisului și în Alger. După căsătoria sorei mele, m-am reîntors la Paris. Am rămas un timp acolo. Apoi, numai de dragul tatei, am venit din nou în Africa și dacă d-ta nu ne capturai, eram — poate — măritată cu un ofițer. Îmi pare bine că lucrurile s-au întîmplat astfel.

Le Roux îi urmărea încordat mimica feței. Se întoarse din nou spre ea și era foarte calm. Tăcu multă vreme. În cele din urmă spuse:

— Roumia, dacă ți-aș da prilejul să vii la Mellal, m-ai însoți?

— Da.

— Îți voi da prilejul s-o faci.

Renée simți că trupul bărbatului se înmoaie. După cîteva minute, îi auzi respirația ritmică și profundă. Adormise

Renée își vîrî ușor mîna sub capul bărbatului, pentru a-l sprijini. Gîndurile ei pluteau departe, în Franța. Ar fi dorit ca bărbatul să fie cu ea în Franța. Ce om minunat ar făuri din el! Din arabul acesta îndîrjit, care devenise ca un copil în mîinile ei!...

Stătu astfel, nemișcată, pînă cînd spre răsărit se iviră zorile și răsună glasul muezinului, care chema credincioșii la rugăciune. Le Roux se trezi și privi nedumerit în jur.

— Trebuie să fi fost fost foarte obosit, spuse Renée, zîmbind.

Le Roux se ridică, își pipăi mijlocul, care îl durea cumplit, apoi ascultă atent zgomotele, care păreau că coboară din văzduh spre el. Pe urmă își scoase papucii din picioare și îngenunche pentru rugăciune.

Renée se retrase în vîrful degetelor.

JERTFA

I

Fatima repetase încercările de a pătrunde la de Sonloup. Totuși împrejurările îi zădărniciră aceste tentative. Într-o zi, se duse la moscheia Moulay Sliman și intră pe portița rezervată femeilor. Ceru să-l vadă pe imam. După ce așteptă răbdătoare mai mult de o oră, își făcu apariția omul ales și se apropie de ea.

— Ce vrei să-mi spui, fiica lui Allah?

Femeia îi spuse o complicată și minunată minciună.

— Ah! sfinte slujitor al lui Allah, ce să mă fac? Fiul meu este caidul tribului Ait-Abbou. Soțul meu, dispărut acum zece ani în vîltoarea marelui război de atunci, s-a întors pe neașteptate. Fiul meu îl numi trădător pe soțul meu și îl azvîrli în temniță. Și tatăl său moare acum de foame...

— Ah! vai, păcatul acesta este cel mai greu în ochii lui Allah! Un fiu cu inimă de piatră față de propriul său părinte! Allah va pedepsi aspru pe fiul tău, femeie!

Imamul părea adînc emoționat. Își smulgea barba albă, înălțîndu-și cucernic ochii spre cer. Capul Fatimei începu să tremure. O cumplită remușcare îi umplea inima. Își iubea însă fiul mai mult ca orice pe lume și continuă să se intereseze:

— Păcatul acesta ar fi tot așa de greu, dacă fiul meu n-ar ști, că omul pe care l-a întemnițat este propriul său tată?

— Nici o neștiință nu-l poate scăpa pe fiul tău de răzbunarea lui Allah! spuse omul sfînt, cu un glas de tunet. Fărădelegea s-a săvîrșit, Allah o știe și vede. Mi-e teamă însă, că pedeapsa care o așteaptă pe mamă, va fi și mai înspăimîntătoare. Pentru că dacă știe că băiatul își chinuiește propriul părinte și nu-i spune adevărul, atunci e tot atît de vinovată, ca și el.

— Haallaah il Allaah! oftă Sit-el-Koll, chinuită de groază, cu dinții clănțănind.

Imamul — acest personaj extraordinar de ocupat și de însemnat, care în administrația lui Le Roux prezida conclavul preoților și al judecătorilor — ceru binecuvîntarea lui Allah asupra nenorocitei femei, apoi își continuă drumul spre următorul petiționar.

Din clipa aceea, Fatima fu cuprinsă de o profundă neliniște. Nu mai avu curajul să-i vorbească lui Abd-el-Kader despre general. Torturată, zi și noapte, de îngrozitoarea-i taină, Fatima se gîndea neîncetat cum să găsească modul în care să-l apere pe fiul său de răzbunarea cerului.

Se separă de celelalte femei. Toate speranțele ei într-un viitor mai bun se spulberară. Nu mai credea ca Abd-el-Kader să recucerească vreodată pămîntul lui Sliman. Ghemuită într-un colț întunecat al kasbei, gîndurile ei se învîrteau neîncetat în jurul unui punct: trebuia să-l salveze cu orice preț pe „Shack" al ei, pentru a potoli astfel mînia cerului. De cîte ori i se oferea prilejul de a vorbi cu Abd-el-Kader, îi cuprindea fața între palme și astfel îl îndemna la prevedere și cumințenie.

— Micuță Oom, eu lupt împotriva necredincioșilor! Viața mi-am dat-o zălog lui Allah. Oare cum și-ar retrage Allah mîna-i protectoare de pe creștetul meu?

Despre roumia nu-i vorbea niciodată. Dacă fiul său s-a îndrăgostit de sora sa vitregă, lucrul acesta — credea ea — nu poate fi păcat prea mare, în primul rînd pentru că nu știa că roumia îi este soră după tată, iar în al doilea rînd pentru că Allah e îngăduitor cu asemenea greșeli mărunte... Nu se gîndea că între fiul său și roumia putea fi o iubire, care să treacă dincolo de poftele strict trupești. În concepția femeilor arabe, nu există decît un singur fel de iubire între bărbat și femeie. De cîte ori roumia se strecura pe furiș din harem, de cîte ori Nassr îi deschidea ușa din turn, ca apoi la înapoiere să facă același drum, Fatima știa toate acestea și gelozia o făcea să se zvîrcolească în așternut. Abia putea suporta gîndul, că roumia ar putea să distrugă în sufletul lui Abd-el-Kader tot ce construise ea, să alunge dintr-însul setea de răzbunare, ambiția și visele de mărire, sădite de ea, mama lui, într-însul, că roumia ar putea să ocupe locul ei în inima fiului adorat. Se gîndi nu o dată s-o otrăvească pe roumia, scăpînd astfel de chinurile ce îndura din pricina ei.

Femeile din harem știau foarte puține lucruri despre sufletul bătrînei Sit-el-Koll. De unde să bănuiască ele că privirile întunecate ale bătrînei spionau gesturile și pași lor? În ultimul timp, Sit-el-Koll dormea foarte puțin. În sufletu-i veștejit se consuma o uriașă și sumbră dramă.

În ziua cînd exploziile bombelor franceze zguduiră din temelii zidurile kasbei, Fatima era convinsă că pedeapsa lui Allah coborîse asupra fiului său. Cînd micul Mohammed fu adus mort în casă, avu pentru moment senzația că și „Shack" se prăpădise sub ploaia de bombe. Deoarece îl socotea pe Allah judecător neînduplecat, era convinsă că urmează la rînd fiul său. În vis îl și vedea călărind o cămilă albă... În seara aceea, îi vorbi lui Abd-el-Kader. Îl luă de braț și îi aduse aminte de profețiile pe care i le făcuse.

— Floarea vieții mele, Allah este împotriva faptelor tale. Generalul francez ne-a adus pe cap toate nenorocirile. Lasă-l în libertate, trimite-l împreună cu fiica lui înapoi, la ai săi, pentru că altminteri ne pasc încă mari nenorociri!

Gîndurile lui Abd-el-Kader umblau însă departe. Se smulse din brațele mamei sale, își încălecă armăsarul și călări sus în turn. Ce putea însemna în această clipă prevenirea mamei sale?

Fatima luă atunci hotărîrea să acționeze în locul fiului său și să sufere ea pentru păcatele lui. Aștept însă plecarea lui Abd-el-Kader și a roumiei la Mellal, pentru a-și putea pune nestingherită planul în aplicare.

De cînd Djehâd-ul fusese proclamat, kasba mișuna de oameni, ca un mușuroi de furnici. În orice oră din zi sau din noapte, coridoarele și curțile răsunau de pașii grăbiți ai curierilor, emisarilor și ofițerilor. „Vizirii" erau neputincioși cu această mulțime agitată. În astfel de împrejurări biata bătrînă izbuti să se strecoare neobservată... Fatima umplu deci o pungă cu arginți și cu conștiința sacrei misiuni ce-o aștepta, părăsi haremul.

II

Din păcate, generozitatea față de dușman — mai ales dacă acest dușman e, pe deasupra și necredincios — nu prea găsește ecou în inima arabului. Profetul știuse, probabil, că adepții săi n-ar da ascultare unei religii, care propovăduiește generozitatea față de dușman ca una din marile virtuți cerești. Cartea Sfîntă este, în consecință, o pătimașă predică, care îndeamnă Islamul la luptă înverșunată împo-

triva necredincioșilor. În concepția Profetului, numai singur Allah e generos, atotștiutor și desăvîrșit. Nici un om nu trebuie să rîvnească să fie asemenea lui. Suferința — oricare ar fi ea — nu impresionează în mod deosebit pe arabi. Chiar El, a fost încă din copilărie lovit de nenumărate năpaste și supus la cazne și umilințe, încît era obișnuit să fie martorul suferințelor omenești; — cine i-ar fi luat-o în nume de rău că nu simțea nici o milă pentru suferințele dușmanului, chiar dacă aceste suferințe erau atît de cumplite?

La rîndul său, nici arabul nu așteaptă milă de la duș-a mani. Înfruntă resemnat destinul, știind că lucrurile au fost lăsate astfel de Atotputernicul. Chiar dacă dușmanii îl torturează diabolic, este convins că destinul e drept cu dînsul...

Generalul de Sonloup era încă în viață. Respira încă. Inima îi bătea. ba, uneori avea chiar forțele necesare gîndirii. De l-ar fi întrebat cineva dacă vrea să moară, ar fi răspuns desigur: — Da, mor bucuros!

Mai tare decît dorința de a muri era voința de a trăi. Nu speranța infimă în probabilitatea eliberării era aceea care îl îndemna să supraviețuiască, ci încrederea în puterile proprii, în trecutul și faptele sale de arme. Ostașul nu-și poate părăsi drapelul, ci trebuie să rămînă pe poziție pînă la urmă...

Îl ținea în viață extraordinara conștiinciozitate profesională. Să stai într-o temniță berberă, să te războiești neîncetat cu păduchii și cu plosnițele, pe care Dumnezeu le-a creat cu scopul evident de a-l tortura pe om — era în concepția sa tot o datorie ostășească.

N-au decît să se sature insectele cu sîngele lui! El aparținea în întregime, trup și suflet patriei sale. Se simțea una cu Franța și își înfrunta destinul cu un calm cinic, misterios.

De cîteva săptămîni, pe ochiul drept avea o inflamație. Durerile deveneau adeseori insuportabile, făcîndu-l să geamă înăbușit. Berberul, care supraveghea temnița, deschidea uneori ferestruica și îi adresa cîteva cuvinte. Din cînd în cînd, la intervale destul de rare, cobora la el Si Omar sau Si Mohammed, urmați de suita lor. Intrau în celula generalului francez, cu mantiile grijuliu ridicate, alegînd locul unde calcă. Și îl îndemnau pe general să-și suporte destinul cu curaj și iar cu curaj... După cîtva timp, de Sonloup observă surprins că pe ochiul stîng se formează o membrană groasă, în timp ce durerile cedează treptat. Și, într-o zi, cînd se trezi din toropeala adîncă, care înlocuia somnul, simți că ceva extraordinar se petrecuse cu el. Își duse mîna la ochiul bol-

nav, dar nu îndrăzni să-l atingă. Îl străbătu sentimentul exasperant al singurătății, ca un șarpe veninos. Știa că orbise de ochiul stîng.

— Mon Vieux, își zise el. S-ar putea să verși lacrimi de puroi. Nu-ți face griji în zadar! Ai pierdut un singur ochi, tot îți mai rămîne unul. Dumnezeu se îndură de făpturile sale. A avut grijă de organe de rezervă...

Samariteanca milostivă, care îl hrănise cîtva timp, nu mai revenise. Pachetele minunate se terminară! Adio feliile de carne friptă, și adio pîinișoarele arabe!

— Ah! să mă duc încă o dată la Café de Paris și să consum o cină cu șampanie? Sus-capul, bătrîn rîios! În oasele, în măduva ta, în această materie cenușie și flască, care umple blestematele-ți oase suferinde, scris este să mai guști o dată din bucuria unei mese cu șampanie la Café de Paris! Încă o dată un souper elegant într-un restaurant francez... în Parisul minunat de altădată...

Se întreba adeseori, unde dispăruse bătrîna pisică berberă, cu darurile ei binecuvîntate. Trebuia s-o mai vadă o dată, pentru a-i spune și viitorul, așa cum îi destăinuise trecutul.

Sări în picioare, cu atîta violență, că lanțurile zornăiră puternic. Își făcu cruce.

— Ah! Ăsta e aerul sfînt! E vîrtos, încît îl poți tăia, ca pe o felie de Chateaubriand. Un aer infernal! Pîrîie ca stridiile cînd le desfaci! Pocnește ca dopul sticlei de șampanie! Sau, e asemenea vinului de Burgundia, greu și toropitor, încît omului îi vine pofta să strîngă în brațe trup de femeie! Da! Ah!

Căzu iar lîngă zid și rămase ore întregi nemișcat. Nu i se auzea decît respirația sacadată.

Simțurile generalului se ascuțiră cu timpul în așa fel, încît era în stare să înregistreze tot ce se petrecea, chiar dincolo de zidurile celulei. Cum era prea sleit pentru a putea sta prea mult în picioare, obișnuia să se culce lîngă ușă, pentru a respira aerul rece care se strecura din coridor. Asculta încordat glasurile îndepărtate și deslușea cîte o frază, al cărei sens îl preocupa apoi ceasuri întregi. În acest fel, află de otrăvirea lui Hassan. Tot în acest fel știa cînd pașa este plecat sau în kasba. Cînd pașa era acasă, Si Mohammed îl vizita aproape zilnic și temnicerii se aflau într-o permanentă stare de alarmă.

Trecură astfel luni. Pierdu orice noțiune de timp. Renunțase demult de a mai încresta zilele cu unghia în zid. Venise, fără îndoială, vara, deoarece aerul era fierbinte și chinurile înspăimîntătoare; însă tinerii și bravii francezi nu puteau fi departe... Vor sosi în scurtă vreme!

Într-o zi, pe cînd se tîrîse la ușă, pentru a-și umple plămînii cu aer proaspăt, auzi șoapte agitate și zgomot înăbușit de pași.

Văzu că pașii se opresc în fața celulei. Moussa, temnicerul, se tîrguia cu un bărbat necunoscut, discutînd probabil în legătură cu de Sonloup. Capul temnicerului se ivi pe neașteptate în ușă. De Sonloup se ridică, torturat de dureri. Neașteptata lui apariție îl sperie pe temnicer.

În aceeași clipă, o mînă îi zvîrli la picioare un pachet.

Așa cum se aruncă sălbăticiunea asupra prăzii, astfel se năpusti de Sonloup asupra pachetului, pe care îl tîrî de-a bușilea (n-avea atîta putere încît să se ridice în picioare) în ungherul celulei, pe care îl botezase Dimanche. Ungherul acesta se străduia să-l țină într-o perfectă curățenie și de cîte ori se apropia de el, avea senzația că îl murdărește cu trupul său. În ungherul acela se aflau rămășițele uniformei de general. Pentru că generalul de Sonloup își dezbrăcase de mult resturile uniformei, fiind gol în întregime, după cum goale erau zidurile ce-l împrejmuiau.

III

Nu putea să-și închipuie ce cuprindea pachetul acela greu. Deocamdată era prea întuneric, pentru a vedea ceva. Trebuia să mai aștepte cîteva ore, pînă cînd prin crăpătura ușii se va strecura o rază palidă de lumină, care zăbovea în fiecare zi doar o jumătate de oră și era, probabil, un reflex rătăcit al soarelui, care se frîngea de lespezile coridorului.

Se rezemă de zid, trase pachetul între genunchi și prinse să se joace cu el, ca o maimuță. Se simțea mizerabil, pentru că își închipuia halul în care arăta.

— Nu încă, Mon Vieux! Încă nu! E lung drumul pînă la cimpanzeu! Cum naiba vor fi izbutind maimuțele să rămînă curate? Curate, dar puturoase! Ce sfoară elegantă are pachetul! Iată, un cîrlig în zid, tocmai bun pentru ea. Pst! Pst! — Se uită nedumerit în jur. — Nu încă! Nu încă! De ce se vor fi bucurînd viermii de mai multă considerație decît ploșnițele? Nu-ți pierde calmul, Mon Vieux! Curaj! Nu-ți pierde curajul!

De Sonloup începu să plîngă. În timp ce suspina înăbușit, își aduse aminte că Renée ar fi putut să-i trimită acest pachet. Își socotea fiica de mult pierdută. Pentru că își spunea: dacă acești salauds se poartă cu el în acest hal, ce-i vor fi făcut odorului său zvelt și tînăr? — Mon vieux, tu est fou! Te-ai obișnuit să te gîndești totdeauna la ceea ce e mai rău. Ești un incorigibil pesimist! Nu-ți dai seama că mîna ei a legat această sfoară? Sau, îți închipui că bătrîna aceea berberă e în stare să lege astfel un pachet? Nu... nu! Pachetul acesta vine de la fetița mea, care l-a trimis cadou bătrînului ei tată!

Și lacrimile îi căzeau potop pe pachet.

Desfăcu sfoara și hîrtia unsuroasă, de împachetat. Primul lucru pe care îl întîlniră degetele lui îl făcu să încremenească de mirare. Era un toc neted de piele. Îl cuprinse o agitație de nedescris. Scoase din pachet tocul, îl cîntări în palmă, apoi apucă cu dinții cureaua de piele și se tîrî de-a bușilea la ușă.

Pe sub ușă se strecura atîta lumină, cît să poată desluși contururile unui obiect. Se ghemui și scoase din toc un pistol. Rezemat într-un cot, examină amănunțit revolverul, numără cu buricul degetului cele șapte cartușe ale încărcătorului, apoi puse piedica.

Extenuat de efortul neobișnuit, căzu pe lespedea murdară. Un sentiment de triumf îl copleși. Niciodată încă nu fusese binecuvîntat un pistol Mauser, așa cum își binecuvîntă de Sonloup revolverul.

Numai după ce își mai adună gîndurile, înțelese că ajunsese în posesia unei arme moderne.

Se retrase în ungheru-i duminical și ascunse revolverul într-o nișă a zidului, cam la o jumătate de metru deasupra capului.

Un sentiment de forță puse stăpînire pe el. Avu puterea necesară de a se apropia de pachet în două picioare. Holbîndu-și ochiul sănătos, cotrobăi cu nesaț prin el. Pipăi un plic foșnitor și un pachețel mai mic. Aromă de tabac! Scoase o țigară. Marca lui favorită! O cutie rotundă de tinichea. O deschise și mirosi conținutul. Ciocolată! — Par exemple! Descoperirea aceasta valorează cît un supeu la Café de Paris! — umplu lacom gura cu cîteva bomboane de ciocolată, le înghiți tremurînd de plăcere, apoi fu mai prevăzător cu restul. Cotrobăi tot mai adînc prin pachet. Găsi ceva care părea a

fi cămașă sau pijama, apoi ciorapi, lenjerie și suluri mari de hîrtie. Ziare!...

Se tolăni pe pămînt și prinse să se gîndească. Era cu neputință de citit! Găsi însă și chibrituri. Ce se va întîmpla însă, dacă Moussa, acest „salaud" va vedea lumină în celulă? Va intra și îi va jefui totul? Oare nu Moussa i-a adus pachetul? — Mon Vieux, e adevărat, dar poate să ți-l ia cu aceeași ușurință. Pachetul nu provine de la el. Cine ți-o fi trimis țigările favorite? Doar nu-ți închipui că în orașul acesta infect va fi existînd o tutungerie de lux? Au fost aduse de la Fez sau Rabat. Ridică-te, aprinde în ungherul sărbătoresc un chibrit și uită-te la plic.

De Sonloup așteptă o oră întreagă. Apoi se convinse că nimeni nu umbla prin apropiere. Se retrase în ungherul de duminică, se așeză cu spatele spre celulă, desfăcu plicul, scoase din el cîteva file, pe care le așeză în fața sa, apoi aprinse un chibrit. „Papa chéri!" — desluși generalul pe hîrtia albă, în timp ce pe celălalt plic zări scrisul unei alte mîini. — Madeleine! — șopti el și un fel de plîns îi strînse gîtlejul. Chibritul îi pîrjoli buricul degetelor, apoi se stinse. În întunericul care coborî asupra lui, duse scrisoarea la buze, o sărută, apoi o dezmierdă.

— Încă un chibrit? Trebuie să fac economie. Alors! Pentru fiecare din fete cîte unul!

Din nou se făcu lumină. De Sonloup citi adînc emoționat scrisoarea scrisă cu creionul de Renée:

„Papa chéri!

Rog pe bunul Dumnezeu să îngăduie ca scrisoarea mea să ajungă pînă la tine. Un om de încredere și-a luat obligația să ți-o transmită, împreună cu un pachet pe care ți l-a trimis Madeleine. Ea a venit în Africa, de la Paris"...

Sacrifică patrusprezece chibrituri. Astfel a fost informat că Renée se află în viață și o duce destul de bine. Tonul scrisorii însă îi displăcu. Îl cuprinse o presimțire înspăimîntătoare. Aceasta nu era Renée pe care o cunoștea el...

Stătu ceasuri întregi nemișcat, în ungherul său, gîndindu-se. Într-un tîrziu, refăcu la loc pachetul și îl acoperi cu tunica-i prăfuită.

Peste puțin, Moussa își vîrî capul pe ușă, șoptindu-i să-și ascundă bine pachetul. Dacă vreunul dintre Sidi ar

afla, generalul ar fi torturat cu fiare înroșite și i s-ar smulge unghiile cu cleștele.

De Sonloup înțelese îndată, că Moussa fusese cumpărat de cineva din afară de temniță. Probabil, începuse să-și fructifice postul de temnicer. Generalul ar fi vrut să-i pună cîteva întrebări. Moussa însă dispăru, înainte de a fi putut deschide gura.

Urmară apoi cîteva zile, care puseră la grea încercare răbdarea generalului. Ceasuri întregi, se juca cu revolverul.

De cîteva ori își lipi țeava de tîmplă, dar o putere necunoscută îl opri să apese pe trăgaci. Se juca cu moartea. Apoi veni ziua, în care întreaga închisoare se cutremură, de parcă un năprasnic cutremur ar fi zgîlțîit-o din temelii. Se auziră numeroase detunături. Se ridică și ascultă încordat. Larma infernală dură cîteva minute. Și, deodată, înțelese ce se întîmplase. Simți o bucurie de nedescris — ceva asemănător cu senzația pe care o are cel înviat din mormînt. Își zornăia lanțurile și după fiecare detunătură striga cît îl ținea gura:

— Bravo! Bravo! Vive la France! Vive la France!

Își ciufuli părul de pe piept, bătu în pămînt cu picioarele, uitîndu-și cu desăvîrșire durerea.

— Par exemple! Acestea nu sînt mărunte „fléchette" ci bombe de sute de kilograme. Bravo! Bravo! Bravo! Encore! Encore!

Dansa prin celulă ca un smintit, zornăindu-și lanțurile. Apoi se opri și trase cu urechea. Simți o cumplită dezamăgire, pentru că detunăturile încetaseră. Se prăbuși lîngă zid, extenuat și transpirat.

— Vă mulțumesc, prieteni! Vă mulțumesc! Vă mulțumesc!

Și cu fața în murdăria de pe jos, începu să plîngă.— lacrimi de bucurie și recunoștință. Apoi căzu într-o toropeală, vecină cu moartea.

Cam la o săptămînă după aceasta, zări o șuviță de lumină, care venea de pe coridor. Își ridică privirile și îl zări pe Moussa, care ținea în mînă un felinar. În clipa următoare, se deschise ușa. Moussa intră și desfăcu cătușele de pe mîinile și picioarele generalului. Apoi ieși. De Sonloup rămase nemișcat. Era sigur că toate acestea nu sînt decît vis. Peste puțin însă, auzi un glas de femeie: Rabaoui! Rabaoui!

Se ridică. Femeia își întoarse repede fața spre perete.

— Allah! Allah! Yasalam!

Văzu că femeia își ascundea fața. Lîngă ea, pe pămînt, se afla o legătură voluminoasă. Femeia îi făcu semn cu mîna în timp ce lamenta mai departe: — Allah! Allah!

Eliberat de povara lanțurilor, de Sonloup se înălță. Își dădu deodată seama că era gol, dar în același timp — înțelese că era liber, că sosise ceasul evadării. Era mai mult decît un vis! Totul era real! Evadarea! Libertatea! Viața!

O rugă pe femeie să rămînă. Femeia îi arătă legătura, pe care o adusese.

— Da, spuse el afectuos. Înțeleg.

Revolverul îl agăță de gît. Apoi se duse în ungherul de duminică și se vîrî în zdrențele-i murdare, care fuseseră cîndva uniformă de general. Atîrnau pe el, ca pe un schelet. Se cutremură. Un gol negru se căsca în fața lui.

— Mon Vieux! mormăi el, doar n-ai să leșini tocmai acum.

Își încleștă fălcile. Femeia trăda semne de nerăbdare și era tot lîngă zid. Bărbatul se apropie de legătura adusă de femeie, din care scoase o rezza murdară, care îi ajungea pînă la glezne. Apoi descoperi o gandoură [1], pe care și-o trase peste cap. Astfel travestit, își scoase pachetul din ungher.

— Eh bien, comoara mea, sînt gata, spuse el, atingînd umărul femeii.

Femeia era cît pe aici să leșine de spaimă.

Apoi porni. Părăsi temnița de-a lungul zidului, pipăind pereții cu mîna. Bărbatul o urma, clătinîndu-se.

Curtea era goală. Nu era țipenie de om pe ulicioara îngustă și întunecată, care ducea la poarta Bab Asfar. Abia ajunseră la poarta exterioară, că auziră strigăte și urlete sălbatice. Se pomeniră deodată în vîltoarea unei mulțimi agitate. Fatima își continuă drumul, fără să se uite o singură dată în lături. Se lipea de zidurile caselor și se părea că nu observă nici una din scenele sălbatice, care se petreceau în jur. De Sonloup simți de mai multe ori că se va prăbuși în nesimțire pe caldarîm. Regretă că nu se sinucisese în temniță.

Între timp, se lăsă întunericul. Lămpi și lumînări se aprinseră prin case. O urmă tot mai departe pe femeie, pînă cînd apoi, într-o ulicioară strîmtă, intrară pe o poartă, prin care abia puteau să se strecoare deodată doi oameni. De cum trecură pragul, poarta se închise după el. De Sonloup simți că femeia îl prinde de braț și îl trage aproape cu forța după ea, sus, pe o scară lungă. Un bărbat cu fața rotundă și sclipi-

[1] O mantie de lînă

toare se aplecă asupra lui, ajutîndu-l să urce scările, ajunseră în sfîrșit, într-o odăiță cu o singură fereastră. Acolo căzn la pămînt, ca un sac. Îl ajutară să se culce pe salteaua de lîngă perete. Fatima părăsi îndată casa și dispăru.

IV

De Sonloup supraviețui cu greu efortului evadării. Trei zile și trei nopți pluti între viață și moarte, fără cunoștință. În fiecare seară, Fatima urca scările înguste ale căsuței și stătea de veghe la căpătîiul generalului, în timp ce Amru, eunucul — proprietarul „casei" — se ducea la fîntînă după apă proaspătă.

De Sonloup înghițea lacom apa. Fatima o amesteca uneori cu lapte, silind pe general să bea. Îi fierbea buruieni de leac, adăpîndu-l cu fel de fel de lichide. Bărbatul își reveni foarte tîrziu. Ofta adînc și bătea aerul cu mîinile-i scheletice. Încă nu se obișnuise cu senzația de ușurință și libertate, fără cătușe.

Într-o dimineață, se ridică într-un cot și privi nedumerit în jurul său. Sus, printr-o deschizătură în zid, zări cerul albastru. Razele soarelui băteau oblic într-un mare ceaun de alamă. Lîngă ceaun, ședea un bărbat cu fața galbenă, ciupită de vărsat și bolnăvicios.

— Cine ești?

— Amru, eunucul.

— Unde mă aflu?

— În casa mea.

— Cine m-a adus aici?

— Lalla.

— Care Lalla?

— Lalla!

Amru răspundea cu un glas subțire, aproape femeiesc. De Sonloup observă atunci în brațele eunucului o pisică albă, pe care acesta o dezmierda fără întrerupere.

— Ce susur de apă se aude?

— E Oued-Cherchrell-ul!

— Ah! adu-mi apă să beau.

Amru se îngrozi.

— Niciodată nu trebuie să bei din Oued!

Își duse mîna la burtă și făcu o grimasă de durere.

— Cine bea apă din Oued, moare.

— Atunci adu-mi apă proaspătă! Aș vrea să și mănînc ceva!

— Ouah!

Amru se răsuci pe o parte, se propti în patru labe, apoi se ridică de jos.

În absența lui Amru, de Sonloup se uită după pachetul său. Era acolo, lîngă saltea. Părea că nimeni nu se atinsese de el. Erau acolo și plicuri cu scrisori și banii. Bancnote mici. Își înfășură revolverul în jurul mijlocului. Dormise cu el de gît, pricinuindu-i o senzație neplăcută. Acum însă rînjea. — Armă și bani! N-ai nevoie de mai multe, pentru a purta război!

Soarele ardea cumplit. Văzduhul era fierbinte și uscat. Respiră adînc. Îl dureau coastele. Își privi încheieturile mîinii și gleznele rănite de cătușe. — Par exemple! — mormăi el. N-aș mai fi dus-o mult!

Amru sosi cu apa. Îi turnă într-o ceașcă de alamă, pe care de Sonloup o goli dintr-o înghițitură, de parcă era cît pe aici să se prăpădească de sete. Apoi întoarse ceașca și pe fundul ei lustruit, se privi ca într-o oglindă. Văzu un craniu sălbatic, ciufulit, animalic. Aruncă scîrbit ceașca într-un ungher. Începu să-și zgîlțîie părul, care mișuna de insecte.

— Adu-mi un bărbier din Souks. Vreau să-mi tai părul.

Amru îl privi îngrozit.

— Bărbierul n-ar tăia decît gîtul șeicului. Am să tund eu părul lui.

— Așterne-te pe treabă!

Eunucul dispăru. Se întoarse peste puțin, aducînd o pîine lunguiață, un blid plin cu cuș-cuș și fasole, care părea a fi foarte fierbinte, dar — în același timp — și foarte gustoasă.

De Sonloup prinse blidul între genunchi și începu să mănînce lacom. Apoi se rezemă de perete. Suferea îngrozitor din pricina digestiei și bău și mai multă apă.

Amru îl porti apoi să coboare în curte. Se ridică de pe saltea, și eunucul îl sprijini pe scară. Curtea era abia de cîțiva metri lățime. Era împrejmuită de ziduri, care o despărțeau cu desavîrșire de lume. Într-un colț, printr-o gaură, apa izvora din pămînt; unul din sutele de pîrîiașe care alimentau cu apă clădirile orașului.

— Pot să mă spăl aici?

Amru aduse un ulcior, plin cu un nămol cafeniu, recomandîndu-l ca pe cel mai bun săpun și-l asigură pe general că acesta înmoaie și cel mai aspru păr, care poate fi barbierit apoi, ca un fulg. Ouah! S-a îndeletnicit mulți ani cu îndepărtarea părului de pe trupul femeilor. El, Amru, eunucul.

Ouah! Bărbații nu se interesau de ce face cu femeile lor. Trase cu ochiul către general, apoi îl somă să-și scoată toate veșmintele.

— Săpunul tău omoară și blestemații aceștia de păduchi?

Fața unsuroasă a lui Amru începu să sclipească și mai mult, apoi se deformă într-un rînjet larg.

— N-ai păr, n-ai păduchi! — răspunse el. Apoi se îndeletnici în jurul uriașului ceaun de aramă, sub care ardea un foc de vreascuri.

De Sonloup se dezbrăcă și se așeză pe o lespede netedă. Amru turnă apă caldă pe trupul generalului, îl frecă din tălpi pînă în creștet cu nămol cafeniu. Trupul generalului fu acoperit în curînd de un strat gros de clăbuci cenușii. Îl frecă astfel o jumătate de oră, apoi își scoase briciul și îl rase pe de Sonloup, din creștet pînă în tălpi, nelăsîndu-i decît mustăcioara și țăcălia. Părul se lua ușor de pe trupul generalului, parcă ar fi fost unt. În cele din urmă îi potrivi barba încîlcită, dîndu-i forma țăcăliilor purtate de căpeteniile nobile ale Atlasului. Apoi eunucul turnă nenumărate găleți de apă pe general, care se simți renăscut parcă. Cînd Amru sfîrși operația și mătură gunoiul din curte, se adresă lui de Sonloup:

— Dă-mi bani.

— Bani? De ce?

— Amru va cumpăra haine pentru rabaoui.

De Sonloup își mîngîie, cu o senzație voluptoasă, căpățîna rasă.

— Cumpără ce poftești, spuse el rînjind.

Își dădu îndată seama ce înseamnă pentru el, să fie îmbrăcat la fel ca și ceilalți cetățeni ai Chechrell-ului. Rezza, djebira, pantofi în picioare... Își închise ochiul teafăr și se lăsă în voia visării.

V

Deși de Sonloup se simțea bine astfel, știa că vor trebui săptămîni, dacă nu luni, pînă să se refacă. Simțea în partea stîngă a trupului o paralizie parțială, pe care nu putea să și-o explice. Alimentația îi pricinuia tulburări dese și îi reveniră vechile colici, de care suferise cu ani înainte. Funcțiunile-i spirituale erau și ele defectuoase. Gîndurile lui erau adeseori lipsite de legătură. Părea că o perdea i se lăsase peste minte. Stătea ceasuri întregi nemișcat, fără să poată închega un gînd. Albise cu desăvîrșire.

Erau clipe, cînd mînia împotriva acestui popor afurisit și a șefului său blestemat, lua proporții nebănuite. Îi nimiciseră viața. Niciodată nu va mai fi capabil să-și slujească Franța iubită! Încă n-a împlinit șaizeci de ani și, iată-l inapt pentru serviciu. Inima-i de ostaș plîngea de durere. Își aduse aminte de unii din camarazii care aveau numai un ochi sau un picior și care făceau, totuși, serviciu activ pentru Franța, înmulțindu-și stelele de aur de pe mîneca tunicii.

Femeia, care îi salvase viața, îl vizita zilnic. Sosea de obicei, spre seară și în capul scărilor avea cîte o discuție violentă cu Amru, din care generalul înțelegea doar atîta, că întreg Chechrell-ul fusese mobilizat pentru prinderea lui. Era căutat și un oarecare Nassr, împreună cu Moussa, temnicerul. Dispăruseră, pur și simplu, de parcă i-ar fi înghițit pămîntul. Erau căutați pretutindeni și marele vizir a pus premii importante pe capetele lor. Cincizeci de soldați înarmați îl căutau pe generăl.

De Sonloup era foarte mirat de atitudinea aceasta tiranică, pe care samariteanca milostivă o avea față de Amru. Peste puțin, apoi urca în odaia lui, se așeza într-un colț, unde se agita neîncetat, privindu-l lung. Pînă acum nu-i răspunsese la nici o întrebare, decît cu veșnicul „țțț“ sau „lé“, de parcă ar fi fost o fecioară asediată de cererile iubitului, împotriva cărora ea se apăra cu înverșunată încăpățînare.

De Sonloup își dădu seama, că ar fi fost în zadar să-i amintească de vizitele ei în temniță, sau de interesul ei amical. Pînă și cuvintele lui călduroase, prin care îi mulțumise că îl salvase, o lăsaseră aparent rece. Atitudinea ei părea că spune: „Sînt aici, pentru că așa-mi place mie, dar nu vreau să scot nici un cuvînt și nu-ți voi răspunde la nici o întrebare“.

La apropierea ei, se emoționa. Într-o oarecare măsură îi amintea de fata, pe care o cunoscuse cu treizeci și cinci de ani în urmă, la Oued-Tsouf. Fata aceea fusese și ea tot atît de capricioasă și, uneori, inaccesibilă. Da, și ea ședea astfel, cu picioarele trase sub dînsa, nemișcată, dusă pe gînduri, refuzînd să mănînce, să vorbească și să iubească. Oare de ce? — Probabil, că este o caracteristică a rasei, — își spuse de Sonloup.

— Nu vrei să vii mai aproape?

— Țțț! Lé!

În loc să răspundă la chemarea lui, se ridica și cobora în curte, părăsind casa.

De Sonloup se gîndea stăruitor, zi și noapte, la trecutul îndepărtat. Nu era în stare să scape de impresia că toată taina și misterul în jurul acelor lucruri de demult, sînt în strînsă legătură cu această femeie. Toate încercările lui de a stoarce un cuvînt de la tăcutul Amru, rămaseră zadarnice.

Pentru a-și omorî timpul, de Sonloup citea și recitea scrisorile și studia gazetele, care nu aveau decît foarte puține informații demne de încredere asupra Marocului. De Sonloup însă știa, că trupele franceze sînt în plină pregătire. Îl tortura nespus gîndul, că nu se află în fruntea lor și că nu poate să-și ia partea lui din evenimentele în curs de desfășurare. Viața își continua cursul — în timp ce el devenise o mumie blestemată, chinuită de toate afuriseniile fizice!

Ochiul lui teafăr, stacojiu, privea des spre uniformă. Îi poruncise lui Amru să spele tunica și pantalonii, după ce desfăcuse cu grijă panglicile decorațiilor. Amru spălă cu un săpun special rămășițele uniformei, apoi cînd zdrențele se uscară, de Sonloup ceru ac și ață, peticind spărturile bătătoare la ochi și cosînd la locul lor panglicuțele colorate. O nouă energie îi zvîcnea în vine. Nu era el oare stăpînul a sute și sute de kilometri pătrați din Maroc? Cuvîntul său era lege pentru armata colonială. El și nu altul era adevăratul sultan al Teritoiului de Sud.

Gîndul acesta îi împrospătă forțele. Își pipăi revolverul, mîngîindu-l cu drag. Mîna lui alergă dezmierdătoare de-a lungul tocului de piele. Șapte gloanțe. Șapte lovituri. Dacă Dumnezeu îi va scoate în cale pe Le Roux, atunci va utiliza toate șapte cartușele pentru gloria eternă a Franței.

Această dispoziție ținu toată ziua. În amurg, se ivi iar binefăcătoarea lui și se instală într-un colț. De Sonloup se simțea în formă. Fatima se făcu mică sub privirea lui.

— Lalla! Ființă binecuvîntată! spuse el. Astăzi nu vei ieși de aici, pînă nu aflu cine ești.

Fatima îl privi înspăimîntată.

Generalul își frecă mulțumit mîinile, ceea ce dădu un sunet, de parcă ai fi frecat două scînduri nelustruite.

Cînd auzi că eunucul pleacă de acasă, ca să cumpere mîncare, generalul se așeză în fața Fatimei.

— Lalla! spuse el prietenos. Dacă o femeie face ceea ce ai făcut tu pentru mine, atunci are motive serioase. Spune-mi, cum ai izbutit să pătrunzi în temniță și cum ai izbutit să mă scapi?

Femeia se legăna încoace și încolo. Făcu cu mîna gestul numărării banilor.

— Ești tu bogată?

— Ţţţ! Soțul meu e negustor.

— Cum se face că-mi porți atît interes?

— Ți-am auzit numele, cînd ai venit în Chechrell... Sonloo!

— Sonloo? Fie. Ce înseamnă numele acesta pentru tine?

— Te-am văzut și am știut îndată că tu ești acela...

— Că eu sînt acela? Anume cine?

— Ouah, tu... Shack!

Își dezveli fața și gestul acesta îl făcu pe dș Sonloup să tremure. Oricît de bătrîn și de bolnav era, se trezi într-însul instinctul bărbatului biruitor. Se priviră muți.

— Fatima?

Cuvîntul izbucni aproape inconștient din ea:

— Shack!

Bărbatul privi cutremurat fața veștejită, bătrînă, de pe care tatuajul dispăruse, aproape cu desăvîrșire. În urechile ei atîrnau inele mari de aur, împodobite cu rubine, de care își amintea încă bine. Surîsul acela limpede, care dezvăluia un șirag de dinți perlați, dispăruse. Fața aceasta era aridă și serioasă, fața unei femei, care uitase de mult să surîdă.

De Sonloup simți că ceva îi îneacă gîtlejul. Cuprinse cu grijă în palme mîna Fatimei. Femeia își plecase ochii și fixa stăruitoare podeaua.

— Cum ai ajuns la Chechrell? o întrebă el.

— Al doilea soț mi-a murit. M-am măritat cu Ibrahim ben Cheragah. El m-a adus aici.

De Sonloup o îmbrățișă și o strînse la pieptul său. Femeia se supuse, fără să facă vreun gest de împotrivire, dar și fără să simtă vreo emoție. Bărbatul încercă zadarnic să descopere trăsăturile micuței Fatima de odinioară...

Oare s-o creadă? Dacă i-a reușit să-l scoată din mîinile pașei, este — desigur — o femeie extrem de inteligentă, de vicleană și de influentă. Apoi, trebuie să fi cheltuit o sumă apreciabilă, pentru a cumpăra paznicii. Oare toate acestea le făcuse numai de dragul lui?

Fatima făcu tot ce-i stătu în putință, pentru a-l dezorienta pe Shack. Îi povesti, cu un glas sec, incolor, despre un vis pe care l-ar fi avut, îndată după sosirea generalului la Chechrell. Allah i-ar fi spus, că de-l va scăpa pe generalul rabaoui

din închisoare, îl va înapoia pe fiul său, care s-a născut la Oued-Tsouf.

— Ce spui? Trăiește? Fiul nostru trăiește?

Femeia ridică din umeri și își așează palmele în poală.

— Tțțț, sună răspunsul ei.

Apoi, peste cîtva timp, adăugă:

— Allah, Allah! Fiul tău a plecat în Oran și nu s-a mai întors de acolo.

— Cînd s-a întîmplat aceasta?

Femeia începu să numere pe degete, apoi renunță la numărătoare. Nu-și mai aducea aminte... Sînt mulți, mulți ani de atunci... Ea făcuse tot ce-i fusese cu putință.

Părea foarte chinuită. Ochii i se umplură de lacrimi.

— Nu te trag la răspundere, spuse de Sonloup și îi dezmierdă ușor brațul. Era mai curînd al tău, decît al meu.

— Allah, Allah! gemu femeia. Îți semăna extraordinar de mult.

De Sonloup simți o ciudată emoție. Taina i se părea din ce în ce mai de nepătruns.

— Și tu te-ai expus pentru mine, numai pentru că cineva ți-a spus în vis, că îți vei regăsi fiul? o întrebă el, refuzînd să creadă povestea ei.

Rămase dus pe gînduri. Toate acestea i se păreau foarte misterioase. Cum izbutise soția unui simplu negustor, să facă tot ceea ce făcuse Fatima? Din curte, se auzi deodată tusea lui Amru, la care Fatima se ridică, își puse vălul și coborî în grabă scara.

VI

În zilele următoare, generalul o așteptă în zadar pe Fatima. Cu cît se gîndea mai mult la povestea ei, cu atît își dădea seama că era imposibil să desprindă adevărul de minciună și, de aceea, hotărî să mai facă o încercare cu eunucul.

— Amru, spuse el într-o seară, după ce eunucul îi aduse tava încărcată de mîncare, ciudat om mai ești tu! Deși nu mă cunoști, te îngrijești de mine, de parcă ți-aș fi tată bun. Spune-mi, de ce nu mai vine Lalla pe aici?

Amru clipi viclean, dar nu răspunse.

— O cunoști de mult?

Amru îi răspunse, că îl cunoaște pe soțul ei. În casa soțului ei, el, Amru, le bărbierea pe toate Lallele.

De Sonloup se apropie de eunuc și îl privi întunecat în ochi.

— În care casă?

— În casa unde locuiește ea.

— Cine e cel care locuiește acolo?

— Soțul Lallei.

— La dracu cu toate Lallele tale! strigă generalul. Vreau să știu cine e această Lalla.

Amru își acoperi înspăimîntat fața și se chirci într-un colț.

— Cîine? Îmi răspunzi imediat la întrebare?

Amru căzu în genunchi. Accesul de furie al generalului îl speriase cumplit.

— Răspunde, cîine! Cine e această Lalla Fatima? Ce face ea la Chechrell? A cui soție e? Răspunde!

De Sonloup îl amenință pe eunuc, cu pumnu-i scofîlcit.

— Răspunde!

— Lalla Fatima este Sit-el-Koll!

— Cum?

— E mama lui!

— A cui mamă?

— Mama lui And-el-Kader, Moulay-ul. Pe care îl apără Allah!

Și eunucul, îmbrățișînd genunchii generalului, plînse cu hohote, rugîndu-l pe de Sonloup să nu-l trădeze Lallei.

— Mă va ucide, gemu el.

De Sonloup își mîngîie foarte încet fruntea, fața și barba. Și în timp ce gîndurile lui prindeau aripi, avea senzația că i se oprește inima în loc. Ce era aceasta: întîmplare sau predestinare?

— Amru, făcu el sec, n-am să-i spun nimic Lallei Fatima déspre cele ce mi-ai destăinuit. Am să fiu cît se poate de bun cu tine. Ba, am să-ți fac și un dar. De astăzi însă, vei fi sclavul meu.

Uriașa voință a generalului, îl frînse pe eunuc. Se aruncă la pămînt și sărută piciorul generalului. Pisica albă sări de pe pervazul ferestrei, pe saltea.

Limba lui Amru se dezlegă atunci, pe neașteptate. Se temea de Lalla. Lalla era stăpîna kasbei și încercase în două rînduri să-l otrăvească. Amru avusese două pisici și dacă una din ele n-ar fi gustat din crema dăruită de Sit-el-Koll și nu s-ar fi prăpădit, atunci el, Amru, s-ar fi dus pe copcă. El e singur la Chechrell. Se duce oriunde cu șeicul alb și îl va sluji

cu credință toată viața. El îl va rade, el îi va potrivi barba și nu va mai trebui să bărbierească trupurile afurisite ale Lallelor!

De Sonloup se așează pe saltea. Auzea plînsul eunucului, dar gîndurile îi erau departe. Fața lui era cenușie.

— Întîmplare? Predestinare?

VII

Era dis-de-dimineață, cînd Renée călare pe un catîr de rasă, porni alături de Le Roux, în direcția Bordj Oukilla. Erau înconjurați de peste două sute de oameni, garda Amir-ului, războinici de seamă, ale căror turbane erau legate cu o panglicuță verde. La oarecare distanță, erau urmați de o ceată de vlăjgani desculți, cu toții foarte mîndri că pot să-și dea oricînd viața pentru sultanul iubit. Din depărtare, se auzea bubuit de tunuri, care umplea de fiori inima fetei. Din cînd în cînd, se uita iscoditoare la profilul nobil al lui Le Roux. Privirile bărbatului erau ațintite la cărarea din fața lor. Umerii-i puternici nu se legănau în șa. Părea crescut laolaltă cu armăsarul său. Peisajul era arid și mohorît: prăpăstii adînci și piscuri trufașe. Nicăieri vreo urmă de apă. Nimic, decît stînci incendiate de arșiță. Numai în depărtare, pe geana orizontului, se deslușeau cîteva creste înzăpezite, sub care se iveau pete sărace de verdeață și cîteva pete albe, care păreau a fi sate. Cînd zăpada se topește, berberii obișnuiesc să spună: „Se scurtează cămașa muntelui". Renée simțea o tristețe și singurătate nesfîrșite în acest peisaj și știa că motivul acestei dispoziții era perfecta concordanță dintre ea și sufletul bărbatului. Știa că se simte părăsită și singură, pentru că și în preajma bărbatului plutea singurătatea, ca un zid, amenințătoare și sumbră, ca acest peisaj mohorît. Se părea că de la moartea micului Mohammed, Le Roux pierduse orice contact cu oamenii.

De șapte zile, de cînd părăsiseră Chechrell-ul, Le Roux o trata cu o extremă curtoazie, de parcă ar fi fost o prințesă, pe care o copleșea cu toate atențiile posibile. Pînă și sclavă luase pentru drum de dragul ei și restul bărbaților din suită, erau tot atît de politicoși, ba chiar umili. Umbla printre ei liberă și nestînjenită. Doar din cînd în cînd, avea senzația dresorului de fiare, cînd intră în cușca cu lei...

Cînd își aducea aminte că Abd-el-Kader dormise cu capul în poala ei și cînd își amintea de atitudinea lui de cîine față de ea, în acea noapte pe terasă, se simțea jignită de

purtarea lui politicoasă și rezervată. Oare nu-i tălmăcise așa cum ar fi trebuit regretul ei pentru cele întîmplate? În sfîrșit, era roumia. Le Roux ura necredincioșii.

— Moulay Abd-el-Kader, i se adresă ea, cu noul titlu, la ce vă gîndiți?

— La micul Mohammed, răspunse bărbatul, fără să ezite.

Între timp, fără ca fata să fi observat, privirile lui se opriră asupra pulpelor ei zvelte, asupra piciorușelor grațioase încălțate cu pantofi noi, cusuți cu fir. Haik-ul fetei se ridicase în legănările catîrului. Le Roux se gîndise cu o clipă înainte la femeia care ar putea să-i mai dăruiască un fiu, asemănător lui Mohammed. Din motive necunoscute, Halima îi devenise antipatică. Nu-i mai purta talismanul la gît. Noul născut al Asmei era un copil negricios și urît, din familia celor cu înfățișare de țap.

Renée își întoarse capul de la el.

— Și mie mi-a fost drag micul Mohammed, spuse ea.

— Știu. Și îți va fi drag și mai departe, ca și mie. În noi doi, el va trăi de-a pururi.

Ajunseră sus, pe platoul întrerupt din loc în loc de stînci ascuțite. Le Roux își opri catîrul. Scoase o hartă, o desfăcu și o cercetă cu atenție. Apoi își duse luneta la ochi și examină cîtva timp orizontul. Pe urmă luă un creion și însemnă ceva pe harta desenată de el însuși, pe care nimeni altul n-ar fi putut-o utiliza. Îi arătă fetei un mic cerc pe hartă.

— Sectorul Bordj-Oukilla. Acolo bat compatrioții d-tale stîncile cu artileria, în speranța că vor ucide cîțiva luptători negri.

Arătă cu mîna către miazănoapte.

— Vezi acolo munții aceia? Mi-e teamă că tribul Ait-Youseff va trebui să-și evacueze satele. Locul acesta va deveni foarte curînd punctul de plecare al unor evenimente importante.

Împături harta.

— Ești obosită? Dacă vrei, ordon să se instaleze corturile. E o căldură copleșitoare. Sub stîncile acestea uriașe, vom găsi puțină umbră.

— Nu sînt obosită.

— Ba da. Văd sub ochii d-tale umbrele vinete ale oboselii.

Îi făcu semn lui Abd-el-Krim să se apropie. Fostul comandant al kasbei făcea acum parte din statul său major. Îi ordonă să instaleze corturile. Renée încă nu-l văzuse nici-

odată de aproape și acum se uită cu admirație la acest pirat african.

Le Roux surîse grav, cînd Abd-el-Krim se îndepărtă.

— Privește cum merge ! Cînd, pe pămîntul tribului Ben-Zeroual am fost lovit de o schijă, în aceeași clipă pieptul lui fu sfredelit de un glonte. El încă umbla, eu nu mai știam de mine. Cu ultima rămășită de forțe, mă tîrî într-un adăpost... Fără de el n-aș fi astăzi aici, iar d-ta te-ai fi măritat cu un ofițer francez și ai fi avut, probabil, copii încîntători.

În ochii lui Le Roux sclipea o lumină jucăușă și ironică.

Schimbarea lui neașteptată de dispoziție, o făcu pe fată să rîdă.

— Momentul e prielnic, spuse bărbatul, pe un ton de glumă. Sper ca mîine să-ți pot servi un mic spectacol. D-ta m-ai rugat să-ți arăt munții între care ne omorîm unii pe alții. Ei bine, îi vei vedea !

Zicînd acestea își scoase piciorul din scară, aruncă de pe el pantoful de fir și talpa goală și-o așeză în palma unui bărbat care îngenunchease lîngă catîr.

Odată jos, Le Roux se apropie de catîrul fetei, o prinse de subțiori și o coborî.

— Îți dăruiesc d-tale țara aceasta, continuă el, cu un gest larg. Primește-o : îți aparține !

— De-ar fi cu adevărat a mea, n-aș tolera praful de pușcă, răspunse fata.

VIII

Spectacolul pe care Le Roux îl oferi fetei, fu din cale afară de crud. Sus, în creierul munților, ajunseră la un mic platou. În iarbă, păștea o turmă de capre. Din loc în loc, se înălțau blocuri de bazalt, în spatele cărora platoul se prăvălea în formă de terasă la vale, pînă se sfîrșea într-o prăpastie adîncă de o mie de metri. Pentru a ajunge pe acest platou, călăriseră patru ore la lumina stelelor. Soarele se ivea tocmai, la orizont, dincolo de lanțul vînăt al munților și Renée privi fascinată panorama ce se desfășura la picioarele lor. Jos, în adîncime, mii de prăpăstii și de coline. Micile dantele de bazalt ale muntelui apăreau sub ei ca atîția și atîția sîni de fecioară, împodobiți cu nestemate, în timp ce valea era populată de o ceață viorie care semăna cu niște imense valuri marine. Spre miazăzi, văzduhul era verde, amestecat cu nuanțe aurii. Cerul părea oglinda deșertului Sahara. Departe, foarte departe, șerpuia sclipitor Oued-Ziz.

La vederea acestui peisaj, care se scălda în lumina de aur a răsăritului de soare, Renée găsi insuportabil gîndul că ar putea fi mînjit cu sînge.

În imediata ei apropiere îl zări pe Le Roux, rezemat de un bloc de stîncă. Privea prin lunetă regiunea. Soarele îi lumina cu razele-i aurii. Ochii îi scînteiau, ca ai vulturului. Partea de jos a feței îi era acoperită de văl. Fruntea-i arsă de soare era brăzdată de riduri. Abia acum i se păru fetei că înțelege pe deplin. Parcă soarele ar fi dezvăluit o taină pe care ea se străduia de luni de zile s-o afle. Poate că pe toată suprafața pămîntului nu se mai afla un om, care — asemenea lui Le Roux — să fi fost potrivit a stăpîni cu puteri discreționare acest ținut sălbatic, fără limite. Panorama aceasta era asemenea sufletului lui, în care se oglindeau prăpăstiile fără fund, aceste viziuni îndepărtate și grandioase. În sufletul său, se ascundeau toate aceste abisuri, în care pîndeau doliul și moartea singuratică... pînă și aceste deșerturi misterioase, peste care bîntuie în fiecare an vijeliile dezlănțuite de Allah. Nu era de mirare că Abd-el-Krim privea de mai multe ori pe zi spre bolta albastră, cu care se contopea parcă. El se ruga acestei albăstrimi cerești, credea în această boltă albastră. Renée avu deodată senzația că ar trebui să-și smulgă de pe ea hainele și să-și ofere trupul gol sărutărilor soarelui. O dorință sălbatică de a adora această lumină desăvîrșită, de a se cufunda într-însa și de a se mistui în arșița ei, o cuprinse. Africa o primi în rîndurile adepților ei. În clipa aceea, ar fi fost dispusă să sară împreună cu bărbatul de lîngă ea, în abisul din fața lor...

Văzduhul fu străpuns deodată de zgomotul unor motoare. Un avion apăru aproape de ei, trecu cu viteză prin fața lor, apoi se năpusti asupra unui cuib nevăzut. Le Roux lăsă din mînă luneta și se întoarse.

— Nu-ți fie teamă! Nu pe noi ne caută, ci pe cei din tribul Ait-Hammou. Vezi pe cineva acolo, jos, în adîncime?

Fata răscoli cu privirile peisajul de la picioarele ei, apoi dădu negativ din cap.

— Nici eu nu cred că avioanele să-i poată descoperi. Totuși, acolo jos sînt peste două mii de luptători. Vezi acolo cele două avioane de recunoaștere?

Renée se uită în direcția indicată, dar nu văzu nimic. Le Roux îi întinse luneta și Renée descoperi peste puțin încă două avioane, care zburau cu mare viteză în vale.

— Oare ce caută?

— Încearcă să-i descopere pe cei din Ait-Hammou, pentru a-i bombarda apoi în poziții.

— Unde e tribul Ait-Hammou?

Le Roux izbi cu pumnul într-unul din blocurile de granit.

— Aici în aceste pietre!

Renée urmări cu ochii liberi manevrele celor trei avioane. Se lăsau cu repeziciune în jos, apoi iar urcau, drept ca săgeata, rotindu-se în văzduh, ca păsările de pradă. Peste puțin, se păru că descoperiseră ceva, pentru că se repeziră cu o formidabilă viteză în jos. Renée auzi țăcănitul mitralierelor și, ici-colo izbucniră limbi de foc. Peste cîteva secunde detunături îi loviră timpanul.

— De-aș avea cîteva din aceste aparate! murmură Le Roux.

Examină teatrul bombardamentului cu luneta, apoi o întinse fetei. Era agitat.

Renée văzu prin lunetă o ceată de soldați, roind din toată părțile. Din depărtare, nu păreau mai mari ca niște furnici. Erau legionari cu caschete albe. Se aruncau la pământ și prinseră să tragă. Renée deslușì detunătura armelor și lătratul mitralierei. Nu putea să vadă împotriva cui luptă aceste figuri minuscule. Avea impresia că trag la întîmplare, în toate direcțiile. De pe o colină, se auzi pe neașteptate bubuitul unei baterii de 75, la care — peste capetele soldaților, pe colina din față — apărură mici fuioare de fum.

— Ce se întîmplă acolo? De ce luptă?

— Eu știu de ce luptă, frumoasă Renée!

Fata se dădu cu un pas îndărăt. O cuprinse o amețeală subită. Nu se mai putea uita în adîncimea de la picioarele ei.

Detunăturile ținură toată dimineața. Soarele dogorea fierbinte. În lumina lui violentă, parcă toate se dizolvaseră; peisajul semăna cu un ocean de argint viu. Rezultatul ciocnirii fu, că francezii nu izbutiră să străpungă cordonul berberilor și să ajungă la kasba Igoulman. După masă, peste două mii de războinici din Tafilaletul de miazănoapte, intrară în poziții.

Renée se retrase într-unul din corturile instalate la umbra unei stînci. În apropiere, curgea un mic pîrîu, care izvora de undeva din munții acoperiți de zăpezi eterne.

O strigă pe Hușna, sclava ei, cerîndu-i apă. Hușna apăru, sărută mîna roumiei, cu buzele-i moi, voluptoase. Era cu adevărat foarte frumoasă,tînărău, proaspătă, zveltă, cu fața ei de Madonă și cu ochii migdalați. Fruntea și bărbia îi erau

tatuate. Pielea ei era mată și catifelată. Oare de unde o adusese Le Roux? Nu era din Chechrell. Să fi fost darul vreunei căpetenii de trib?

IX

În primul ceas al nopții, Renée își scoase capul prin deschizătura cortului. Hușna părea că doarme, cufundată într-un somn adînc, pe covorașul ei de la intrare. La o mică depărtare, se ridicau cîteva corturi, în formă de semicerc. Pe cel din mijloc fîlfîia steagul verde al lui Abd-el-Kader. În jurul focului, stăteau oameni cu fețele luminate de reflexele roșiatice ale flăcărilor. Nu vorbeau, ci mai curînd visau cu ochii deschiși. „Popor de vizionari"! Îl urmase pe Abd-el-Kader, pentru că sperase să poată împiedica vărsarea de sînge. Își făurise un plan precis. Îndată ce i se va oferi un prilej, va sta mai mult de vorbă cu Abd-el-Kader. Hușna îi comunicase, că în cursul nopții va fi vizitată de Amir. Noaptea se lăsase. Abd-el-Kader însă întîrzie să vină.

Renée se uită la felinarul de aramă din cort. Cu o oră mai tîrziu, zări deasupra piscului înzăpezit secera palidă a lunii. Focurile de afară se stinseră, unul cîte unul. Oamenii intrară în corturile lor. O liniște nefirească se lăsă peste luminișul din fața corturilor. Renée auzi un fluierat scurt și scăzut. O trezi pe Hușna și ieși din cort. Le Roux o aștepta la intrare, scăldat în argintul lunei.

— Facem o plimbare?

— Da. S-o luăm și pe Husna cu noi?

— Dacă ți-e teamă să mergi singură, atunci ia-o.

— De ce să-mi fie teamă?

Porniră împreună pe marginea prăpastiei. Abisul de sub ei, luminat de lună, avea un aspect halucinant. Părea o mantie, de argint, aruncată peste peisaj. Le Roux îi căută prin întuneric mîna și își împleti degetele cu ale fetei.

Apoi Renée auzi glasul bărbatului:

— Vezi, colo, spre sud-est, colinele acelea mărunte? Acolo e Bordj-Mshounsh, locul unde ne-am cunoscut. Ceva, mai spre sud, se află deșertul Teboul. E aripa mea stîngă, cu neputință de atacat. Prin deșertul acesta, nimeni nu poate să străbată. Atacul francezilor se îndreaptă cu toată disperarea împotriva limbii de pămînt, cuprinsă între colinele acelea și piscul pe care ne aflăm noi. Colo, jos, se dă bătălia decisivă pentru soarta poporului meu. Prin poarta aceasta largă, încă n-a pătruns nici un roumi în țara mea!

— Și dacă pătrunderea aceasta ar izbuti totuși?

Le Roux se juca cu degetele fetei.

— Cît voi fi eu în viață, nu există „dacă!“...

Renée îi strînse repede mîna, de parcă ar fi vrut să-i ceară iertare, în realitate pentru a-și smulge degetele din mîna lui. Avea impresia că francezii vor străpunge, totuși, bariera pe care Le Roux o ridicase în poarta aceasta strategică. Nu-și mărturisi însă gîndul lui Le Roux. Era furioasă pe sine.

Înaintau pe o cărare luminată de lună. Capre păsteau iarba proaspătă a nopții. De după un cactus, apăru un cioban, rezemat în bîta-i lungă. Trecură prin fața unei santinele. Renée uitase cu desăvîrșire că se află în tovărășia unui arab. Avea mai curînd impresia că o însoțește un bărbat din națiа ei, un grand-seigneur din veacurile trecute... Le Roux îi destăinuia proiectele lui în legătură cu protestul pe care intenționa să-l adreseze Societății Națiunilor. Problema aceasta o dezbătuseră și altă dată împreună. Anturajul lui nu aproba acest proiect. Erau fanatici și bănuitori și n-aveau încredere în nici o instituție alcătuită din roumi. Dimpotrivă, la un consiliu de stat, prezidat de Le Roux, toți fuseseră de părere să se trimită emisari speciali în Algeria, Egipt, Palestina, Siria, Arabia, Irak, ba chiar și în India, pentru a-i cîștiga pe toți musulmanii pentru Djehâd. Le Roux găsi părerea lor extrem de interesantă, dar de nesoluționat. Abd-el-Krim comisese în războiul din Rif o mare greșeală, aceea de a apela la dreptate și pierduse lupta. El, Le Roux, nu voia să repete aceeași greșeală.

— De fapt, noi marocanii contăm în ochii tuturor europenilor drept barbari.

Luă din nou brațul ei, îi prinse mîna și o strînse cu putere.

— Oare mult iubita mea Renée de Sonloup se gîndește la fel? Nu?

— Te înșeli, răspunse Renée. Îmi sînt dragi marocanii.

— Adevărat, uneori îți pot fi dragi chiar și barbarii, spuse îngîndurat Le Roux. I-am iubit și eu, de cînd mă țin minte.

Și întorcîndu-se brusc, o strînse pe Renée în brațe, sărutînd-o pe buze. Apoi îi dădu drumul.

— O răsplată foarte modestă pentru cele ce ai spus, mormăi ei, zîmbind.

Fata se stăpîni, deși se simțea tulburată și uluită. Văzuse sclipirea dinților mărunți și albi ai bărbatului. Ochii lui scînteiau umezi.

— Abd-el-Kader, spuse ea cu oarecare semeție. Nu crezi că ar fi mult mai bine să ne întoarcem în tabără?

Bărbatul îi strînse cu putere brațul, spunînd:

— Ne întoarcem. Ne mai rămîn abia cîteva ore de somn. Dimineața pornim spre kasba Igoulman, la Ibrahim-ben-Youseff. D-tale însă îți va fi cu neputință să te aventurezi în kasba lui. E prea mare murdăria. Voi da ordin, ca să ți se instaleze cortul în livada cu palmieri a lui Ibrahim. Nu trebuie să te temi de negrii pui de draci ai Igoulman-ului, deși sînt mai mulți de cinci mii... Vino.

Renée fu surprinsă de brusca schimbare de dispoziție a lui Le Roux. Să-i împărtășească acum marele ei proiect? Nu! Nu era încă prilejul potrivit.

X

După opt ore de călărie, ajunseră la kasba Igoulman, un grup de mici orășele lîngă Oued Tafrita. Igoulman-ul era o oază de munte, care îi aminti fetei de Marrakes, deși era mult mai mică. Caii fuseseră aduși aici de la Mellal și Le Roux își făcu intrarea în kasba Igoulman călare pe armăsaru-i alb, în timp ce un om din suită purta umbrela simbolică. Populația îl primi cu urale însuflețite. Ibrahim își întîmpină sultanul în poarta kasbei sale primitive, construită din piatră și argilă, cu șapte turnuri înalte și zidurile crenelate. Războinici sălbatici făceau eschibiții călare și își descărcau armele în vînt, în onoarea Amirulului. Se părea că toate instinctele barbare ale acestui popor primitiv au fost dezlănțuite de apariția sultanului. Renée se văzu înconjurată de cincizeci de călăreți din garda lui Le Roux. Ei merseră cu ea pînă la o poartă mare, lucrată în lemn, prin care pătrunseră apoi în grădina lui Ibrahim. Acolo Renée fu întîmpinată de femei, care o conduseră la un cort, instalat între palmieri.

Cînd Le Roux descăleca, Ibrahim se aruncă la picioarele lui și sărută genunchii Amirului. Le Roux intră în kasba cu pași rari și apăsați. Se interesă de biroul informatorilor. Ofițerii lui începură să vocifereze, ca niște nebuni scăpați din ospiciu, și îi aduseră peste puțin două serviete pline.

După tradiționalul ceai — pe care îl sorbi singur, sub baldachinul său, așa cum i se cuvenea unui adevărat sultan.

Omar, ministrul instrucției, se apropie și, aruncîndu-se la pămînt, îl salută cu obișnuitul salaam. Omar venise de la Chechrell cu o servietă plină de știri. Le Roux preluă mapa și îi ordonă lui Ibrahim să-l conducă în apartamentul lui.

Duhoarea curților încinse de arșiță îl îngrozi pînă și pe Le Roux.

— Ibrahim, zise el, nu miroase a bine în casă la tine!

După ce se retrase într-o încăpere largă, întunecată, al cărei mobilier era alcătuit dintr-o saltea, un covor și un vas de aramă, Le Roux ceru să-i fie trimis Omar. Acesta apăru, cu fața îngrijorată, și Le Roux îl invită să vorbească. Cum rămăsese prieten intim cu Le Roux, Omar se așeză și îi comunică sultanului, aproape în șoaptă, nesocotind toate formalitățile, două știri proaste. Prima era că generalul evadase din închisoare. Probabil că Nassr, Moussa și încă o persoană îl ajutaseră pe general să fugă, deoarece toți trei dispăruseră în același timp. Toate încercările de a da de urma generalului și a complicilor, se dovediseră zadarnice. A doua știre era și mai serioasă. Marți, în cursul tîrgului, Chechrell-ul fusese bombardat pentru a doua oară. Peste trei sute de oameni fuseseră uciși și grav răniți. O singură bombă omorîse peste o sută de negustori în piață. O altă bombă lovise aripa sudică a kasbei, fără să provoace însă stricăciuni importante. Omar dăduse ordin ca pagubele să fie reparate. Sidi Mohammed ținea frînele în mînă, cu energia-i știută, și împiedica cetățenii să se refugieze pe capete. Între războinicii din diferite triburi, care erau instalate în tabere, lîngă oraș, nu izbucnise ziba.

Le Roux păli. Își mîngîie îngîndurat barba și fața.

Îi puse cîteva întrebări lui Omar, apoi îl concedie. Rămase singur două ore, apoi își chemă statul major, ținu o scurtă consfătuire, după care ordonă un atac în masă împotriva Bordj Oukillei. Își pusese în gînd să arunce în luptă șase mii de războinici împotriva fortului, pentru a pune mîna pe muniții și automobile blindate dintr-însul.

— Dacă zece mii de berberi nu sînt în stare să nimicească trei batalioane franceze, un regiment negru și un regiment de legionari, atunci mă voi duce să-i distrug eu însumi, cu pumnul gol, strigă Le Roux, cu nestăpînită mînie în glas.

Optsprezece curieri dădură de veste în toate părțile ordinul sultanului. Se împrăștiară gonind pe cai înspumați, de parcă diavolul i-ar fi gonit din urmă. Se iscă o hărmălaie

de nedescris, care mătură Igoulman-ul, ca o vijelie, ajungînd la corturile caizilor și a trupelor lor.

O proclamație festivă fu citită:

„Preamărit fie Allah!

Mîine vor porni dreptcredincioșii la luptă împotriva necredincioșilor. De va vrea și Allah astfel, vor zdrobi inamicul. Cu ajutorul Domnului, toate triburile se vor alinia, gata de atac, lîngă Bordj Oukilla. Vom dezlănțui focul împotriva necredincioșilor. Allah să protejeze pe toți oamenii care se află sub ordinele mele. De va vrea Allah, biruința va fi a noastră. El să ne perpetueze în veac puterea și să-i binecuvînteze pe Moulay Abd-el-Kader, conducătorul dreptcredincioșilor și adevăratul eliberator al berberilor!

Preamărit fie Allah!"

Mînia lui Le Roux nu cunoștea margini. Se plimba agitat prin camera izolată, sfîșiindu-și djebira și smulgîndu-și turbanul din cap. Apoi se aruncă pe saltea. Îl chinuiau cele mai cumplite remușcări. Aceasta era, deci, tragedia în care îl aruncase această roumia! Atît de mult se lăsase influențat de această femeie, încît se abătuse de la ținta sfîntă a vieții sale! Căzuse victimă culturii și ochilor ei albaștri! Îi vorbise de prietenie, ba chiar de iubire, cînd capul ei ar fi trebuit să se rostogolească la picioarele lui, apoi să fie înfipt în țeapă și purtat prin sate și orașe, ca un semn al iubirii lui Abd-el-Kader pentru poporul său. O ascultase, se lăsase amețit de glasul ei, care îi șoptea la ureche refrene umanitare, în timp ce ar fi trebuit să asculte șoaptele dulci ale femeilor haremului său.

— Oom! Oom! Te-am trădat! Halima! Asma! Zuhra! V-am trădat! Roumia mi-a furat inima, care vă aparținea vouă! Mi-a smuls-o din piept și acum se joacă cu ea! Mohammed! Fiul meu! gemu el. Iartă-l pe tatăl tău, care ți-a arătat strălucirea acestei lumi și ți-a ajutat să respiri aerul acestor munți și deșerturi! Tatăl tău te-a trădat! A călcat jurămîntul sfînt, pe care l-a făcut cînd te-a îngropat. A sărutat buzele unei necredincioase! Blestemul lui Allah se lasă asupra mea! Allah! Allah!

Torturat de mînie și autodispreț, Le Roux sări de pe saltea. Se clătina ca un om beat. Apoi se opri deodată. Izbuti să-și recîștige stăpînirea de sine. Căzu într-o adîncă meditație. În cele din urmă, chemă pe unul din suita sa și îi ordonă să i se aducă un turban și o djebira noi.

Cînd ieși în curte, se înserase. Îi porunci lui Ibrahim să-l lase să intre în grădină, după ce va îndepărta toate femeile, cu excepția roumiei.

XI

Cortul fetei se afla în mijlocul grădinii. Lenjeria ei era întinsă pe o funie din păr de cămilă. I-o spălaseră femeile din haremul lui Ibrahim, întinzînd-o la uscat. Le Roux atinse una din cămășuțele încă umede. Stătea cu atenția încordată. O auzi pe Renée fredonînd o romanță. Poate un cîntec de dragoste? Nu știa. Îl emoționă, totuși. Avu impresia că mai auzise cîntecul acesta străin, cîndva, de mult...

— Allah, gîndi el, cum m-am abătut din calea mea, lăsîndu-mă prins în mrejele acestei străine! Pînă și cîntecele lor îmi sporesc tristețea! Trebuie să se sfîrșească odată!

Renée, care se îmbrăca tocmai, se înfășură în grabă în hainele ei. Prima ei surpriză surpriză se transformă în neliniște nervoasă, iar neliniștea într-o teamă apăsătoare. Se ridică și înfruntă privirile lui Le Roux. Bărbatul stătea nemișcat. O privea fix pe fată, ca un nebun.

Cînd fața lui se desfigură de furie, Renée simți că o trec fiorii. Nu era în stare să scoată un cuvînt, dar trăsăturile lui exprimau o mută întrebare. Deoarece el continuă să nu vorbească, Renée se dădu cu un pas îndărăt și spuse:

— Ce înseamnă aceasta? Ți-ai pierdut mințile? Ce dorești de la mine? Ce ți-am făcut?

Își îngustase pleoapele și obrajii îi ardeau de mînie.

Le Roux făcu un pas către ea.

— Moulay țipă fata. Sînt singură și sînt musafirul d-tale!

Le Roux privi cîteva minute pămîntul, aproape chinuit de remușcări. Pe fruntea-i brăzdată, se rostogoleau boabe de sudoare. Apoi își ridică iar privirile spre fată. Renée avu senzația, că ochii bărbatului o frig.

Genunchii îi tremurau.

— Si Abd-el-Kader! spuse ea. Sînt singură și fără apărare. Ce vrei să faci cu mine?

— Ce crezi că voi face?

Glasul lui părea înăbușit, de parcă venea de dincolo de niște ziduri groase. Fata se gîndi să se apere, să fugă, să ceară ajutor... N-avu însă putere să facă nici o mișcare. Trupul ei era greoi și moale, ca o masă neputincioasă de carne.

Nu se temea de cele ce i se puteau întîmpla, totuși ochii ei exprimau o nesfîrșită nedumerire.

— Îți vreau viața!

Le Roux se năpusti asupra fetei, ca o fiară. Renée nu avu nici atîta timp, ca să țipe. Își încleștă fălcile. Bărbatul o prinse de gît și își apropie fața de ea.

— Necredincioaso! spuse el. N-ai să-l mai atragi în cursă pe Abd-el-Kader, cu poveștile tale despre pace și iubire de oameni. Îți cunosc inima prefăcută! Ți-ai oferit viața lui Abd-el-Kader, ca să-i poți fura inima!

— Barbarule!

Strînsoarea mîinilor bărbatului deveni mai sălbatică.

— Mi-ai furat inima! M-ai abătut din drumul ales de mine! M-ai otrăvit cu veninul roumilor! Nimeni însă nu va putea spune, că Abd-el-Kader și-a trădat țara, de dragul unei femei! Te voi împiedica de a respira mai departe aerul marelui popor arab!

Întoarse fața fetei spre felinar, pentru a o vedea cum devine din ce în ce mai stacojie. Pleoapele fetei se închiseră, gura ei se deschise, vîrful limbii se ivi între dinți, încît părea că zîmbește. Degetele bărbatului se crispară ca un clește de fier în jurul grumazului fetei și Renée alunecă deodată fără putere în brațele lui Le Roux. Un tremur puternic o străbătu. Dar umbra zîmbetului mai stăruia în jurul buzelor ei. Abd-el-Kader se sperie dintr-o dată și slăbi strînsoarea degetelor. O clipă avu senzația că în fața fetei, descoperă obrazul fiului său Mohammed. Această tainică asemănare îl zgudui profund. Un vaiet prelung izbucni din pieptul lui. O cuprinse în brațe pe Renée. Se făcu alb ca varul. Chinuit de teamă, o culcă pe față pe covor, îngenunche lîngă ea și ascultă atent. În urechi stăruia încă ecoul propriului său răcnet. Treptat din inima lui se spulberă furia sălbatică. Își reținu răsuflarea. Suferea, ca niciodată pînă atunci. — Allah! Allah! — irupse din el. Căzu la pămînt, izbindu-și fruntea de el. — Roumia! Renée! — murmură el, la urechea ei. — Fetițo, roumia, trezește-te!

Cuprinse între palme fața fetei, mișcîndu-i capul la dreapta și la stînga. Oare nu era întocmai ca fiul său mort? Allah! O prinse de umăr și o scutură cu putere. Apoi sări în picioare, aduse un vas cu apă, umezi fruntea fetei și ochii ei. Îi picură apă pe buze. Pe urmă își culcă urechea pe pieptul ei și ascultă. Inima bătea încă. Își lovi capul cu pumnii, se aruncă la pămînt în fața ei, îi sărută picioarele, pulpele,

pieptul, umerii, gîtul, buzele și fruntea. Fata își deschise în cele din urmă ochii. Scoase un țipăt slab și se ridică pe jumătate.

— Binecuvîntat fie Allah! spuse bărbatul și lacrimi îi curgeau pe față. Binecuvîntat fie Allah!

— Ce-ai făcut cu mine! întrebă Renée amețită pipăindu-și gîtul.

Le Roux era încă îngenuncheat lîngă ea. Renée își acoperi sînii cu mîinile tremurînde.

— Te rog, părăsește-mi cortul, spuse ea.

Privirea lui Le Roux semăna cu a cîinilor flămînzi, care imploră milă. O tristețe sfîșietoare plutea în ochii lui.

— Roumia, făcu el, cu glasu-i obișnuit. Trebuie să mă ierți!

— Să te iert? Cum îmi ceri una ca asta?

— Ascultă-mă. Ascultă, ceea ce trebuie să-ți spun, apoi plec, pentru ca nedreptatea și barbaria mea să nu-ți înstrăineze pentru totdeauna inima de a mea. Nu uita că am fost foarte amărît.

— Te-am supărat, eu cu ceva?

— Nu, nu d-ta, ci poporul d-tale... Compatrioții d-tale au bombardat iar Chechrell-ul. Mi s-au prăpădit peste trei sute de supuși. Ah! Roumia, inima mea e rănită adînc! Te-aș fi ucis, dacă Allah nu-mi evoca viziunea lui Mohammed. Nevinovatul lui suflet s-a mutat în pieptul d-tale și trăsăturile lui se oglindeau pe fața d-tale. Îmi pierdusem încrederea în d-ta! Te credeam prefăcută. Mînia îmi luase mințile. Allah însă n-a vrut să mori.

Cuprinse genunchii fetei, lipindu-și fața de ei. Renée își adună toate puterile, pentru a se stăpîni și părea calmă.

— Chechrell din nou bombardat? Trei sute de morți?

Așează palma pe turbanul lui Le Roux.

—. Niciodată n-am să mă mai plîng, spuse ea.

Le Roux îi prinse atunci mîna, strîngînd-o de fruntea-i înfierbîntată.

Renée îl lăsă. Era peste măsură de emoționată. Avea senzația că nimic din ce se întîmplă cu ea nu are importanță. Viața ei era definitiv împletită cu a lui.

Le Roux, de parcă i-ar fi ghicit gîndurile, spuse:

— Nu poate fi pace între poporul meu și poporul d-tale. Mîine voi ataca Bordj Oukilla cu șase mii de oameni. Acesta mi-e răspunsul pe care-l dau poporului d-tale, roumia!

— Singurul răspuns?

— Da și dacă toți cei șase mii se prăpădesc, repet atacul cu douăzeci de mii de oameni.

— Ce rost au toate acestea? izbucni Renée, cu amărăciune. Nu ai nici o șansă. Chechrell-ul va fi bombardat și mai departe, pînă cînd și ultima casă va fi distrusă... Acest măcel stupid trebuie să se sfîrșească odată și d-ta trebuie să-ți dai concursul în acest scop. Să nu-ți închipui că francezii se vor retrage cu fanfară, lăsîndu-te singur stăpîn aici. Da, îndrăznesc să-ți spun, că de n-ai fi atît de plin de d-ta, de n-ai fi atît de îngrozitor de orgolios și de încrezut în forța de care dispui, ai putea obține prin inteligență și moderare multe avantaje din partea guvernului francez! Chiar acum, în ceasul al doisprezecelea, ai putea să-ți slujești poporul. În loc de toate acestea, d-ta trimiți la moarte sigură mii de oameni, populezi satele cu văduve și orfani și într-o zi vei sta în fața lor ca un răufăcător blestemat!

Le Roux privea ochii arzători ai fetei. Renée se apropie de el. Îi puse mîinile pe umăr, dar își feri privirile.

— De ce nu mă asculți? întrebă fata, cu moliciune în glas. Nu fi atît de încrezut în d-ta! Nu fi sclavul viselor d-tale de mărire. Ura din sufletul d-tale te orbește, făcîndu-te să scapi toate ocaziile de a-ți servi poporul. De unde această ură sălbatică? De ce trebuie să-l ții pe tata în temniță? Eu știu că e închis. Nu mi-e teamă. Îl iubesc pe tata. El e însă ostaș. Și sînt și eu fiică de ostaș, astfel că m-am obișnuit cu gîndul de a primi în orice clipă vestea morții sale.

Le Roux își întoarse încet capul spre Renée. Fata îi înfruntă privirea. O cuprinse un sentiment victorios, care ținu cîteva clipe, pentru că știa că atinsese acel firicel nevăzut, care leagă două ființe una de alta.

Renée prinse mîna bărbatului. Avu deodată sentimentul că este mama acestui bărbat, atît de totală era încrederea cu care Le Roux se uita la ea. Și inima ei fu cuprinsă de o nouă afecțiune, o afecțiune căreia nu-i găsea calificativ.

— Ascultă-mă! Dacă vrei, îți ofer prietenia mea, întreaga mea prietenie... Mă duc singură la generalul Merzbourg și voi face tot ce îmi stă în puteri, pentru a aduce pace poporului meu și poporului d-tale. Îți voi fi credincioasă, întocmai după cum voi încerca să fiu credincioasă propriului meu popor. Îi voi comunica generalului Merzbourg condițiile d-tale, aceste condiții însă trebuie să fie rezonabile și drepte, cinstite și inteligente.

Renée simți că vorbele ei au un efect covîrșitor asupra lui Le Roux. Bărbatul își retrase instinctiv mîna, se apropie de ieșirea cortului, apoi se întoarse iar.

— Am comunicat condițiile mele celor din Fez, spuse el.

— Condițiile d-tale au fost exagerate. La urma urmelor, Franța este un stat mare. Au trebuit o mie de ani, pentru ca Franța să ajungă acolo unde se află azi.

— Cunosc dinainte toate condițiile, care mi le vor pune. Iată-le: recunoașterea autorității franceze, extrădarea mea personală, dezarmare și controlul militar al triburilor.

— De unde știi? N-ar fi mult mai cuminte să facem o ultimă încercare, înainte de a pune în joc mii de vieți omenești și înainte de a risca un nou bombardament?

— Cunosc toate condițiile Franței, răspunse încăpățînat Le Roux. Le cunosc toți arabii și toți berberii și, iată de ce nu depunem armele.

— Nu cred acest lucru, răspunse Renée cu asprime.

— Te vei convinge personal de adevărul spuselor mele.

— Nu cred.

— De altfel, te-ar reține ca prizonieră...

— N-aș tolera aceasta.

— Nu i-ai putea împiedica să te rețină.

— În calitate de emisar al d-tale, aș pune condiția reîntoarcerii mele la d-ta.

— Nu te-ai mai întoarce, spuse bărbatul, deznădăjduit.

— Îți jur că mă reîntorc.

— Nu pot crede aceasta.

— Trebuie s-o crezi.

— Ce garanții am?

— Eu însămi, rosti ea și își deschise larg brațele.

Le Roux o privi cîteva clipe cu o expresie de îndoială în ochi, apoi spuse fascinat:

— Mă încred în d-ta.

Fata își lăsă brațele să cadă de-a lungul corpului, apoi se rezemă de stîlpul cortului.

— Deci, pot să mă duc?

— Cum să rezolvăm plecarea d-tale?

— Foarte simplu. D-ta și cu mine... noi doi, îi vom scrie generalului Merzbourg o scrisoare. Un curier va aduce amîndouă scrisorile la cartierul general. D-ta mă numești pe mine emisar. Eu cer o garanție în scris, că voi fi liberă să mă mișc și că nu voi fi reținută. Atîta timp cît durează tratativele, trebuie încheiat un armistițiu. Nu este îngăduit

să se descarce o singură armă, nu se va lansa nici o bombă. D-ta singur vei stabili condițiile armistițiului. Sînt convinsă că vor fi acceptate.

Le Roux se plimbă mult timp prin cort, clătinînd din cap a nedumerire, mîngîindu-și mustața rară și privind în gol. Apoi se opri deodată și se întoarse spre ea.

— Fie! spuse el.

XII

În după masa zilei de 7 iulie se dădu în amîndouă taberele ordinul, că focul trebuie încetat pînă în după masa zilei de 8 iulie, orele 17. În acest răstimp, nu era îngăduită nici o deplasare de trupe.

Războinicii triburilor apărură de după blocurile de stîncă și întrunindu-se în cete, discutară ordinul Amirului. Își dereticară vizuinele îmbîcsite și își înmormîntară, cu tradiționalul ritual, morții. Unii cerură permisia de a-și vizita familiile aflate în satele de munte. Războinicii de elită ai lui Le Roux — care se cuibăriseră pe o cotă inaccesibilă, unde activau cu o baterie de 75 — deveniră vizibili, lustruindu-și obuzele, care sclipeau în soare, fiind convinși că obuzele lustruite sînt mai eficace decît cele nelustruite, Alții ungeau roțile tunurilor. Pentru încurajarea triburilor, se lansă zvonul că armistițiul fusese cerut de francezi.

Le Roux o însoți pe Renée pînă în raza vizuală a ofițerului francez, care o aștepta lîngă una din liniile de sîrmă ghimpată. Garda fetei era alcătuită din trei tineri nobili călare. Duceau cu ei un frumos cal din Oudrar, un minunat animal de rasă, foarte rar în acest ținut. Șaua era făcută din cea mai fină piele, ornată cu arabescuri de argint. Calul acesta era darul Amirului pentru marele comandant francez.

O ultimă strîngere de mînă, o privire semnificativă, un surîs reciproc de încurajare — astfel se despărți Renée de Le Roux.

Renée călărea calul lui Mohammed. Era într-o dispoziție însuflețită. Deși era femeie, izbutise să-i împiedice pe acești bărbați să se măcelărească. E drept că numai pentru douăzeci și patru de ore, dar ce importanță avea aceasta? În acest interval, va încerca să pună capăt, odată pentru totdeauna, măcelului.

Doi ofițeri se apropiară de ea. O salutară cu multă căldură și prietenie, dar se părea că atitudinea rezervată a fetei îi enervă. La început, protestară împotriva gărzii

personale. Încercară să retrimită pe cei trei nobili călăreți în tabăra lui Le Roux.

Renée însă refuză. — Sînt un emisar oficial, spuse ea. Acești tineri alcătuiesc garda mea personală. Mă vor însoți!

— În acest caz, trebuie să-i legăm la ochi.

— Natural. Dacă doriți, mi-i puteți lega și pe ai mei. Sînt gata să mă supun tuturor regulilor, care nu lezează misiunea mea.

— Dar, bine, mademoiselle, dvs. faceți parte dintre noi!

— Nu știu, răspunse Renée și îi privi adînc în ochi.

— Înainte, ordonă comandantul. Nu sînt însă sigur, că suita d-tale nu va fi capturată.

Renée însă nu-și luase ochii de la el.

— Nu cred ca francezii, care sînt un popor cavaleresc, să calce condițiile unui armistițiu.

— Vom vedea. Înainte! strigă comandantul.

Mica ceată de călăreți porni în tăcere. Înainte și în urma lor călărea cîte un detașament de vînători-călări. După două ore de mers, ajunseră la un drum, despre care i se spuse fetei că era cel pe care fuseseră capturați de Sonloup și fiica sa. De ambele părți ale drumului se întindea cîte o tabără fortificată. Pe o colină, împrejmuită cu sîrmă ghimpată și tranșee, se instalase artileria. Într-un careu larg, făceau instrucție zuavii. Dincolo de careu se afla un lazaret și o duzină de automobile sanitare. Renée fu condusă prin tabără. Un batalion al armatei coloniale se afla în stare de alarmă. Ofițerii infanteriști își întorceau capul după Renée, zîmbeau și o salutau.

Inima fete fu cuprinsă de teamă.

Ajunseră în apropierea cortului generalului comandant și Renée recunoscu silueta neobișnuit de înaltă, îmbrăcată într-o uniformă ponosită. Mustața agresivă era încărunțită de praf, și fața de vultur brăzdată de oboseală. Lîngă el, se afla generalul Olivier, comandantul forțelor aeriene, apoi colonelul Fehlhagen, căpitanul Charnier, un sublocotenent înalt din cavalerie, care purta o uniformă albă, cu nasturi sclipitori. Era de Breusac. Renée recunoscu încă pe un maior elegant al legiunii străine, descendent al unei familii imperiale.

Toți acești bărbați rămaseră uluiți, cînd ea se opri în fața lor, în veșminte arabe, cu cizmulițe moi în picioare și turban pe cap. Fără să-și trădeze însă mirarea, o întîmpinară zornăindu-și pintenii și tăinuindu-și bucuria. Opt

brațe se întinseră spre ea, pentru a o ajuta să descalece. În cele din urmă, o ajută însuși Merzbourg și cu un gest, de parcă ar fi cerut un excepțional favor, o sărută pe amîndoi obrajii. Apoi îi întinse un mic buchet de oleandri — trandafirii deșertului. Generalul Olivier făcu același lucru.

Renée fu condusă în cort, înconjurată de crema armatei coloniale.

— Ce să ne facem cu suita? întrebă Olivier.

— O retrimitem, spuse Merzbourg. N-avem nevoie de ei.

— Oamenii aceștia rămîn aici, răspunse Renée. Insist să rămînă în apropierea mea.

Generalii și ofițerii se îmbulzeau în jurul ei, privind-o cu un interes, amestecat cu mirare.

Merzbourg se legăna încoace și încolo pe picioarele-i de flamingo și rîdea sonor.

— Vă felicit, mademoiselle! Cine susține că tinerele de azi n-au minte? Priviți-o, domnilor, pe mademoiselle! Ce minunat și-a aranjat evadarea! Ce inteligență trebuie să ai, pentru a născoci un asemenea plan! Să te oferi emisar lui Abd-el-Kader! Numai fiica unui de Sonloup putea să născocească așa ceva! Închipuiți-vă, ce greu va fi fost să cîștigi încrederea acestui barbar! Mademoiselle de Sonloup, vă urez bun-venit în numele întregii armate franceze!

Pintenii zornăiră din nou. Un rîs vesel răsună în cort.

Renée se așeză la masă. Privi cu ochi iscoditori fețele din jur.

— Nu vă înțeleg, generale.

Din nou rîsete. Renée se uită la Breusac, cerîndu-i parcă ajutor. Ochii lui scînteiau sub sprîncenele subțiri și arcuite. Pe fața-i înseninată de rîs, se iviseră două gropițe.

Fata așeză pe masă mapa de piele, se rezemă cu coatele pe ea, își încrucișă mîinile și se uită la ofițeri. Pe fața ei, se citea o hotărîre neșovăitoare. Rîsul din cort se stinse. Ofițerii se uitau muți la Renée.

— Mon général, făcu ea în cele din urmă, ațintindu-și privirile asupra feței lungi a lui Merzbourg. Sînt nespus de fericită că mă aflu din nou în mijlocul compatrioților mei. Pentru primirea călduroasă care mi-ați făcut-o, vă exprim mulțumirile mele. Vă înșelați însă, dacă vă închipuiți că mă aflu aici, pentru că am evadat. Nici prin gînd nu-mi trece una ca asta. Regret că v-ați închipuit acest lucru. Nu știu cum v-a trecut prin gînd că l-aș putea păcăli pe Abd-el-

Kader? Vă asigur că nu sînt o fugară. Sînt aici, pentru a îndeplini o misiune.

— Teatru! strigă Merzbourg.

— Nu, d-le general, e foarte serios ceea ce vă spun. E vorba de viață și de moarte. Credeți-mă, că tot ce vă spun, e cît se poate de serios. N-am jucat nici un fel de teatru.

— Imposibil, spuse Merzbourg. Sînteți o franceză, fiica unui general francez. Susțineți într-adevăr că ați trecut în tabăra noastră, avînd o misiune precisă din partea acelui bandit?

— Vă rog, să uitați că sînt francez. În clipa aceasta, nu mă simt aparținînd nici unei națiuni.

— Dar bine, mademoiselle, ceea ce-mi cereți este cu neputință.

— Ba este cu putință, răspunse fata și glasul ei era aspru. În clipa de față, eu nu sînt decît om. Nimic altceva. Mi-am dat cuvîntul de onoare față de Abd-el-Kader. Mă aflu aici ca emisara lui. Dvs. v-ați obligat să-mi garantați drepturile acordate emisarilor și că nu mă veți împiedica în acțiunile mele.

Își așeză mîna pe mapa de piele.

— Trebuie să-mi îndeplinesc misiunea. Timpul e scurt... douăzeci și patru de ore! Să trecem imediat la lucru.

Scoase din mapă scrisoarea lui Abd-el-Kader, se ridică de pe scaun și i-o întinse generalului. După o scurtă ezitare, Merzbourg luă scrisoarea.

— Acum, că vă aflați între compatrioții dvs., nu mai trebuie să păstrați atitudinea aceasta, mormăi el enervat.

— Aștept, ca toți compatrioții mei să ia aminte că este în joc cuvîntul de onoare al unei compatrioate, chiar dacă acest cuvînt a fost dat dușmanului.

Ofițerii îl priviră uluiți pe Merzbourg.

— Voyons! spuse Merzbourg, pe un ton oficial. Aceste lucruri grave nu este îngăduit să le tratați cu sentimentalism. I-am acordat lui Le Roux un armistițiu de douăzeci și patru de ore, numai pentru că am presupus că ați născocit un plan complicat de evadare. Firește, era foarte important pentru noi, să vă știm în siguranță. Dacă o singură clipă mi-aș fi închipuit că dvs. vă gîndiți serios la toate acestea, niciodată n-aș fi acceptat armistițiul. Vă pot spune chiar acum, că prezența dvs. aici nu poate schimba viitoarea evoluție a evenimentelor.

Se juca distrat cu scrisoarea lui Le Roux.

— Despre tatăl dvs. nu ne-ați adus nici o știre? întrebă el și glasul lui avea un alt timbru, mirat și plin de reproș.

— V-aș da bucuroasă vești despre el, dar de la sosirea noastră la Chechrell nu l-am văzut niciodată.

— Nu știți nimic despre el?

— Nimic.

Merzbourg se încruntă.

— Veniți, probabil din Igoulman?

— Da.

— Nu s-ar putea ca și generalul de Sonloup să se afle la Igoulman?

— Nu știu.

— Dvs. cum ați ajuns acolo?

— D-le general, răspunse Renée, vă rog să nu-mi mai puneți întrebări. Trebuie să-mi păstrez loialitatea față de poporul în numele căruia mă aflu aici.

— Mă aflu deci în fața dvs. în calitate oficială?

— Fără îndoială, deoarece am venit aici, ca să tratez cu dvs. exclusiv chestiuni oficiale. Presupun însă, că lucrul acesta nu ne va împiedica să rămînem oameni.

Merzbourg scrîșni din dinți și rupse marginile plicului lui Le Roux.

— Am primit mai multe scrisori de la acest tîlhar, spuse el, despăturind scrisoarea. Obrăznicia lui nu cunoaște margini.

Citi scrisoarea, o întinse unui colonel, apoi se adresă fetei:

— Eh bien, vă numește emisara lui și dvs. îmi cereți să precizez în scris condițiile noastre de pace și să vă predau actul? Pah!

Se plimbă cîteva clipe prin cort.

— Iată, voi preciza îndată condițiile noastre de pace, spuse el, oprindu-se: Capitularea fără condiții! Restul se va aranja de la sine. Lucrul acesta îl puteți primi, firește, și în scris. Capitulare fără condiții! Francezii onorabili nu încheie pacte și tratate de pace cu tîlhari și ucigași de rînd!

Renée stătea nemișcată, aproape într-o poziție ostășească de „drepți". Degetele-i lungi și subțiri abia atingeau masa. Avea senzația de parcă s-ar fi izbit de un zid de granit. În inima ei se stinse speranța de a putea impresiona sufletul acestui ostaș. Simțea că este înconjurată de atmosfera rarefiată a disciplinei. Acești bărbați, se aflau aici pentru a-și face datoria, pentru a executa ordine, pentru a-și utiliza toată

forța și energia în vederea distrugerii adversarilor. O cuprinse deznădejdea. Zise totuși:

— Am trăit mai multe luni în mijlocul poporului, împotriva căruia dvs. vă războiți, cunosc mult mai bine pe oamenii aceștia, pe care îi numiți tîlhari și ucigași.

Ofițerii se uitară nedumeriți la ea, și apoi se priviră unii pe alții.

— Mademoiselle! strigă Merzbourg, pe un ton îndurerat, dar totodată furios, trebuie să vă amintesc oare ce vi s-a întîmplat anul trecut în Valea Roșie? Să vă citez numele tuturor francezilor pe care Le Roux și oamenii lui i-au omorît? Sau să vă atrag atenția că dovediți extrem de puțină compasiune pentru părintele dvs.? Nici unul dintre noi nu uită să se roage zilnic, pentru ca să sune și pentru Sonloup ceasul eliberării. Dvs. însă, mademoiselle, v-ați uitat cu desăvîrșire îndatoririle!

Renée simți că pălește.

— Mă-ndoiesc, spuse ea în șoaptă.

— Eu însă, continuă Merzbourg, pe un ton ridicat, vă spun în calitatea mea de francez, care vorbește unei franțuzoaice: v-ați uitat cu desăvîrșire îndatoririle.

— Nu sînt aici, pentru a mă plînge de durerile și neajunsurile mele personale, spuse fata. Sînt aici pentru a vă vorbi despre durerile altora. Mi-a trebuit mult timp, pînă să-mi pot înțelege dușmanii. Cu cît i-am înțeles însă mai temeinic, cu atît mai temeinic m-am convins, că nimeni nu are dreptul să pătrundă în țara lor, cu intenții de cucerire împușcînd populația și cucerind teritoriile care le aparțin lor.

Merzbourg se apropie încet de ea și îi puse mîna pe umăr cu un gest părintesc.

— Fără îndoială, ați suferit mult, ma chère, spuse el pe un ton mai moale. V-ați gîndit însă bine la ceea ce ați spus adineauri? Știți că vorbele spuse, dacă sînt exprimarea sinceră a sentimentelor dvs., vă situează în rîndurile adversarilor Franței? Nu uitați cine sînteți! Nu vă amestecați în lucruri care nu vă privesc! Bărbați destoinici au mai încercat ceea ce încercați dvs. acum, dar au suferit eșec. Sîntem încîntați cu toții că putem saluta în mijlocul nostru o tînără încîntătoare ca dvs., și sîntem gata să facem pentru dvs. tot ce ne stă în puteri. Nu uitați însă că tatăl dvs. este un general francez, că sînteți strănepoata acelui mareșal de Sonloup, care a slujit sub regii Franței. Ma chère enfant, vă rog să rectificați acuzațiile pe care le-ați adus patriei dvs.

Vă murdăriți singură, cedînd unor astfel de gînduri. Fiți inteligentă! Voyons! Glasul lui deveni linguşitor. Reveniți-vă! Retrageți-vă afirmațiile!

În timp ce vorbea Merzbourg, Renée revăzu în gînd pe Abd-el-Kader. Retrăi mintal clipele grele ale ultimelor zile și își aduse aminte de sentimentul de triumf pe care îl încercase. Se gîndi la ochii triști ai lui Le Roux și la glasul lui inocolor, cu care o îndemna la drum: „Fie! Încearcă să faci tot ce-ți stă în putință! Am deplină încredere în d-ta. O iubire ca a noastră, nu poate duce la o înfrîngere. Du-te, Renée, în numele meu la poporul d-tale! Mi-e teamă însă că te vei lovi de dîrza lui împotrivire". Își aduse aminte de ultimele lui cuvinte, pe care i le spusese cu cîteva clipe înainte de despărțire: „Întoarce-te la mine, roumia! Te las să zbori acum din colivie, ca pe o pasăre minunată. Întoarce-te însă la mine! În toate satele și orașele Atlasului, se va vorbi de fapta d-tale și numele d-tale, întocmai ca al Lallei Aziza, va trăi veșnic în toate inimile arabe și berbere, Lalla roumia". Și amintirea aceasta nu făcu decît să-i oțelească voința și să încerce totul în interesul acelor bieți oameni, care pîndeau rezultatul misiunii sale.

Merzbourg, care voia s-o cruțe de umilire, n-așteptă răspunsul fetei. În prezența camarazilor săi, întrebuințase voit acest ton părintesc, pentru că nădăjduia ca atitudinea-i prietenoasă și cuvintele lui gîndite s-o convingă pe Renée de Sonloup. La urma urmelor, ce știa această copilă despre Maroc?

— Ascultați-mă, continuă el. Pînă cînd nu-i vom veni de hac acestei organizații uriașe de tîlhari, nu putem pacifica Marocul. Ne vor ataca mereu. Soldații noștri sînt permanent amenințați. Pînă cînd tîlharii aceștia, care au izbutit să vă convingă cu atîta viclenie să ne vorbiți în numele lor de pace, vor putea ucide ostașii Franței și distruge căile noastre de comunicație, fără a-și lua pedeapsa meritată, nu va fi ordine în protectorat. Nu există altă soluție decît războiul.

Cînd observă că buzele fetei se contractă, de parcă ar vrea să-și stăpînească un zîmbet, continuă pe un ton ridicat:

— Credeți-mă, nu e glumă ceea ce vă spun! Ne aflăm în stare de război. Aici oamenii își dau viața pentru Franța!

Renée îi înfruntă privirea.

— Dincolo, oamenii își dau viața pentru Maroc.

Merzbourg își ridică disperat brațele spre cer.

Generalul Olivier, care pînă acum tăcuse, făcu un pas înainte. Pe tunica lui, decorațiile zornăiră.

— Mademoiselle! făcu el pe un ton glacial. De regulă, nu se prea vorbește în acest fel cu generalii francezi. Vă atrag atenția, că dacă ați fi bărbat, aș fi nevoit să ordon imediata dvs. execuție.

— Vă stau la dispoziție, spuse Renée și îi aruncă o privire disprețuitoare măruntului general de aviație. Am venit aici, pentru că dvs. bărbații nu sînteți în stare să vă soluționați conflictele, fără să vă măcelăriți unii pe alții. Am mai venit, ca să protestez împotriva bombardării femeilor și a copiilor. Tot ce e francez în mine se indignează împotriva felului dvs. de a proceda!

Căzu pe un scaun și își acoperi fața cu mîinile.

XIII

Nu departe de locul unde Renée trecuse liniile franceze, se afla o vale rîpoasă, ale cărei coline înverzite se cățărau pînă sus, în munți. Un pîrîiaș străbătea valea. Fiecare palmă de pămînt era cultivată de locuitorii sătulețului de berberi, care aparțineau cu toții aceluiași neam — familiei Beni-Haffes, care stăpînea de veacuri valea. De la proclamarea Djehâd-ului, bărbații acestui mic trib plecaseră la război, nerămînînd acasă decît Hamza-el-Haffes, șeful familiei, în vîrstă de o sută de ani.

Le Roux aștepta în acea vale sfîrșitul armistițiului de douăzeci și patru de ore. Refuza invitația prietenească a lui Si Hamza, își concedie prietenii, ofițerii și suita, retrăgîndu-se în interiorul văii. Se stabili sub un lămîi stufos, își scoase din geanta de piele un codru de pîine și începu să mănînce încetișor. În ultimele zile, trăia aproape exclusiv cu pîine uscată și ceai. Peste puțin, Si Hamza se apropie de el, însoțit de doi tineri. Bătrînul, după ceremonialul dureros al prosternării în fața sultanului, se ridică în picioare și luînd ulciorul cu apă rece de la unul din tineri, i-l întinse lui Le Roux.

Le Roux îi mulțumi, la care Hamza plecă cu pași rari, cerînd binecuvîntarea lui Allah asupra Moulay-ului. Oare Allah va lăsa și mai departe micul trib în această vale înverzită? Oare nu va trebui să ordone foarte curînd evacuarea generală? Văzu cu ochii sufletului populația părăsindu-și casele și coborînd în vale, pentru a căuta adăpost și protecție. Era un blestem al neamului său acest neîncetat vagabondaj.

De unde venea însă dispoziția lui neobișnuită, de duioșie? Avea senzația că durerea îi prinde inima în cleștele ei. De ce s-au schimbat atît de mult toate în jurul său și în sinea lui?

Urmări capetele bărbierite ale celor doi tineri Haffes, dispărînd într-o depresiune a văii. Aparțineau tipului negroid, cu nasul lat, buzele groase, bărbia mică. Erau încă foarte tineri. Se aflau pe pragul vieții. Erau încă neștiutori.

— Allah! Allah! Ce vîrtej mai e în mine! mormăi Le Roux, în timp ce se gîndea la nenumăratele lipsuri și defecte ale poporului său.

Cînd se lăsă seară, gîndurile sale se îndreptară spre Renée. Oare unde era? Ce făcea? Merzbourg va asculta de ea, se va lăsa influențat de ea?... I se părea cu neputință ca vreun bărbat să-i poată rezista. Îl va convinge cu siguranță pe Merzbourg, că el — Abd-el-Kader — dacă ar dispune de avioane, nu le-ar întrebuința niciodată pentru a bombarda populația civilă.

Odată cu coborîrea nopții, un sentiment de nesfîrșită singurătate îl copleși. Gînduri neașteptate, pînă atunci nebănuite, se iviră din subconștientul său, punînd stăpînire pe el. Iscodi cerul înstelat.

— Oare ce veste îmi va aduce? Ce se va-ntîmpla mîine? — se întrebă el.

Jos, în vale ardeau sute de mici focuri. În onoarea lui, pînă și satul fusese iluminat cu cîteva lumînări de seu. Garda lui de berberi dormea la o aruncătură de piatră. Pîrîiașul susura molcom. Și, în lumina stelelor, vedea pînă departe valea. Peste puțin, răsări luna și învălui toate într-o ceață lăptoasă.

O umbră se apropie deodată de Abd-el-Kader, cîntînd o melodie tristă din fluier.

— Tu ești, Ali?

Silueta de atlet a păstorului se profila uriașă pe cerul înstelat. Părea că atinge cerul cu creștetul. Abd-el-Kader prinse să-și legene capul în ritmul cîntecului.

Ali își scoase brîul, pielea de panteră de pe umeri, le aruncă pe pajiștea cu parfum de flori și mentă, apoi se lăsă în genunchi. Își legăna în dreapta și în stînga trupul, în ritmul ciudat al melodiei exotice. Le Roux fredonă și el melodia. În inima lui se aprinse o dragoste sălbatică pentru țara sa și pentru toate ființele făcînd parte dintr-însa.

Ali sfîrși primul cîntec și atinse pămîntul cu fruntea. Apoi își duse iar la buze flautul și continuă să cînte. Abd-el-Kader fredonă împreună cu el noua melodie. După cîtva timp, îi ordonă păstorului să înceteze. Apoi îl chemă lîngă el, îl sărută pe frunte și îi șopti cîteva cuvinte la ureche. Ali se ridică și porni în grabă spre focurile din vale.

Le Roux rămase singur. Dormi sub lămîiul stufos. Se sculă dis-de-dimineață și se spălă în pîrîu. După ce își făcu rugăciunea, încălecă și peste puțin ajunse la un perete de stîncă, din cuarț și onyx. Aici se adunaseră căpeteniile taberei sale. Le Roux ținu cu ei un sfat, care se prelungi pînă la prînz. Pe urmă, se întoarse din nou sub măslinul stufos. Știa că la orele cinci, războinicii lui se vor afla pe poziții. Planul lui era definitiv stabilit. În cazul cînd condițiile francezilor vor fi inacceptabile, va da prima lovitură. Va dezlănțui un atac concentric nocturn, împotriva kasbei Sidi Omar.

Ceasurile treceau și un sentiment copleșitor de nesiguranță puse treptat stăpînire pe inima lui. Oare se va întoarce roumia? Încercă să se convingă că nu se va mai întoarce. Încercă să se gîndească la ceea ce era mai rău, pentru a-și pregăti inima cu orice surpriză neplăcută. Simțea că, dacă roumia nu s-ar mai întoarce, s-ar rupe o strună în inima lui. Pentru că inima lui era a roumiei, care o luase cu ea. Și dacă ea nu se întoarce, ca să-i readucă inima, haosul va pune stăpînire pe el. Pentru că bărbatul fără inimă e gol, deznădăjduit, bolnav și periculos, și se prăpădește de mîhnire...

Soarele își continua drumul învolburat. Razele lui înfierbîntară pietrele. Aproape că auzeai cu urechile suspinul stîncilor. În lumina incandescentă a zilei, verdele lămîiului părea un negru de smoală. Le Roux își sprijini capul de trunchiul copacului și își închise ochii. Din cînd în cînd, înghițea, pentru a-și umezi gîtlejul. Uneori mormăia:

— Întoarce-te, roumia! Întoarce-te! Te voi purta pe brațe! Îți voi păzi fiecare pas! Nu vei scoate cuvînt, care să nu-mi pătrundă în inimă și să nu rămînă în vecii vecilor într-însa!

Și buzele lui murmurau neîncetat, ca un refren:

— Întoarce-te! Întoarce-te!

Acum era convins că ea nu se mai reîntoarce. Încearcă să-și închipuie ce ar face o femeie arabă, dacă ar fi în locul roumiei. Nu există femeie arabă, care în împrejurările date, s-ar întoarce de bună voie...

Îngrijorat și sfîșiat de tristețe, începu să-i promită în gînd roumiei de toate. — Dacă te întorci, începînd de astăzi n-am să-ți mai spun decît adevărul. Îți voi mărturisi cele mai grele păcate ale mele. Îți voi reda tatăl, chiar dacă el mi-e cel mai mare dușman. Îl voi trata cu cea mai mare generozitate. De dragul tău, îl voi iubi ca pe propriul meu părinte. Aici, în această clipă, îți jur cu sfînt jurămînt că așa voi face! Întoarce-te însă, întoarce-te!

Le Roux cercetă valea cu privirile. Oamenii lui așteptau la locul stabilit. Soarele cobora încetișor spre linia orizontului. Se apropia ora fatală.

Înnebunit de nesiguranță, sări în picioare. Ca somnambulii, porni clătinîndu-se spre vale. La apropierea lui, cincizeci de oameni săriră de după o stîncă.

— Calul! — ordonă el.

De după o stîncă, îi fu adus calul. Le Roux încălecă dintr-un salt, le făcu semn oamenilor să-l urmeze, apoi porni spre liniile franceze.

Abd-el-Krim se apropia în goană.

— Vine!

— De unde știi?

— A fost văzută.

— Unde?

— Acolo!

— Dă-mi luneta!

Le Roux duse luneta la ochi. Văzu o mică ceată de călăreți pe colina din față. Nu deslușì fața călăreților, dar se încrezu în agerimea vizuală a oamenilor săi.

Descălecă și se rezemă de un bloc de stîncă. La o mică distanță, în spatele unor garduri dese de sîrmă ghimpată, zări cîțiva zuavi grăbiți.

Era fix cinci, cînd mica ceată de călăreți — trei tineri și o tînără străină — trecură peste linii. Unul dintre călăreți, aducea de căpăstru un cal înșeuat.

— Nici calul n-au vrut să-l primească!

Le Roux simți amețeală.

Așteaptă răbdător ca Renée să se apropie. O văzu descălecînd și pornind spre el, în mînă cu o scrisoare.

Ochii fetei se umflaseră de extenuare, fața îi era trasă. Gîtul ei părea nefiresc subțiat.

Le Roux o întîmpină cu o nesfîrșită gingășie.

— Aceasta este tot ce am putut obține din partea lor, spuse fata.

Le Roux luă încetișor scrisoarea.

Cînd fata se uită la el, avu impresia că plînge mut, fără lacrimi. O singurătate catastrofală plutea în privirea lui.

Le Roux rupse în bucățele scrisoarea și zise:

— Îți mulțumesc.

Dinspre liniile franceze se auzi sunet de goarnă.

XIV

Se întoarseră călare la Igoulman și de acolo la Mellal, unde Le Roux ținu un mare consiliu. Încorporă încă alte douăsprezece mii de războinici și a doua zi, însoțit de două sute de călăreți, porni împreună cu Renée spre Chechrell. Prin văi adînci și peste pustiuri nemărginite, trecură călare cu o viteză de șaizeci de kilometri pe noapte. Goniră astfel ceasuri întregi, unul lîngă altul. Erau ceasurile tăcerii, ale eforturilor fizice. Cea mai mare parte din zi, o petreceau prin sate, doborîți de osteneală. Odată cu lăsarea serii, încălecau și își continuau drumul în lumina stelelor și a lunii. În sfîrșit, Renée află de la Le Roux întregul adevăr despre tatăl său. Cînd văzu cu cîtă groază primește fata știrea și cu cît dispreț îi întoarce spatele, își apropie calul de al ei.

— Așa a fost scris! spuse el, privind-o pătrunzător în ochi. Lucrurile acestea nu puteau fi împiedicate. Acum, este prea tîrziu să plîngem destinul unuia dintre cei mai neînduplecați dușmani ai poporului meu. Regret doar că este vorba de tatăl d-tale. Voi căuta însă, ca în viitor să-mi răscumpăr greșelile trecutului. Nici cel mai sincer regret nu poate schimba lucrurile odată întîmplate. În ce te privește, te cunosc destul de bine pentru a fi sigur că vei înfrunta cu curaj destinul tatălui d-tale. Chiar dacă tatăl d-tale și-a pierdut un ochi, chiar dacă e bolnav, mai e speranță pentru el. Mai are un ochi, cu care poate să vadă și forța lui fizică — chiar dacă a fost atît de sleită — mai poate fi redată cu îngrijiri amănunțite.

Tăcu și privi țintă la coama calului său.

— Pe fiul meu însă, nimeni nu mi-l mai poate reda.

— Abd-el-Kader, spuse Renée, să presupunem că te-ai fi gîndit și acum un an, așa cum te gîndești acum. Ai fi procedat altfel cu tata?

— Acum un an încă nu știam citi în inima d-tale. Acum un an eram încă străini unul de altul.

De cînd tatăl său dispăruse. Renée renunțase la gîndul de a-l mai reîntîlni în viață. Era totdeauna gata să înfrunte știrea morții lui. Acum însă, cînd află că Nassr și un alt temnicer se află amestecați în evadarea lui, speranța îi reveni. O îngrozi, totuși gîndul de a-l reîntîlni pe tatăl său fără un ochi, ca o umbră a ceea ce a fost.

— Cuvintele d-tale nu schimbă adevărul, că uneori cruzimea d-tale nu cunoaște limită, spune ea. Dacă n-aș ști că te-ai schimbat și dacă uneori nu te-aș compătimi din inimă, cred că aș mai fi în stare să te urăsc de moarte.

Pe fața bărbatului, răsări un surîs îngîmfat.

— Da! De moarte!.repetă el printre dinți. Dacă blînda Renée este capabilă de asemenea sentimente, cu siguranță că este de scuzat ca eu să am față de un dușman crîncen sentimente similare sau chiar mai aspre.

— Eu însă izbutesc să mă stăpînesc. Niciodată n-aș omorî pe cineva, chiar dacă l-aș urî de moarte.

— Și dacă-l ucid? Ce poate răpi moartea de la un om înțelept? Omul înțelept moare bucuros, pentru că are credință. Moartea nu este pentru el decît o punte, prin care ajunge în paradis.

Fata îl dorea cu toată feminitatea ei. Îl simțea cu neputință de înfrînt. Totuși, temîndu-se ca nu cumva bărbatul să-i ghicească gîndurile, răspunse scurt:

— În paradis! Foarte mulți vor ajunge, peste această punte, în iad!

— Se poate, zîmbi bărbatul. Să sperăm însă că în iad vor fi mai mulți roumi, decît adepți ai profetului.

Cînd ajunseră în cîmpia Imtras, poposiră într-o mică kasba, care fusese nu demult restaurată și fortificată. Aceste kasbe aveau o deosebită importanță strategică, pentru că ele stăpîneau trecătorile răsăritene și nordice care duceau spre Chechrell. Trecuse de miezul nopții, cînd ajunseră la țintă. Le Roux hotărî să facă un popas de cîteva ore, apoi să se scoale înaintea de ivirea zorilor și să ajungă în primele ceasuri ale dimineții la Chechrell. Între timp, trimise un curier, ca să anunțe populația și pe Si Mohammed de întoarcerea Amirului.

Renée fu instalată într-o cămăruță spoită în alb, unde Husna îi pregăti îndată culcușul. Le Roux rămase în cercul intimilor săi. Cînd se așezară la masă, Renée — care urmărea din cămăruța ei scena — observă pe fața lui Le Roux o expresie de adîncă îngrijorare, cum nu mai văzuse pînă

atunci. O trimise pe Husna să-l întrebe, dacă n-ar putea veni și ea să stea între ei. Le Roux se ridică și intră în cămăruța fetei.

— Pari foarte îngrijorat. S-a întîmplat ceva?

— Nu, răspunse bărbatul ridicînd din umeri.

— La ce te gîndești?

Le Roux o conduse prin curtea plină de femei și copii, de bărbați, de oi, cai, catîri și găini. Oamenii dormeau adînc, neștiind nimic de prezența Amirului lor printre ei. Apoi intrară într-o grădiniță, lîngă o fîntînă arteziană secată.

— De unde ai puterea de a-mi citi și de departe gîndurile? o întrebă Le Roux.

— Am văzut expresia de îngrijorare de pe fața d-tale.

— Mă gîndeam, ce catastrofă ar fi, dacă Chechrell-ul ar fi bombardat tocmai la sosirea mea.

Își plecă capul și privi piciorul mic al fetei.

— Cred că ai avut dreptate, cînd mi-ai sugerat să evacuez orașul. Cred că va trebui să renunț la Chechrell. Îmi vine însă greu să renunț de la o zi la alta la rodul atîtor osteneli.

— Să nu mai amîni, totuși, evacuarea nici o zi, îl întrerupse Renée. Trebuie să treci la fapte. Din pricina neprevederii și a lipsei de rapiditate în hotărîri, sute de oameni nevinovați pot să se prăpădească.

— Draga mea, spuse blînd Le Roux, ești ca o mamă a poporului meu, în timp ce eu îi sînt ca un părinte. Dar mîine, drumul nostru se va sfîrși.

Îi apucă brațul cu mîna tremurîndă.

— De cînd privesc în ochii tăi, am impresia că pentru mine a răsărit un soare nou. Tot ce s-a întîmplat cu mine înainte de a te întîlni, s-a cufundat în bezna uitării. Acum însă, întunericul deznădejdii adumbrește noul meu soare.

Strînse cu putere brațul fetei și o privi adînc în ochi.

— Ești ca marmura, spuse el. Dar toate stelele Africii strălucesc în ochii tăi. De ce te uiți în fruntea mea? Vrei să citești ce stă scris pe ea? Citește! Citește! Sînt asemenea fierului înroșit, care se află între ciocan și nicovală. Cîndva am fost tare, foarte tare, acum însă m-am înmuiat, devenind mlădios și inform. Nu știu cum voi fi, cînd destinul mă va forma din nou și mă va întări în vîltoarea viitoarelor evenimente.

Fata respiră adînc.

— Mîine drumul nostru se sfîrșește, continuă bărbatul. Trebuie să mă reîntorc în umbra trecutului, în bezna mea, la viața care trebuie să fie a mea. Nu mai știu să-mi pun frîu limbii, Renée. Nu mai pot să-ți ascund gîndurile mele. Nici o răsplată n-ar fi destul de mare, pentru cele ce mi-ai făcut. Chiar dacă ți-aș așeza la picioare toate comorile ascunse ale Atlasului, tot nu te-aș răsplăti după merit. Trebuie să te retrimit cu mîna goală la poporul tău!

Ochii i se umplură de lacrimi.

— Pe mine m-a zămislit deșertul, tu însă ai venit din grădinile oazelor. Mă vei vedea dispărînd prin frunzișul verde al oazelor și te vei gîndi la mine, după ce ne vom despărți, știind că amintirea ta o voi purta de-a pururi în mine, ca pe o floare care nu se ofilește nici cînd. Allah! Scris este să nu fim niciodată uniți!

Le Roux o îmbrățișă pe Renée, sărutînd-o aproape triumfător pe buze. Fata se lăsă vibrînd de emoție pradă sărutărilor lui.

Blîndețea și gingășia neobișnuită a bărbatului o copleșiră. Și știu că niciodată nu va renunța la el, că niciodată n-ar fi în stare să renunțe la el și că nici comorile Atlasului n-ar valora cît fiul acesta sălbatic și minunat al deșertului.

XV

Se apropiau de Chechrell. Cete mari de oameni îi întîmpinară. Steaguri fîlfîiau în vînt, războinici se agitau pe cai, nobili cu suitele lor se înclinau. În văzduh, pretutindeni, strigăte de „Moulay! Abd-el-Kader!“ Ropot de tobe. Sunet isteric de trompete. Și, din cînd în cînd, strigăte de bucurie: „Roumia! roumia!“

Renée nu înțelegea ce înseamnă toate acestea. Se uită întrebătoare la Le Roux.

— Au aflat toți ce ai făcut pentru ei, îi strigă bărbatul.

— Ce anume?

— Misiunea ta pe lîngă Merzbourg! Poporul meu știe ce înseamnă recunoștința.

Atît de pătimaș se îmbulzea mulțime, încît unul din ofițerii lui Abd-el-Kader, se văzu nevoit să recurgă la serviciile gărzii. Oamenii cădeau sub copitele cailor, dar strigătele și osanalele nu se sfîrșeau.

În apropiere de poarta Bab-Imtras, cortegiul fu nevoit să se oprească. Pe zidurile cetății, stăteau sute de femei, care strigau. Terasele caselor gemeau de femei tinere și

bătrîne. Strigăte de veselie umpleau văzduhul. Renée observă că în apropierea calului ei se iscase un tumult în public. Fata îl făcu atent și pe Le Roux. Un om bătrîn încerca să rupă cordonul de oameni și să străbată spre Renée. La gestul poruncitor al Amirului, mulțimea îi făcu loc. Bătrînul izbi cu bîta ce-o avea în mînă în crupa unuia din caii escortei, astfel că animalul sări în lături și el se putu apropia. Un turban vechi îi acoperea capul, iar djebira-i lungă ajungea pînă la ghetele-i stîlcite. O barbă albă, tunsă rotund îi încadra fața palidă și scofîlcită. Era orb de un ochi. Fără să-l privească pe Le Roux, se postă în fața calului fetei.

— Ce înseamnă aceasta? se răsti el la Renée, în franțuzește. Ce cauți alături de acest individ?

Renée îl recunoscu pe tatăl său. Și Le Roux îl recunoscuse și dacă nu s-ar fi apropiat cu calul de Renée, fata s-ar fi prăvălit din înălțimea șeii. Astfel, Renée căzu înainte în șa.

Le Roux ordonă ca escorta să facă cerc în jurul lor. Apoi descălecă. Renée întinse mîna.

— Tată, șopti ea. Tată!

Generalul de Sonloup apucă de căpăstru calul fiicei sale. Între timp, Le Roux se apropie de el și îl salută scurt, militărește. De Sonloup își îngustă pleoapele și îi aruncă o privire severă. Apoi se întoarse din nou spre fiica sa și lăsă căpăstrul din mînă.

— Allez! Allez! spuse el scurt, de parcă ar fi dat ordin unor subalterni. Voi vorbi cu amîndoi în kasba.

Le Roux dădu ordin comandantului escortei să-l petreacă pe general, cu cea mai mare curtoazie și bunăcuviință, în kasba, unde să fie încartiruit în apartamentul privat al lui Si Mohammed. Pe Renée o rugă să-l întovărășească încă o bucată de drum, pentru că peste puțin tot va fi împreună cu tatăl său. Apoi încălecă. Dar, în timp ce călărea alături de Renée, umerii i se năruiră, de parcă ar fi purtat o invizibilă și grea povară prin orașul desemnat de destin.

Renée simți o îngrijorare crescîndă, la vederea mulțimilor care umpleau străzile și piețele. Se uită în jur, pentru a-l vedea pe tatăl său. Îl descoperi, călare pe un catîr, pe care comandantul escortei îl rechiziționase la repezeală de la un spectator. De pretutindeni, se ridicau glasuri de bun venit la adresa ei. Oriunde privea, nu vedea decît oameni, strigînd și bătînd ritmic pămîntul cu picioarele.

De îndată ce ajunseră la marea curte interioară a cetății, Le Roux puse capăt primirii. Împreună cu Renée, dispăru pe una din porți.

Între timp, generalul de Sonloup fu condus, prin mulțime, în noul său lăcaș. Demnitarii Chechrell-ului îl salutară rece.

Extraordinara-i stăpînire de sine, privirea lui grea, exprimînd o dîrzenie neînduplecată, le umplu inimile de frică. Mersu-i încet, aproape fantomatic, disprețul suveran din colțul buzei, bîta masivă, pe care o ținea ca pe un baston de mareșal, impuneau tăcere.

Parcă ar fi spus: „Vreau să fiu ascultat și voi fi!"

Astfel impuse de Sonloup nobililor Chechrell-ului personalitatea-i suverană, ca un erou de dramă, ale cărei gesturi și fapte — fie ele cît de mici — atrag asupra sa atenția tuturor, silind publicul să-l imite. Un murmur lung străbătu rîndurile demnitarilor, cînd generalul trecu printre ei.

De Sonloup intră într-o mare încăpere cu arcade. Prin ferestre vedea o parte din oraș și din vale, pînă la pădurea de stejari, dincolo de care se deslușeau crestele dantelate ale Djebel-ului.

Privirile lui — în care mocnea un fel de nebunie — străpunseră geamurile. Lui, da, lui îi aparținea Marocul și prin el iubitei sale Franța! Toate aceste văi secate de soarele intens, toți acești munți sălbatici aparțin Franței! Francezii și-au vărsat sîngele pentru ele! Francezii își mai varsă și azi încă sîngele. Se întrebă: oare ce se întîmplă dincolo de munții din zare, unde luptă și mor soldații săi? Un dor nebun îl cuprinse de a fi alături de ei. Se plimbă cîteva minute, cu mîinile încrucișate la spate, apoi își scoase turbanul și djebira și rămase în uniforma albastră de general. Își examină stelele de aur de pe mînecă și le mîngîie cu degetele, pentru a șterge praful de pe ele.

Își încheie un nasture uitat deschis de la tunică și își pipăi buzunarul interior, apoi se apropie din nou de fereastră.

Ușa se deschise și intră Renée. Se apropie cu pași grăbiți și — totuși — ezitînd, de tatăl său. Își desfăcu brațele. Bărbatul însă o prinse de încheieturile mîinii și se uită țintă în ochii ei.

— De cînd călătoresc fiice de general francez în cortegiul unor rebeli și ucigași? o întrebă el, cu glas tremurător.

Înainte ca fata să fi putut răspunse, generalul continuă, fără să slăbească strînsoarea mîinilor:

— În pivnița aceea blestemată, în care m-a vîrît acest nemernic, m-am rugat neîncetat pentru siguranța ta. Iar tu... tu ce-ai tăcut? Voi pune capăt acestei povești! De unde vii? De ce te sărbătoresc acești barbari?

— Pentru că am încercat să-i salvez de moarte și distrugere. În calitate de emisară a lui Le Roux, am vizitat liniile franceze.

— Ai ajutat dușmanilor noștri!

— Am încercat să ajut omenirea. Ah! tată, de m-ai înțelege! Am fost la generalul Merzbourg...

Generalul se holbă la ea, de parcă ar fi fost trăznit.

— I-a acordat lui Abd-el-Kader un armistițiu de douăzeci și patru de ore, iar el m-a trimis în liniile franceze, cu o scrisoare cuprinzînd condițiile sale. Condițiile acestea erau acceptabile și eu am făcut ce mi-a stat în puteri, tată. Merzbourg însă pretindea capitularea fără condiții și extrădarea lui Abd-el-Kader! Ah! ce popor sever sîntem! În numele lui Abd-el-Kader, am refuzat condițiile și presupun că, din ordinul lui Merzbourg, Chechrell-ul va fi din nou bombardat.

Fața lui de Sonloup devenise cenușie. O împinse departe de el pe Renée. Și cu glas incolor — care părea că vine dintr-o cisternă — spuse:

— Înclin să cred, că civilizația se apropie de sfîrșit! Tu... fiica mea... tu... o fată de general... ai îndrăznit... să faci una ca asta! Nu vreau să cred însă, că e adevărat.

— E, totuși, adevărat!

— Atunci ai săvîrșit o trădare față de Franța.

Renée rămase neclintită și răspunse hotărîtă:

— De treizeci de ani încercați să supuneți această țară. De ce nu poate fi lăsat acest popor să trăiască în pace?

Renée stătea în fața tatălui său cu ochii scînteietori și cu pumnii strînși.

Generalul o privi cîteva clipe. Gîndurile, ca niște corbi negri, îi croncăneau în cap.

— Pleacă! Pleacă!

Își ridică bîta și se apropie amenințător de ea.

— Pleacă! Piei din fața mea! spuse el, cu glas înăbușit.

Renée părăsi încăperea, fără nici un cuvînt.

XVI

Generalul de Sonloup își adună ultimele puteri. Așteptă o clipă, rezemat de bîtă, apoi părăsi și el încăperea.. Lîngă ușă, îl întîlni pe onorabilul Si Mohammed.

— Du-mă la stăpînul tăi! îi porunci de Sonloup.

Mohammed se înclină cu politețea grand-seigneur-ilor, dar nu se supuse. În schimb, trimise un curier la Le Roux. Între timp, el și generalul se înfruntau muți, așteptînd. Curierul se întoarse peste cîteva minute și îl conduse pe de Sonloup printr-un labirint de curți și arcade. Mii de muște bîzîiau în penumbră. Ținta lor era fața lui de Sonloup. Se așezau pe ea, se cuibăreau în orbita lui și în colțul buzelor, ba încercară să-i pătrundă în nări și urechi. Generalul simți miros de grătar și de unt rînced de oaie. O foame sălbatică îl chinuia. Traversă o curte, în care luceau mari băltoace de sînge de animale. Un cîine de pripas, avînd doar trei picioare, înghițea tocmai capul unei găini. De Sonloup își șterse sudoarea de pe frunte și apucă cu degetele stelele de pe mîneca tunicii. Se opri de cîteva ori. Avea senzația că e doar o fantomă, care s-a întors în curțile afurisite ale kasbei.

În cele din urmă, intră într-o curte, care i se păru cunoscută. Sub arcade, ședeau mici grupuri de bărbați, ale căror arme erau rezemate de ziduri. Cînd trecu prin fața lor, se ridicară în pripă, salutîndu-l. Apoi ajunse în fața unei uși masive. Ușa se deschise. De Sonloup se opri și respiră adînc. În prag, apăru Le Roux. Îi întinse generalului mîna, mirîndu-se de uniforma lui. De Sonloup trecu, pe lîngă el, ca o umbră. Intră încet în odaie și se așeză pe scaunul Louis XVI. Privi pierdut pereții, hărțile și schițele, în timp ce Le Roux închise ușa și se apropie de birou. Se așeză pe un scaun, în fața generalului.

Privirile lui de Sonloup treceau încet de la o hartă la alta, de la o mobilă la alta, fixîndu-se în cele din urmă asupra lui Le Roux, care îi făcu impresia unui om nehotărît și agitat. Fața lui exprima o bănuială aproape copilărească. Făcea impresia unui om care caută cuvintele, fără să le găsească. Sub privirile fixe ale lui de Sonloup, atitudinea lui suferi o lentă transformare. Fața-i deveni pînditoare, ochii mîndri și inaccesibili. Astfel se înfruntară cîteva minute, ca doi oameni care caută să-și ghicească reciproc forța și curajul. Generalul iscodea toate detaliile feței lui Le Roux, cu o curiozitate adîncă și temeinică, pe care nu căuta să o ascundă.

De Sonloup se uită în cele din urmă la stelele de pe mîneca tunicii.

— Ei bien, Le Roux, spuse el, cu o severitate aproape brutală, va să zică ai început să te plimbi în public cu fiica mea!

— Am avut datoria, mon général, s-o întovărășesc în călătoria ei de înapoiere din liniile franceze, după ce misiunea ei, acceptată în interesul meu și al poporului meu, a fost încheiată.

— Înainte de a continua, spuse de Sonloup, fii bun și ridică-te în picioare. Nu ți-am permis să te așezi în fața mea.

— Cu ce drept îmi dai ordine, generale, în propria mea casă?

— Cu dreptul comandantului suprem. Îți închipui că mă aflu aici, pentru a-ți cere vreo favoare?

— Sultanul Abd-el-Kader are puterea de a acorda, dacă vrea, unui comandant suprem aflat în captivitate, diferite favoruri.

— De cînd are Marocul doi sultani?

Mîna lui Le Roux se juca cu un creion de pe birou.

— Cine ți-a dat dreptul să alcătuiești un guvern continuă de Sonloup, ridicînd glasul. Unde sînt contractele, pactele d-tale? Unde ți-e autorizația?

Mîna lui Le Roux se crispă.

— Iată pactele și contractele mele!

Izbi cu pumnul în masă.

— Aceasta mi-e autorizația!

De Sonloup tăcu. Își ridică o sprînceană. Privirea lui era dură, ca oțelul.

— Pe acest teritoriu, nu există decît un singur comandant suprem, și acela sînt eu!

— Război! — declară ceremonios Le Roux.

— Război! Și războiul acesta îl vom lichida aici, în acest loc.

Le Roux se ridică și îl privi bănuitor pe de Sonloup. Întrucît nu descoperi nici o armă, se mulțumi să zîmbească ironic.

— Te rog, înțelege-mă: nu glumesc deloc! strigă de Sonloup. Mă aflu aici, pentru a-mi face datoria.

— Datoria d-tale ar fi fost să rămîi acasă și să nu te vîri într-o țară care nu-ți aparține, răspunse Le Roux.

— Tăcere! se răsti la el de Sonloup. Vina d-tale nu are scuză. Te afli în fața mea ca ucigaș. În Valea Roșie, ai atacat în mod laș zece oameni nevinovați și i-ai măcelărit. Ai săvîrșit cea mai gravă trădare.

Le Roux înfruntă semeț privirea furioasă a generalului.

— Ceea ce am făcut eu... — începu el.

— Tăcere! urlă de Sonloup.

Își ridică mîna dreaptă și o vîrî sub tunică.

— De astă dată sîntem singuri și am mai mulți sorți de izbîndă decît d-ta.

Scoase din buzunarul interior al tunicii revolverul. Le Roux își smulse turbanul din cap și îl azvîrli spre general. În aceeași clipă, de Sonloup trase.

— Aceasta pentru Franța, murmură el, printre dinți.

— Allah! șopti Le Roux și căzu cu fața pe masă.

— Și asta... pentru fiica mea!

Descărcă din nou arma.

— Allah! oftă Le Roux.

Își holbă neputincios ochii asupra generalului.

O clipă, o tăcere adîncă domni peste toate. Revolverul căzu din mîna lui de Sonloup. Se ridică, își zornăi pintenii și salută.

Ușa fu smulsă. O față străină se ivi în prag, o față desfigurată de groază. Urmară alte fețe. Deodată, se iscă un murmur, care se preschimbă în cîteva clipe într-un zgomot infernal. Apoi se auzi zăngănit de arme, pași grăbiți, strigăte în curte. De Sonloup se întoarse spre ușă. Văzu vîrful lucitor al baionetelor. Porni încet spre ele.

— Înainte! spuse el sever.

Și se apropie, de parcă ar fi vrut să mături soldații din fața sa.

— Înainte!

Acesta fu ultimul lui ordin. Baionetele îl străpunseră de pretutindeni. Mai scoase un oftat:

— Vive la France!

Cadavrul lui fu tîrît în curte, în strigăte asurzitoare.

XVII

Si Mohammed sosi în fugă, urmat de Si Abd-el-Krim și Si Omar. Le Roux fu înconjurat de prietenii săi cei mai apropiați. O liniște profundă domnea în odaie. Afară însă țipete și urlete înnebunite făceau să vibreze văzduhul. Capul generalului francez era purtat în triumf prin oraș. Oamenii se năpusteau cu sutele pe străzi, alergînd bezmetici.

— A murit Abd-el-Kader! La illaha illa Allah!

Știrea aceasta fu urmată de scene indescriptibile de groază și furie. Oamenii, care refuzau să dea crezare știrii, se băteau cu pumnii în piept. Cei care aduceau știrea, erau atacați. Pe toate străzile, se iscară încăierări. Femeile și copiii se ascunseră în case, zăvorînd ușile. Negustorii își închiseră prăvăliile, se înarmară și așteptară în întuneric sosirea jefuitorilor. Lumea se îmbulzea spre porțile și zidurile kasbei. Pretutindeni răsunau împușcături și mirosul prafului de pușcă înnebuni mulțimea. Unul dintre ei — după ce îi somă pe cei din jur să-l imite — se repezi cu capul într-unul din ziduri, omorîndu-se.

În acest timp, Le Roux zăcea pe birou, ca o masă neputincioasă de carne. Ochii îi ținea încă deschiși, uitîndu-se la prietenii săi. Se părea că încearcă să-și fixeze în memorie ultima imagine pămîntească, pentru a o duce cu el în paradis. Si Mohammed îi propti cu precauție capul și după ce îi sărută fața palidă, pe care se iviseră umbrele morții, coborî cu ajutorul celorlalți trupul de pe birou. Capul lui Le Roux îl culcă pe genunchii săi.

Le Roux privea de la o față la alta. Buzele lui se mișcară. Bărbații își reținură respirația, pentru a-l auzi mai bine.

— Copiii mei, spuse el încet, cu glasul înăbușit. Să rămînă în afara zidurilor cetăților noastre. Să rămînă de-a pururi în afara inimilor noastre.

— La illaha illa Allah! murmurară bărbații din jur.

Cînd Le Roux zări pe bărbatul care intra, omul vestit pentru știința sa miraculoasă, zîmbi obosit și șopti cu glasul sleit:

— Uniți-vă puterile! Strîngeți laolaltă triburile! Umpleți de frică inimile inamicilor lui Allah! Tot ce veți jertfi în

slujba lui, însutit veți reprimi! El nu vă va înșela niciodată așteptările. Allah e preaînțelept și preamilostiv.

Privirea lui se opri asupra lui Abd-el-Krim.

— Prietenul inimii mele, spuse el. La ce bun plînsul? În ziua cînd, la Ouergha, m-ai pus la adăpost, nu plîngeai. Nici acum nu trebuie să plîngi din pricina mea. La! Dacă vrei cu tot dinadinsul să plîngi, atunci plîngi pentru tine și pentru alții. Dacă bătăile inimii se vor opri, așază-mă în șa. Vreau să trec călare puntea spre paradis. Îngropați-mi trupul lîngă fiul meu Mohammed. Mîna mea să se odihnească într-a lui și pe monument să scriți: „Am luptat pentru Allah".

Își închise sleit ochii. Un tremur ușor îi crispă membrele. Si Mohammed lăsă capul sultanului muribund pe covor.

La ușă, se produse atunci mișcare, se auzi tropot de pași, de parcă i s-ar fi făcut cuiva drum. În prag se ivi Renée. Se apropie de muribund cu mersul unei somnambule, cu mîna întinsă. Îngenunche lîngă el, se aplecă asupra lui și îl mîngîie pe frunte. Viața mai lupta în Le Roux cu dușmanul invizibil. Cînd Renée îl atinse, flacăra care era tocmai gata să se stingă, mai pîlpîi odată. Privirile lui tulburi se opriră resemnate pe fața fetei. În ciuda rănilor mortale și a slăbiciunii generale, își înălță umerii puternici și se ridică în coate. Pe buzele lui se ivi încă odată surîsu-i mîndru, caracteristic și adunîndu-și ultimele puteri îi întinse fetei mîna. Înainte însă ca Renée s-o fi putut prinde, Le Roux se prăbuși pe covor. Ochii săi pierdură lumina vieții, respirația i se stinse. Un suspin adînc... Flacăra vieții se stinse.

Renée îi închise pleoapele cu vîrful degetelor. Apoi părăsi odaia cu capul plecat. Bărbații îi făcură loc, respectuos. Străbătu un coridor întunecat. Cînd se convinse că odăile și curțile erau pustii, se așeză pe o bancă și plînse în voie. Rămase astfel, pînă cînd durerea îi paraliză toate simțurile. Își lipi fruntea de zid și cu fălcile încleștate, se rugă așa cum nu se rugase încă niciodată în viață. Apoi porni, să-și îndeplinească încă o datorie. Cînd intră în harem, nu vru să-și creadă ochilor. Sclavii și servitorii spărseseră lăzile și încărcați cu hainele și obiectele de preț ale stăpînelor de ieri, se băteau asupra prăzii. Nici urmă de Halima, Fatima, Zuhra sau Asma. Nici mica Aisha nu era de găsit. Renée ieși în grabă în grădină. Urcă în fugă scările ce duceau la terasă și rămase ca trăznită. Pe unul din turnurile vecine,

strîns ghemuite una într-alta, se aflau femeile, văicărindu-se asurzitor. Fatima și Halima își sfîșiaseră hainele de pe trup și cu unghiile și cerceii grei de argint, își zgîriaseră pînă la sînge fața și trupul. Apoi Renée o văzu pe Halima apropiindu-se de marginea turnului. Se clătina încoace și încolo, ca beată. Un țipăt de groază îi părăsi pieptul, cînd o văzu pe Halima azvîrlindu-se în adînc. Era rîndul Fatimei. Se apropie și ea de marginea turnului. Se părea că tinerețea revenise în trupul ofilit al bătrînei. Era ca un schelet înflorit. Buzele i se deschiseră. Cînta.

— Fatima! Fatima! strigă Renée.

Unul din picioarele Fatimei era de-acum în aer.

Își pierdu echilibrul și cu un vaiet lung se prăvăli pe stîncile din adînc.

Renée fu atunci cuprinsă de o agitație îngrozitoare. Alergă înnebunită pe scări în sus și în jos, prin coridoare și săli, căutînd să ajungă în turn.

Într-un tîrziu, descoperi într-o curte o portiță. Pe niște scări în spirală, ajunse în balconul turnului. N-o mai găsi însă decît pe mica Aisha. Celelalte dispăruseră. Aisha cînta un cîntec mortuar straniu. Își legăna șoldurile; ciucurii argintii ai brîului ei se legănau în ritmul cîntecului. Pășea în ritmul cîntecului, cu ochii aproape închiși, apropiindu-se încet de marginea abisului. Părea că nu-și dă seama ce face. Renée o prinse de braț și o trase. Căzură amîndouă; Renée peste Aisha. Aisha, ca o panteră, încercă să scape din strînsoarea ei. Renée însă o ținea cu putere sub ea. Fata începu să zgîrie și să muște, sfîșiind fața roumiei. Renée însă nu cedă. Se lupta cu Aisha îndîrjită.

— Aisha! Mica mea Aisha!

Copila, pe jumătate înnebunită, nu înceta lupta. Dar încetul cu încetul mișcările sale se calmară. Micuța sălbatică întinse brațele. Se simțea învinsă. Renée începu atunci să plîngă și lacrimile ei se amestecară cu picăturile din sîngele său care cădeau pe obrazul Aishei.

Ea simți corpul cel mic destinzîndu-se sub al său. Ochii micuței se închiseră. Obrazul său se apleca pe o parte. Atunci Renée slăbi strînsoarea.

Îndată ce Aisha se simți eliberată ea se încolăci cu ambele brațe în jurul gîtului lui Renée. Disperată și cu buzele tremurînde îi acoperi obrazul de sărutări.

— Sînt gazela ta! murmură ea. Te voi urma peste tot! Vreau să rămîn întotdeauna alături de tine!

Renée resimți un vag sentiment de ușurare. Ea ridică copila și o îmbrățișă cu tandrețe. Apoi cu o pulpană a djebirei sale ea șterse obrazul tinerei Aisha. Copila o înlănțui la rîndul ei pe tînăra fată cu brațele ei mici și se cramponă de ea cu disperare. Ochii ei erau cuprinși de o teroare profundă.

— Doresc să fiu sclava ta, roumia! Vreau să-ți fiu sclavă!

— Nu, vei fi prietena mea! spuse Renée uscîndu-și propriile lacrimi.

Ea ridică ochii spre cer. Poate Dumnezeu îi trimisese această copilă pentru a o consola, poate îi fusese milă de inima ei singuratecă.

Ținîndu-se înlănțuite, ele auziră tumultul dezlănțuit la picioarele lor. Ce se petrecea în orașul lui Abd-el-Kader? Era oare pradă jafului și crimelor?

Un cîntec straniu și bine ritmat emana totuși din acest haos.

— La illaha illa Allah! Mohammed Rasoul Allah! Salla allho aleih ua sallam!

Renée și Aisha, îngrijorate, înaintară pînă la parapet și priviră în jos spre oraș. În rînduri bine ordonate, o grupare de călăreți traversa imensa piață și se îndrepta spre Bab-Imtras. În centru, se putea distinge un armăsar alb. Renée recunoscu ținuta mîndră a lui Gidi, capul său minunat. Pe spinarea sa, o formă rigidă și palidă, un om cu brațele atîrnînd și al cărui corp era reținut de frînghii și spătarul șeii sale brodată cu aur.

— Salla allaho aleih ua sallam!

Vocile solemne nu slăbeau nici o clipă.

Brațe susțineau cadavrul sub umbrela de mătase verde.

— La illaha illa Allah! La illaha illa Allah!

Vocile acestui popor abandonat care urma armăsarul alb și tragicul său călăreț ajungeau pînă la turnul unde se găseau cele două fete.

Aisha se strînse și mai tare de roumia. Dar brațele lui Renée se desprinseră de gîtul copilei. Ea întovărășea în gîndire pe cavalerul singuratic, ea se apropia cu dînsul de Bab-Imtras. În inima sa va fi îngropat. În inima sa se va odihni în veci.

— La illaha illa Allah! Mohammed Rasoul Allah!

Astfel Abd-el-Kader își începu călătoria pentru a-l regăsi pe Mohammed cel mic.

SFÎRȘIT

Tipărit la „ROMCART SA", Cd. 770 anul 1992

I.S.B.N. 973-95544-0-7

Prețul 178 lei
T.L. 2 lei
Total 180 lei